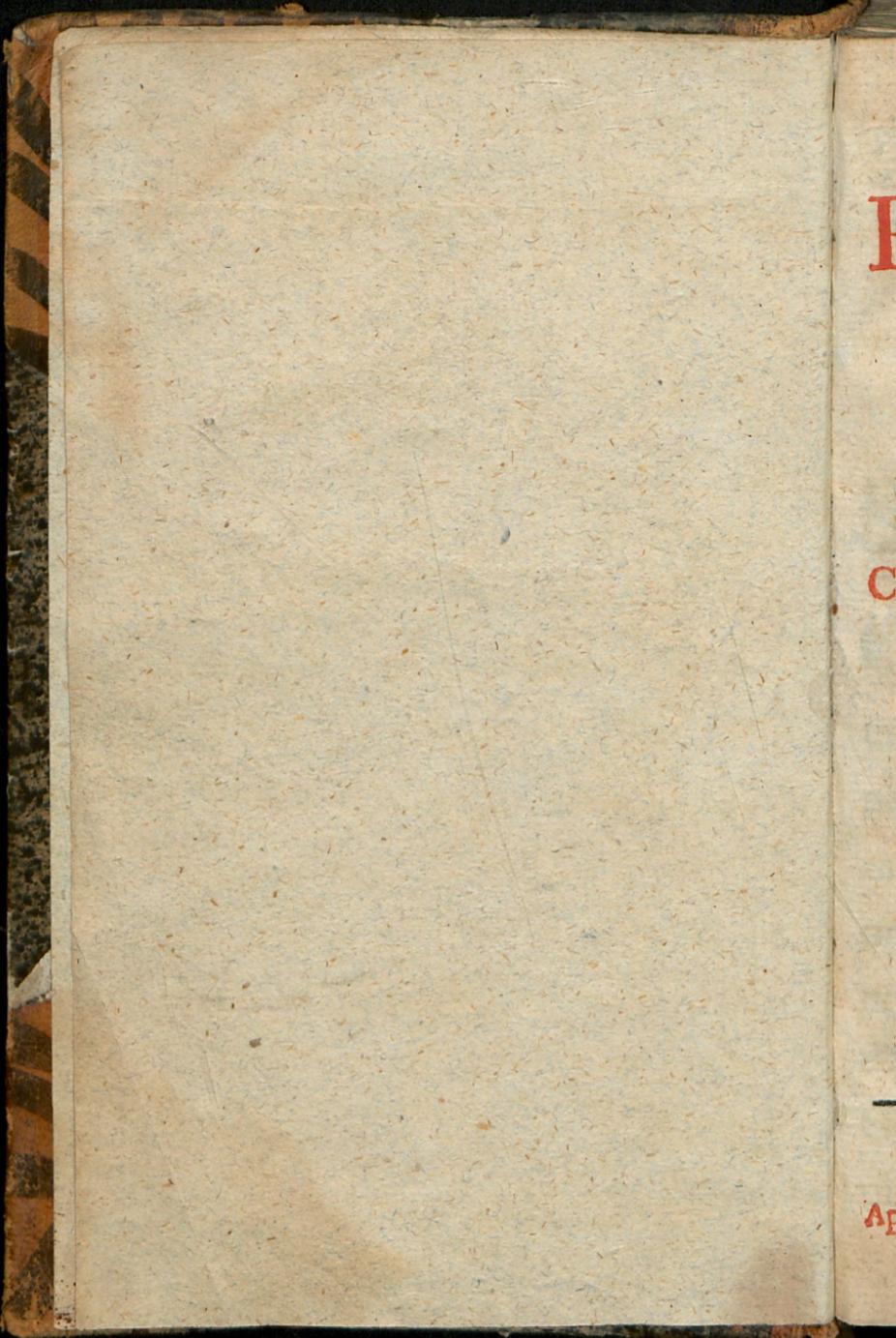

~~Philosophie~~

##.

3:00 Gray

G. 150.

INSTITUTIONES
PHILOSOPHIAE
RATIONALIS
METHODO SCIENTIFICA
CONSCRIPTAE

A

CHRISTIANO IO. ANTONIO
CORVINO

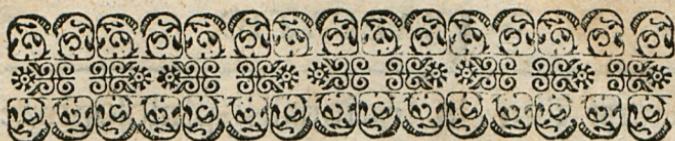
PHIL. MAG.

IENAE,

Apud IO. ADAM. MELCHIORIS VIDVAM
A. MDCCCLVI.

PRAEFATIO.

Longa praefatione, vt TE, B.
L. detineam, necessarium
esse non duco, de instituti-
tamen mei ratione, pauca quin mo-
neam, praetermittere non possum. Ob-
tulit se mihi ex aliquo iam tempore ex-
optata occasio, tum in aliis disciplinis
philosophicis, tum in Logica specia-
tim, in Alma nostra Salana selectum
Generosissimorum atque Nobilissimo-
rum iuuenium coetum erudiendi. Se-

PRAEFATIO.

cutus sum in rationalis philosophiae
præceptis tradendis Illustrem WOL-
FIVM, in libello, *vernünftige Gedan-
cken von den Kräften des menschlichen
Verstandes, und ihrem richtigen Ge-
brauch in Erkäntniss der Wahrheit.*
Scriptum istud WOLFII esse egregium,
& pro scopo, quem intendebat auctor
illustris, completum, boni omnes fa-
tentur. Omnia enim, quæ ad perfisi-
ciendum, riteque in veritatis cogni-
tione adhibendum intellectum faciunt,
proponere, neutquam, habuit in ani-
mo. Hinc si praelectionibus academi-
cis destinatur iste libellus, annotatis
varia sunt supplenda, quæ vel intacta

pror-

PRAEFATIO.

prorsus reliquit WOLFIUS, vel non ita exposuit Vir illustris, prout operae videtur esse pretium, ei qui completam docere Logicam cupit. Morem istum aliorum imitatus, necessaria supplementa, ut in calatum dictarentur auditoribus solertissimis, curauit. Non displicere ea commilitonibus suauissimis, atque utilitate non destitui hac ratione eosdem, non sine insigni voluptate percepi. At enim uero scribendo esse lacestos nonnullos, aliasque non minus sibi a scribendorum metuere multitudine, ad meas peruenit aures. Quidam, scholas frequentaturi meas, accurrunt, utque typis excudi mea di-

PRAEFATIO.

Etata iuberem, optant, scribendi quippe taedio correpti. Suscipit in se negotium bibliopola, *Ioannes Adamus Melchior*, de re literaria optime meritus, suisque sumtibus ut prostarent ista mea dictata, voluit. Vix vna alteraque typis exscripta erat plagula, cum denuo ad me accedit bibliopola, & ut integrum Logicam ex ipsis dictatis considerem, me rogat. Promitto. Nouo eapropter examini subiicio posita olim, addo, quae desunt in dictatis, ut integrum euaderet opus. Mox varia grauissimaque intercedunt impedimenta, labores meos retardantia aliquatenus. His vero submotis, rursus submitto

ope-

PRAEFATIO.

operi humeros, viresque a diuina
gratia restitutas adhibeo. Peruenio ad fi-
nem, caelesti adiutus auxilio, citius,
quam ipse opinatus eram ante. Siftit
se itaque, B. L. Tuis oculis praesens
libellus. De ipsius conditione ac qua-
litatibus, vt iudices nunc, Tuum est.
Ea vt exponerem, dedi operam, quae
intellectus inferuiunt emendationi.
Scriptores mihi, fateor, fuerunt ad
manus, egregii plane, ex quorum co-
gitatis proficere, meaque irrigare licuit
arua. Illustris WOLFII philosophiam ra-
tionalem non absque vsu me consului-
se, fateor libens, cumprimis in ea Lo-
gicae parte, quae a praxi denominari

PRAEFATIO.

sueuit. Auctorem quoque *artis* quam
vocant, *cogitandi* euolui, nec eius me
consilii poenituit. Praesertim vero,
qui primo merito nominandus erat
loco, Excellentissimi REVSCHI, sys-
tema Logicum in usus conuerti meos.
Reliquis fere omnibus illud opus facile
praeripere palmam, nemo dubitabit,
qui attentione sufficiente id perlustra-
uerit. Noua cum veteribus acute &
adcurate hic coniunxit celeberrimus
auctor. Capite quoque secundo, vbi
traditur de symbolica cognitione, do-
ctrina, CANZII & CARPOVII de lin-
guae perfectione tractantia scripta in
auxilium vocavi, ordine debito atque

per-

PRAEFATIO.

perspicue, quantum in viribus meis fuit possum, quaeuis explicaui; in difficultioribus prolixior, in iis quae faciliora, breuitatis studiosus; exempla non lubuit adiicere vbiuis, ne opus ita ex cresceret nimium, praelectionibus praeterea consecratum. Cur propositioni cuilibet suum addiderim nomen, mathematicorum more, res est in vado. Non prouectioribus scribo, sed qui philosophiae rationalis rudimenta gustare percupiunt, qui, quantum ex eiusmodi denominationum adiectione capiant emolumentum, dici vix potest, & quotidiana id docet experientia. Indicem satis, vti ex inspectione intellexi,

PRAEFATIO.

locupletem confecit vir iuuenis orna-
tissimus atque doctissimus GEORGIVS
PETRVS ZENCKELIVS, Schwarzen-
baco ad Salam Baruthinus, philoso-
phiae ac theologiae cultor assiduus, cu-
ius diligentiam atque doctrinae pree-
clarae adparatum magni facio. Eidem
hanc ob caussam publice nunc persol-
uo debitas grates. Plura addere no-
lo, iudicio TVO, aequo, B. L. relin-
quens, vtrum mei conatus aliquid ha-
beant vtilitatis, an minus. Ceterum
vale, meisque conatibus faue. Dab.

Ienae, d. xi. m. Aprilis, A.R.S.

MDCCXXXIX.

CON-

CONSPECTVS INSTITVTIONVM PHILOSOPHIAE RATIONALIS.

PRAEELIMINARIA.

Caput I.

De principiis quibusdam ontologicis &
psychologicis pag. 1

Caput II.

De methodis variis, praesertim demonstratiua 11

Caput III.

De variis cognitionis humanae gradibus 15

Caput IV.

*De philosophia & eius partibus, ordineque
eas tractandi, item de Logica speciatim,
et diuisionibus illius.* 19

LOGI-

CONSPECTVS.

LOGICA IPSA.

Caput I.

<i>De ideis.</i>	p. 32
------------------	-------

Caput II.

<i>De cognitione symbolica.</i>	70
---------------------------------	----

Caput III.

<i>De definitionibus.</i>	93
---------------------------	----

Caput IV.

<i>De diuisionibus.</i>	108
-------------------------	-----

Caput V.

<i>De iudiciis et propositionibus.</i>	114
--	-----

Caput VI.

<i>De ratiociniis et syllogismis.</i>	164
---------------------------------------	-----

Caput VII.

<i>De veritate eiusque opposito.</i>	208
--------------------------------------	-----

Caput VIII.

<i>De cognitione certa et probabili.</i>	213
--	-----

Caput

CONSPECTVS.

Caput IX.

- De experientia, itemque cognitione a posteriori
& a priori.* p. 219

Caput X.

- De arte inueniendi.*

Sectio I.

- De arte experiundi.* 224

Sectio II.

- De arte inueniendi rationali, vbi cumprimis de demon-
stratione atque meditatione agitur.* 229

Caput XI.

- De librorum usu.*

Sectio I.

- De differentia librorum.* 241

Sectio II.

- De librorum lectione, vbi de hermeneutica.* 243

Sectio III.

- De libris diiudicandis & examinandis.* 252

Caput

CONSPECTVS.

Caput XII.

De modo alios conuincendi p. 266

Caput XIII.

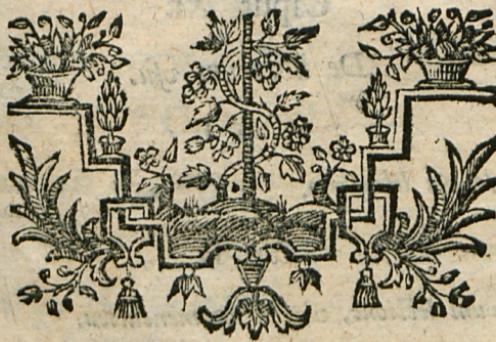
De refutatione & defensione 269

Caput XIV.

De methodo disputandi 278

Caput XV.

De ratione veritatem aliis rite proponendi 285

PRAE-

PRAELIMINARIA.

CAPUT I.

DE

PRINCIPIIIS QVIBVS DAM ONTO- LOGICIS ET PSYCHOLOGICIS.

§. I.

Eadem sunt, quae sibi possunt substitui, Definit.
et res manet ut ante; diuersa, quae sibi
substitui non possunt ita, ut res maneat
vti ante. Eadem conuenire, coincidere,
sive conuenientiam habere, diuersa non
conuenire, sive disconuenientiam habere, dicuntur.

§. 2. Illa res alteram repraesentat, quae varia Definit.
eius exprimit, sive ei conformatur; repraesenta-
tio itaque est expressio variorum alicuius entis,
sive eius ad alterum conformatio.

§. 3. In nobis aliquid est, quod rebus variis Exper.
conformatur.

§. 4. Dantur itaque in nobis repraesentatio- Exper.
nes variarum rerum (per §. 3. et 2.) quae vocan.
tur perceptiones.

Perceptiones generatim definiri solent, quod sint Schol.
repraesentationes in ente simplici, ut *imago* vo-
catur repraesentatio entis compositi in compo-
sito. Sed quoniam in praesenti non potest de-
monstrari animae nostrae simplicitas: nos per-
ceptiones ita definiemus, quod sint repraesen-
tationes in anima nostra.

§. 5. Res sibi tanquam diuersas repraesentare Definit.
est eas a se inuicem distinguere.

§. 6. Nos nobis multa tanquam a se inuicem Exper.
et a nobis diuersa representamus.

Coruini Logica.

A

§. 7.

Conseq^t. §. 7. Nos itaque multa a se inuicem et a nobis distinguimus (§. 6. & 5.).

Definit. §. 8. Ille actus, quo ens aliquod varia a se inuicem distinguunt, vocatur a LEIBNITIO adpercep^{tio} a C^ARTE^SIO conscientia (scil. metaph.) siue rō consciū esse.

Conseq^t. §. 9. Nos distinguimus res a se inuicem et a nobis (§. 7.). Ergo adperceptionem nonnunquam habemus, siue conscientiam nostri et aliarum rerum (§. praeced.).

Definit. §. 10. Ens illud in nobis, quod sibi consciū est, anima audit.

Conseq^t. §. 11. Animam itaque habemus (§. 10. et 9.).

Exper. §. 12. Perceptionum nostrarum nobis non rāro consciī sumus.

Definit. §. 13. Perceptio cum adperceptione coniuncta cogitatio dicitur; perceptio vero, cui adperceptione non iungitur, nuda perceptio vocatur.

Conseq^t. §. 14. Interdum itaque cogitamus (§. 13. & 12.)

Definit. §. 15. Cogitatio vnius obiecti vocatur idea, siue conceptus formalis; ipsum vero illud obiectum, cuius cogitationem habeo, ideatum, siue conceptus obiectivus.

Exper. §. 16. Cogitationes vnius obiecti saepius habemus.

Exper. §. 17. Saepius itaque in nobis obuiæ sunt ideæ (16. et 15.).

Definit. §. 18. Concipere aliiquid est sibi eius formare ideam; id, vnde concipiatur aliiquid, eius vocatur ratio, quae alioquin etiam recte definiri solet per id, ex quo cognoscitur aliiquid, cur sit. Ratio sufficiens dicitur, praeter quam amplius nihil requiritur, vt cognoscatur, cur res sit.

Definit. §. 19. Adfirmare est significare, quod vnum alteri conueniat. Negare significare, quod vnum alteri non conueniat. Quid itaque sit adfirmatio et

et negatio, hinc potest intelligi. Simultanea eiusdem de eodem adfirmatio et negatio dicitur contradictione.

§. 20. Quidquid contradictionem inuoluit, si. Definit, ue quo posito contradictione ponitur, id vocatur impossibile; possibile contra, quod nullam contradictionem inuoluit.

Possibile ens et aliquid in se sunt eadem, licet aliqua ratione, pro nostro concipiendi modo, distingui possint. Idem de non ente, impossibili et nihilo est dicendum.

§. 21. Cognoscere aliquid (pro actu) est cogitationem de eo habere; pro statu vero significat, cognitionem de aliqua re ad eam perduxisse facultatem, ut illam reproducere queamus. Hinc quid sit cognitio facile patet.

§. 22. Interdum aliquid cognoscimus (§. 21, Conseq. et 14.).

§. 23. Possibilitas agendi est facultas. Possibilitas aliquid cognoscendi, facultas cognoscitiva.

§. 24. Ab esse ad posse valet consequentia.

§. 25. Anima itaque habet facultatem cognoscitivam (§. 24. 23. et 22.).

§. 26. Res nobis praesens est, quae nos adficit; absens, quae nos non adficit. Ea vero, quae nos adficiunt, vel sunt objecta externa, quae in corpore nostrum agunt, vel sunt mutationes animae.

§. 27. Cogitamus interdum objecta animae nostrae immediate praesentia, siue adpercipimus mutationes in anima nostra obuias. Interdum etiam cogitamus objecta animae mediate praesentia i. e. quae corpus nostrum adficiunt.

§. 28. Cogitationes rerum praesentium vocantur sensations, et sunt vel externae, vel internae. Internae sunt adperceptiones mutationum animae

Schol.

1052

Exper.

nostrae, *externae* sunt cogitationes rerum corpori nostro praesentium.

Conseq^t. §. 29. Habemus itaque interdum sensationes internas & externas (§. 28. & 27.).

Definit. §. 30. Facultas sensationes habendi dicitur *sensus*. *Sensus externus* est facultas habendi sensationes externas; *sensus internus* autem facultas habendi sensationes internas, sive facultas ad percipiendi mutationes animae nostrae.

Conseq^t. §. 31. Sensem itaque habemus & externum & internum. (§. 30. 29. 24. 23.)

Definit. §. 32. Pars corporis, in cuius mutationibus continetur ratio perceptionum, quas habemus de mundo materiali, dicitur *organum sensorium*.

Schol. Illae partes sunt quintuplicis generis. Aliae aptae sunt ad recipiendos motus radiorum luminis, aliae sonorum, porro quaedam effluviorum odoriferorum, nonnullae salium, aliae denique corporum crassiorum. Pro diuersitate harum partium obiecta nobis diuersimode repraesentamus (per exper.), vnde sensationes externae sunt quintuplicis generis, scil. *visus*, qui est cogitatio obiectorum, quae oculum, qua talem, adficiunt: *auditus* &c.

Theor. §. 33. Cum sensationes externae sint quintuplicis generis (§. 32. Schol.): sensus quoque externi quinque recte statuuntur (§. praeced.), facultas nimirum videndi, audiendi &c. Sensus vero internus non est, nisi unicus. Adducatur hic sententia Stoicorum, eiusque falsitas ostendatur.

Exper. §. 34. Si olim cogitationes plures coniunctim habuimus, & nobis occurrat vnum ex obiectis, tunc repraesentatis, vt cogitatio vna in anima nostra oriatur ex iis, quas antea coniunctim habuimus, reliquas simul hac occasione anima re-

pro-

producit; si etiam vel maxime obiecta sint ab-
sentia.

cogitationes.

§. 35. Facultas animæ conditiones antea ha- Definit.
bitas reproducendi, obiectis licet absentibus,
vocatur *imaginatio*; et ipsa cogitatio ab anima
reproducta, obiecto licet absente, *phantasma*
imaginationis.

§. 36. Non raro nobis consciæ sumus, nos Exper.
cognitionem, quam nunc habemus, iam antea
habuisse, h. e. *cognitionem reproductivem recognos-
cimus*.

§. 37. Facultas cognitiones reproductives re- Definit.
cognoscendi, vocatur a WOLFIO *memoria*.

§. 38. Memoriam itaque habemus (§. 37. 36. Conseq.
24. 23.)

§. 39. Saepius plures simul habemus percep- Exper.
tiones.

§. 40. Complexus perceptionum, quas simul Definit.
habemus, vocatur *perceptio totalis*; vna vero vel
altera perceptio, quae cum aliis totalem con-
stituit, *perceptio partialis* nominatur. *Perceptio
composita*, quae constat ex pluribus partialibus.

§. 41. Possumus efficere, vt partis perceptio. Exper.
nis totalis magis nobis consciæ fiamus, quam
reliquarum, sive vt partem perceptionis totalis
nobis viuidorem atque clariorē repraesente-
mus, quam reliquæ partes.

§. 42. Actus animæ quo efficit, vt pars per Definit.
ceptionis totalis clarior euadat, quam reliquæ,
vocatur *attentio*.

§. 43. Possumus itaque attendere (§. 42. 41. 24.) Conseq.

§. 44. Facultatem itaque attendendi habemus Conseq.
(§. 43. 23.)

§. 45. Possumus, si in vno obiecto plures de- Exper.
prehendantur affectiones, nostram attentionem
ab vna ad alteram continuare.

- Definit. §. 46. Attentio per affectiones alicuius obiecti continuata, dicitur *reflexio*.
- Conseqt. §. 47. Facultatem itaque reflectendi habemus (§. 46. 47. & 23.)
- Exper. §. 48. Si plura nobis repraesentemus obiecta, ad ea attendamus, & super iis reflectamus, possumus conatum exercere ad percipiendi illorum identitatem.
- Definit. §. 49. Res comparare est conatum exercere, ut plurium identitatem ad percipiamus.
- Conseqt. §. 50. Facultatem itaque res comparandi habemus (§. 49. 48. & 23.)
- Definit. §. 51. Illud, quod cum certitudine de ente aliquo praedicari potest, vocatur in eo *determinatum*; determinare autem est, efficere, ut aliquid de aliquo cum certitudine praedicari queat.
- Definit. §. 52. Ens omnimode determinatum, siue quod non potest de pluribus praedicari cum sui multiplicatione, seu in plurali, vocatur *individuum*, siue *ens singulare*. Ens uniuersale, quod omnimode determinatum non est, siue de pluribus potest praedicari cum sui multiplicatione, seu in plurali.
- Definit. §. 53. Quicquid alicui enti conuenit, eius vocatur *affection*. *Affectiones internae* sunt, quae in ente in se considerato possunt agnosciri, (& per quas adeo res potest ab aliis distingui) audiunt *charakteres, notae characteristicae, notae, item qualitates*; illud vero in re, quod non potest in ea agnosciri, nisi assumto alio; dicitur *praedictum relatum* siue *relatio*; speciatim, si non potest in re agnosciri, nisi vel sensu, vel, si res sit absens, assumta mensura, vocatur *quantitas*. Characteres iterum, vel sunt *proprietates*, vel *communes*; vel *sufficientes*, vel *insufficientes*, vel *perpetui*, vel *temporarii*.

§. 54.

§. 54. Si entia singularia nobis repraesentamus, interdum vnam vel aliquot eius affectio- Exper.
nes & characteres nobis repraesentamus siue re-
liquis, si voluerimus.

§. 55. Res a se inuicem separare vocatur *ab-Definit.*
strahere. Possimus autem res separare, vel ipsa
re, quae est *abstractio realis* seu *physica*; vel sola
cogitatione, vnde oritur *abstractio logica* siue
mentalis, siue *idealis*, quae consistit in eo, vt
separatim cogitemus alias coniuncta.

Ex praecedentibus patet, quod *abstractio*, de qua Schol.
WOLFIUS loquitur, sit species abstractionis,
prout a nobis definita est. Intelligit enim per
eam actum animae, quo plurimum obiectorum
identitatem nobis repraesentamus, missa siue ne-
glecta diuersitate; haec itaque semper requirit
obiecta plura.

§. 56. Interdum itaque abstrahimus (§. 55. Conseq.
44.) adeoque facultatem abstrahendi habemus.
(§. 24. 23.)

§. 57. Idea de ente singulari siue individuo
vocatur *idea singularis*. Idea de ente vniuersali
dicitur *abstracta*, item *communis*, item *vniuer-*
salis, & vna voce vocatur *notio*.

Ex adhuc dictis adparet discrimen *repraesentatio-* Schol.
nis, *perceptionis*, *cognitionis*, *ideae*, siue *con-*
ceptus & *notionis*.

§. 58. In homine datur facultas rerum iden- Exper.
titates seu conuenientias obseruandi, in uno ta-
men magis, quam in altero.

§. 59. Facultas rerum conuenientias obser- Conseq.
uandi vocatur *ingenium*.

§. 60. Homo itaque ingenio gaudet, sed unus Definit.
maiori quam alter (§. praec. & §. 58. it. §. 24. et 23.)

§. 61. Illa obiecta, quorum conceptum ali- Definit.
qua idea ingreditur, dicuntur eius *ideae inferiora*,
item *sub illa contineri*, *in uolui*, *comprehendi*; ipsa

vero idea, respectu idearum de his obiectis, *idea superior*, siue *superius* salutatur, item dicitur in *ideis suorum inferiorum contineri, comprehendendi, inuolui*. Complexus inferiorum alicuius ideae eius vocatur *extensio, quantitas, latitudo*. Idea, quae omnia inferiora alicuius ideae sub se comprehendit, sed praeterea adhuc alia, dicitur *idealior, superior, superius*, haec vero *angustior, strictior, inferior, inferius*; seu *idea inferior quam altera est*, quae posteriorem totam in se continet, vna cum alia quadam idea. *Idea vero superior altera*, quae in hac continetur tota, vna cum alia idea. *Idea una tum* dicitur *contineri* in altera siue in ea *inuolui*, si, posita vtcunque posteriori, prior ponitur.

Definit. §. 62. Cogitationes quarum vna in vel sub altera continetur, *conuenientiam habere inuoluentem*, item *conuenire*, et *se inuoluere dicuntur*. Cogitationes vero, quae se non inuoluunt, dicuntur *disconuenientes, diuersae*, item *habere disconuenientiam*.

Theor. §. 63. Quod idea aliqua cum alia conuenientiam habeat et disconuenientiam, de vna idea sola non potest cognosci, adeoque conuenientia idearum est praedicatum idearum relatiuum, siue relatio (§. 53.), et nos per *relationem idearum* in sequentibus earum conuenientiam et disconuenientiam semper intelligimus.

Schol. Potest, quod de cogitationibus in genere est dictum, facili negotio adipicari ad ideas, quae species sunt cognitionum.

Exper. §. 64. Interdum cogitamus relationem duarum idearum.

Definit. §. 65. Cogitatio relationis duarum idearum vocatur *iudicium*, et facultas cogitandi relationem duarum idearum *facultas iudicandi*.

§. 66.

§. 66. Nonnumquam ergo iudicamus (§. 65. Consect. 64.) et facultatem iudicandi habemus §§. citt. et §. 24. 23.)

S. 24. - 25.
Vox iudicij inderum paulo aliter sumitur v. g.
quando dicimus: Caius iudicio egregio est
praeditus.

§. 67. Ex motu aeris tremulo oritur *sonus*. Definit. Sonus, qui variis constat determinationibus, sive articulis, vocatur *articulatus*, a nonnullis *vox*.

§. 68. Ens, ex quo cognosci potest existentia alterius entis, vocatur *signum* et dicitur *significare*. *Signum cogitationum* est, ex quo certarum cogitationum existentia colligitur; vocatur etiam *Symbolum cogitationum*.

§. 69. Vox ideam significans *terminus* audit. Definit.
§. 70. Iudicium symbolice expressum dicitur Definit.

§. 70. Iudicium symbolice expressum dicitur Definit.
propositio.

§.71. *Connexa* dicuntur ea, quorum vnum continent rationem alterius, et *nexus* est ea rerum affectio, vi cuius vnum continent rationem alterius. *Nexus cogitationum* est conuenientia earum involvens; *cogitationes* autem *connexae* vocantur, quarum vna continent rationem alterius.

§. 72. *Nexum rerum non raro perspicimus.* Exper.

§. 73. Facultas nexum rerum, sive cogitationum perspicendi, dicitur *ratio* (Vernunft) scil. *subjective spectata*, si enim de ratione obiectiva tali sit sermo, intelligitur ipse nexus cogitationum sive potius nexus veritatum. Hinc quid sint *cogitationes rationales*, facile perspiciatur.

§. 74. Rationem itaque habemus (§. 73, 72.) Conseq.

§. 75. Id quod continet alius rationem, eius Definit. principium, quod vero rationem sui in altero habet principiatum vocatur. Principium cognoscendi est cogitatio, quae continet rationem veritatis

10 Cap. I. De principiis quib. Ontolog. &c.

cogitationis alterius: *principiatum cognoscendi*, sive *conclusio* est *cogitatio*, cuius veritatis ratio in alia cogitatione continetur.

Definit. §. 76. *Propositio*: impossibile est idem simul esse et non esse, dicitur *principium contradictionis*: *propositio autem*: nihil est sine ratione sufficiente, *principium rationis sufficientis*.

Schol. Quae de duobus hisce magnis principiis notanda sunt, pertinent ad Ontologiam.

Definit. §. 77. *Probare* aliquid est illud ex principiis suis cognoscendi deducere. Hinc, quid *probatio sit*, intelligitur.

Schol. Illam deductionem fieri debere *legitimo*, vt addamus, necesse non est; sequitur enim ex idea *deductionis*, vt ex inferius dicendis patebit.

Definit. §. 78. *Principium cognoscendi*, quod vteriori probatione non eget, dicitur *indubitatum*, et quod plane vterius probari nequit, *absolute prium*.

Schol. In numerum principiorum indubitatorum non debere referri, nisi definitiones legitime formatas, experientias, axiomata atque postulata, nec non propositiones antea satis probatas, ex inferius dicendis patebit. *Principium vero cognoscendi absolute primum unicum tantum datur*, nimirum illud contradictionis.

Definit. §. 79. Ex principiis indubitatis deducere propositionem aliquam est illam *demonstrare*.

Consect. §. 80. Ad omnem itaque demonstrationem requiritur 1) principia cognoscendi indubitata, et 2) deductio propositionum ex iisdem, sive legitimus concludendi modus.

CAPVT

CAPVT II.

DE

METHODIS VARIIS, PRAESERTIM
DEMONSTRATIVA.

§. 81.

Ordo est identitas in collocatione. *Methodus* Definit. est ordo cogitationum.

§. 82. In vna itaque cogitatione locum non Consect. habet methodus; plures vero cogitationes methodice disponi queunt (§. praeced.)

§. 83. Cogitationes variis modis possunt disponi. Exper.

§. 84. Variae itaque methodi sunt possibles Consect. (§. 83-81.).

Variae methodi vulgo recensentur e. g. *Synthesica*, Schol. vbi a principiis progredimur ad conclusiones.

Analytica vbi a conclusionibus regredimur ad principia. *Causalis*, vbi tractatio rei fit secundum quatuor causalium genera. *Tabellaris*, vbi in tabulis, h. e. per varias divisiones, et subdivisiones res traduntur. *Quaestioneeraria*, vbi per quaestiones et responsiones; *dialogistica*, vbi per dialogos sive colloquia res proponuntur. *Tumultuaria*, seu *quodlibetaria*, vbi omnia inter se permiscentur.

§. 85. Si cogitationes ita disponuntur, prout Definit. organa sensoria successivae ab obiectis externis adficiuntur, vel etiam prout imaginatio cogitationes reproducit, dicitur *methodus sensuum* sive *imaginationis*, item *memoriae* (voce memoriae ita late sumta, vt ipsam imaginationem includat); item *methodus historica*. Quodsi vero res propoununtur, prout sibi similes sunt, est *methodus ingenii*, ad quam pertinet *tabellaris*.

§. 86. *Methodus rationis* est ordo cogitationum, Definit. prout inter se connectuntur, vel ope rationis se consequuntur.

Est

Schol. Est itaque methodus rationis vel *analytica*, vel *synthetica* (§. 84. Schol.)

Definit. §. 87. *Methodus demonstrativa* est illa, secundum quam res ita proponuntur, ut demonstrantur, et est vel *analytica*, vel *synthetica*.

Conseq. Quaenam sint requisita methodi demonstrativaue patet ex g. praeced. Externa enim methodi e. g. denominatio propositionum, itemque citationis *fforum* necessaria non sunt.

Schol. I. Methodi demonstrativaes syntheticae requisita sunt 1) Principia indubitata, 2) modus concludendi legitimus, 3) ut principia conclusionibus, et conclusiones proximae remotioribus semper praemittantur. Quis itaque contra hanc methodum perficit, intelligitur. Nunc utilitates eiusdem varias brevibus exponemus.

Schol. II. Methodus demonstrativa synthetica palmam praecepit analyticae in veritatibus proponendis, unde simpliciter *demonstrativa* vocari solet, item *mathematica*, *geometrica*, *philosophica*, *rustica*, item *methodus rationis*, WOLFI etc.

Definit. §. 88. Complexus plurium inter se connexorum vocatur *systema*. Hoc loco per illud speciatim intelligimus, complexum cogitationum inter se connexarum.

Schol. Cum cogitationes vel verae sint vel falsae, dari potest et *systema veri nominis* et *systema errorum*.

Theor. §. 89. Quae methodo mathematica propoununtur cogitationes, debent esse connexae. (§. 87. 79. 75. 71.) per consequens, quae methodo mathematica proponuntur, officiunt *systema* (§. 88.); siue methodus mathematica est simul systematica, quod tamen versa vice non procedit semper.

Definit. §. 90. Illud certo cognoscimus, siue de eo cognitionem certam habemus, cuius oppositum esse non posse cognoscimus.

§. 91.

§. 91. Si ergo principia cognoscendi alicuius Conf. I. propositionis indubitata, & modum concludendi legitimum esse cognoscamus, certam de ea re cognitionem habemus (§. praec.)

§. 92. Vbi methodus adhibetur mathematica, Conf. II. ibi & principia sunt indubitata, & modus concludendi legitimus (§. 87. Conf.): ope ergo huius methodi possumus ad cognitionem certam adspirare (§. 91.)

§. 93. *Cognitio est solida*, si assertionum nostrarum rationem reddere possumus vsque ad principia indubitata. Sin vero hoc non possumus, cum tamen fieri queat, *cognitio nostra dicitur superficiaria*.

§. 94. Quicunque aliquam propositionem valentem demonstrare, is illius perspicit principia indubitata (§. 90.), per consequens illius potest reddere rationes vsque ad principia indubitata (§. 75.), adeoque qui propositionem demonstrare vallet, eius cognitionem habet solidam (§. praeced. & 87.).

§. 95. Methodo ergo demonstratiua si virtutem Consectur, cognitionem adquirere possumus solidam (§. praeced.).

§. 96. *Promitudo agendi est compendium vel operae, vel temporis, vel utriusque.* Dicitur una voce *habitus*. Habitus demonstrandi dicitur *scientia (subiectiva)*, ut complexus propositionum demonstratarum *scientia obiectiva talis audit*. Illud *scimus*, siue illius *scientiam habemus*, quod demonstrare valemus.

§. 97. Methodo mathematica itaque ad scientiam & subiectivam & obiectivam talem possumus peruenire (§. 96. 87.)

Hinc patet, cur illa methodus etiam dicatur Schol. *Scientifica*.

Definit. §. 98. *Cogitationes falsae* sunt, quae inuoluunt contradictionem; *verae cogitationes* sunt, quae contradictionem non inuoluunt.

Consect. §. 99. Cogitationes itaque falsae rem nobis non exhibent, vti est; verae autem rem exhibit, vti est. Vnde *veritas logica* definiri potest, quod sit conuenientia cognitionis cum obiecto repraesentato; *Falsitas vero logica*, quod sit disconuenientia cognitionis & rei repraesentatae.

Definit. §. 100. *Error* est cognitione falsa, seu est ad sensus propositioni falsae datus. Qui errare non potest, dicitur *infallibilis*.

Schol. Errorem non habere locum, nisi vel in principiis cognoscendi, vel in modo concludendi rite haud procedamus, ex inferius dicendis pluribus constabit.

Theor. §. 101. In methodo demonstrativa, neque in principiis, neque in modo concludendi aliquid negligendum est (§. 97.), per consequens illius ope euitari potest omnis error (§. 100.), & possumus eo peruenire, vt, si rite semper eam obseruare possimus, simus infallibilis (§. 100.).

Theor. §. 102. Vbi euitare possum omnem errorem, possum verum a falso discernere (§. 100.), per consequens quid verum sit, quid falsum examinare, atque dijudicare.

Consect. §. 103. Per methodum itaque demonstrativa examinari potest, quid verum sit, quid falsum, (§. 102. & 101.)

Definit. §. 104. *Controversia* est pugna de veritate aliquius propositionis.

Consect. §. 105. Per methodum itaque mathematicam dijudicari atque decidi possunt controversiae (per §. 104. & 103.).

Definit. §. 106. Ex veritatibus cognitis deducere incongruitas, est eas *invenire*.

Consect. §. 107. Cum ergo methodo mathematica ex prin-

principiis indubitatis, tanquam veritatibus cogniti conclusiones, seu veritates incognitae deducantur (§. 87.): ope huius methodi veritates posse inueniri, est manifestum (§. 106.).

§. 108. Conuincere aliquem de aliqua re, est Definit. efficere, ut de ea euadat certus, vel ut cognoscatur veritatem alicuius propositionis.

§. 109. Ope ergo methodi mathematicae ali- Conseq. quem possumus conuincere (§. 105. & 92.).

§. 110. Requisita methodi demonstratiuae (§. Theor. 87.) adducta omnia locum habent tam in mathesi, quam in philosophia & facultatibus, quas vocant superiores (per inductionem); consequenter in omnibus hisce disciplinis methodus mathematica potest applicari.

Haec sufficient de methodo: nunc diuersos humanae cognitionis gradus paucis sumus perlustraturi. Schol.

CAPUT III.
DE
VARIIS HVMANAЕ COGNITIO-
NIS GRADIBVS.

§. III.

Nuda rei cognitio, sive cognitio de eo, quod aliquid sit, vocatur *cognitio historica*, sive *phaenomenorum*, & est vel *vulgaris* vbi circumstantiae, sub quibus aliquid sit, ne quidem attenduntur, vel *circumspectior*, vbi circumstantiae simul attenduntur.

§. 112. Cognitio per sensum adquisita, dici- Definit. tur *experientia*; cumque sensations vel sint externae, vel internae (§. 67.): experientia etiam vel *externa*, vel *interna* erit.

§. 113. Experientia nihil cognoscimus, nisi quod aliquid sit; per consequens ope tantum ilius

lius solam adquirimus cognitionem historicam
(§. 112. 111.)-

Schol. Cognitio historica non supponit aliam praeuiam, sed est prima, quam adquirimus, & quae cum eruditissimis quoque rudiori plebi est communis, unde vulgaris audit, & est *primus & insimus humanae cognitionis gradus*.

Definit. §. 114. Cognitio rationis rei dicitur *cognitio philosophica*, quod tamen ita est intelligendum, ut sit cognitio rationis rei, qua talis, sive quod & quomodo vnum sit ratio alterius. *Cognitio philosophica* plurimarum rerum vocatur *eruditio vti* cognitio plurimarum rerum generatim *doctrina* dicitur.

Conseq. §. 115. Cognitio itaque philosophica inuoluit perspicientiam, quod vnum sit ratio alterius, adeoque nexus rerum (§. 71.), adeoque *est opus rationis* (§. 73.).

Theor. §. 116. Nihil est sine ratione sufficiente (§. 76.), consequenter cum dentur entia ratione praedita (per exper.), quae itaque possint, perspicere rerum nexum (§. 73.), adeoque rerum rationes (§. 71.); *cognitio rerum omnium philosophica est possibilis* (§. 114.), licet in nostris viribus, eadem ubique assequi, positum non sit.

Conseq. §. 117. Possibilis itaque est cognitio philosophica rerum theologicarum, iuridicarum, medicarum, rei agrariae, artium quarumcunque & omnium possibilium (§. praeced.).

Theor. §. 118. Cognitio philosophica est opus rationis (§. 115.), ratio vero quo magis ab aliquo perficitur, eo melius hic rerum rationes perspicit. Ergo quo magis aliquis excusat rationem, eo maior ipsius euadit cognitio philosophica (§. 114.).

Theor. §. 119. Quicunque rem aliquam plane non cognoscit, is neque in eius rationes potest inquirere,

rere, vel quae sint eius rationes, et quomodo sint tales, cognoscere. *Cognitio itaque philosophica semper supponit historiam* (§. 114. 111.)

Patet hinc; cur philosophica cognitio secundus dicitur cognitionis humanae gradus.

§. 120. Saepius quaenam sit rei ratio ex circumstantiis potest cognosci (per exper.); *Cognitio itaque historica circumscriptior nonnumquam viam pandit cognitioni philosophicae*, vt ea, quasi intermedio gradu, a vulgari ad philosophicam adscendere queamus (§. 111. 114.).

Sine cognitione quidem historica non potest esse philosophica (§. 119.) interim tamen haec prae illa varias praefat utilitates. Nam.

- 1.) *historica sola saepe fallit, si ad usum humanos transferri debet, philosophica vero securius potest applicari: docet enim rationes rerum* (§. 114.) *adeoque ostendit, quando idem obtineat, quod alio casu, scil. si eadem rursus locum habeat ratio.*
- 2.) *Ea, quorum cognitionem habemus philosophicam, certa praebent et foecunda principia, unde alias veritates deducere licet, sive ope illius possumus veritates inuenire* (§. 106.)
- 3.) *Coniuncta est cum sensu perfectionis & nostri & rerum aliarum, a Deo sapienter connexarum, adeoque creat in nobis voluntatem cum nulla fere alia comparandam.*
- 4.) *Historica non satisfacit animo sciendi cupido, philosophica vero eidem satisfacit.*
- 5.) *Qui cognitione philosophica instructus est; potest mentem suam perspicue explicare, adserta demonstrare, et ab obiectionibus valide liberare, quod in eius, qui sola pollet historica, viribus non statim positum est.*
- 6.) *A variis erroribus e. g. atheismo, gentilismo, anthropomorphismo &c. superstitione et vanis terroribus nos praeseruat.* *Quodsi enim rationes Coruini Logicae* *explicari possint* *Biologiae et Historiae*

rerum perspicimus, metus in nobis non erietur,
si causam non adesse intelligamus, conf. GEOR-
GII BERNARDI BILFINGERI Diff. de
triplici rerum cognitione, historica, philosophica
& mathematica Tübingerae 1722. 4to, item wo-
FIVS in ratione praelectionum, Sect. II, Cap. I.
§. 14. seqq.

Definit.

§. 121. Cognitio quantitatis rerum dicitur
mathematica, quae vel tantum quantitatem re-
rum determinat, rationes tamen rerum non attri-
git; vel philosophicam secuta, rationum pondera
& momenta caussarum, & vires, effectuumque
quantitates metitur. Fortassis illa *historico-ma-*
thematica, haec vero *philosophico-mathematica*
potest vocari.

Schol. Cum *mathesis* sit scientia quantitatum, quomodo
illa differat a cognitione mathematica patet.

Conseqt. §. 122. Prioris generis cognitionem mathema-
ticam non supponere, nisi solam historicam,
posterioris vero generis etiam philosophicam re-
quirere, quilibet facile intelligit (§. 121. III. 114.)

Schol. Hinc videmus cur posterioris generis cognitio
mathematica dicatur *tertius cognitionis humanae*
gradus.

Theor. §. 123. Entia finita omnia habent quantitatem
(per princ. Ontol.), Deus non item (per Theol.
natural.); ergo finitorum omnium cognitio mathe-
matica est possibilis, non vero Dei.

Schol. Vsus cognitionis mathematicae est varius, siqui-
dem

1.) Per illam ad longe maiorem peruenimus cogni-
tionis gradum. Cognitio enim illustrior esse
non potest, quam ubi & rem, & rei rationem
& quantitatem eius cognoscimus.

2.) Maior per eam euadit cognitionis nostrae philo-
sophiae certitudo. Ope enim illius cognoscim-
us, effectum ab hac causa posse profici.

3.) Illius beneficio melius atque tutius res naturales
in vsus

in usus nostros conuertere possumus, Conf. BIL-
FINGERVS & WOLFIUS Loc. citt.

§. 124. Fieri potest, ut aliquis cognoscat, quan-
nam rerum rationes alleget alter, & quamnam de-
terminet quantitatem, ipse vero quomodo unum
alterius sit ratio non perspiciat, neque quomodo
rei quantitas inuestigetur (per exper.). Cognitio-
nem itaque alterius philosophicam & mathemati-
cam tantum cognoscit; quae cum sit factum ali-
quod; possibile est, ut unus cognitionem modo hi-
storica habeat de philosophica et mathematica al-
terius (§. III. 114.).

C A P V T I V .

D E

PHILOSOPHIA ET EIVS PARTIBVS, OR- DINEQUE EAS TRACTANDI; ITEM DE LOGICA SPECIATIM ET EIVS DI- VISIONIBVS.

§. 125.

Philosophia est habitus cognitionis philosophi- Definit.
cae, si sumitur *subiective*, quodsi enim ea-
dem voce utraris *objiective*, illa est complexus dis-
ciplinarum, in quibus rerum redduntur rationes.
Philosophus est, qui habitu pollet philosophicae
cognitionis.

Differentiam cognitionis philosophicae & philoso- Schol.
phiae quilibet facile potest ex his perspicere. In
philosophia itaque reddendae sunt rerum ratio-
nes, & quatenus alicuius rei rationes redduntur,
eatenus id pertinet ad philosophiam (§. 125.).

§. 126. Cuiuscunque rei datur scientia, sup- Theor.
peditantur principia (per §. 96. 79.) per conse-
quens rationes (per §. 75.). Hinc quatenus ali-
cuius rei datur scientia, eatenus illa pertinet ad
philosophiam (§. praeced.).

B 2

WOL-

SchoL

WOLFIUS philosophiam definit per scientiam possibilium; quatenus esse possunt. Neque illa definitio potest aduersari, quod ducat ad fastum, vel quod de solis possibilibus, cum exclusione existentium philosophandum esse innuat; neque nimis late patet: philosophia enim est modus certus res cognoscendi, qui in omnibus disciplinis potest habere locum (§. 117.). Interim illa definitio videntur esse abundans duplice ratione; vnde nos il lam (§. 125.), aliis etiam visitatam, amplexi sumus. Ceterum obseruandum, WOLFIVM & recentiores philosophiae vocem sumere uti Pythagoras & adseclae, itemque CICERO de officiis Lib. II. cap 2. Ab aliis vero philosophia sumitur late, pro complexu omnis cognitionis quae per solas naturae vires potest adquiri, ut ita historiam et philologiam simul complectatur cum philosophia stricte sic dicta.

Theor.

§. 157. Cum cognitione philosophica theologiae reuelatae, iurisprudentiae ciuilis, medicinae, rei agrariae, artis saltatoriae &c. omniumque possibilium sit possibilis (§. 117. 116.): sequitur, ut philosophia Theologiae reuelatae, Iurisprudentiae ciuilis &c. sit possibilis (§. 125.) imo ipsorum mysteriorum, quae quippe etiam sui habeant rationem necesse est, licet eam perspicere nobis datum non sit, adeoque philosophia mysteriorum nobis in hoc statu non sit possibilis.

Theor.

§. 128. Philosophus habitu pollet cognitionis philosophicae (§. 125.), per consequens major est philosophus, qui plurimum; minor, qui pauciorum obiectorum cogitatione praeditus est. Creaturae rationalis intellectus est limitatus, consequenter non perspicere potest omnia possibilia, adeoque nec omnium possibilium rationes, consequenter neque habitu cognitionis philosophicae omnium obiectorum pollere (§. 114.), & hinc crea-

creatura non potest esse philosophus perfectissimus;
quod soli Deo competit.

§. 129. Omnia possibilium philosophia in se Theor. est possibilis (§. 116.); omne possibile est ens, & vice versa (§. 20. Schol.), consequenter *omnium entium philosophia possibilis est.*

§. 130. Cum omnia entia in eo, quod entia sint, Theor. & quod ex hoc sequitur, conueniant, *omnia entia quasdam affectiones habent communes* (§. 53.)

§. 131. Scientia entis in genere vocatur *Ontologia*, quæ etiam definiti poterat, quod sit philosophia entis in genere.

§. 132. Entia sunt vel finita, siue creature, Lemma vel infinitum illud, siue DEVS. Inter creaturem eminent corpora & spiritus, inter hosce spiritus autem praecipue notari merentur animae nostræ. Corpora pariter atque animae considerari possunt vel a posteriori, vel a priori; corporum respici possunt causæ & efficientes & finales; animae humanae variae facultates. Corpora sunt vel totalia e. g. stellæ fixæ &c. vel partialia e. g. fossilia, vegetabilia, speciatim arbores & herbae; animalia; meteora; aquæ. Animarum considerari potest facultas cognoscitiva, & in statu naturali, & quomodo emendanda sit; facultas appetitiva, quomodo sit dirigenda & emendanda, tum in societate maiori, tum minoribus, tum in statu naturali siue aequalitatis.

Omnium obiectorum (§. praeced.) enumeratorum Schol. datur philosophia (§. 116.); vnde variae enascuntur philosophiae partes, quas nunc breui bus sumus enumeraturi.

§. 133. Scientia mundi in genere dicitur *Cosmologia generalis*, item *transcendentalis*, item *metaphysica*. *Cosmologia physica* est scientia huius mundi, siue scientia corporum huius mundi totalium.

Definit. §. 134. Scientia corporum dicitur *Physica*. Interdum *Physicae* vox sumitur pro scientia de corporibus, qua caussas efficientes; vbi opponitur *Teleologiae*, quae est scientia corporum qua caussas finales, sive scientia de finibus corporum.

Definit. §. 135. *Physica experimentalis* est scientia per experientias stabiliendi principia, vnde ratio redditur eorum, quae in corporibus sunt. *Physica dogmatica* est scientia eorum, quae per corpora sunt possibilia.

Definit. §. 136. Scientia fossilium dicitur *Oryctologia*, speciatim lapidum, *Lithologia*; scientia aquarum *Hydrologia*; vegetabilium, *Phytologia*; speciatim herbarum *Botanologia*; arborum vero *Dendrologia*; scientia meteororum *Meteorologia*; scientia corporis animalis in genere *Physiologia*; item *Oeconomia animalis*, sive *Mechanica animalium*; scientia corporis humani in genere *Anthropologia*; scientia de corpore humano sano *Physiologia* in sensu strictiori; in statu motbi *Pathologia*.

Definit. §. 137. Scientia entium simplicium est *Mondologia*; scientia spirituum vocatur *Pneumatica*; scientia de anima humana *Psychologia*. Scientia stabiliendi per experientiam principia, vnde ratio redditur eorum quae in anima fiunt, dicitur *Psychologia empirica*, sive *experimentalis*; scientia vero eorum, quae per animam sunt possibilia, audit *Psychologia rationalis*.

Exper. §. 138. Animae nostrae competit facultas cognoscitiva (§. 25.), & facultas adpetitiva.

Definit. §. 139. Scientia dirigendi facultatem cognoscitivam vocatur *Logica*, sive est scientia eorum, quae per facultatem cognoscitivam sunt possibilia. Scientia dirigendi facultatem adpetitivam dicitur *Philosophia practica*, sive *moralis*; sive est scientia eorum, quae per facultatem adpetitivam sunt possibilia.

§. 140.

§. 140. Logica varia nomina accepit, sic e. g. Schol. vocatur *Dialectica*, *Canonica*, *critica*, *Philosophia rationalis*, *instrumentalis*, *Ars cogitandi*, *Medicina mentis* &c. Usus autem logices est insignis 1.) in theologia tam exegetica, dogmatica, polemica, quam morali, 2.) in iurisprudentia ciuili, 3.) in medicina, 4.) in omnibus reliquis philosophiae partibus. v. g. *physica*, 5) in historia, 6.) in eloquentia &c.

§. 141. Bonum numquam adpetimus, & maius experimunt numquam auersamur; nisi utriusque habemus cognitionem.

§. 142. Quodsi ergo facultas adpetitiua rite *Consecetur*. dirigenda sit, requiritur, ut suppeditetur cognitio actionum bonarum & malarum; sed nec illa sufficit. Saepius enim quid bonum, quid malum sit, cognoscimus, sed quomodo, & quibus mediis illud acquirere, hoc cuitare possimus, nos fugit. Cumque homo vel considerari possit extra societatem, minimum ciuilem, siue extra statutum subiectionis; vel in societate ciuili, itemque in societatibus minoribus: de hisce omnibus praecipere debet *Philosophia practica* (§. 139.)

§. 143. Scientia moralitatis, siue bonitatis & *Definit.* malitatis actionum, siue scientia officiorum vocatur *Ius Naturae*, sensu latissimo. Quodsi ad integras gentes applicetur *Ius gentium* audit.

Alii hisce terminis vtuntur in significatu angustiori, Schol. & intelligunt per *Ius Naturae* scientiam officiorum stricti iuris erga alios, quae solet *Ius naturale externum*, item *cogens* vocari.

§. 144. Scientia mediorum & motiuorum ad *Definit.* actiones hominum liberas extra rempublicam siue in statu naturali recte instituendas est *Ethica*, quae a nonnullis speciatim *Philosophia Moralis*

nominatur. Scientia mediorum & motiuorum ad actiones hominum liberas in societatibus minoribus legitime instituendas *Oeconomica* vocatur; in societate vero ciuii, *Politica*, item *Philosophia ciuilis*.

Schol.

Per politicam specialem & specialissimam nonnulli intelligunt scientiam dirigendi actiones hominum liberas in statu quodam peculiari consideratorum v. g. Philosophi, mercatoris, virginis pulchræ, & deformis.

Definit.

S. 145. *Scientia affectiua* est scientia facultatem adipetitiam ad actus suos determinandi. *Scientia practica*, est scientia facultatem locomotiam & cognoscitiam determinandi ad actus suos, adipetiti conformiter. Scientia affectiua practica dirigendi actiones liberas per regulas generalissimas WOLFIO *philosophia practica uniuersalis*, aliis *metaphysica philosophiae moralis* audit, quia scil. generalissima actionum hominis liberarum contemplatur.

Lemma.

S. 146. Existit ens infinite perfectum a mundo diversum, sive DEVIS.

Definit.

S. 147. Scientia de DEO, sive eorum, quae per Deum possibilia sunt, ex solis rationis principiis, dicitur *Theologia naturalis*.

Definit.

S. 148. *Metaphysica* est scientia entis & mundi in genere, atque spirituum, adeoque est complexus Ontologiae, Psychologiae empiricae, Cosmologiae, Psychologiae rationalis, & Theologiae naturalis.

Definit.

S. 149. Complexus hypothesis quas philosophi de spiritibus fouent, vocatur *Pneumatica hypothetica*.

Schol.

Præter enumeratas hactenus philosophiae partes, aliae quam plurimæ sunt possibles, adhuc tamen non exculta e. g. *Ars inueniendi* &c. Nos nunc videbi-

videbimus, quo ordine singulae partes adductae
sint addiscendae.

§. 150. Ordo studiorum ita est instituendus, Postulat,
ut semper illas disciplinas praemittamus, quae
aliis suppeditant principia.

§. 151. *Logica* ostendit legitimū vsum facul- Theor.
tatis cognoscitivae (§. 139.), quod vsum habet in
omnibus reliquis disciplinis, adeoque primo omni-
um tractari debet (§. praeced.)

Quae Logica scientifice proponenda ex Ontolo- Schol. I.
gia & Psychologia principia petit, rectius in
ipsa Logica proponuntur, quam quod postpo-
natur Logica istis disciplinis.

Ontologia generalissima tradit omnis nostrae cogni- Schol. II.
tionis principia, adeoque disciplinis aliis, quibus-
cunque utilitatem praefstat egregiam. In Psycholo-
gia empirica nihil supponitur, nisi Logica &
Ontologia, ipsa vero in Cosmologia, Psychologia
rationali, Theologia naturali, & Philosophia
practica supponitur. Cosmologia transcenden-
talis prae se requirit Logicam, Ontologiam, &
Psychologiam empiricam. Has vero una cum
Cosmologia generali supponit Psychologia ra-
tionalis, & omnes enumeratas philosophiae
partes Theologia naturalis.

§. 152. Hinc metaphysices partes, ita sunt Consept.
disponendae, *Ontologia* sit prima, hanc sequan-
tur *Psychologia empirica*, subiungatur *Cosmologia*
transcendentalis, quam excipere debet *Psychologia*
rationalis, & denique agmen claudat *Theologia*
naturalis. *Metaphysica Physicae & Philosophiae*
practicae reliquisque disciplinis omnibus principia
suppeditat; ergo illis est praemittenda & statim
post Logicam tractanda (§. 150.).

§. 153. Philosophia practica vniuersalis conti- Theor.
net principia reliquarum philosophiae partium.
Ethica, Oeconomica & Politica Ius Naturae sup-

B 5 ponunt;

ponunt; Ethica Oeconomicae & politicae, Oeconomica Politicae explicandae & demonstrandae inferuit. Vnde Philosophia practica ita est ad-discenda, ut a philosophia practica vniuersali ad Ius naturale, ab hoc vero ad Ethicam, Oeconomiam & Politicam progredamur.

Theor. §. 154. Physica supponit Metaphysicam & Logicam, vnde his statim potest subiungi (§. 150.). Perinde est siue Physicam Philosophiae practicae praemittamus, siue subiungamus, siue utramque combinemus.

Schol. *Mathesis*, cum primis pura, i. e. scientia quanti in genere utiliter vel statim cum logica combinatur, vel huie immediate subiungitur.

Definit. §. 155. Cogitationes nostrae sunt clarae, si per eas obiecta possimus distinguere; sin minus, obscurae. Si obiecti cuiusdam clare representati affectiones sigillatim cogitamus, *cogitatio* vocatur distincta; sin minus confusa. Facultas distincte cogitandi dicitur *intellectus*, siue pars superior facultatis cognoscitiae.

Exper. §. 156. Si anima nostra certo modo cogitat, non fallitur; si vero modum hunc deserit in errores incidit.

Conseq. §. 157. Est itaque certus modus, quem observare debet anima respectu facultatis cognoscitiae, siue certo modo dirigi debent cogitationes, nisi in errorem incidere velimus (§. praec.).

Definit. §. 158. Id secundum quod aliquid dirigitur vocatur *regula, norma, lex* (generalissime).

Conseq. §. 159. Sunt ergo regulae in cogitando observandae (§. praeced. & 157.), adeoque facultas cognoscitiae habet certas regulas, quae ipsi sunt naturales, & quibus anima se accommodare debet, si ab erroribus esse immunis velit (§. 157. 158.)

§. 160.

§. 160. Logica est scientia dirigendi facultatem cognoscitiam (*§. 139.*); illa directio fit per regulas quasdam (*§. 159.*), ergo *logica praescribere* debet *regulas facultati cognoscitiae*; & quia est scientia (*§. 139.*); *easdem demonstrare* (*§. 96.*).

§. 161. Ergo in logica explicari debent regulae, quae animalia respectu facultatis cognoscitiae naturales sunt (*§. praeced.* & *159.*)

Quae dicta sunt, valent de logica *νοητή έποχήν* sic Schol. dicta, sive artificiali. Praeterea vero vox *Logicae* *νοητης* aliis significatibus adhiberi solet, unde sequentia subiungimus.

§. 162. *Logica naturalis* vocatur facultas hominis utendi facultate cognoscitiae, quam per artem sibi non adquisiuit. *Logica naturalis connata* est nuda dispositio nobis connata ad confuse cognoscendas facultatis cognoscitiae regulas, sed usu nondum confirmata. *Logica naturalis adquisita* est cognitio regularium facultatis cognoscitiae solo usu adquisita.

§. 163. Si quid solo usu addiscimus, regulas, secundum quas est agendum, cognoscimus tantum confuse.

§. 164. Qui ergo non nisi logica naturali adquisita instructus est, regulas, quibus facultatis cognoscitiae usus attemperari debet, non nisi confuse cognoscit (*§. praeced.* & *162.*).

§. 165. In Logica simpliciter sic dicta, quae Theor. etiam *artificialis* solet vocari, regulae facultatis cognoscitiae demonstrantur (*§. 160.*), adeoque proponuntur ipsae, & rationes adducuntur (*§. 79.* *75.*); per consequens *Logica artificialis distinctam* exhibet cognitionem regularium facultatis cognoscitiae (*§. 155.*).

§. 166. Regulae, quae in logica artificiali explicitantur, Theor.

plicantur & demonstrantur, non sunt aliae, quam quae facultati cognoscitiae sunt naturales (§. praeced. et 159.); eadem sunt regulae quas obseruat logica naturali adquisita instructus (§. 162.), sed qui sola naturali adquisita pollet, eas tantum cognoscit confuse (§. 164.); ergo logica naturalis adquisita & artificialis ratione regularum plane non differunt, sed *logica artificialis est distincta explicatio earundem, quae in naturali occurunt tantum confuse.*

Exper.

§. 167. Si regulae in agendo sint obseruandae, & easdem non cognoscamus nisi confuse, facillime ab illis aberramus, cum si distincte regulas cognouerimus, multo facilius evitetur aberratio ab iisdem. Item si vel ipso aberrauimus, vel aliis regulam neglexit, id quidem perspicere possumus, si confusa tantum sit nostra cognitio, sed fundamentum aberrationis non semper indicare, quod ei, qui distincte regulas perspicit; negotium non creat.

Conseqt. §. 168. Qui ergo logicam calleat artificialem, errandi periculo non ita est expositus, quam is, qui sola naturali adquisita est instructus, & si errauit, facilius potest errorem detegere & emendare, quam hic (§. 167. 166. 164.).

Conseqt. §. 169. Logica itaque artificialis praestat soli naturali adquisitae (§. praeced.)

Schol. Logica naturali connata praeditus esse debet, tum qui naturali adquisita, tum qui artificiali polere vult.

Theor. §. 170. Logica artificialis dirigere debet facultatem cognoscitiam (§. 139.), adeoque hoc praestare, ut veritatem cognoscere, dijudicare, inuenire & errores evitare queamus. Haec vero omnia per methodum mathematicam, sive demonstratiuam optime obtinentur (§. 90. seqq.). Ergo

Ergo logica artificialis genuina methodum mathematicam siue demonstratiuum docere debet.

Idem pater exinde, quia logica artificialis explicare Schol. I.
debet naturalem (§. 166.), ea vero, quae me-
thodo demonstrativa proponuntur, facili negotio
a nobis concipiuntur (per exper.). ergo methodus
illa est facultati nostrae cognoscitiae adcommo-
data & conveniens, adeoque methodus haecce est
explicanda in logica artificiali. Hinc videbimus
in logica artificiali genuina pleraque tandem eo
collineare, ut doctrina de demonstratione & qua-
ratione quis eandem optime addiscere queat, in
eadem tradatur. Interim cum non omnia cer-
to cognoscere possimus, sed in cognitione pro-
babili nobis saepissime sit adquiescendum (per
exper.) in logica simul tradatur oportet, quid sit
cognitio probabilis, & quomodo adhibenda le-
gitime, ut hac etiam ex parte facultati cognoscitiae
consulatur. Orta hinc est logices diuisio,
quam nonnulli addunt in *demonstratiuum & Logi-
cam probabilitum*, vetustioribus iam philoso-
phis licet sub aliis nominibus *analyticae* nimi-
rum atque *dialecticae*, vistatum.

Logicae quidem artificialis finis est, emendare facul-
tatem cognoscitiam (§. 139.); sed quomodo pars
eius inferior, v. g. sensus & imaginatio, sit diri-
genda, nondum adhuc satis est exultum, vnde
potissimum in parte superiori facultatis cognoscitiae
siue intellectu emendando occupatur.

§. 171. Patet ergo logicam easdem praestare Coroll.
utilitates ac methodus mathematica (§. praeced.
& 88. seqq.).

§. 172. Logica artificialis doctrinam de de-
monstratione explicet necessè est (§. 170.), quae
cum sit deductio propositionis ex principiis indu-
bitatis (§. 79.): semper fit per ratiocinium unum
vel plura. Ratiocinia ex iudiciis, iudicia vero
ex

Johannes

sinistra

lateralis

lateralis

Theor.

am
S.
nas
tus
et,
lo-
re-
ia-
na-
an-
fa-
las
tio
vel
os-
sed
are,
go-
em,
is,
er-
en-
sol
tum
pol-
cul-
hoc
care,
vero
de-
qq.).
Ergo

ex ideis constant (§. 63.); praeterea demonstratio requirit principia indubitata, qualia sunt v. g. definitiones, experientiae &c. Ergo in logica artificiali haec omnia aliaque cum ipsis connexa sunt exponenda.

Exper. §. 173. Tres praecipue in anima nostra sunt cogitationum species, idea nimirum, iudicium & ratiocinium.

Schol. Ideam cœu primam mentis operationem veteres *simplicem adprehensionem* solent vocare; WÖLFIVS vero illa distinguit, ut *simplex adprehensio* sit attentio ad rem, quam cogitamus, sive ad idearum, adeoque *simplex adprehensio* ideam supponat.

Definit. §. 174. Vocantur illæ cogitationum species mentis vel potius *animae quoad facultatem cognoscitiam operationes*.

Conf. I. §. 175. Tres ergo dantur intellectus operationes (§. 174. 173.).

Schol. Addunt nonnulli quartam, *dianœam* scilicet *polylogisticam*, quæ tamen rectius ad tertiam refertur.

Conf. II. §. 176. Logica adeo artificialis de tribus mentis operationibus agat necesse est (§. 174. 172.).

Theor. §. 177. Ratiocinatio polysyllogistica ex ratiociniis, ratiocinia ex iudicis, haec ex ideis constant; adeoque doctrinae posteriores in iis, quae priori loco sunt nominatae, supponuntur. Ergo *logica artificialis ob oculos ponere debet doctrinas 1.) de ideis, 2.) de iudiciis, 3.) de ratiociniis & dianœa polysyllogistica, denique 4.) de demonstratione* (§. 170. 172. & 150.).

Exper. §. 178. Si quis vel maxime regulas in negotio quodam obseruandas exacte cognoscat, applicationem vero earundem in casibus obuiis non sit eductus: non multum ad modum proficit.

Conseq. §. 179. Ergo non tantum regulæ facultatis cogno-

cognoscitiae in logica artificiali sunt proponen-
dae & demonstrandae, sed earum simul applica-
tio in casibus obuiis ostendenda (§. 178. & 139.).

§. 180. Cognitio vniuersalis de obiecto quo-
dam vocatur *theoria*; applicatio cognitionis
vniuersalis in casibus obuiis *praxis* audit.

§. 181. Logica itaque artificialis contineat theo-
riam regularum facultatis cognoscitiae, 2.) ea-
rum praxin quantum fieri potest (§. 180. 179.).

Praxin tamen adecuratus aliquis addiscet, si exerci-
tium cerebrius addat, quam per doctrinam solam.

§. 182. Ex lectione librorum insignes non ra-
ro possimus percipere fructus, nostramque exin-
de cognitionem augere egregie.

§. 183. Logica ergo docere debet modum li-
bros eligendi, legendi, & interpretandi (§. praec-
ed. & 139.).

§. 184. Logica doceat oportet modum facul-
tatem cognoscitiam emendandi (§. 139.); iam
vero emendari etiam potest facultas cognoscitiae
aliorum, ignorantes scil. docendo, non conui-
ctos conuincendo, errantes refutando, obicien-
tium dubia remouendo & disputando; ergo *in*
logica artificiali pracepta tradi debent, quomodo
sit docendum, tum ore tum scriptis; quomodo alii
conuincendi, aliorum errores refutandi, dubia
remouenda & disputandum sit.

§. 185. Absque terminis & cognitione sym-
bolica ea fieri a nobis non possunt, de quibus ad-
huc dictum, quod in Logica artificiali debeant
praestari.

§. 186. De terminis itaque & cognitione sym-
bolica in logica artificiali nonnulla sunt tradenda
(§. praeced. & 139.).

§. 187. Solet quoque logica in docentem diui-
di

Schol.

Exper.

Theor.

simile D

Exper.

Consept.

Definit.

di et vtentem. *Docens* sola cognitione regularum facultatis cognoscitiae absoluuntur. *Vtens* est habitus regulas illas in casibus obuiis applicandi.

Theor.

§. 188. Si regulae ad praxin sint deducendae, eas cognoscamus oportet (per exper.). *Logica*, ergo *vtens praesupponit docentem* (§. praeced.) Cum quoque regulae non aliter queant applicari quam cognoscuntur; sequitur, ut *si logica docens sit genuina, vel minus genuina, de vtente idem sit adfirmandum.*

Schol.

Ex dictis adparet, Logicam & naturalem & artificialem in docentem et vtentem posse diuidi.

LOGICAE.

CAPVT I.

DE

IDEIS

§. 1.

Definit. **P**raedicata entis immutabilia, quae neque per se inuicem, neque per alia determinantur, dicuntur *essentialia* illius; quae omnia simul sumta *essentia*, sive *essentialia reciproca* & *propria* vocantur, (quoniam scil. soli enti, cuius sunt *essentialia*, competunt). *Essentialia* non *omnia*, i. e. *vnum vel aliquot tantum, essentialia non reciproca*, sive *essentialia non reciproca*, item *commune* sive *communia* audiunt, (quoniam scil. huic enti cum aliis sunt *communia*). *Praedicata entis*, quae in solis *essentialibus rationem* habent sufficientem, sunt *attributa*; quae vel in *vno*, vel aliquibus tantum *essentialibus rationem* habent sufficientem, & dicuntur *attributa communia*, sive *non reciproca*; vel non nisi in *omnibus essentialibus*.

bus simul sumtis, & attributa *propria* siue *reciproca* adpellantur.

Essentiam alii recte definiunt, quod sit primus entis conceptus, qualis est modus possibilitatis eius.

Illustretur exemplo *hominis, emtionis, venditionis, testamenti*, Schol. II.

§. 2. *Attributa* ergo sunt itidem praedicata immutabilia entis, vti *essentialia* (§. praeced.), & attributa non reciproca illi enti, cuius sunt attributa, cum aliis sunt communia (§. cit.).

§. 3. *Praedicata* entis mutabilia, siue quae in *Definit.* solis *essentialibus* entis rationem sufficientem non habent, dicuntur *modi*, siue *accidentia* & quidem *praedicabilia*, ad differentiam *accidentium praedicamentalium*.

Adducantur exempla, de *homine, emancipatione, imperio* &c. Schol. I.

Attributa *propria* vocantur ab Aristotelicis *propriae* *quarri modi*, quae ab iis definiebantur, quod sint *praedicata*, quae soli alicui speciei, omnibusque eius indiuiduis semper conueniunt; e. g. potentia ridendi in homine. Distinguabant veteres illa a *propriis primi, secundi & tertii modi*, quorum ista adpellabant *praedicata*, quae conueniunt vni & soli speciei, non vero omnibus eius indiuiduis; e. g. antistitem generalem esse respectu hominis; illa, quae omnibus indiuiduis alicuius speciei competunt ordinarie, sed non soli speciei; e. g. implumem, bipedem esse in homine; haec denique, quae competit soli cuidam speciei, & ordinarie indiuiduis eius omnibus, sed non semper; e. g. videre in homine.

§. 4. Quod modus aliquis enti cuidam non *Definit.* repugnat, dicitur *possibilitas modi*.

§. 5. Quod modus enti cuidam non repugnet, Theor. *Coruini Logica*. Schol. II. ex

ex sola eius essentia potest cognosci. Possibilitates ergo modorum in sola entis essentia rationem habent sufficientem (§. praec. & P. §. 18.), per consequens *possibilitates modorum sunt attributa entis* (§. 1.).

Theor. §. 6. Praedicata entis omnia vel mutabilia sunt, vel immutabilia; haec rursus vel per alia determinantur vel minus (per oppos. contrad.). Ergo *praedicata entis quaecunque sunt vel essentialia, vel attributa vel modi* (§. 1. 3.).

Theor. §. 7. Idea de aliquo ente est representatio eius (P. §. 15. 13. & 4.), per consequens expressio variorum siue praedicatorum entis (P. §. 2), adeoque *idea omnis vel exhibet essentialia vel attributa vel modos obiecti representati* (§. praeced.), & quidem *vel praedicata ex una tantum classe, vel ex pluribus simul.*

Conseq. §. 8. Si ergo ideam obiecti formare voluerimus, praedicata illius detegere debemus (§. praeced.) siue sint *essentialia, siue attributa, siue modi.*

Theor. §. 9. Essentialia, & attributa sunt praedicata entis immutabilia (§. 1. & 2.); quodsi ergo idea alicuius obiecti exhibit vel *essentialia entis, vel attributa, illa est constans, & obiecto semper competit.*

Probl. §. 10. Essentialia atque attributa enti constantes insunt (§. 1. & 2.), nec alia dantur praedicata entis immutabilia (§. 6.). *Si itaque ideam, quae obiecto competit, perpetuo formare volueris, praedicata immutabilia, adeoque vel essentialia vel attributa in ideam sunt adsumenda,*

Theor. §. 11. Modi sunt praedicata entis mutabilia (§. 3.), ergo idea, quae non exhibit nisi modos, non erit certo constans, sed mutabilis.

Probl. §. 12. Modisunt praedicata entis inconstantia (§. 3.)

(§. 3.), neque dantur praeterea praedicata mutabilia (§. 6.). *Si cui ergo libuerit ideam obiecti temporariam tantum formare, ille modus entis in eandem adsumere debet.*

§. 13. Essentialia & attributa obiecto competunt constanter (§. 1. & 2.), ergo cuicunque vel vnicum esseentiale, vel attributum alicuius entis non competit, illud hoc ens non est, adeoque *cui idea perpetua obiecti cuiusdam, vel integræ, vel quapartem est deneganda, illud non est tale ens.*

§. 14. Essentialia omnia simul sumta & attributum proprium quodlibet nulli enti competit, Theor. nisi ei, cuius sunt essentialia, vel attributa (§. 1.); ergo *idea, quæ exhibet essentialia reciproca, vel attributum aliquod proprium soli isti obiecto competit, & sufficit ad illud ens ab omnibus aliis distinguendum.*

§. 15. *Si ergo formare velimus ideam alicuius obiecti, quæ sufficere debet ad illud ab omnibus aliis, & quidem semper distinguendum, vel essentialia reciproca, vel attributum aliquod proprium adsumere debemus (§. praeced. & 10.)*

§. 16. Opus itaque non est, vt in eiusmodi ideam accipientur attributa propria plura, cum vnicum eorum scopo iam satisfaciat (§. praec. & §. 14.).

§. 17. Essentialia & attributa non reciproca Theor. enti cum aliis sunt communia (§. 1. & 2.); ergo *idea, quæ per essentialia vel attributa tantum communia formata est, obiecto isti non competit soli, consequenter illud per eandem non semper poterit agnosciri, nec ab omnibus aliis distingui.*

§. 18. Si ideam de obiecto quodam habemus, Exper. illa vel sufficit, ad obiectum agnoscendum & ab aliis distinguendum, vel minus.

§. 19. Idea, quæ sufficit ad obiectum ab aliis Definit. distin.

distinguendum, vocatur *idea clara*. *Idea obscura* opposita ratione est definita.

Schol. Quomodo differat idea obscura a perceptione nuda siue obscura patet ex §. praeced. & P. §. 13.

Conseqt. §. 20. Ideae itaque sunt vel clarae vel obscurae (§. 19. & 18.)

Definit. §. 21. Claritas idearum vocatur *lumen mentis*, vti obscuritas earundem, *tenebrae mentis*.

Probl. §. 22. Qui nosse cupit, sine idea alterius de aliqua re clara, an obscura, attendat, vtrum alter obiectum sibi oblatum agnoscere possit, & ab aliis distinguere, an minus. Si prius, idea ipsius est clara; si posterius obscura tantum (§. 19.)

Conseqt. §. 23. Idem faciendum, si inquirere velis, vtrum alteri respectu obiecti cuiusdam lumen animae competat, an vero tenebrae (§. 21.).

Definit. §. 24. *Terminus clarus* est, qui ideam claram; *obscurus*, qui ideam obscuram tantum significat.

Theor. §. 25. Si quis terminum quendam adhibet, ubi adhibendus non erat, & agit serio, ille aut terminum istum alio significatu sumit, aut *idea*, quam cum termino connectit, est quidem idea obiecti, quod terminus alias denotat, sed non sufficit ad obiectum agnoscendum & ab aliis distinguendum, adeoque est *obscura tantum* (§. 19.). Quamdiu ergo, cur prius presumere velimus, ratio non adeat, *terminum istum alteri esse obscurum recte statuimus* (§. praeced.).

Conseqt. §. 26. Quid itaque suscipiendum sit, si explorare velimus, vtrum terminus quidam alteri sit clarus, an obscurus tantum, hinc intelligitur (§. praeced.).

Theor. §. 27. Omnis idea obscura est idea (§. 19.) adeoque perceptio obiecti cum adperceptione (P. §. 15. & 13.), per consequens repraesentatio ob-

objecti cum conscientia coniuncta (P. §. 4. & 8.); ergo idea obscura quaelibet sufficiat tamen necesse est ad objectum a quibusdam aliis distinguendum (P. §. 8. 5. & 2.). *Idea itaque obscura omnis aliqua saltim ex parte est clara* (§. 19.).

Obscura vocatur catenus, quatenus non sufficit ad Schol.
ideatum ab his vel illis objectis distinguendum.

§. 28. Idea, quae tot exhibit praedicata en- Theor.
tis, vt sufficient ad illud ab aliis distinguendum,
est clara (§. 19.), per consequens, quaecunque
idea non est clara, sed obscura tantum, non ex-
hibet praedicata sufficientia ad ideatum ab aliis
objectis distinguendum (§. cit.), siue illi, cuius
idea de objecto quodam est tantum obscura, defici-
unt praedicata quaedam ad objectum agnoscen-
dum & ab aliis distinguendum necessaria.

§. 29. Cum fieri possit, vt vni plura deficiant Theor.
praedicata, quam alteri, donec idea objecta sit
clara (per exper.): vnius idea propius ad clarita-
tem accedere, alterius vero longius ab eadem ab-
esse potest, per consequens, vnius idea magis esse
obscura, quam idea alterius (§. praeced.); adeo-
que in obscuritate idearum dantur gradus, con-
sequenter etiam in tenebris mentis (§. 21.).

Possunt quoque dicta applicari ad idem subiectum Schol.
diuersis temporibus spectatum.

§. 30. *Cui nulla prorsus de objecto quodam Theor.*
praefeo est cognitio, ei nulla quoque de eodem com-
petit cogitatio (P. §. 15.) adeoque nec idea clara,
nec obscura (§. 19.).

§. 31. Defectus cognitionis dicitur *ignorantia*. Definit.
Ostendatur hic discrimen ignorantiae & erroris. Schol.

§. 32. Quicunque ergo plenaria alicuius obie- Consect.
cti ignorantia laborat, ille ne quidem idea obscu-
ra eiusdem gaudet, (§. 35. & 30.).

scura
nuda
13.
curae
entis,
us de
m al-
& ab
ipsius
9.)
velis,
umen
).
aram;
ficat.
, vbi
ermi-
quam
objecti,
cit ad
guen-
19.).
imus,
obscu-
explo-
eri sit
igitur
. 19.)
otione
ntatio
ob-

Theor.

§. 33. Idea obscura non sufficit ad obiectum ab aliis distinguendum (§. 19.), adeoque non re praesentata obiectum tamquam diuersum ab aliis, a quibus tamen diuersum est (P. §. 5.), consequenter facil negotio fieri potest, vt, si cuius idea de obiecto quodam est tantum obscura, falsas de obiecto cogitationes nanciscatur (P. §. 99.), adeoque incidat in errores, (P. §. 100.) sive *ideae obscurae erroribus facile praebent occasionem.*

Theor.

§. 34. Vbicunque error committitur, ibi res alteri re praesentatur, quam est (P. §. 100. & 99.), consequenter confunduntur, quae confundenda non erant, adeoque errantis idea de obiecto non sufficit ad illud ab aliis distinguendum (P. §. 5.), ergo *error quicunque oritur ex idea quadam obscura* (§. 19.).

Schol.

Videmus hinc, recte nonnullos ideas obscuras appellare *fontes errorum.*

Exper.

§. 3. Non raro hic ideam habet claram de obiecto quodam, cum alterius de eodem idea non sit nisi obscura, & terminus vni est clarus, qui alteri tantum obscurus & v. v.

Schol.

E. g. *de caufa, peculio castrensi, de Wericelto, bono & malo &c.*

Conseq.

§. 36. Concludere ergo non licet: huic vel illi est tantum idea obscura, siue terminus obscurus, ergo etiam aliis, vel omnino omnibus (§. 35.).

Schol.

Si voci cuidam nulla prorsus idea clara respondet, dicitur habere *obscuritatem absolutam*; si vero terminus huic tantum vel illi est obscurus, ei competit *obscuritas relativa.* Vnde ab obscuritate relativa ad absolutam non valet consequentia.

Exper.

§. 37. Vbi idea nostra obiecti cuiusdam est clara, praedicata illius, ex quibus idem agnoscimus,

mus, & ab aliis discernimus, vel nobis speciatim
sive sigillatim repraesentamus, vel minus.

§. 38. *Idea distincta* est idea clara, in qua *Definita*
praedicata, ex quibus rem agnoscimus, sigilla-
tim nobis repraesentamus. *Idea confusa* est idea
clara, in qua praedicata rei, ex quibus eam agno-
scimus, sigillatim nobis non repraesentamus.

Ideas distinctas nonnulli vocant *compositas*, confusas *Schol.*
autem *simplices*; & quidem *formaliter tales*, in
oppositione ad *materialiter tales*.

§. 39. Idea itaque clara vel distincta est vel *Conf. I.*
confusa (§. 38.), adeoque idea clara et confusa
non prorsus eoincidentur.

Notandum hoc est contra quosdam, qui ideam cla- Schol.
ram & confusam prorsus non differre sibi per-
suadent. Et minus quidem recte. Idea ~~est~~ enim
clara latius patet quam confusa, siquidem di-
stincta etiam est clara. Idea clara est genus,
idea vero distincta & confusa sunt species.

§. 40. In idea ergo distincta varia rursus in *Conf. II.*
ente possimus distinguiere, in confusa vero non
item (§. 38. & P. §. 5.).

§. 41. In idea distincta praedicata entis etiam *Theor.*
a se inuicem distinguimus (§. 38.), adeoque si
idea nostra de obiecto quodam est distincta, ha-
bemus ideas claras de praedicatis in ente obuiis
(§. 19.). In confusa idea praedicata entis a se
inuicem non discernimus (§. 37.), per conse-
quens, si idea nostra de obiecto quodam est confusa
tantum, praedicatorum diuersorum in ente obui-
orum non habemus nisi ideas obscuras (§. 19.).

§. 42. In idea itaque distincta maior est clari- *Conseq.*
tas, quam in confusa (§. praeced.), per conse-
quens, si ideae sint distinctae, maius est lumen
animaee, quam si modo sint confusae.

§. 43. Species ideae distinctae est *notio distincta*, *Definit.*

Ita, quae est idea vniuersalis distincta, i. e. talis idea, in qua praedicata, quibus ens aliquod vniuersale agnoscitur, & ab aliis discernitur, sigillatim nobis repraesentamus. Contra idea vniuersalis confusa vocatur notio confusa.

Schol.

Si notio est confusa, sufficit quidem ad ens illud, sive ubi sit obuium, agnoscendum, sed praedicata, quorum ope illud agnoscimus & ab aliis discernimus, nobis non sigillatim repraesentamus. Declarentur haccce exempla *monetae, emtionis, venditionis &c.*

Lemma.

§. 44. Quaecunque existunt sunt individua.

Schol.

In metaphysicis haec propositio demonstratur; hoc loco eandem ceu experientiae conformem adsumimus.

Theor.

§. 45. Quaecunque sentimus, ea nobis sunt praesentia (P. §. 28.), adeoque nos adficiunt P. §. 26.), per consequens existunt (per princip. metaphys.), atque adeo sunt individua (§. pr.), & hinc omnimode determinata (P. §. 52.). Ens vniuersale autem omnimode determinatum non est (§. cit.), adeoque non nisi quasdam determinationes ex iis, quas sensus nobis simul repraesentat, complectitur. Ergo solo sensu duce praedicata, ex quibus ens vniuersale cognoscimus, & ab aliis discernimus, nobis sigillatim non repraesentamus, per consequens ope solius sensus notionem distinctam non adquirimus (§. 43.), licet notionem confusam ope illius possimus adipisci, i. e. eo peruenire, vt ens vniuersale agnoscamus, si nobis occurrat, licet praedicata, ex quibus illud agnoscimus, non distinguamus, vt pote sub aliis praedicatis quam plurimis, quae a sensibus simul repraesentantur, sepulta.

Schol.

Ideam distinctam individui, quo minus ope solius sensus adquiramus, nihil obstat.

Theor.

§. 46. Qui ideam obiecti cuiusdam habet distinctam, is praedicata illius varia a se inuicem distin-

distinguit, siue sigillatim sibi repraesentat (§. 38.) Si quis itaque linguam quandam siue alium cogitata sua per signa cum aliis communicandi modum callebat, nouit simul terminum, vel signum aliud, quo praedicatum quocunque debet insignire, per consequens *eam cum alio eiusdem linguae siue modi cogitationes communicandi gnaro, ope solorum terminorum, vel aliorum signorum potest communicare.*

Interim varia possunt accedere, quae efficiunt, ut Schol. alicui difficile sit, vel omnino hypothetice impossibile, ideam suam, satis aliquo distinctam, cum aliis communicare. Reste CICERO, *pator*, inquit, *omnem sapientiam ex animo expectorat*. Quodsi tamen oretenus id facere nequeat, scriptis, vel alio modo illud praestare, in eius positum erit viribus. Hinc patet, quid sentendum de eruditis, vti vocantur, qui animi sensa exprimere nesciunt.

§. 47. Si idea alicuius de obiecto quodam est Theor. tantum confusa, nulla praedicata a se inuicem distinguit (§. 38.), adeoque nihil potest in ea terminis, vel aliis signis indigitare, consequenter *idea confusa solorum terminorum ope non potest cum aliquo communicari.*

§. 48. Si sensationem de obiecto quodam habemus, adquirimus cogitationem de eodem (P. §. 28.), adeoque ideam illius (P. §. 15.). Ergo si *idea nostra de ente quodam sit tantum confusa*, adeoque per solos terminos cum altero communicari nequeat (§. praeced.), efficere tamen velimus, vt alter de eadem re ideam accipiat: obiectum istud sensui ipsius est obiiciendum, vel obiectum ipsum ei est exhibendum.

§. 49. Vbi ideam habemus distinctam alicuius Exper. obiecti, „vel tot praedicata in obiecto distingui-

mus, quorum ope illud semper & ab omnibus aliis possumus discernere, vel minus.

Definit. §. 50. *Idea completa* est idea distincta, quae praedicata exhibet ad rem semper ab omnibus aliis distinguendam sufficientia. *Idea incompleta* est idea distincta, quae praedicata exhibet ad rem semper ab omnibus aliis distinguendam insufficientia.

Schol. Illustretur exemplo ideae de *satyrico, mendacio &c.*

Consect. §. 51. Idea itaque distincta est vel completa vel incompleta.

Theor. §. 52. *Idea distincta, quae exhibet essentialia reciproca, vel attributum aliquod proprium sufficit ad obiectum ab omnibus aliis distinguendum* (§. 14.), & quidem semper (§. 9.), adeoque est *idea completa* (§. 50.). *Idea vero, quae non exhibet, nisi modos, non sufficit ad obiectum semper agnoscendum* (§. 11.), & *idea quae per essentialia vel attributa tantum communia formata est*, itidem praedicata exhibet insufficientia ad rem semper ab omnibus aliis discernendam (§. 17.), adeoque his casibus *idea est incompleta tantum* (§. 50.).

Probl. §. 53. Nulla dantur praedicata entis, quorum ope ab omnibus aliis semper distingui queat, nisi essentialia simul sumta, & attributum proprium quocunque (§. 15. 14.), ergo si *idea obiecti completa sit formanda*, vel essentialia simul sumta, vel attributum aliquod proprium in eam recipere debemus (§. 50.).

Schol. Si attributa communia tot sumantur, vt ex omnibus essentialibus fluant, per illa aequa ac per essentialia omnia simul sumta obiectum semper ab omnibus aliis distinguiri potest, adeoque per illa formari *idea completa*. Sed quoniam tunc spectantur vel tanquam essentialia, vel tanquam attributum, aliquod

aliquid proprium : peculiarem de iis mentionem non fecimus. Possibilitates modorum sunt attributa (§. 5.) ; adeoque de iis idem valet, in formatione idearum, quod de attributis.

§. 54. Idea determinata est idea distincta, quae Definit. nec plura nec pauciora praedicata continet, quam sufficiunt rei ab omnibus aliis semper discernendae. Idea indeterminata opposita ratione est declaranda.

§. 55. Idea itaque determinata est completa ; Conse^t. incompleta vero est indeterminata (§. praeced. & 50.)

§. 56. Idea distincta plura exhibens praedicta, Definit. quam requiruntur ad rem agnoscendam, vocatur idea abundans.

E. g. quando dico, *spiritus* est ens intellectu & voluntate praeditum ; *scientia* est promptitudo demonstrandi adserita sua ex evidenteribus principiis per syllogismos legitimos, idea *spiritus* & *scientiae* est abundans.

§. 57. Idea ergo abundans est determinata Conse^t. (§. praeced. & 54.)

§. 58. Omnia essentialia simul sumta, item attributum proprium unicum iam sufficiunt ad obiectum semper ab omnibus aliis distinguendum Theor. (§. 14. 15. 16.). Quodsi ergo in idea quadam praeter essentialia omnia simul sumta, vel praeter attributum proprium unicum aliud praedicatum obiecti ponatur, idea est quidem completa (§. 50.), sed abundans (§. 56.).

§. 59. Si praedicatum entis unum inuoluit alterum, posito uno alterum simul ponitur, (P. §. 61.). Quodsi ergo in idea entis unum eorum positum est, iam ponitur alterum ; per consequens non opus est, ut alterum in idea ista addatur. Ergo idea quae continet praedicata ideari, quo-

quorum unum alterum inuoluit, plura continet praedicata, quam opus est ad rem agnoscendam, atque adeo est idea abundans (§. 56.).

Schol. Sic v. g. est idea abundans de *Deo*, quando dicitur, quod sit ens infinitum, omnipotens, summe benignum, creator vniuersi, & conservator eiusdem; item iurisprudentiae idea est abundantia, si quis dicat, esse illam habitum practicum leges recte interpretandi, applicandique rite quibusuis casibus obuenientibus.

Probl. §. 60. *Si cui idem alicuius rei determinatam formare voluerit, adsumat vel omnia essentia- lia, vel attributum aliquod proprium, nihilque praeterea addat (§. 58.), & cum primis eo respiciat, ne praedicata obiecti se inuicem determinantia ideam ingrediantur (§. 59.).*

Definit. §. 91. *Idea dicitur cum obiecto reciproca, siue aequa late patens, si omni enti, quod est tale obiectum, competit, & vice versa omne ens, cui competit, est tale obiectum.*

Schol. E. g. idea *spiritus*, quod sit ens intelligens, item idea *matrimonii*, quod sit societas de educanda & propaganda sobole, est reciproca cum spiritu & matrimonio. Omnis enim spiritus est ens intelligens, & quocunque est ens intelligens est spiritus; item omne matrimonium est societas de propaganda & educanda sobole, & vice versa, quidquid est societas de educanda & propaganda sobole, illud est matrimonium. Ceterum Aristoteli vocant ideas reciprocas *conceptus formales adaequatos*, non reciprocas vero *inadaequatos*.

Theor. §. 62. Idea completa, per consequens etiam determinata (§. 55.), sufficit ad obiectum semper ab omnibus aliis distinguendum (§. 50. & 54). adeoque nulli obiecto competit, nisi quod est tale ens, & quocunque est tale ens, illi eadem

com-

competat necesse est; consequenter *idea completa adeoque etiam idea determinata est cum obiecto suo reciproca* (§. 61.).

§. 63. Quodsi ergo idea aliqua cum obiecto *Confecta* quodam reciproca non est: non est idea completa eiusdem obiecti, adeoque nec determinata (§. praeced.).

V. g. Idea *hominis* Platonica, quod sit animal bipes Schol. I.
implume, non est reciproca, adeoque nec completa. Idem dicendum de idea *legis*, quod sit norma actionum liberarum obligatoria; *miraculi*, quod sit phaenomenon naturae insolitum &c.

Criterium ergo ideae completæ est, *reciprocabilitas*; Schol. II.
& simulac aliquam ideam pro completa venditamus, alter ius nanciscitur candem reciprocandi. Si ideam incompletam reciprocamus, errandi periculo nos committimus; quodsi vero ideas incompletas non reciprocemus, conclusiones varias ex iisdem deducere tuto possumus. Interim notandum, licet reciprocabilitas ideæ cum obiecto suo necessario requiratur ad ideam determinatam, illam tamen solam ideæ determinatae criterium tutum non esse: potest enim idea quoque abundans cum obiecto suo esse reciprocabilis. Vnde praeter reciprocabilitatem dispiciendum erit, annon prædicata se inuicem determinantia, seu inuoluentia, vel alio modo superflua in eadem contineantur.

Doctrina de ideis completis et determinatis eo magis est notanda, quia definitiones sunt tales ideæ, de quibus proinde cuncta valent, quae de illis sunt tradita.

§. 63. Si ideam alicuius obiecti habemus distinctam, de praedicatis in eadem occurrentibus ideas habemus claras (§. 41.). Idea clara est vel distincta vel confusa (§. 39.), consequenter, si *idea nostra de obiecto quodam est distincta, de clara præ-*

Schol. III.

Theor.

praedicatis in eadem obuiis ideas habemus vel distinctas, vel confusas.

Schol. Illustretur exemplis de mendacio, persona &c.
Definit. §. 64. *Idea adequata* est idea distincta, quae praedicatorum eam ingredientium distinctas quoque exhibet ideas. *Idea inadæquata* vero est idea distincta, quae praedicatorum eam ingredientium ideas tantum exhibet confusas.

Consect. §. 65. Idea itaque distincta est vel adæquata, vel inadæquata (§. 64. 63.).

Theor. §. 66. Cum idea distincta dividatur in adæquatam, & inadæquatam (§. 65.), idea vero distincta vel completa sit, vel incompleta (§. 51.); patet & *ideam completam, & incompletam esse posse vel adæquatam, vel inadæquatam.*

Definit. §. 67. *Primus gradus ideæ adæquatae* locum habet, si quis praedicatorum in idea distincta occurrentium ideas denuo distinctas habet. *Secundus gradus ideæ adæquatae* illi competit, qui de praedicatis, in ideis distinctis praedicatorum in idea distincta alicuius obiecti obuiorum, rursus habet ideas distinctas &c.

Definit. §. 68. *Analysis* siue *resolutio* *ideæ* est actus, quo praedicata in idea quadam obuia erimus seu a se inuicem distinguimus.

Schol. Haec analysis idearum est *anatomia Logica*. Declaratuer exemplo *furi*, *tuzoris*, *pupilli* &c.

Conf. I. §. 69. Si ergo ex idea confusa fiat distincta, ex inadæquata adæquata, ex adæquata primi gradus, adæquata secundi gradus &c. *analysis* siue *resolutio* *ideæ* habet locum (§. 67. 38. 68.).

Conf. II. §. 70. *Analyseos* siue *resolutionis* *idearum* gradus dari varios ex §. 69. & 68. patet.

Exper. §. 71. Nostra cognitio ultimato resolutur in eius-

eiusmodi notatis, de quibus non nisi ideas habemus confusas.

E. g. *esse*, *id*, *conatus* &c. Schol.
§. 72. Consequenter in analysi idearum non Consect. possumus progredi in infinitum (§. praeced.), adeoque nec in adaequatione idearum (§. 69.), sed nobis semper in praedicatis siue notis quibusdam irresolubilibus erit subsistendum.

Plerumque notionis analysin & adaequationem per Schol. I. varios gradus continuare possumus, sed non semper est opus, ut eandem continuemus quo usque licet. Finis enim analyseos ideae vel est, ut menti debitam suppeditemus ideam, sufficienter que claram; vel ut probationem quandam instituamus. Si prius, in analysi subsistere licet, ubi eo peruentum est, ut is, cui ideam ingenerare cupimus, praedicatorum, quibus utimur, claras habeat ideas; Si posterius, resolutio eo usque continuanda, donec adpareat veritas illius quod probandum erat. Si in analysi & adaequatione vellemus progredi ulterius, faceremus superfluum, & saperet pedantismum. Reflectatur hic simul ad numerum terminorum atque vocum finitum, ex quo non minus adpareret, nos resolutionem ideae in infinitum continuare non posse.

Probationes & demonstrationes cum primis per Schol. II. analysin & adaequationem idearum fieri ex inferius dicendis elucebit.

§. 73. Idea adaequata exhibet distinctas ideas Theor. praedicatorum in idea quadam distincta contentorum (§. 64.), inadaequata vero tantum confusas (§. cit.). Dum itaque, si ideae nostrae sunt distinctae, maior in anima sit claritas, maiusque lumen, quam si confusae tantum sint (§. 42.): *Si ideis pollemus adaequatis, maior est in anima claritas & maius lumen mentis, quam si tantum habeat.*

habeamus in adaequatas, & quo magis sunt adaequatae, eo maius est lumen.

Consect. §. 74. Quicunque ergo in lumine animae progressus facere studet, adaequatas ideas adquirere sibi, & in adaequatione longius progrederi studet (§. praeced.).

Schol. Differentia idearum §. 19. seqq. explicata ab aliis magnam partem obseruata iam fuit, v. g. a **VALERIANO MAGNO, CARTESIO, LOCKIO.** Praecipue tamen adecuratius exposita a **LEIBNITIO** in Actis Erud. a. 1684. pag. 537. cuius deinceps vestigia pressit **WOLFIUS.** Omiserat tamen **LEIBNITIUS** diuisionem idearum distinctae in ideam completam & incompletam, omnem ideam distinctam completam esse supponens; unde **WOLFIUS** illud discrimen, quod fundamento non destituitur (§. 49.), addidit.

Definit. §. 75. *Differentia idearum formalis* est illa idearum differentia, quae a modo cognoscendi desumitur; *differentia vero idearum materialis* est, quae a materia earum, i. e. objecto, quod repraesentant, desumitur.

Consect. §. 76. Cum itaque differentia idearum, (§. 19. seqq.) proposita modum repraesentandi diuersum tanquam fundamentum agnoscatur: illa differentia idearum est formalis (§. praec.).

Theor. §. 77. Ideae singulares repraesentant individua (P. §. 57.), communes vero, sive abstractae entia uniuersalia (§. cit.), ergo *diuisione idearum in singulares & communes sive uniuersales* pertinet ad differentiam idearum materialem (§. 75.).

Definit. §. 78. *Terminus* qui notionem communem significat, vocatur *communis*; qui vero individuum designat, *singularis.*

Schol. E. g. *dominium, ICtus* sunt termini communes; *Vlpianus, Caius, Deus,* sunt termini singulares.

§. 79.

§. 79. Adfectiones rerum nobis vel represeſtamus tanquam rebus inexistentes, ſive cum ſubiecto cui iuſtunt, vel ſigillatim abſque rebus ſive ſubiectis quibus iuſtunt.

V. g. rationem nobis repreſentamus vel ſine ſubiecto cui iuſt, vel cum ſubiecto cui iuſt, veluti ſi mihi repreſento *ens ratione pрадium*.

§. 80. Idea abſtracta eft idea adfectionis cuiusdam abſque ente cui iuſt. Idea concreta eft idea adfectionis cum ente cui iuſt. Terminus ideam abſtractam significans abſtractus; ideam vero concretam denotans, concretus audit.

Terminus abſtractus, vel etiam ipſa adfectione ſeparatim conſiderata non raro abſtractum vocatur, vti terminus concretus, vel etiam iſum ens una cum adfectione ſpectatum, concretum nominatur. Ceterum notandum eft, vocem idea abſtracta paulo aliter hic accipi, quam ſupra (P. §. 57.), quod ex collatione definitionum ſatis adparet.

§. 81. Idea concreta, & abſtracta diſſerunt Theor. ratione obiecti repreſentati (§. 80.), per conſequens haec idearum diſſerentia materialis eft (§. 75.).

Alias diſſerentias idearum materiales addunt alii, Schol. I. v. g. dum diuidant ideas in ideas ſubſtantiarum & accidentium; theologicas, iuridicas &c. ſimplices & compoſitas; abſolutas & relatiuas &c.

Iam progrediemur ad idearum formationem, quo- Schol. II. modo illa quam commodiſſime ſit iuſtituenda, oſtenturi; qua occaſione adhuc alia quaedam exponemus ad doctrinam de ideis ſpectantia.

§. 82. Si de obiecto quodam ſingulari ideam tan- Probl. tum conuifam adquirere cupiamus, opus ſolummodo eft, vt illud ope ſenſus nobis repreſente- mus, eique attendamus (§. 48. 45.).

Coruini Logica.

D

Sic

Schol. Sic v. g. ideam huius vel illius coloris, saporis &c. adquirimus.

Prob. §. 83. *Si ideam distinctam de obiecto quodam singulari nobis comparare animus sit, obiectum illud singulare vel per sensum, vel ope imaginacionis nobis repraesentemus, attendamus primo toti obiecto, deinceps autem varia in eodem praedicta distinguere adlaboremus, siue super eo reflectamus* (§. 38.)

Schol. Notandum, quod consultum sit, rem tot sensibus subiicere quam fieri potest, eo enim plura in obiecto distinguemus, adeoque eo clarissim rem nobis repraesentabimus. Quodsi ergo varia in obiecto obvia sint nimis multa, ut mens multitudine confundatur, vel nimis exigua, ut illa a se inuicem satis distingueri non possit; vel nimis remota, ut hac etiam ratione impediatur, quo minus illa discernere a se inuicem adcurate possimus, ideam non nisi confusa illius obiecti adquirimus, vbi tamen microscopia & telescopia interdum efficiunt, ut ad ideas distinctas de obiectis talibus adspirare queamus. Saepius culpa, cur ideae nostrae euadant tantum confusae, in nobis ipsis est sita, si nimirum debitam attentionem & reflexionem non adhibemus, impediti v. g. sensibus, vel imaginatione & affectibus, vel etiam desultoria ratione obiecta tractandi. Haec impedimenta, quae a nostra culpa dependent, itidem sunt remouenda; sensus nimirum & imaginacionem rite adhibendo, eorum distractioines, ut & affectus euitando, cum primis attendendis facultatem ad gradum prouochendo, quod postremum summae est utilitatis. Requiritur ibi in nobis seria attendendi voluntas, excitanda amore veritatis, gloriae cupiditate, repraesentatione necessitatibus rei, voluptate ex hac animae perfectione capienda. Ante omnia crebriori exercitio attentionis & reflexionis est opus.

§. 84.

§. 84. *Vt notionem confusam adquiramus, opus Probl. tantum est, vt exempla, sive casus singulares de obiecto isto nobis repraesentemus, & ad eosdem attendamus (§. 45.).*

Illustretur exemplo de analogo rationis, obligatione etc. Schol.

§. 85. *Ad notionem distinctam formandam facit, vt casum singularem, vbi obiectum deprehenditur, nobis repraesentemus, eidem attendamus, & ope reflexionis varia praedicata in eodem occurrentia a se inuicem distinguamus, tumque inquiramus, quaenam horum praedicatorum obiecto semper competant, quaeue minus, seu quaenam praedicata nos commoueant, vt obiecto hocce nomen imponamus, & vtrum nomen hocce retineat, etiamsi hoc vel illud praedictum desit, an minus. Quae mutabiliter adsunt, non pertinent ad notionem istius obiecti, adeoque negliguntur, sive ab iisdem abstrahimus; quae vero ab obiecto, si quidem tale obiectum esse debet, abesse non possunt, ea sunt retinenda & in notionem adsumenda. Hac ratione ope attentionis, reflexiones & abstractionis nanciscimur notionem (P. §. 57.), & quidem distinctam (§. 43.).*

Declaretur exemplo de iniuria, legato, beneficio &c. Schol. I.

Loco terminorum singularium, seu specialiorum generaliores esse substituendos patet. Vt negotium sit facilius, vtile est, si, postquam reflexio super casu singulari facta est, alios adsumamus casus singulares, in quibus idem obiectum conspicitur. Sic enim adparebit, quae nam praedicata obiecto competant constanter, quae minus. Non raro enim vera praedicata, quae adsumi debent, sub aliis & peregrinis circumstantiis quasi sunt sepulta.

Ex unico casu singulari de obiecto quodam determinato formari posse notionem distinctam, statuant

nonnulli, ita ut facta attentione & reflexione de qualibet circumstantia, quam in casu singulari obseruamus, questionem instituamus: an propter illam obiecto id nominis imponamus? quodsi enim retineat nomen, demta licet hac circumstantia, illam non pertinere ad notionem; sin minus: pertinere. Interim hoc cognoscere vix, ac ne vix quidem poterimus, nisi vel alii casus de eadem re nobis innotuerint, vel nos saltim alias nobis fingamus.

Schol. III.

Ex dictis adparet, si qui absque omni abstractione, accedente ope solius attentionis & reflexionis super casibus singularibus notiones distinctas, v. g. de mundo formari posse, sibi persuadeant, illos mirifice falli. Si enim nullam adhibemus abstractionem, nobis representamus quidem individuum, minime autem ens uniuersale, seu non omnimode determinatum, adeoque notionem distinctam minime adquirere possumus conf. *Meditaciones nostras ad logicam spectantes, Medit. I.*

Probl.

§. 86. Ideam completam formaturus faciat distinctam, & pradicata obiecti tot in eandem adsumat, quot requiruntur ad obiectum semper ab omnibus aliis distinguendum (§. 50.); ut determinata quoque sit, dispiciendum est, ne superflua in eadem deprehendantur (§. 54.)

Schol.

Problema hocce est vnum ex praecipuis, quoniam cui eius resolutio possibilis est, is definitiones quoque condere potest.

Probl.

§. 87. Si ideam adaequatam formare cupias, fac primo distinctam, tumque praedicatorum in hac distincta occurrentium denuo ideas distinctas adquirere labora, eo modo, qui §. 85. explicatus est.

Schol. I.

Nemo non videt hocce problema non esse nouum, sed illud §. 85. propositum, aliquoties repetitum.

Omnia

Omnia adhuc explicata (§. 82. seqq.) pertinent ad Schol. primum modum formandi ideas, quem vocant *modum formandi ideas per sensus; siue per attentionem & reflexionem*, qui ergo triplicem reuera ali- um modum inuoluit, 1) per attentionem solam: 2) per attentionem & reflexionem, siue adhuc intercedente abstractione; denique 3) per attentionem, reflexionem & abstractionem simul ad- habitam. Nunc ad secundum ideas formandi modum, qui dicitur *ex iis modis forman- di ideas per abstractionem.*

§. 88. *Qui per abstractionem ideam formaturus Probl.* est, obiecta adsumat plura, cuilibet eorum atten- dat, & super illo reflectat, porro illa inuicem conferat, & quae in iis animaduertit praedicata, eadem, separatim cogitet, relictis illis, in quibus differunt (P. §. 55. Schol.).

Ostendatur exemplo *figurae, hominis, &c.* Si modus Schol. hicce ideas formandi vocatur, per abstractionem, vox abstractionis sumitur stricte (P. §. 55. Schol.).

§. 89. *Vbicunque abstrahimus, dum idem for- Theor.* manus, ibi prodit idea entis non omnimode de- terminati (P. §. 55. 22.), adeoque vniuersalis (P. §. 57.), per consequens notio (§. cit.).

De modo §. 88. adducto idem speciatim exinde pa- Schol. tet, quoniam semper prodit idea, quae comple- etitur praedicata in obiectis, a quibus abstractio est facta, eadem tantum, per consequens, quae competit pluribus illis entibus, atque adeo idea communis est seu notio (P. §. 57.)

§. 90. *Si duae sint notiones distinctae, aliquam Probl.* habentes conuenientiam, denuo ex illis abstra- etiam ideam possumus formare, si priores compa- remus, & illa, in quibus conueniunt, siue iden- titatem earum nobis separatim repraesentemus (P. §. 57.)

§. 9. *Vbicunque abstrahimus semper quaedam Theor.*

praedicata, vel aliquod praedicatum cogitando omittimus (P. §. 55.), per consequens abstractio tamdiu continuari potest, quamdiu aliquid cogitando potest omitti, ut tamen aliqua adhuc superfit idea.

Conseq. Quodsi ergo aliqua idea vnico tantum praedicato constet: abstractio non amplius haber locum (§. praeced.).

Theor. §. 92. Abstractio stricte sic dicta supponit obiecta plura in aliquibus determinationibus eadem, in aliis vero diuersa (P. §. 55. Schol.), vbi determinationes diuersas cogitando omittere, illas vero, in quibus conueniunt, separatim cogitare debemus (§. cit.). Si itaque *plura* quidem essent *objec̄ta*, quae vero nulla omnino determinatione a se inuicem differrent, sive essent perfecte eadem: abstractio stricte sic dicta non posset fieri.

Schol. Non hic adserimus dari entia duo singulare perfecte eadem: hoc enim impossibile esse, demonstratur in metaphysica; sed loquitur tantum conditionate, idque praesertim eum in finem, ut adpareat, abstractionem stricte dictam semper requiri aliquam in pluribus diuersitatem.

Definit. §. 93. Idea, quae exhibet tantum identitatem indiuiduorum, i. e. eas tantum determinationes, quae in pluribus indiuiduis sunt eadem, vocatur *species*. Idea vero, quae exhibet tantum identitatem specierum, i. e. eas tantum determinationes, quae in pluribus speciebus sunt eadem, dicitur *genus*. Determinationes diuersae in obiectis, quae alias determinationes habent eadem, appellantur *differentiae eorum obiectorum*. *Differentia numerica, specifica, atque generica, quid sit?* ex dictis facile intelligitur.

Schol. WOLFIUS *speciem* per similitudinem indiuiduorum, *genus* per similitudinem specierum declarat.
Rationes,

Rationes, quae, ut paulo aliter definitiones supeditare, me mouerunt, coram exponam.
Interdum ipsa identitas individuorum *species*, identitas vero specierum *genus* vocatur.

§. 94. Ex specie ergo differentiae numericae, Conseq^t. ex genere differentiae specificae exulant (§. praeced.).

§. 95. Species eas tantum continet determinat Theories, quae pluribus individuis sunt communes, genus, quae, in pluribus speciebus sunt eadem (§. 93.), per consequens species pluribus competit individuis, genus pluribus speciebus, adeoque etiam pluribus individuis, consequenter species & genera sunt ideae universales, sive notiones (P. §. 57.).

§. 96. Species itaque comprehendit sub se individua, genus vero species (§. praeced. & P. §. 61.), adeoque species est idea superior respectu inferiorum singularium; idea vero inferior communis respectu superiorum; genus autem est idea superior respectu inferiorum communium (§§. citt.).

Hae sunt definitiones *speciei* & *generis* aliis auctori- Schol.
bus usuratae, quas nos ita, ceu conjectaria, ex nostris definitionibus deduximus.

§. 97. Qui speciem quandam formare cupit, Probl. plura individua sibi repraesentet, eorum cuique attendat & super illo reflectat, differentias numericas omittat, determinationes vero in pluribus illis individuis easdem separatim sibi repraesentet (§. 93.).

Genus eadem ratione formatur, modo loco individuum sumantur ideae communes, & earum determinationes, in quibus conueniunt, differentiis missis, seorsim repraesententur.

§. 98. Ideae subordinatae vocantur tales, quae Definit. se respiciunt ut inferiores & superiores.

- Schol. E. g. idea promissi, paeti, paeti bilateralis, emtionis venditionis, emtionis venditionis horti, & huius emtionis venditionis horti sunt ideae subordinatae.
- Consect. §. 99. Ideae itaque singulares, genera & species sunt ideae subordinatae (§. 98. & 96.).
- Definit. §. 100. Idea communis, quae non nisi singularia sub se comprehendit, seu identitatem individuum immediatam exhibit, vocatur *species infima*: idea communis, quae non nisi species infimas sub se complectitur, siue identitatem specierum infinitarum repraesentat, *genus proximum* appellatur. Idea communis, quae alia genera sub se comprehendit, seu quae identitate plurium generum, quae tum dicuntur *inferiora*, repraesentat, *genus superius* audit. *Genus summum* est idea communis, quae sub nulla alia idea communis continetur. *Genera intermedia* sunt ideae communes, quae & alias communes sub se comprehendunt & sub alijs adhuc continentur, siue sunt genera quae & aliud sub se continent & sub alio continentur. Ideae vero, quae iam considerari possunt respectu inferiorum, tanquam communes, iamvero respectu superiorum, tanquam inferiores, dicuntur respectu inferiorum *genera subalterna*, respectu superiorum vero *species subalterna*.
- Schol. Genus summum vnicum tantum determinatione constare potest, & est idea entis.
- Theor. §. 101. Obiecta plura, que sub eadem specie continentur, eatenus vocatur *res unius eiusdemque speciei*; Quae vero sub eodem genere continentur, dicuntur eatenus *res unius eiusdemque generis*, siue *homogenea*; & si sint species, quae sub eodem genere continentur dicuntur *cospieces*.
- Definit. §. 102. *Praedicamentum*, siue *categoriam* est series idearum subordinatarum.

Doctri-

Doctrinae de praedicamentis olim praemittebatur Schol.
doctrina de *antepraedicamentis*, subiungebatur
materia de *postpraedicamentis*, de quibus multa
a veteribus praecipiuntur.

§. 103. Si itaque ponamus genus sumnum, Conseq.
genera intermedia & infimum, speciem infimam
& indiuidua, praedicamentum habemus (§. 102.
100. & 99.)

Non opus est ad praedicamentum, ut a genere sum-
mo ad indiuidua progrediamur, sed formari etiam
potest ex solis generibus & speciebus subordina-
tis. Numerus praedicamentorum denarius mi-
nus recte constituitur: de quolibet enim obiecto
praedicamentum aliquid formari potest. Ari-
stotelici non nisi res finitas ad praedicamenta re-
tulerunt, vnde ideas de rebus tantum creatis va-
lentes praedicamentales solebant vocare, & gene-
ratum terminus *praedicamentalis* veteribus erat, qui
significat rem in alio praedicamento locabilem.
Illud vero, quod praedicamenta transcedit, i. e.
ad nullum praedicamentum potest referri, *trans-
cendentale* nuncupatur. Speciatim ea, que sub-
stantiae & accidenti sunt communia, vocantur
transcendentalia ob uniuersitatem. Ea vero, quae
non nisi Deo diuinisque competunt, *transcenden-
talia proper nobilitatem* audiunt.

§. 104. Idea singularis tantum competit indi- Theor.
uiduo (P. §. 57.); species competit indiuiduis
omnibus sub ea contentis; genus omnibus specie-
bus sub eodem inuolutis (§. 95.). Ergo *idea sin-
gularis habet extensionem minimam, maiorem spe-
cies; denique adhuc maiorem genus* (P. §. 61.).

§. 105. Complexus determinationum ideam Definir:
aliquam constituentium vocatur *ideae compre-
hensio siue intensio*.

§. 106. Quo plures itaque vel pauciores in idea Conseq.
quadam deprehenduntur determinationes, eo ma-

ior vel minor eius est comprehensio sive intensio
(§. praeced.).

Theor. §. 107. Species oritur, si determinations vnam, vel aliquot in individuo obuiam omittimus (§. 97. 93.); genus, si differentias in speciebus obuiis negligimus (§§. citt.), ergo in idea speciei, in hac vero plures, quam in idea generis, ergo species minorem habent comprehensionem, siue intensionem quam individua sub illis contenta, & generi rursus minor competit comprehensio siue intensio, quam speciebus sub illo contentis (§. praeced.).

Schol. Genus superioris oritur, si identitatem plurium generum nobis representamus, adeoque determinations illorum diuersas negligimus. Hinc generis superioris est intensio minor, quam generum inferiorum. De genere summo facile potest demonstrari eius comprehensionem esse minimam (§. 100. Schol.)

Conseq. §. 108. Ergo quo maior est comprehensio aliquius ideae, eo minor est extensio eiusdem, quo minor comprehensio, eo maior extensio (§. praeced. & 104.).

Theor. §. 109. Determinationes, quae ideam aliquam constituant ab eadem abesse non possunt (per princ. contrad.), per consequens, cuicunque aliqua idea competit, illi determinationes eiusdem omnes competant necesse est, adeoque *tota comprehensio ideae omnibus eius competit inferioribus* (§. 105. & P. 61.), siue *vti alii loquuntur idea extenditur in tota sua comprehensione* (P. S. 61.).

Conseq. §. 110. Cuicunque ergo obiecto non competit tota comprehensio ideae cuiusdam, eidem illa idea non competit, siue illud non est eius ideae inferius (§. praeced.)

Theor. §. III. Non raro obiecto cuidam deficiunt
deter-

determinationes vna vel aliquot ideae cuiusdam, hoc tamen non obstante alia, vel aliae illius ideae determinationes eidem competunt (per exper.), adeoque concludere non licet: de hoc vel illo obiecto idea quaedam est neganda, ergo eidem nulla competit determinatio illius ideae.

Idea hominis neganda est de bruto, hinc autem inferre non licet, brutum non esse animal. Non nulli logicorum rem ipsam in §. propositam ita exprimunt: *ideae diversae de se inuicem non negantur secundum totam comprehensionem singulatim, sed collectivè & simul suntam.*

§. 112. Idea sumitur vniuersaliter, si sumitur Definit. in tota extensione, sive pro omnibus eius inferioribus: particulariter vero si de parte tantum extensionis.

Si prius, *idea* vocatur *vniuersalis*; si posterius, *particularis*. Vbi tamen vox *idea vniuersalis* alio significatu accipitur, quam supra (P. §. 57.). Signa vniuersalitatis sunt v. g. *omnis*, *quicunque*, *nullus &c.* particularitatis, *quidam*, *nonnulli*, *quidam non &c.*

§. 113. Idea singularis vnioco tantum competit Theor. indiuiduo (P. §. 57.), quoniam tamem semper denotat indiuiduum illud; idea singularis aequipollit tali, quae sumitur in tota sua extensio, adeoque *idea singularis aequipollit vniuersalitatem* (§. praeced.).

Notari hoc meretur propter doctrinam de propositionibus & syllogismis. Ceterum eadem thesis, quae in §pho proponitur, exinde patet, quoniam idea singularis aequa ac vniuersalis recipit signa vniuersalitatis, c. g. Adamus est primus homo; quicunque est Adamus, est primus homo.

§. 114. Genus si vniuersaliter sumitur, sumitur pro omnibus eius speciebus, & species vniuersaliter sumta, sumitur pro omnibus eius indiuiduis Theor.

uiduis (§. 112. & 96.); quicquid itaque generi competit uniuersaliter, illud omnibus quoque competit speciebus; & quicquid speciei uniuersaliter competit, competit omnibus eius indiuiduis.

Conseq. §. 115. Quicquid itaque valet de genere uniuersaliter, valet etiam de omnibus indiuiduis sub eodem contentis (§. praeced.).

Theor. §. 116. Si genus sumitur particulariter, sumitur tantum pro parte extensionis, siue pro una tantum, vel aliquot speciebus; & si species sumitur particulariter, sumitur tantum pro uno, vel aliquot indiuiduis (§. 112. & 96.), non autem praeceps determinatur species, vel indiuiduum. Vnde a genere particulariter, determinate ad hanc speciem, vel has species non valet consequentia; nec a specie particulariter determinate ad hoc indiuiduum, vel ad haec indiuidua; siue quod generi, vel speciei competit particulariter non statim huic determinate competit speciei, vel huic determinate indiuiduo.

Schol. Ex iis, quae in §pho dicta sunt rectius intelliguntur canones logicorum: quidquid valet de genere, valet de qualibet specie sub illo contenta; quidquid valet de specie valet de omni indiuiduo sub ea contento, qui ita nimis vagè sunt expressi, ut perverti facile queant. Quodsi enim quis sibi persuaderet, omne quod generi quounque modo non repugnat, eam ob causam cuiilibet etiam speciei sub illo contentae non repugnare, foret omnino erroneum. Generi enim quaelibet determinatio omnium eius specierum non repugnat, ideo tamen dici neutiquam potest, quod determinationes illae omnes speciei cuiilibet competere queant. Quod de generi & speciebus eius dictum, valet quoque de specie & eius indiuiduis.

Theor. §. 117. Genus continet eas determinationes, quae in pluribus speciebus sunt eadem (§. 93.), per

per consequens tota idea generis continetur in idea speciei, ergo si negatur genus, negantur species omnes sub eodem contentae.

De specie respectu individuorum idem eodem modo posse demonstrari patet.

Schol.

§. 118. Genus est identitas specierum (§. 93.), Theor. adeoque species sub aliquo genere contentae certa ratione conueniunt, sive sunt eadem; sed quia sunt species plures, differunt a se in unicem per differentias specificas (§. cit.), consequenter in una specie aliquid deprehenditur, quod in altera non occurrit. Ergo ab una specie ad alteram concludere non licet, sive quod valet de una specie, non statim valet de altera.

Ab uno genere inferiori ad alterum, itemque ab uno individuo ad alterum consequentiam itidem non valere eadem ratione fit manifestum.

Schol.

§. 119. In qualibet specie continetur totum genus (§. 109.), sed species non est, nisi pars extensionis ipsius generis (§. 93. & P. §. 61.); quidquid ergo de specie valet, valet quoque de genere, sed non nisi particulariter (§. 112.)

Eodem modo demonstratu facile est, quod quidquid Schol. I.
valet de individuo, valeat de specie, sed non nisi par-
ticulariter, item quidquid valet de genere inferiori
valeat de superiori, sed particulariter rautum.

Exposuimus adhuc, quomodo notiones formandae Schol. II.
sint ope abstractionis. Quoniam ope abstractionis
adquirimus ideas superiores, quam illae sunt a
quibus abstractio est facta, quando vero ab inferio-
ribus ad superiora progredimur, ascendere dici-
mum: modus iste formandi ideas vocatur per ad-
scensionem; item per analysis siquidem hac ratione
ideae inferiores resoluuntur, ut illae determina-
tiones, quae notionem ingredi debent, seorsim
sumi

neri
om-
liter

vni-
sub

mi-
vna
su-
no,
au-
du-
ate
nse-
ate
sue
non
nuc

tur
alat
et de
ita
int.
quod
ob
atae
Ge-
cius
uti-
nes
ge-
de

es,
.),
per

sumi queant. Supersunt nunc alii modi formandi ideas, ad quos paucis progrediemur.

Probl. §. 120. Per *combinationem* siue per *sinthesin ideae* formantur, si plures ideas in unam coniungamus.

Schol. Sic si ideam entis & summae perfectionis coniungamus, ut prodeat idea entis perfectissimi, haec idea formata est per combinationem.

Exper. §. 121. Combinare ea possumus, quae vel per sensum, vel per imaginationem vel ope ingenii, vel ope rationis nobis simul repreäsentamus.

Definit. §. 122. Oritur hinc *combinatio sensualis*, quando ea combinamus, quae sensus repreäsentant; *imaginativa*, quae imaginationis ope; *ingeniosa*, quae per ingenium; denique *rationalis*, si ea coniungimus, quae connecti posse ope rationis perspicimus. Quoniam combinatio sensualis, imaginativa & ingeniosa, non tam in ipsa re, quam in arbitrio nostro fundamentum habet, communis nomine *arbitraria combinatio* vocari solet.

Probl. §. 123. Per determinationem ideae formari possunt dupli ratione:

1.) si ideam sumamus vniuersalem, & ea, quae indeterminata in illa sunt, determinemus.

2.) ut sumamus ideam, qualiscunque libuerit, & quod in illa determinatum iam est, alio modo determinemus.

Conseqt. §. 124. Priori itaque modo ab idea superiori ad inferiorem, v. g. a genere ad speciem, a specie ad ideam singularem progredimur; posteriori vero ab uno genere ad alterum, ab una specie ad alteram, ab idea unius individui ad ideam alterius individui peruenimus. Et cum descendere dicamus, si a superiori ad inferiora pergimus: modus

modus prior formandi ideas per determinationem
vocatur *modus formandi ideas per descensum*.

Ex dictis facile est ad intelligendum, modum for- Schol.
mandi ideas per determinationem esse speciem
modi formandi ideas per combinationem.

§. 125. *Si formare velis genera & species per Probl.*
synthesin, sive descensum, sume genus, & deter-
minationem eidem adiice. Sic enim prodibit
idea inferior adhuc communis, adeoque species
prioris (§. 93.).

Res eodem redit, si ex genere superiori inferius, Schol. I.
ex specie ideam individui formare volueris.

Cum praedicamentum sit series idearum subordi- Schol. II.
natarum (§. 102.); illud dupli ratione for-
mari potest, nimirum per analysin & per syn-
thesin.

Claritas idearum supra explicata a quibusdam vo- Schol. III.
catur *claritas analyticā*, cui opponunt *syntheticā*,
de qua hac occasione pauca subiungimus.

§. 126. *Notio syntheticē clara* vocatur, quae Definit.
sufficit ad cognoscendum, vtrum species quaedam
sub eadem comprehendatur; si minus ad hoc
sufficit, est *syntheticē obscura*. Quodsi notio suf-
ficit ad species oppositas determinandas *synthe-*
tice distinctā; si minus *syntheticē confusa* audit.
Notio *syntheticē completa* est, si ad species
oppositas omnes determinandas sufficit; *syn-*
theticē incompleta vero, vbi speciem quidem
vnam, vel aliquot, non vero omnes oppositas
cognoscimus. Denique si species alicuius no-
tioris assignare possumus, aut harum ratiū
species iudicare valemus aut minus. Si prius,
notio est *syntheticē adaequata*; si posterius,
syntheticē inadæquata.

§. 127. *Quomodo formandae sint notiones syn-*
thesice clarae, distinctae &c. ex praecedentibus Probl.
patet,

patet, nimirum adhibendo modum formandi ideas per determinationem (§. praeced. & 123.).

Probl. §. 128. Per demonstrationem formatur idea, si demonstrauerimus tot alicuius entis praedicata, quot requiruntur ad obiectum semper ab omnibus aliis distinguendum, eademque combinemus, ut idea entis exinde prodeat.

Schol. I. Coincidit fore hic modus ideas formandi cum illo per combinationem rationalem. Possunt tamen aliquali ratione adhuc distingui, siquidem, si per combinationem rationalem ideam efficio, adsumo praedicata varia, de quibus perspicio, illa sibi inuicem non repugnare, & inde tum formo aliam quandam ideam. Si vero per demonstrationem formatumus ideam, determinatum quodam habemus obiectum, de quo pradicata varia imus demonstratum, quae deinceps colligimus, ut idea determinata istius obiecti inde procedat. Conf. Meditat. nostras logicam spectantes §. 19. seqq.

Schol. II. Postquam diuersas idearum species diuersosque easdem formandi modos explicauimus, nunc ostendemus modum inuestigandi veritatem idearum quacumque ratione formatarum.

Theor. §. 129. Cogitationes sunt verae, si sunt possibles, siue nullam inuoluunt contradictionem (P. §. 98.), cum itaque ideae sint cogitationes (P. §. 15.) illarum realitas, siue veritas logica in eo erit ponenda, si determinationes in idea occurrentes sibi met non contradicant.

Theor. §. 130. Idem non potest simul esse & non esse (P. §. 76.), per consequens determinationes in ente aliquo singulari simul obuiæ non possunt sibi contradicere; adeoque si idea aliqua non continet, nisi determinationes in ente quodam singulari simul obuias, illa possibilis est (P. §. 20.), & hinc realis siue logice vera (§. praeced.).

§. 131.

§. 131. Eiusmodi itaque ideae vltiori pro- Consect.
batione non egent (§. praeced.), consequenter
in numerum principiorum cognoscendi indubita-
torum recte possunt referri (P. §. 78.).

§. 132. Cogitationes falsae sunt, quae inuol- Theor.
nunt contradictionem (P. §. 1. 98.), ergo ideae
falsae sunt, in quibus occurruunt determinationes
sibi inuicem contradictentes (P. §. 15.) siue quae
sunt impossibiles (P. §. 20.).

§. 133. Ideae falsae vocantur chimaerae. Spe- Definit.
ciatim vbi quis ideam habere sibi videtur, cum
tamen sit chimaera, quam voce quadam indicat,
illa vox denotare dicitur ideam siue notionem de-
ceptricem, & ipsa vox terminus inanis, licet non
satis adcurate, vocari solet.

§. 134. Si ope sensus formamus ideas, nullae Theor.
in illis occurruunt determinationes, nisi quae si-
mul rebus existentibus insunt (§. 82. seqq.), per
consequens ideae ope sensuum formatae semper
sunt logice verae (§. 130.), & principia indubita-
ta (§. 131.).

Opus tantum est, vt casus aliquis singularis addu- Schol.
catur, in quo ideae istius determinationes simul
deprehenduntur.

§. 135. Ideae per abstractionem nat' ἐξοντί sic Theor.
dictam ex singularibus formatae nihil continent,
nisi quod in quolibet illorum singularium simul
est obuium (§. 88.), ergo illae ob eandem ratio-
nem (§. praec.) habent veritatem logicam, & sunt
principia indubitata. Quod si vero ea, a quibus ab-
stractione fit, non sint individua, sed notiones aliae:
ab harum veritate veritas illarum pendebit.

Si scilicet illae notiones, a quibus noua idea abstra- Schol.
hitur, sunt verae determinationes cuiuslibet ea-
rum sibimet non contradicunt (§. 129.); ergo si
per abstractionem eas determinationes, quae in
Coruini Logica. E illis

illis sunt eadem separatim sumamus: idea sic orta itidem tantum continet determinationes sibi non contradictentes, consequenter non minus est vera. Sin autem notiones illae, a quibus abstractimus, verae non sint: neque de ideae per abstractiones ex illis formatae veritate securi esse possumus. Notionum itaque ex aliis notionibus formatarum veritas vterius est probanda.

Conseq. §. 136. Species itaque & genera per abstractiōnem ex singularibus formata sunt vera (§. praeced. & 95.).

Theor. §. 137. Si per combinationem rationalem ideas formamus, eas coniungimus determinationes, quas sibi non repugnare rationis ope perspicimus (§. 122.), adeoque *idea, quae per combinationem rationalem exsurgit, est vera* (§. 129.).

Theor. §. 138. Quid demonstratur est verum (P. §. 79. 100. 101.). Iam si idea formatur per demonstrationem, quaelibet determinatio obiecto inesse demonstratur (§. 128.), ergo in *idea per demonstrationem formata* non possunt occurrere determinationes sibi repugnantes, consequenter illa est *logica vera* (§. 129.).

Conseq. §. 139. Ideae itaque formatae ope combinationis rationalis & ope demonstrationis sunt principia indubitata (§. 131.).

Exper. §. 140. Per combinationem & determinatiōnem arbitriā facile combinantur ea, quae sibi contradicunt.

Conf. I. §. 141. Ergo per combinationem & determinationem arbitriā facile exsurgunt ideae falsae & chimaerae (§. praeced. & 132. 133.).

Conf. II. §. 142. Veritas itaque idearum ope arbitriāe combinationis vel determinationis formatarum debet euinci (§. praeced.).

Theor. §. 143. *A posteriori, siue per experientiam ex-*

min-

minatur ideae per arbitrariam combinationem vel determinationem factae veritas, si circumspiciamus, annon existat tale obiectum, cui idea potest applicari. Quod enim tale deprehendamus, de veritate ideae possumus esse certi (P. 130.).

Si tale obiectum non inueniamus, inde haud statim Schol. concludere licet, ideam esse impossibilem. Multa enim sunt possibilia, quae non existunt. Interim cum inferius ostensuri simus, experientias esse principia indubitata, patet, quod si experientia doceat ea, quae repugnant notioni, illam omnino falsam esse.

§. 144. Cum idem simul esse & non esse non Probl. possit (P. §. 76.): impossibile existere nequit (P. §. 20.). Cuiuscunque ergo modus fiendi ostendit potest, illud est possibile; per consequens veritas ideae per arbitrariam combinationem vel determinationem formatae potest ita quoque inueſtigari, ut dispiciamus, vtrum istius obiecti, quod ipsa repreſentat, modus fiendi ostendi queat.

§. 145. Ex vero non nisi verum sequitur, & Probl. quocunque est impossibile, ex eo impossibile quoque deduci possit necesse est (per inferius demonstranda), ergo ideae per arbitrariam combinationem, vel determinationem factae veritatem bac etiam ratione examinare possumus, vt ex eadem concludamus. Quodsi enim impossibilia ex eadem sequantur, impossibilis ipsa, adeoque logice falsa erit; Si vero non nisi possibilia ex illa deducantur, pro logice vera rectissime habetur.

Restat iam in hoc capite pertractandum, quoniam idearum consistat perfectio, qua ratione deteriorentur, magis perficiantur, vel saltim conseruentur.

§. 146. Perfectio est consensus variorum in Definit. Vno.

§. 147. Ope idearum res debemus agnoscere & Theor.

ab aliis discernere possè (P. §. 15. 13. 4. 8. 5. & 2.). Ergo idea perfecta est, si illa, quae eandem consti-
tuunt, consentiant in hoc vno, ut illius ope obie-
ctum agnoscere, & ab aliis discernere queamus
(§. praeced.). & quo magis in eo consentiunt, eo
perfectior est idea.

Conf. I. §. 148. Idea itaque clara alicuius obiecti per-
fectior est, quam idea obscura de eodem (§. praec.
& §. 19.), & quo maior est ideae claritas,
eo maior perfectio (§§. citt.).

Conf. II. §. 149. Ergo idea distincta de aliqua re per-
fectior est, quam idea confusa (§. praec. & 42.); idea
adaequata perfectior, quam inadaequata, adae-
quata in secundo gradu perfectior, quam adaequa-
ta tantum in primo gradu (§. praec. & 73.).

Theor. §. 150. Idea completa sufficit ad rem repre-
sentatam semper ab omnibus aliis distinguendam,
incompleta non item (§. 50.); per consequens
ideae compleiae maior competit perfectio, quam
incompleiae (§. 147.).

Definit. §. 151. Illud, quod minus perfectum euadit,
quam erat ante, dicitur deteriorari.

Consect. §. 152. Quodsi ergo idea clara euadat obscura;
distincta, confusa; completa, incompleta; adae-
quata, inadaequata; adaequata secundi gradus,
adaequata primi tantum gradus, &c. ideae dete-
riorantur (§. praced. 148. & 149.).

Definit. §. 153. Defectus memoriae vocatur obliuio.

Schol. Schol. Oblitioni tribuitur, tum si cogitationes ante habitas
reproducere non possumus, tum si reproducere
quidem eas, recognoscere tamen non possumus.

Theor. §. 154. Si obliuiscamur determinationum, siue
praedicatorum obiecti ad ideam eius pertinen-
tium, quae antea nouimus, ex idea clara potest
fieri obscura (§. 19.), ex idea minus obscura,
idea magis obscura (§. 29.), ex distincta con-
fusa;

fusa; ex completa, incompleta (§. 50.) &c. ergo obliuione ideae possunt deteriorari (§. 251.).

Immo per obliuionem idea quaedam omnino evanescere potest. Schol.

§. 155. Eorum facile obliuiscimur, quibus sufficientem non adhibemus attentionem, speciatim si res tractemus tumultuario modo, nec non si repetitionem negligamus.

§. 156. Ergo neglectus attentionis & repetitionis debitae, tumultaria & desultoria obiectorum tractatio sunt caussae deteriorationis idearum (§. 155. & 154.). Conse.

§. 157. Si itaque deteriorationem idearum evitare cupiamus, opera nobis est danda, ne obliuiscantur praedicatorum ideas constituentium (§. 154.), & per consequens debita obiectis attentione est adhibenda, crebrior repetitio non negligenda, tumultaria & desultoria obiecta tractandi ratio & nimia pensorum quantitas fugienda (§. 155.). Probl.

§. 158. Si ideas crebro repetamus, illas conservamus. Exper.

§. 159. Quicunque ergo ideas semel acquisitas conseruare studet, repetitionem earum crebriorem commendatam sibi habeto (§. praececd.). Conse.

Vt repetitio eo commodius fieri possit, recte non nulli monent, ideas semel acquisitas scripturae esse committendas. Schol.

§. 160. Illud melioratur, quod perfectius evadit, quam erat ante. Defini.

§. 161. Si ergo ex idea alicuius obiecti obscura fiat clara; ex confusa, distincta &c. ideae meliorantur (§. praececd. & 148, 149.). Conse.

§. 162. Ideae fiunt clarae ope attentionis (§. Probl. 82.), per consequens & distractae & adaequatae

ope eiusdem (§. 83. 87.), ergo ope attentionis ideae meliorantur (§. 160.).

Exper. §. 163. Non raro fieri solet, vt cogitatio quae-dam, quam olim habuimus claram, propter omis-sam repetitionem, sit tantum obscura in nobis certo tempore, licet facultatem eandem reprodu-cendi non omnino omiserimus.

Definit. §. 164. Si illud §. praeced. dictum locum ha-bet, rei non recordari dicimur. Facultas autem efficiendi, vt cogitatio olim clare habita, iam ve-ro tantum obscura, denuo clara euadat, dicitur reminiscientia.

Probl. §. 165. Cum reminiscientia pertineat ad ima-ginationem (§. praeced. & P. §. 35.), haec au-tem cogitationes reproducat occasione aliarum, cum illis simul habitarum (P. §. 34.), sequitur, vt si quis reminiscientiae aënum velit exercere, debeat reproducere cogitationes alias, cum illa, quam nunc claram denuo efficere studet, con-junctim habitas.

Schol. Speciatim cum ideis, si earum recordari non pos-simus, eodem modo est procedendum.

CAPUT II.

COGNITIONE SYMBOLICA.

Exper. Cogitationes nostras, vt pote actiones animae, non valemus cum aliis communicare, nisi adhibitis obiectis quibusdam externis, ex quibus alii cognoscere possint, quænam in anima no-stra cogitationes existant.

Conseq. §. 167. Non itaque nostras cogitationes cum aliis communicare possumus, nisi adhibitis signis sive symbolis cognitionum (P. §. 68.).

§. 168.

§. 168. Signa cogitationum facilitant negotium Exper. abstractionis, siquidem illorum ope efficere possumus, ut unam, vel aliquot alicuius entis adfectiones nobis representemus absque reliquis, id quod difficulter absque eiusmodi signis fieri potest.

§. 169. Ope abstractionis peruenire possumus Theor. ad ideas distinctas (§. 88. sqq.). Cum igitur logica idearum perfectionem, adeoque distinctitatem promouere debeat (P. §. 172.): doctrinam de abstractione tradat necesse est, consequenter media quoque negotium abstractionis facilitatia. Ergo *logica de symbolis cognitionum praecipere* debet (§. praeceps.).

§. 170. *Cognitio intuitiva* est cognitio rei imm. Definit. mediata i. e. sine signis; *cognitio vero symbolica* est cognitio rei per signa.

In Logica itaque de cognitione symbolica tractari debet (§. 170. 168.).

Siv. g. coram intuicor Caium, vel etiam eum absentem mihi praesento, vti est, cognitio mea est intuitiva; si vero eundem mihi praesento tantum per nomen, cognitio est symbolica.

§. 171. Varia dantur signa, quibus cognitiones exprimere possumus, v. g. nutus oculorum, motus aliarum corporis partium, v. g. capititis, manus, pedum &c. Commodissima tamen sunt soni oris, quos quippe innumeris fere modis pro ipsa rerum varietate variari possunt, itemque ad varias rerum inter se relationes commodo exprimentias aptas esse obseruamus.

§. 172. Termimi itaque reliquis cognitionum Consect. signis palmam praeripiunt (§. 171. & P. §. 69.).

§. 173. *Signum arbitrarium* sive *artificiale* vocatur, quod cum signato necessarium nexum non habet. Opponitur *signo naturali*.

- Exper.** §. 174. Cogitatio eiusdem obiecti a diuersis gentibus terminis diuersis significatur.
- Conseqt.** §. 175. Nexus itaque certorum terminorum cum certis cogitationibus necessarius non est (§. praeced.); per consequens termini sunt signa cognitionum arbitraria (§. 173.).
- Definit.** §. 176. *Significatus termini* est cogitatio, quam significat.
- Schol.** Adecuratores distinguunt a se inuicem significatum & sensum, per *sensum* intelligentes iudicium, quod per propositionem denotatur.
- Conseqt.** §. 177. Significatus ergo terminorum est arbitrarius (§. 175.).
- Definit.** §. 178. *Scribere* dicitur, qui in extenso quodam ductus efformat, tanquam signa cognitionum.
- Exper.** §. 179. Dependet ab arbitrio nostro quibusnam ductibus ad cognitiones indicandas velimus vti.
- Schol.** Patet hoc exemplo diuersarum gentium. Ceterum notandum, ductus illos plerumque immediate & proxime significare ipsas voces & remote demum cognitiones, remotius adhuc ipsas res, quo casu *scriptura* vocatur *ordinaria*: nonnunquam tamen eiusmodi ductus immediate seu proxime significant cognitiones vel etiam ipsas res, tum habes *scripturam extraordinariam*.
- Conseqt.** §. 180. Signa itaque cognitionum scripta itidem sunt signa arbitraria (§. 179. 173.).
- Definit.** §. 181. *Loqui* dicimur, si cognitiones nostras ope terminorum significamus.
- Schol.** Quoniam cognitiones nostras etiam per alia signa, v. g. nutus oculorum &c. significare possumus: non raro, licet improprie, dieere solemus, posse aliquem loqui ope oculorum &c.

§. 182.

§. 182. Aliquis intelligenter loquitur, vel scribit, Definit. qui cum vocibus, vel ductibus suis in extenso factis cogitationes coniungit: non intelligenter loquitur vel scribit, qui per sonos, vel per ductus suas cogitationes non indicat.

§. 183. Vnus intelligit alterum, si nouit, quasnam cogitationes alter per sua signa velit significare. Sin minus, alterum non intelligit. Hinc patet, quandonam audiens loquentem, & legens scribebentem intelligere dicatur. Qui cum signis cognitionum ab altero adhibitis alias plane connectit cogitationes, ac alter, is mentem illius peruertere dicitur.

§. 184. Ut itaque vonus alterum intelligere queat, Consect. at, requiritur, tum ut hic, v. g. loquens vel scribens, certas connectat cum suis signis cogitationes, tum ut ille, qui intelligere alterum debet, easdem cogitationes vna cum cognitionibus illorum signorum iam ante coniunxerit, ut hac ratione cum signis illis cogitationes easdem ope imaginationis denuo coniungere queat (§. praeced.).

Quae dicta sunt generatim, ad loquentem & audi- Schol. entem, scribebentem & legentem facili negotio possunt applicari.

§. 185. Actio, qua quis per terminos suas cogitationes significat, vocatur sermo. Qui vel intelligibilis est, si termini, & earum compositio ita est comparata, ut cogitationes loquentis exinde cognoscere queat alter; vel non est intelligibilis si res opposita se habuerit ratione.

§. 186. Quid itaque sit faciendum, si intelligibilem sermonem formare alicui libuerit, nemini obscurum esse potest (§. praeced.).

§. 187. Lingua est dexteritas sermonem intelligibilem formandi; & quidem illa, quam antea discimus, quam ullam aliam intelligimus, vernacula;

cula; quae autem vernacula non est, seu quam post primam deum capimus, peregrina vocatur.

Schol.

Linguam vernaculam aliquis addiscit, dum, si obiectum aliquod ipsi est obuium, nomen illius audit, idque ita aliquoties repetitur, donec, recurrente cogitatione obiecti, imaginatio reproducat idem termini, & infans ope organorum loquelae sonum cundem formare aptus evadat. Eodem modo res sese habet in addiscenda lingua peregrina per usum. Quodsi vero peregrinam linguam per artem addiscere quisquam studet, coniungat saepius nomen obiecti in lingua peregrina cum nomine eiusdem obiecti ex lingua vernacula: sic enim audito nomine invia lingua ope imaginationis recurret nomen in lingua altera. Interim ut simul ad modos connectendi, atque idiotis nos linguae peregrinac attentionem adhibeat, necesse est.

Exper.

§. 188. Linguas dari diuersas satis constat.

Definit.

§. 189. *Grammatica* est ars, que rectam linguae formationem docet. *Grammatica*, quae id, quod omnes linguae commune habent, tradit, vocatur *vniuersalis*. *Grammatica philosophica* est, in qua, quantum fieri potest, scientifice propoununtur, quae ad rectam linguae formationem pertinent.

Coroll.

§. 190. Variae itaque grammaticae sunt possibles (§. 189. 188.).

Definit.

§. 191. *Signa*, quae ex aliis non componuntur, *primitiva* dicuntur; quae vero ex primitiis componuntur, *deriuativa* audiunt. *Signa*, ex quibus ipsam rei conditionem cognoscere possumus, *essentialia* dicuntur; ex quibus vero illa cognoscere non potest, vocantur *accidentalia*. Hinc, quid sit *vocabulum essentialie & accidentale*, intelligitur.

Schol.

Signa essentialia in lingua ebraeorum & scriptura Sinenium nonnulli, licet absque fundamento, inuenisse

inuenisse sibi sunt visi. Rectius in Mathesi & Logica quaedam dari adseritur.

§. 192. Finis signi est, ut signatum ex eo colligi queat (P. §. 68.). Quo facilius ergo atque melius hoc fieri potest, eo maior est signi perfectio (§. 146.). Cum itaque ex signis essentialibus non item (§. praeced.): *signorum essentialium maior est perfectio, quam accidentalium.*

§. 193. Quid si signa primitiva fiunt, quibus affectiones aliquius obiecti immediate exprimuntur, et ex hisce alia formantur signa, deriuatiua nimirum, ut haec ipsas rei affectiones oboculos ponant: talia oririuntur signa, quae ipsam rei conditionem distincte exhibent, consequenter signa essentialia (§. 190).

§. 194. Ars signa rerum perfectiora constituen- di & explicandi vocatur *ars characteristica*. *Ars characteristica combinatoria*, a LEIBNITIO speciosa generalis dicta, docet signa essentialia inuenire, combinare, & eorum combinationem certa lege variare, ad inueniendum utilia apte combinandi modum, eandemque combinationem certa lege variandi.

§. 195. Ope ergo artis characteristicae & Combinatoriae signa primitiva & deriuatiua essentialia possint formari (§. 194. 193.).

§. 196. Lingua & scriptura, quam omnes omnium linguarum gentes facile intelligere possunt, vocatur *uniuersalis*.

§. 197. Si quis signa primitiva, ex quibus deriuatiua componuntur, cognoscit, deriuatiuorum quoque significatum facile perspiciet. Lingua itaque & scriptura signis essentialibus constans a quolibet facili negotio intelligeretur, adeoque illa foret *uniuersalis* (§. praeced.).

§. 198. Hinc beneficio artis characteristicae & Combinatoriae, si quidem esset exculta, ad lingua-

Theor.

Theor.

Definit.

Conseq.

Definit.

Theor.

Theor.

Conseq.

guam & scripturam vniuersalem, possemus adspicere (§. 197. & 195.).

Definit. §. 199. *Lingua*, in qua vocabula significatum essentiale habent, dicitur *philosophica*.

Consect. §. 200. Lingua ergo philosophica est vniuersalis (§. praeced. & 197.), & mediante arte characteristica & combinatoria peruenire possumus ad linguam philosophicam (§. 199. & 198.).

Definit. §. 201. Ars repente scribendi vocatur *tachygraphia*.

Probl. §. 202. Cum vocabula ex pluribus plerumque componantur literis, signa vero simplicia celerius scribi possint, quam composita (per exper.): signa sunt constituenda, quae integra vocabula denotant, & tamen sunt simplicia. Hac ratione *tachygraphiam* exercere licebit (§. 201.).

Consect. 203. Ars itaque characteristica nobis tachygraphiae adminicula suppeditat (§. praec. & 194.).

Definit. §. 204. *Cryptographia* est ars occulte scribendi. Occultie autem scribit, qui talibus in scribendo vtitur signis, quae non intelligi possunt, nisi ab eo, qui clauem habet; *clavis* vocatur index significatiuum signorum adhibitorum.

Consect. §. 205. Ars ergo characteristica & combinatoria ad cryptographiam rite instituendam facit (§. praeced. & 194.).

Exper. §. 206. Ea facilius memoria retinemus, quae distincte, quam quae confuse cognoscimus, itemque facilius, quae visui, quam quae ceteris obiiciuntur sensibus.

Theor. §. 207. Ope artis characteristicae & combinatoriae, notiones rerum distinctae immo & adaequatae paucis signis primitiuis inter se combinatis exprimi possunt (§. 193. 194. 195.). Quod si ergo quis signa primitiva sibi nota facerit, ope signi deriuatiui notionem distinctam & adaequatam

tam multo facilius memoriae mandare ac retinere poterit, quam illo auxilio destitutus (§. praeced.).
Ars itaque characteristica & combinatoria memoriae inseruit.

Ex iis, quae adhuc in medium sunt prolatæ, maximus artis characteristicae & combinatoriae usus abunde paret. Aliae tamen præterea illarum insignes sunt utilitates. Dolendum interim, quod artes istae præclare inter non excultas sint numerandæ. Hinc linguis atque scripturis ordinariis adhuc receptis contenti sumus necesse est. De his itaque paucis in sequentibus sumus acturi.

§. 208. Si loquimur vel scribimus, eum in finem id a nobis præstatur, quo nostras cogitationes signis exprimamus, cum primis si aliis loquimur vel scribimus, id facimus eum in finem, ut alii nos intelligent.

§. 209. Quo melius itaque & facilius per linguam vel scripturam possumus intelligi, eo magis perfecta est lingua vel scriptura (§. praec. & 146.).

§. 210. *Perspicuitas* sermoni tribuitur, si lingua gnarus facile illum intelligere possit. Sin minus dicitur esse *obscurus*.

Nonnunquam perspicuitas sumitur *subiective*, pro Schol. habitu mentem suam apte aperiendi.

§. 211. Perspicuitati ergo in sermone opera est Consect. danda, quidquid vero obscuritatem creat vitandum (§. 210. 209.).

Cum primis hoc locum habet, ubi cui potissimum Schol. mens est veritatem aliis tradendi, quale quid in philosophia obtinet.

§. 212. Cum sermo debeat esse perspicuus (§. Theor. praeced.), per consequens a linguae gnaro facile posse intelligi (§. 210.); cum voce quacunque, & in se & in nexus cum aliis spectata, connexa sit oportet cogitatio sive idea (§. 188.).

§. 213.

dsp-
atum
ersa-
cha-
mus
achy-
nque
erius
: si-
a de-
ione
chy-
94).
endi.
endo
si ab
igni-
pina-
facit
quae
tem-
ob-
ina-
dae-
ina-
odsi
ope
qua-
tam

- Definit. §. 213. Vox cui nulla respondet idea, vocatur *sonus sine mente sive vox mente cassa*.
- Cons.I. §. 214. Termini itaque inanes sunt soni sine mente (§. praeced. & 133.).
- Cons.II. §. 215. Hinc abstinentum est a sonis sine mente (§. 213. & 212.), adeoque a terminis inanibus (§. 214.).
- Theor. §. 216. Si de *caussa* alicuius effectus est sermo, non raro fieri solet, ut aliquis terminum adhibeat, quo nihil indicat, nisi generatim dari *causam* illius *caussati* (per exper.); videtur itaque sibi habere sub illo termino ideam *caussae* istius *caussati*, cum eandem reuera non habeat, consequenter oritur *sine mente sonus*. (§. 213.), adeoque illud in sermone *sollicito est fugiendum* (§. 215.).
- Definit. §. 217. *Terminus*, qui vniuersa tantum voce constat *simplex* dicitur, sive *incomplexus*; qui pluribus, *complexus*.
- Theor. §. 218. Si plures sint termini *incomplexi*, quorum cuilibet genuina idea respondet, facile contingit, ut illae ideae, quas denotant, sibi inuicem repugnant. Quodsi tamen terminos istos *simplices* combinemus, ut fiat terminus *complexus*: ideam denotat impossibilem (§. 132.), cum nos, intelligentes quippe terminos singulos *incomplexos*, cum termino quoque *complexo* ideam connectere nobis videamur, licet reuera sit nulla. Quodsi ergo ex terminis *simplicibus*, quibus singulis sua respondet idea, terminus *complexus* formetur: facile evadit notio *deceptrix* & terminus *inanis* (§. 133.).
- Conseqt. §. 219. Termini ergo complexi in sermone non sunt admittendi, nisi certiores facti fuerimus, quod inanis non sint (§. praeced. & 215.).
- Probl. §. 220. Inuenire autem possumus, utrum terminum aliquis *complexus* *inanis* sit, an *minus*, si cun-

eundem in simplices, ex quibus compositus est, resoluamus, & ideam cuiuslibet, simulque an sibi contradicant illae, inuestigemus. Quodsi enim nulla adsit contradictione, terminus iste complexus est veri nominis terminus, si autem repugnantia oriatur, est terminus inanis (§. 133.).

Concipi potest ex iis, quae explicata sunt, qua ratio- Schol.
ne de nihilo intelligenter loqui nobis videri que-
mus.

§. 221. Saepissime fit, ut alter nullam cum termino quodam ideam, saltim non claram fatis coniungere queat, cui tamen alter ideam, fatis quoque claram respondere perspicit (per exper.). Cauendum ergo, ne pro terminis inanibus; vel in se obscuris venditemus, quibuscum nos non possumus ideas, vel saltim non fatis claras coniungere.

§. 222. Terminus sexus vocatur, qui eandem Definit, semperideam denotat inuariatam; terminus *vagus* siue *ambiguus* opposita ratione est declarandus. Terminus, qui eandem plane ideam eodem modo significat, vocatur *vniuocus*, siue *vniuocum* *vniuocans*; vti obiecta illa, quibus competit, *vniuoca*, siue *vniuoca vniuocata* adpellantur. Terminus *aequiuocus*, siue *aequiuocum aequiuocans* est terminus, qui diuersas ideas significat. Dicitur quoque terminus *homonymus*, seu *homonymum*. Illa obiecta, de quibus adhibetur talis terminus, *aequiuocata*, siue *aequiuoca aequiuocata* adpellantur. Commune ab uno, siue *ad unum* est terminus, qui eandem quidem ideam denotat, sed non eodem modo, siue qui significat rem pluribus obiectis communem, vni tamen primario, alteri secundario tantum competentem. Si res quaedam vni primario, alteri secundario tantum competit, & ratio in eo deprehenditur, quod haec ab illa dependeat, vocatur

com-

commune ab uno dependentiae; quodsi res per terminum significata diuersorum graduum sit capax, adpellatur *commune ab uno diuersorum graduum*; denique vbi vni competit intrinsecus, alteri extrinsecus tantum, habet *commune ab uno diuersorum respectum*.

Schol.

Multa adhuc alia logici vetustiores hoc pertinentia proponere solent, v. g. de *analogis*, *analogis attributionis* tam *intrinsecæ*, quam *extrinsecæ*, *analogis similitudinis & proportionis* &c. quae vero, vt pote non adeo magni vsus, lubentes omittimus.

Exper.

§. 223. Si quis adhibet terminum, qui non semper idem perfecte denotat, non adeo facile eundem intelligimus, siquidem ex contextu demum & circumstantiis sermonis dijudicandum est, quoniam significatu hoc vel illo casu accipiatur, quod nonnunquam vix ac ne vix quidem fieri potest.

Conseqst.

§. 224. Terminii ergo vagi, aequiuoci, & communia ab uno perspicuitati officiunt (§. praeced. 222. & 220.), per consequens, quantum fieri potest, ab iis in sermone est abstinentum (§. 211.).

Schol.

pertinet hic, quando terminus modo in latiori, modo in strictiori significatu sumitur. Non raro nomen generis abhibetur pro specie quadam. Nonnunquam ex incerta partium structura sermonis enascitur ambiguitas. Quae, & alia eiusdem generis, quoniam perspicuitatem impediunt, sollicite esse vitanda, ut moneamus, videtur superfluum, ex antecedentibus quippe satis manifestum.

Theor.

§. 225. Si vel maxime terminus quidam sit vagus, prouti alii eodem vtuntur, nos vero significatum determininemus, sive quo significatu nos eundem simus constanter adhibituri, significemus, nobis vagus non amplius manet (§. 222.), adeo que cessat ratio obscuritatis (§. 224.), per consequens

quens termino, qui alioquin est vagus, ut salua perspicuitate licet, si eius significatus rite determinetur.

De aequiuocis & communibus ab uno idem est dicendum. Schol.

§. 226. Termini vagi aequiuoci sunt vitandi (§. 224.), adeoque vnius termini vnicus tantum esse debet significatus (§. 222.). Hinc quaelibet res, de qua sermonem institui interest, termino peculiariter indigitanda. Vbi ergo in lingua non deprehenduntur termini adhiberi apti: licet terminos nouos condere, siue ~~erogatores~~.

Idem est, quod demonstrauimus, cum eo quod alii Schol. dicunt: quae differunt in re ipsa, siue in intellectu, diversis quoque nominibus siue terminis sunt insigneuda. Nihil obstat, quod voces recens quippe formatae CICERONI vel aliis purioris latinitatis auctoribus non innotuerint: modo enim faciant ad perspicuitatem.

§. 227. Elegantia locutionum interdum est Exper. caussa, cur sensus paulo difficilius erui possit.

§. 228. Elegantia itaque nonnunquam impedit Consept. perspicuitatem (§. praeced. & 210.), conseqüenter eo casu est fugienda (§. 211.).

Neutiquam vero in ea sumus haeresi, elegantiam Schol. omnem esse fugiendam; sed illo tantum casu, vbi perspicuitas non aequa potest obtineri, si elegantiae velimus studere.

§. 229. Termini vulgares sunt, qui a quolibet Definit. linguae gnaro adhibentur in ea, quae ponitur significacione; artificiales autem, siue technici, qui in artibus tantum atque scientiis occurrent, saltim in ea significacione, quae illis tum tribuitur. nomine rerum a philosopho discretarum, quarum vulgo differentia non attenditur, termini philosophici dicuntur.

Coruini Logica.

F

Ter-

Coroll.

Termini itaque philosophici sunt technici
(§. praeced.).

Theor.

§. 230. Cum rei cuilibet, ab aliis diuersae, no-
men diuersum sit imponendum (§. 226.), non ra-
ro autem in artibus & scientiis res occurrant, in
vita vulgari nominibus nondum insignitae (per
exper.): termini technici, speciatim in philosophia,
termini philosophici noui sunt conſtruendi. Et
quia essentialia nomina accidentalibus sunt pre-
ferenda (§. 230.): nomina essentialia potius quam
accidentalia sunt formanda.

Definit.

§. 231. *Terminus proprius* sumitur, siue est pro-
prius, si adhibetur de obiecto, cui significando est
primitus destinatus; & idea illius rei, cui indig-
tandae terminus est destinatus, est *significatus eius*
proprius siue *natus*. Quodsi vero terminus de-
notat obiectum, quod suum iam terminum pro-
prium habet, & cui significando non erat primi-
tus destinatus, ob similitudinem quandam, quaec
illi cum hoc intercedit, terminus sumitur *impro-
prie*, siue est *improprius* & *analogicus*; & idea
illius obiecti, de quo propter similitudinem quan-
dam cum illo obiecto, quod proprie denotat,
vſurpat, *significatus improprius*, *tropicus*, *trans-
latus*, siue *metaphoricus* audit.

Theor.

§. 232. Saepius termini, significatu proprio
vulgari iam praediti, in disciplina vel arte qua-
dam alii prorsus idea destinantur; quid quod
non raro terminus in hac arte vel scientia huic
obiecto destinatus, in alia alii rursus significando
destinatur (per exper.); per consequens *vnius ter-
miri plures possunt esse proprii significatus* (§. 231.).

Conseq.

§. 233. Talis ergo terminus est aequiuocus
(§. 222.), adeoque non adhibendus (§. 224.), nisi
significatus eius sufficienter sit determinatus
(§. 225.).

§. 234.

§. 234. Si terminus improprie adhibetur, non Theor. quilibet facile perspicit, quisnam eius sit significatus, immo fieri potest, vt alter illum proprie sumi existimet, vel saltim quoisque similitudo se extendet, ignoret (per exper.). Termini ergo improprii efficiunt obscuritatem (§. 210.), per consequens, quantum fieri potest, sunt fugiendi (§. 211.).

Poteraidem exinde demonstrari, quoniam termini Schol. improprii, vtpote plures uno significatus habentes (§. 231.), sunt acquioci (§. 222.), adeoque fugiendi (§. 224.).

§. 235. Interim, si terminus improprius antea Theor. sufficienter sit explicatus, vt perspecti facile queat significatus, quem nos eidem attribuere velimus: ratio cessat obscuritatis (§. praeced. & 210.), per consequens eo casu terminis vti impropriis licetum est. Tum enim reuera mutantur in proprios (§. 231.).

Non statim existimandum est, quod terminus, qui Schol. in vita communis hoc vel illo significatu sumitur, ideo in disciplinis, vbi paulo adhibetur aliter, sit improprius. Patet hoc ex (§. 232.).

§. 236. Vsus loquendi est significatus vocum Definit. in communis sermone proprius. Receptus terminorum significatus est significatus eorum in disciplinis vel artibus propriis.

§. 237. Conuenit, quod dictum, cum eo, quando alii philosophi usum loquendi in ciuilem seu vulgarem & technicum, sive artificialem distinguunt.

§. 238. Qui ergo vocibus iungit ideas rerum earundem, quam in communis sermone fieri solet, obseruat usum loquendi; & qui illis tribuit ideas eorundem obiectorum, quibus in disciplinis vel artibus destinantur, e recepto terminorum significatu non recedit (§. praeced.).

§. 238. Licet itaque unus notionem distinctam Conf. II. F 2 aliam

aliam eiusdem rei cum termino connectat, quam alter, vel etiam vni confusa tantum illius obiecti termino significati sit idea, cum alter distinctam, imo completam & adaequatam animo concipiatur: hic tamen usum loquendi, vel receptum terminorum significatum non deserit (§. praec.).

Exper.

§. 239. Si verbis nostris alias res indigitamus, quam quae vulgo iisdem denotantur, mentem nostram vel prorsus non, vel saltem difficulter, alter assequetur, prout nimis, vel nullam dedimus ideam, vel si dedimus, idea, quam nos cum termino coniungimus, animo alterius; ut-pote insolita, non semper obuersatur.

Conf. I.

§. 240. Vbi ergo usum loquendi vel receptum terminorum significatum neglexerimus, perspicuitati contrarium admittimus (§. praec. & 210.).

Conf. II.

§. 241. Per consequens ab usu loquendi & recepto terminorum significatu recedendum non est (§. 240. & 211.).

Probl.

§. 242. Ut usus loquendi & receptus terminorum significatus rite possit inuestigari, 1.) solliciti esse debemus de casibus quibusdam, vbi vox illa adhibetur, 2.) ope attentionis & reflexionis distinguamus in eiusmodi casu, quae distinguiri possunt, & 3.) examinemus, quaenam sint illa, quae nos moveant potissimum, cur ista voce utamur, & utrum vocem illam essemus adhuc usurpati, si haec vel illa circumstantia abesset, an ne? Hac enim ratione inuenimus ideam ordinarie cum voce ista coniungit solitam, per consequens vel usum loquendi vel receptum termini significatum (§. 236.).

Schol.

Cum voces non raro aliud omnino denotent, quam quidem illarum origo & etymologia suadere videtur (per exper.): in significatus inuestigatione ad etymologiam haud tuto prouocare licet. Certi esse non possumus, utrum illi, qui significatum termino

mino imposuerunt, ad etymologiam respexerint. Interim si nihil aliud sit in promptu, vnde vocis significatus erui possit, v. g. si vnica tantum vice terminum quandam adhibitum inueniamus, etymologiam respicere licet,

§. 243. Categorema, sive terminus categorematicus est, qui per se iam determinate aliquid denotat. Syncategorema, sive terminus syncategorematicus vocatur, qui per se nihil determinate significat, sive non habet plenam significationem. Terminus mixtus est, qui & categorema & syncategorema inuoluit. Terminus rectus dicitur, qui aliquid significat sine relatione; obliquus qui aliquid significat cum relatione quapiam.

§. 244. Termimi ergo syncategoretici & obliqui, solitarie positi, intelligi nequeunt (§. praeced.), adeoque eatenus ab iis cauendum (§. 211.). Quodsi vero ea adiungantur, quae significacionem completam reddunt: obscuritas tollitur (§. praeced. & 210.), consequenter ea ratione admitti possunt.

§. 245. Termimi eiusdem linguae eandem rem denotantes, vocantur synonyma seu termini synonymi, per se aequipollentes, per se reciproci. Et quidem synonyma perfecte talia vocantur, quae plane eandem ideam denotant; quae vero ex parte tantum, i. e. vt diuersi respectus, gradus, vel aliae circumstantiae connotentur, adpellantur synonyma respectivae talia.

§. 246. Si vna eademque res terminis, seu nominibus variis gaudet, facile contingit, vt alter hunc alter alium terminum adhibeat, quo illam rem significat, adeoque alter alterius mentem non facile perspiciat, quamvis linguae gnarus.

§. 247. Per consequens, si eiusdem plane rei in eadem lingua plura sint nomina, officit perspicui-

Conseq. tati

tati (§. 246. 210.), adeoque vnius eiusdemque rei vnicum tantum in eadem lingua sit nomen (§. 211.).

Conf. II. §. 248. Ergo perfecte synonyma sunt vitanda (§. praeced. & 145.).

Schol. Synonyma respectiue talia recte admittuntur, cum non idem perfecte denotent (§. 245.), diuersa autem diuersis nominibus sint insignienda (§. 226.).

Definit. §. 249. *Terminus usitatus* vocatur, cuius significatus notus; *inusatatus* opposita ratione est declarandus.

Conseq. §. 250. Termini itaque inusitati perspicuitatem impediunt (§. praeced. & 210.), per consequens, quantum fieri potest, sunt vitandi (§. 211.).

Schol. Possunt autem equitari, si termini ad sint alii usitati. Sin vero tales deficiant, cum tamen res quaelibet suo termino sit insignienda (§. 226.): inusitatis vti licet, sed hac conditione, vt sufficienter declarentur ideae, quas denotant. Sic enim obscuritatis ratio evanescit. Nec est, quod quis obiciat: hoc modo semper adhiberi posse terminos inusitatos. Cum enim aliis eiusmodi termini sint inconsueti, negotium illis creabunt, atque difficultatem, donec imprimant animis suis significatum, cum in promtu sint termini usitati (per hypoth.), consequenter tales, quos longe faciliore opera intelligere potuissent.

Conseq. §. 251. Consultum ergo non est, vt termini, qui in desuetudinem abierunt, absque necessitate, sive ubi alii suppetunt, in usum reuocentur, vel etiam noua rebus vocabula imponantur absque ratione, h. e. cum nihil noui sit inuentum, & termini recepti, quibus res potuisset adpellari, iam sint in promtu (§. praeced.).

Schol. Posterius vitium multis eruditorum admodum est usitatum, siquidem noua non raro rebus impunnt nomina, vel ex ignorantia, quoniam illos fugiebat

fugiebat rebus istis sua iam esse nomina; vel ex ambitione vana, ut noui quid inuenisse viderentur, cuna tamen nihil egerint, nisi quod denominatio-
nem aliam rei tribuerint.

§. 252. Si vox, quae ir desuetudinem iam abiit, Definit.. denuo in medium producitur, sine necessitate, archaismus; si vero nouus fingitur terminus, ubi opus non erat, καινοφαντα locum habet.

Fugiendam ergo esse καινοφαντα & archaismum Consect. patet (§. praeced. & 251.).

Aliud præterea est incommodum, si noua alicuius Schol. rei fingere velimus nomina absque ratione. Memoriae nimirum atque imaginationi negotium creamus sine necessitate; tum enim plura nomina sunt addicenda, vt & illos, qui veteribus & illos, qui nouis vtuntur nominibus, intelligere queamus.

§. 253. Α'κυρολογία committitur, si voci, Definit. quae determinato iam significatu praedita est, tri-
buimus alium, quem nos genuinum esse existi-
mamus.

In Α'κυρολογία ergo usus loquendi, vel re- Consect. ceptus terminorum significatus deseritur (§. praec-
ced. & 236.), per consequens ab eadem nobis fol-
licite caueamus necesse est (§. 241.).

§. 254. Euitaturus α'κυρολογίαν, inquirat se- Probl. dulo in usum loquendi, vel receptum termino-
rum significatum (§. 242. 253.) eidemque tenaci-
ter inhaereat.

§. 255. Si vox vna, vel incondita formatione, Definit.
vel pronunciatione corrumpitur, barbariem sive
barbarismum locum habere dicimus: soloecismus
vero obtinet, ubi plures voces per vitia contra
grammaticam corrumpuntur.

§. 256. Barbarismi proinde ac soloecismi effici- Consect.
unt obscuritatem (§. 255. 210.), adeoque sunt fu-
giendi (§. 211.).

- Exper.** §. 257. Significatus terminorum non raro per nexus cum aliis, praesertim in propositione, determinatur.
- Definit.** §. 258. Terminus dicitur *supponi*, cum in propositione pro significatu quodam determinatio accipitur. *Suppositio* est acceptio vocis pro significatu in propositione determinato.
- Schol.** Doctrina Aristotelicorum de suppositione insignis est *vsus*. Alia vt taceam, facit cum primis ad multa a se invicem discernenda, quorum discrimen alii non animaduertunt.
- Theor.** §. 259. Quia nemo temere contradictionem admisisse praesumendum est: *alia sunt subiecta, qualia esse permittuntur a suis praedicatis* (scilicet notioribus), & *alia sunt praedicata, qualia permittuntur esse a suis subiectis*, (notioribus).
- Schol.** Nondum equidem, quid *subiectum & praedicatum*, explicatum est in praecedentibus; sed contenti hac vice notionibus confusis, distinctas in sequentibus suppeditabimus.
- Definit.** §. 260. *Materia termini* siue *materiale* illius, vocatur ipse sonus, siue litterae & syllabae. *Forma vero seu formale termini* est id, quod dat termino, vt sit terminus, siue significatus eiusdem. Si terminus sumitur pro materia sua, locum habet *suppositio materialis*; si pro forma, *suppositio formalis*.
- Schol.** Omnem suppositionem adequare loquendo formalem esse, intelligi potest, ex §. praecc. & 258. adeoque materiale, quain vocant, prorsus non esse suppositionem. Vsu interim inualuit, vt ita adpelletur.
- Probl.** §. 261. *Vt adpareat, utrum terminus in suppositione materiali, an in formaliter accipiatur?* dispiendium est, an eidem praeponi queat τὸ vox seu voca-

vocabulum, hoc enim si procedat, suppositio obtiner materialis, sin minus formalis (§. 260.).

§. 262. *Suppositio propria & improoria* quid sit, Definit, patet ex (§. 231.).

§. 263. *Terminus singularis & communis* quid Definit, sit, explicatum est supra (§. 78.).

Exprimitur terminus singularis vel *peculiaris nomine*, Schol. quod tum *proprium* audit; vel *nomine communis*, sed ad *individuum determinato*, idque vel per *pronomen demonstrativum*, vel per *conditiones aut expressae adiectas*, aut *subinuellectas*.

§. 264. Hinc patet, quid sit *suppositio singularis*. Consect, quidue *communis* (§. praeced.).

§. 265. *Terminus communis* adhibetur vel pro *Definit*. *idea ipsa communis*, quam denotat, vel pro *illis entibus*, quibus *idea communis* competit, sive pro *inferioribus illius ideac communis*. Si prius, sumitur in *suppositione simplici*; sin posterius, in *suppositione composita*, sive *personalis*.

§. 266. *Qui nosse cupit*, utrum terminus qui- Probl. dam *communis* accipiatur in *suppositione simplici*, an vero in *personalis*? tentet, an termino praefigi queat rō *idea communis*. Quodsi enim hoc procedit, sumitur in *suppositione simplici*; sin minus in *composita* (§. 265.).

Suppositionis personalis aliae rursus sunt species, Schol. quarum explicationem ad doctrinam de propositionibus referre animus est, siquidem in illa cumprimis earundem usus haud contemnendus conspicuus euadit.

§. 267. *Vox aliqua vel sumitur pro eo tantum tempore*, quod in verbo adiecto significatur; vel pro alio plane tempore, quam quod in verbo adiecto significatur, vel & pro eo tempore, quod in verbo adiecto significatur & pro alio simul. Si primum, terminus dicitur *sumi in statu*; si secundum in *distractione*; denique si tertium, in *ampliatione*.

- Schol. Alii paulo aliter hisce vtuntur nominibus. Ceteroquin, quod nos vocamus statum, distractionem & ampliationem, quidam adpellant *suppositionem in statu*, sive *statum suppositionis*, *suppositionem cum distractione*, sive *distractionem suppositionis*, *suppositionem cum ampliatione*, sive *ampliationem suppositionis*; nec non si terminus sumitur in statu, *strictè*, vel *restrictè accipi*, sive *statum habere dicatur*: si in distractione, dicitur *distracti*, *cum distractione*, sive *distracte accipi*. Tandem si in ampliatione adhibetur, *ampliari*, seu *cum ampliatione & ampliative sumi*.
- Theor. §. 268. Perspicuitati potissimum est inserendum (§. 211.), hinc *circa suppositionem diuersam*, *statum*, *distractionem & ampliationem ita est verendum*, ut *perspicuitas suprema lex sit*.
- Exper. §. 269. Si sermo aliquis ambiguus est, non raro fit, ut vnum alium concipiat sensum quam alter, adeoque quilibet sensum alterius illegitimum esse sibi perluadeat, consequenter eum impugnet, licet in ipso re vterque conueniat.
- Definit. §. 270. Verborum contradictiones, sensu eodem manente, dicuntur *logomachiae*.
- Schol. *Logomachia generatim* significat quamcunque de re exigui momenti controvrsiam; *paulo strictius*, controvrsiam de voce quadam; quae nonnunquam minoris, nonnunquam maioris esse potest ponderis. Plerumque tamen denotat id, quod diximus in §pho.
- Consect. §. 271. Ex ambiguitate ergo sermonis, aequiocationibus, & generatim quacunque obscuritate facile oriri possunt logomachiae (§. praec. & 224. seqq.).
- Schol. Obscuritas illa non raro affectata est interdum, magnisque ingenii propria. Possunt quoque ipsi audientes sermonem, vel legentes caussa esse logomachiarum, vel propter ignorantiam ac stupiditatem

tatem, vel ob defectum attentionis, praecipitatem, tractationem rerum tumultuarium & fugitiuam; vel ob vitia voluntatis, quod studio mentem alterius genuinam se non perspicere videri velint, idque aut inuidia ducti, aut studio controvvertendi, vel lucri cupiditate correpti, aut odio aduersus alterum flagrantes &c.

§. 272. Euitari itaque possunt logomachiae, si Probl. obscuritatem omni studio fugiamus, mente inque nostram sufficienter explicemus, lectores autem, vel auditores identidem, quantum in ipsis est, logomachiarum caussas tollere studeant (§. praeced.).

Conferri meretur egregia WERENFELSI dis. Schol. fertatio, de logomachiis eruditorum, Amstel. 1702. 8. & alibi edita.

§. 273. Distinctio, est significatio diuersorum Definit. alicuius vocis significatuum.

Vocatur etiam diuisio nominis, idem distributio. Schol.

§. 274. Ope distinctionis ergo, eiusque adlicationis tolli potest ambiguitas sermonis (§. praeced.), adeoque est medium, cuius beneficio logomachiae possunt euitari, atque illis finis imponi (§. 272.).

§. 275. Quoniam distinctio instituitur, ut per spiculati consularunt (§. praeced.), omnia ea in distinctione sunt vitanda, quae perspicuitati officiunt, adeoque abstinentur est in illis a sonis sine mente, terminis ambiguis, impropriis, syncategorematiis, inusitatibus, barbaris &c.

§. 276. Distinctio eam ob caussam admittitur, Probl. vt adpareat, quinam sint diuersi alicuius vocis significatus, & quisnam ex illis hoc vel illo loca obtineat (§. 273.). Illud vero, vt fieri commode queat, non semper requiritur, ut notiones compleiae ac determinatae diuersorum illorum significa-

ficatum suppeditentur, modo adferantur voces aliae notiores, quarum ope illi significatus satis clare menti se offerant.

Schol. I. Quae adhuc pluribus sunt dicta de perspicuitate, & exinde deducta, de *perspicuitate intellectuali*, seu vbi tantum veritatis habetur ratio, quale quid in scientiis, cum primis philosophia deprehenditur, esse intelligendi, quilibet sine negotio videt. Possunt ergo prolati ad *stylum philosophicum*, applicari. Omnia enim adhuc exposita de illo valent. Alioquin de *perspicuitate sensuali* solet quoque institui sermo, quae in eo consistit, ut res viva de rebus praesententur. Decet haec oratores atque poetas, & admittit locutiones tropicas, aliasque; nomina eiusdem rei plura &c. Hi enim non tantum, ut veritatem proponant, sed simul ut delectent, sermonem instituere solent; philosophus autem, vel generatim scientiis deditus non aliud intendit, nisi ut veritatem adeo clare, quantum fieri potest, exponat.

Schol. II. Logici adhuc alia nonnulla de terminis monere solent, quae hic paucis sumus comprehensuri. *Terminus* *nobis* dicitur *familiaris*, quem nos intelligere existimamus, licet ideam per illum significatum obscure tantum nobis representemus. Quoniam scilicet, si termino saepius utamur & ideam ei respondentem animo aliquoties recolamus: deinceps, termino denuo occurrente, non amplius de idea, quae illi respondet, sumus solliciti contenti quippe, quod meminerimus, nos olim respondentem illi notionem considerasse, & per consequens non esse vocem mente cassam. Hinc, linguae alicuius guari, multa breui tempore proferre possumus verba, non attendentes seorsim ad cuiuslibet significatum. Quodsi vero termini *nobis* familiares non sunt, iis occurrentibus circa significatum haeremus, adeoque non nisi lento gradu possumus progredi in aliquo scripto legendi, itemque si cuius loquentis sermonem velimus intelligi.

intelligere eo casu, tarditatem is in loquendo sibi habeat commendatam, necesse est. *Terminus comparatus* vocatur, qui ex alterius ideae obseruata identitate aut diuersitate aliquid in suo significatu continet. *Terminus*, in quo id locum non habet, *absolutus* audit. *Terminus fruitus* est, qui expressa negatione certum quid significat; *infinitus*, qui per additam negationem certam significacionem destruit, mentemque in captanda idea relinquit vagam. Vnde adparet terminum infinitum non definire certam speciem rerum, adeoque indefinitum rectius fruile adpellandum. *Vox media seu vox abulita* vero est terminus, qui mox in bonam, mox in malam partem accipitur.

Haec sufficient de terminis, & generatim cognitione symbolica. Celeb. quidem WOLFIUS in Compendio logico hanc doctrinam subiunxit demum doctrinae de definitionibus, sed methodus postulauit, ut opposita ratione incederemus, quod ex sequentibus elucebit; vnde ipse illustr. Auctor in logica maiori eundem ordinem obseruavit. Progredimur nunc ad

CAPUT III.

DE

DEFINITIONIBVS.

§. 227.

Idea obiecti cuiusdam determinata, symbolice Definit. expressa, vocatur *definitio*. Ipsum vero obiectum, cuius definitio datur, dicitur *definitum*.

Vox *definitio* sumitur interdum generatim pro qua-
cunque termini cuiusdam explicazione, ut defi-
nitio quoque dicatur, si modo terminum aliud
magis notum, quo res significari solet, adduca-
mus. Hic exulat generalissimus ille significatus.

Id, quod

Schol.

Id, quod nos simpliciter vocamus *definitionem*, alii appellant *definitionem applicatam*, nec non *terminum definitum*. Loqui enim praeterea solent de *definitione applicante*, si minimus propositio formatur, in qua definitum est subiectum, & definitio (*adplieata scilicet*), praedicatum. Per *definitum* intelligitur aliquando terminus significans obiectum, cuius definitio suppeditata est.

Conseq. §. 278. Qui ergo definitionem conditurus est, & ideam determinatam definiti debet formare posse, & cogitationum symbola, quibus eandem exprimere queat, cognoscere (§. praeced.).

Theor. §. 279. Idea rei determinata est completa (§. 55.). Cum ergo *definitio* sit idea definiti determinata (§. 277.), est idea definiti completa, consequenter 1) mod., siue accidentia praedicabilia definiti, eandem ingredi non possunt (§. 52.), neque 2) formari potest per *essentialia*, vel *attributa*, tantum communia (§. cit.), sed 3) aut per omnia definiti *essentialia*, aut per *attributum* aliquod proprium, aut per tot communia, ut ex omnibus *essentialibus* fluant (§. 53.); sit 4) cum *definito* suo reciproca (§. 61.), siue adaequata suo *definito* (§. cit. Schol.), Itemque 5) non debet esse abundans (§. 57.).

Theor. §. 280. Linguae sunt arbitraiae (§. 177.), & quae ad eam pertinent, mutabilia (§. cit.). Quae ergo definiti *praedicata a linguae genio deficiuntur*, sunt modi eiusdem (§. 3.), per consequens *definitionem* *ingredi non debent* (§. praeced. n. 1.).

Theor. §. 281. Inferiora definiti non sunt illius *essentialia*, vel *attributa* (§. 1. & P. §. 61.), per consequens *definitio non debet formari per inferiora definiti* (§. 279. n. 3.).

Schol. V. g. Si genus quoddam est definiendum, non licet in *definitione species* illius enumerare. Quia si re-

censentur inferiora alicuius superioris ideae, facta esse dicitur diuisio: alii hanc regulam definitionum sic enunciant: *definitionem non debet ingredi diuisio*; sive *membra disiunctiva ex definitione exulenta*. Facile adparet, si particulae copulatiuae adhibeantur in definitione, ut inferiora definiti enumerentur, id non magis esse tolerandum. Dantur quidem inter logicos, qui omnes omnino particulas copulatiuas e definitionibus eliminandas putant; sed non adeo sollicitate istud obseruant recentiores. Licit enim consultum sit, huic etiam regulae ut satisfaciamus, si fieri comode queat; ne scilicet definitio in partes diuidatur: nihilominus, si quis id negligat, pro insigni vitio reputandum non esse videtur.

§. 282. *Si emendare velimus definitionem per membra disiunctiva formatam: comparanda in-*
Probl.
vicem sunt illa membra, & commune, sive gene-
rale abstrahendum est, eorumque loco substituen-
dum. Ita enim praedicatum habemus, quod
ideam superiorem ingreditur.

§. 283. *Definitio latior est, quam definitum, Definiti-*
si aliis quoque competit, quibus non compe-
tit definitum. Quodsi non omnibus illis ob-
iectis competit, quibus competit definitum, de-
finito suo est angustior.

§. 284. *Definitio suo definito esse debet reci-*
proca (§. 279, no. 4.) adeoque omnibus illis com-
petere, quibus competit definitum, iisque solis
(§. 61.). *Definitio ergo neque latior, neque an-*
gustior esse debet suo definito (§. pracc.).

Potest aliqua definitio simul esse latior & angustior Schol.
suo definito, v. g. si quis *hominem* definiat, quod
sit *ens* vsu rationis *praeditum*.

§. 285. *Si res quaedam diuersorum graduum capax definienda sit, & eandem rem in supremo gradu definiamus: definitio ista reliquis gradibus non conueniet; per consequens non omnibus illis*

ob-

obiectis competit, quibus competit definitum, adeoque definitio ita euadit suo definito angustior (§. 283.). Quod cum repugnet definiendi regulis (§. 284.): *res diuersorum graduum capax, si definienda sit, non gradus illius supremus definiri debet, sed potius ab omni gradu est abstrahendum.*

Schol. Logici antiquiores sequentem definiendi regulam vrgere solebant: *communia ab uno diuersorum graduum in supremo gradu sunt definienda.* Ratione in allegabant, ne homo, si certi limites perfectiōnum ponerentur, sibi persuaderet, se non posse progredi ulterius: hoc enim euitatum iri arbitrabantur, si definitio gradus supremi construeretur. Posset hinc defendi definitio *philosophiae Illustr. wolffio* olim visitata, quod sit scientia *omnium possibilium*, cur et quatenus sunt possibilia, quod etiam re ipsa monuit logicae min. Praelim. §. 9. Interim de tota re, quid sit sentiendum, ex dictis patet.

Theor. §. 286. Quoniam definitio non debet esse abundans (§. 279. n. 5.): *vt nihil in eandem sit inferendum, nisi vel omnia essentialia simul sumta, vel attributum proprium unicum* (§. 58. 60.); & *praedicata se inuicem determinantia ex eadem exulent necesse est* (§. 59.).

Coroll. Definitio ergo adeo breuis sit oportet, quam fieri potest.

Schol. Consultur ita & memoriae & rationi.

Theor. §. 287. Species constat ex genere proximo & differentia specifica (§. 93.). Si ergo species sit definienda, & genus sumatur proximum vna cum differentia specifica, habemus ideam speciei illius, quae nec pauciora, nec plura continent praedicata, quam requiruntur, ad eandem semper ab omnibus aliis obiectis distinguendam, per consequens ideam illius speciei determinatam (§. 54.), adeo-

adeoque si symbolice exprimatur, definitionem eius legitimam (§. 277.), ergo per genus proximum atque differentiam specificam species adcurate potest definiri.

Dantur logici, qui, quod in spho demonstratum est, pro regula definiendi necessario obseruanda venditant; sed minus recte.¹ Necessarium enim illud esse, demonstrari nequit. Interim negandum non est, si fieri possit definitio per genus proximum & differentiam specificam, illud facere ad claritatem, siquidem ea ratione statim patescit, in quibusnam definitum cum aliis conueniat, vel discrepet ab iisdem. Praeterea si genus remotum in definitione velimus collocare, aut differentiae omnes intermediae erunt omittendae, quod facile efficit, ut definitio fiat latior suo definito; aut singulæ enumerandæ, quod vero definitionem nimis prolixam reddit. Unde consultum omnino duxerunt logici, ut definitio, si fieri queat per genus proximum & differentiam specificam formetur.

§. 288. Definitiones rerum formamus, vt suf- Exper.
ficienter claram ideam animo concipiamus.

§. 289. Cum ergo definitio symbolice sit ex- Cons. I.
primenda (§. 277.), praesertim ope terminorum: ante omnia perspicuitatis ratio est habenda (§. 211.), adeo, vt si alia ex adhuc adlati definiendi regulis salua perspicuitate obseruari haud queat, illa potius huic sit postponenda.

§. 290. Ergo vbi membra disiunctiva non potuerit remoueri ex definitione, perspicuitate salua, nec breuitas sine obscuritate quadam obtineri: perspicuitati potius, quam iustis regulis est inserviendum.

§. 291. Cum perspicuitate consistere non pos- Theor.
sunt termini inanes (§. 215.), ambigui siue ae-
quiucci (§. 224.), improprii (§. 223.), neglectus
Coruini Logica. G vsus

*v*erbi *loquendi* & *recepti terminorum significatus* (§. 244.), *termini syncategorematici solitarie positi* (§. 244.), *in usitati* (§. 250.), *per consequens in definitione quacunque ab his omnibus est abstinentum* (§. 289.).

Schol.

Observandum tamen hic est, quod §. 225., 235., 244. & Schol. ad §. 250. de licto interdum *v*isu terminorum alias *acquiuocorum*, *impropriorum*, *syncategorematicorum* & *in usitatorum* caute monitum est.

Theor.

§. 292. Definitio eum in finem suppeditatur, ut idea sufficienter clara in animis nostris exciteatur (§. 288.). Cum autem hoc fieri non queat, vbi definitio aequa fuerit ignota, quam definitum: *definitio quaelibet notior est suo definito.*

Conseq.

§. 293. D^efinitum ergo non debet ingredi definitionem (§. praeced.).

Schol.

Potest idem canon sic demonstrari: definitio continere debet terminos praedicta definiti significantes, definitum vero est ipsa res vel terminus definitus, per consequens non denotare potest praedicatum, seu characterem definiti, adeoque definitum exulare debet ex definitione.

Conseq.

§. 293. Per consequens, neque *synonymum* definiti definitionem ingredi debet (§. praeced.).

Definit.

§. 294. *coniugata* sunt termini ratione originis conuenientes.

Exper.

§. 295. Qui *vnum* ex *coniugatis* non sufficienter intelligit, eidem alterum quoque aliquam obscuritatem creabit.

Conseq.

§. 296. Nisi itaque *vnum* ex *coniugatis* iam fuerit definitione explicatum, illud definitionem alterius *coniugati* ingredi neutiquam potest (§. 289.).

Theor.

§. 297. Si definitum fuerit terminus complexus, constans ex termino generis & differentiae specificae, terminus genus denotans; quodsi in antecedentibus iam fuerit explicatus, licet ingrediatur

*tur definitionem, obscuritatis causa non est, adeo-
que eo casu legitime potest fieri.*

Quin contingere potest, vt totus terminus comple- Schol.
xus, saltim per coniugata, definitionem ingredia-
tur, si in antecedentibus obscuritatis causae sint
sublatae, v. g. si antea fuerit explicatum; quid sit
pietas, quid homo, impune homo pius definiri pot-
est, quod sit homo pietate praeditus.

§. 298. Cum definitio reciproca esse debeat Theor,
cum suo definito (§. 279. no. 4), & definitio tan-
tum explicit definitum (§. 277.): vnum loco al-
terius tuto semper absque mutatione potest sub-
stitui, consequenter definitio & definitum reuera-
sunt eadem (P. §. 1.).

§. 299. *Circulus in definiendo committitur, Definit.*
quando in definitionem terminus adsumitur, cu-
ius definitionem rursus ingreditur definitum.

V. g. Si *superior* definiatur per illum, qui habet Schol.
ius ferendi leges, & lex iterum per iussum su-
perioris obligantem. Nonnunquam circulus in
definiendo est manifestus, si inimicum definitum
immediate adhibetur ad declarandum terminum
in definitione occurrentem, vti in adlatu exemplo;
saepissime autem circulus iste rectus est, sine oc-
cultus, si definitum mediate deinde adhibetur
ad characteris sui declarationem, vt non quidem
ingrediatur explicite characteris definitionem,
sed in hacce characteris definitione terminus oc-
currat, qui rursus per prius illud definitum de-
claratur. Non raro progrediendum est ad se-
cundum, tertium immo ulteriorem ad adaequa-
tionis gradum, vt eiusmodi circulus in definiendo
detegatur. Hinc facile admodum fieri pot-
est, vt aliquis, cumprimis, si res diuersis tra-
etentur temporibus, in circulum in definiendo,
praesertim occultum, incidat.

§. 300. *Definitio & definitum semper pro se Theor.*

inuicem possunt substitui (§. 298.). Definitio ergo praedicti, in definitione quadam occurrentis, loco illius praedicti in hac definitione potest collocari. Quodsi itaque definitionem alicuius termini, in alia definitione occurrentis, rursus ingrediatur huius definitum: reuera definitum suam definitionem ingreditur. Quod cum sit absurdum (§. 293.): definitum non debet ingredi definitionem termini in sua definitione occurrentis, sive in definitione non debet occurere terminus, cuius definitionem rursus ingrediatur prius definitum.

Conseqt. §. 301. Circulus itaque in definiendo est vitandus (§. 300. & 299.).

Schol. Alia ratione idein canon sic demonstratur: terminus definitionem ingrediens notam definiti significare debet. Iam, si illius termini definitiōnem rursus ingreditur definitum, hoc nota constituitur notae sui ipsius, sive ex ipso definitio id agnoscit debet, vnde definitum erat agnoscendum, adeoque definitio ante non potest intelligi, quam ipsum definitum intellexeris. Quod cum sit absurdum: circulus in definiendo non debet admitti.

Definit. §. 302. Quod regulae repugnat, dicitur *vitium*.

Conseqt. §. 303. Si ergo circulus in definiendo committitur, vitium in definitione latet, sive circulus in definiendo est vitiosus (§. praeced. & 301.).

Theor. §. 304. Cum definitio clara esse debeat, atque perspicua, terminique in eadem occurrentes obscuritate non laborare (§. 289.): necesse est, vt nullus in definitione adhibeatur terminus, nisi qui vel satis clarus esse tuto potest supponi, aut ex vita communi, aut ex disciplina alia, quae secundum studiī methodum illi, in qua versamur, necessario est præmittenda; vel ipsimet in præcedentibus eius definitionem suppeditauerimus.

In

In scientiis, vbi demonstrationes conditae debent, Schol.
saepius quoque tales terminos esse definitione declarandos, qui alioquin ex vita communis satis sunt noti, ex inferius dicendis patebit pluribus.

§. 304. In vita communi non omnia a se in- Theor.
ticipem discernimus, quae rebus insunt, praesertim si ideae sint abstractae (per exper.), hinc noui mirum, quod deficiant nonnunquam in communi sermone termini, unde noui sunt excogitandi (§. 226.). Hinc fieri non potest, ut in disciplinis definitiones non ingrediantur, nisi termini in communi sermone usitati.

§. 305. In definitione recenseri debent definiti Theor.,
praedicata (§. 277. & 54.), consequenter quidnam ei competit. Terminii vero infiniti & negatiui remouent tantum certa praedicata (§. 276. Schol. II.), siue illorum ope non cognoscimus, quid res sit, sed tantum, quid non sit; per consequens definitio per terminos negatiuos & infinitos formanda non est, siue definitio non esse debet negatiua. Interim si duae sint notiones, quae, sub eadem notione contentae, sibi opponuntur contradicторie, tertium membrum intermedium non datur (per princ. exclus. med.), per consequens res omnes sub illa notione communi comprehensa ad classem alterutram pertinent. Si ergo unam istarum definierimus positivae, de altera vero notio fiat, quae exprimit, esse illud obiectum ens illius generis, cui vero praedicata alterius speciei non conueniat, ope illius notionis res semper ab omnibus aliis potest distingui, adeo que hac ratione definitio negatiua potest tolerari.

Haec generatim de definitionibus fuerunt obseruan- Schol.
da. Nam ad species definitionum progrediemur.

§. 306. *Definitio nominalis* est idea determinata ipsius obiecti, symbolice expressa; *Definitio realis*

realis vero siue *genetica* est idea determinata modi quo res fieri potest.

Schol.

Veteres intelligebant per *definitiones nominales*, quas cuncte vocum explicationes, eoque referebant *etymologiam*, *Synonymiam*, & *homonymiam*; per *definitiones reales*, illas, quae recentioribus nominales audiunt. His denique addebant *causales*, quae fere cum nostris realibus conueniebant. Alii recentiorum definitionem nomenalem definiunt, quod sit enumeratio notarum, ad rem definitam agnoscendam & ab aliis semper discernendam sufficientium; realem vero, quod sit notio distincta rei definitae genesis exponens. Hos vero nobiscum conuenire, facile patet. Ceterum definitio realis longior interdum esse potest, si scilicet multa ad rei genesis requiruntur, licet nihil in eam sit adsumendum, quod non constanter ad genesis obiecti pertinet. Regulae definitionum in praecedentibus generatim demonstratae, valent & de definitione nominali & reali, tanquam speciebus.

Definit.

§. 307. *Definitio essentialis* WOLFIO vocatur, quae fit per essentialia definiti, siue in qua essentialia enumerantur, per quae determinatur definitum; *accidentalis*, quae per attributa definiti formata est, siue in qua enumerantur attributa, (quorum etiam sunt referenda modorum possibilitates), quibus definitum determinatur.

Consect.

§. 308. Ex enumeratione essentialium, vel attributorum obiecti non statim patet, quomodo illud fieri queat, licet praedicata possint esse sufficientia, ad obiectum semper ab omnibus aliis distinguendum. Definitiones ergo & essentiales & accidentales sunt tantum nominales (§. 307. 308.).

Theor.

§. 309. Omne ens habet essentiam, & inde fluentia attributa (per princ. Ontol.). Porro enti fini-

finitio cuicunque sius competit modus geneseos,
DEVS vero, utpote ens infinitum existit absolute
necessario. (per princ. Metaph.). Omne itaque
ens per definitionem & essentialiem & accidenta-
lem (§. 307.), per consequens nominalem (§.
308.), potest declarari; itemque ens omne finitum
capax est reales definitionis, DEVS vero non
item (§. 306.).

§. 310. Nos plurimarum rerum habemus tan- Theor.
tum ideas confusas (§. 71.), nec non rerum mul-
tarum, quae genesin quidem habent, modum ge-
neseos ignoramus (per exper.), per consequens
cum definitio nominalis debeat tamen esse idea
completa (§. 306. & 55.), adeoque distincta (50.)
definitio autem realis explicit modum fiendi (§.
306.), nos multarum rerum definitiones nominales
& reales suppeditare non possumus.

Quod neque opus sit interdum definitione, licet Schol.
eandem suppeditare possumus, patet ex §. 72.
Schol. I. Licet enim magna fore nostri intel-
lectus perfectio, si rerum omnium definitiones
haberemus in promptu, nihilominus, quoniam
saepius magis necessaria sunt tractanda, si modo
notiones rerum habemus confusas, interdum con-
tentia iisdem esse possumus, nisi ipsa res, eiusque
tractatio definitionem postulent.

§. 311. Definitio obiecti nominalis formari pot- Theor.
est, vel per essentialia eius simul sumta, vel etiam
per attributum aliquod proprium (§. 306. & 60.).
Cum itaque unius obiecti esse queant attributa
propria uno plura: unius eiusdemque rei plures
definitiones nominales sunt possibles, consequen-
ter eligere possumus, quamcumque voluerimus.
Hinc definitiones nominales sunt arbitriae.

Alii in probatione huius theses ita procedunt: de- Schol. I.
nominationes rerum sunt arbitriae (§. 177.),
adeo-

ad eoque ab arbitrio hominum dependet, quidnam per vocem denotati; consequenter quamnam definitionem nominalem eidem assignare velint.

Schol. II. Si plures vnius rei possibles sunt definitiones nominales, illam quisque amplectatur, quae ipsius scopo maxime est adaptata.

Theor. §. 312. Ex essentialibus omnibus simul sumitis deduci possunt attributa entis omnia, praesertim propria & ex attributo proprio: quo cunque cognosci queat oportet tota essentia (§. 1.). Cum ergo omnis alicuius entis nominalis definitio formata sit vel per essentialia omnia simul sumta, vel per attributum aliquod proprium (§. 306. & 60.): si plures vnius rei dantur definitiones nominales, ex qua cunque adsumta reliqua omnes possunt deduci.

Schol. Caudendum est, ne, si alter aliam rei definitionem nominalem suppeditat, quam nos, ex praecepsitania iudicemus, illius definitionem esse falsam. Portius operam impendamus, ut definitiones aliorum ex nostra deriuemus. Singulare hoc est artificium proficiendi ex scriptis aliorum, eorumque meditationes nostro systemati intexendi.

Probl. §. 313. Quomodo formanda sint definitiones nominales, patet ex cap. I. Nimirum formetur notio distincta (§. 85, 86.) eaque determinata obiecti, & exprimatur symbolice (§. 277.).

Conseq. §. 314. Cum ergo ideae distinctae formari possint per attentionem & reflexionem, abstractiōnem, arbitrariam determinationem & demonstrationem: iisdem quoque modis definitiones nominales condī posse, manifestum est (§. praeced.).

Probl. §. 315. Definitio genetica sive realis modum explicat fiendi (§. 306.). Si quis ergo definitionem realem formare voluerit, modus geneses obiecti est inuestigandus, quo pertinent caussae obiec-

objecti, & quid earum quaelibet ad rem conferat.

§. 316. Si cui volupe fuerit definitionem inuenire realem, rerum, de quibus nondum habemus cognitionem, entia nobis cognita pro arbitrio sunt combinanda, & quid eorum coniunctione dignatur, obseruandum.

Casui ita saepius multa esse accepta ferenda, experientia constat. In mechanicis, chymia, philosophia experimentali, morali & ciuili, arte oeconomico, & quoquis alio artis genere varia eiusmodi exempla occurront.

§. 317. Ut cognoscamus, vtrum res, cuius genesis per arbitriariam combinationem detecta est, nota iam sit nec ne, & quodnam ei imponatur nomen? ex illa genesi deducenda sunt attributa, & memoria recolere debemus, an res occurrat, cui illa attributa omnia conueniant? Cum enim attributa ex terra genesi fluentia nulli enti competere queant, nisi, quod hanc genesin habet: sequitur, si inueniatur aliqua inter res cognitas, iis omnibus attributis praedita, rem istam esse eandem, cuius genesin reperimus. Quodsi vero id non est: noui quid a nobis est inuentum.

§. 318. Si quis rei, cuius definitionem geneticam est inuestigaturus, aliquam iam habeat praeiam cognitionem, cum primis definitionem nominalem, eruantur, & singulatim considerentur praedicata illius rei nobis cognita, illorum, vbi opus fuerit, denuo nominales definitiones formentur, idque continuetur, vt appareat, quaenam debeant fieri, vt dignatur definitum. Tum in memoriam sibi reuocet res olim cognitas, & inquirat, num inter eas occurrant tales, a quibus eiusmodi res proficiisci posset. Vbi enim tales deprehendimus,

geneticam eius rei formare definitionem in nostra positum est potestate; si minus, superat vires.

Schol. Farendum sane est, inquit hunc postremum formandi geneticas definitiones, sua laborare difficultate, & cum primis negotium facessere in exercitatis. Amplius enim veritatum campam perspicere iam posse, habituque formandi nominales definitiones, & ex iis concludendi instrutus esse debet, qui hac ratione definitiones reales inuestigare cupit. Interim utilissimus est labor, sicuti occurrant reales definitiones rerum, quarum definitiones nominales nobis innoverunt, ut examinemus, qua ratione illae ex his potuerint deduci. Ita enim inuenta denuo quasi inuenimus, quod admodum commendare solebat Illustr. LEIBNITIUS, tanquam artificium perspiciendi modum, quo alii ab una veritate cogniti ad aliam, incognitam ante, felices potuerint facere progressus.

Probl. §. 319. *Si res quaedam certa gaudet structura, realis definitio inuenitur, si vel oculo nudo, vel armato exploremus, ex quibusnam partibus constet, & quomodo illae inter se sint combinatae (§. 306.).*

Probl. §. 320. *Si ipsi praesentes sumus, dum aliquares gignitur, cuius definitionem realem nosse desideramus, attentione tantum sufficienti opus est, quo modum geneseos perspicere queamus.*

Probl. §. 321. *Definitionis nominalis veritatem seu possibilitem explorare possumus, si ideae, quae illam constituit, veritatem, seu realitatem inuestigemus (§. 134. seqq.). Quodsi nimis definitiones formatae sint per attentionem & reflexionem, abstractionem, rationalem combinationem, vel demonstrationem, semper sunt verae & principia indubitata (§. 134. seqq.). Earum vero, quae per arbitrariam combinationem formantur,*

quo-

quoniam falsac esse possunt (§. 141.), veritas est inuestiganda (§. 142.), eo modo, qui (§. 143. & seqq.) praescriptus est.

Solet hinc fieri, vt, si definitio nominalis alicuius rei sit suppeditata, statim subiungantur exempla, adeoque definitio adplicetur, ad euincendam ita realitatem illius (§. 150.). Praefata tamen heuristica procedere, vt nimirum definitione, ad du-
ctum problematum supra traditorum, eruamus, vbi fieri commode potest.

Schol.

J. Iodoe

§. 322. *Definitiones reales* modum fiendi ostendunt (§. 306.), consequenter semper sunt possi-
biles, seu *verae*. (§. 144.).

§. 323. Ut itaque videamus, vtrum definitio aliqua *realis sit vera*, nihil opus est, nisi vt di-
spiciamus, an modus fiendi, in eadem explica-
tus, contradictoria non inuoluat (§. praec.).

§. 324. Per *definitiones nominales* Possimus Theor
animo ingenerare ideam obiecti termino quodam
denotati (§. 288.), per consequens ope definitio-
num nominalium possimus efficere, vt alter cum
terminis nostris easdem iungat ideas, quam nos,
adeoque nos intelligat (§. 183.), cumque sint
praeterea indubitate principia (§. 321.), recte ad-
hibentur in demonstrationibus (P. §. 79.), atque
adeo *vsum praefant scientiis* (§. 69.).

J. Iodoe

Adparet hinc definitionum nominalium utilitas, Schol.
quae confirmatur exinde, quia faciunt ad eruen-
das definitiones geneticas (§. 318.), ambigui-
tatem in loquendo tollendam (§. 324. & 222.);
adeoque logomachias evitandas vel finiendas
(§. 272.). Definitiones reales non minus praec-
laram utilitatem praestant, quod ipsa res satis
aperte loquitur.

§. 325. *Definitio perfecta* est, quae regulis de- Definit.
finiendi est, adcommodata; quae vero ab iisdem
defle-

deficit, imperfecta vocatur. Definitio imperfecta descriptio audit. Illud ens, cuius descriptio suppeditatur, descriptum dicitur.

Conseq. §. 326. Vbi ergo idea obiecti incompleta est symbolice expressa, illa est descriptio obiecti (§. praeced. & 279).

Schol. I. Hancce speciationem **WOLFIUS** & alii *descriptionem* appellant, v. g. si modos obiecti adducam, qui quidem sufficiunt ad rem certe tempore ab omnibus aliis distinguendam, sed non semper. Nos vero *descriptionis* vocem paulo latius accipimus, vt omnes illas complectatur definitiones, quae contra aliquem definiendi regulam impingunt, v. g. si sit angustior, vel latior definitio, abundans, disiunctiva, per coniugata, vel synonyma facta &c. Species quoque *descriptionis* est *hypotyposis*, si nimur per peripherias res ad viuum depingitur. Descriptiones sunt admodum utiles, praesertim, vbi de individuis est sermo, quorum quippe definitiones aegre possunt suppeditari, & cum hominibus nobis res est, sensibus atque imaginationi adsuetis, vnde aptae rerum descriptiones, & in iis praesertim *hypotypes*, oratoribus atque poetis merito commendantur.

Schol. II. Hac doctrina de definitionibus finita, proximum nunc est, vt de divisionibus ea, quae notatu sunt digna, paucis proponamus, de quibus Illustris **WOLFIUS** nihil omnino in medium attulit.

CAPUT IV.

DE

DIVISIONIBVS.

§. 327.

Definit. **T**otum est ens, quod constat ex pluribus, sive est unum quod idem est cum multis. Multa illa, quae ens istud constituunt, vocantur *partes*,

tes. Resolutio totius in partes suas, dicitur *diuisio*. Totum *essentiale* vocatur ipsa *essentia*; *essentialia* vero *partes essentialia*s. Substantia quam constituant plures aliae, dicitur *totum integrale*. Hae vero, *partes quantitatuae*, seu *integrantes*. Perfectio, quae variis constat perfectionibus aliis, est *totum perfectionale*, vti ipsae *perfectiones*, quae unam *compositam* constituant, *partes perfectio-*
nales audiunt. *Totum ex ambiguitate* est terminus ambiguus, seu aequiuocus. Denique *totum uniuersale* est idea superior respectu suarum inferiorum, & ipsa *inferiora*, respectu superioris ideae, vocantur *partes subiectuae* seu *logicae*.

§. 328. Pro diuersitate ergo totius variae diui- Consest.
siones sunt possibles (§. praeced.).

Nos, omnibus missis, retinemus tantum diuisio- Schol.
nem ex ambiguitate, quae *distingatio* vocatur, &
supra explicata iam est (§. 273, seq.) & diuisione
totius vniuersalis, quae *diuisio Logica* dici solet.

§. 329. *Diuisio logica*, quae hic ~~xat~~ ^{Palma} Definit.
diuisio audit, est resolutio ideae superioris in suas
inferiores, symbolice expressa. Idea illa, cuius
inferiora enumerantur, vocatur *diuisum* seu *diui-*
dendum; ipsa autem *inferiora*, in quae superior
idea resolutur *membra diuidentia* dicuntur, pro
quorum numero oritur *diuisio bimembris* siue *di-*
chotomia, *trimembris* siue *trichoromia* &c. pro-
uti membrorum diuidentium sunt vel duo, vel
tria &c. *Subdiuisio*, siue *diuisio subalterna* ha-
bet locum, si membrum diuidens denuo resolui-
tur in sua *inferiora*, quae tum, respectu prioris
illius *diuisi*, *membra subdividentia* vocantur;
ipsa vero idea prior, cuius una *inferior* denuo in
sua *inferiora* resolutur, *subdiuisum* audit. Si idea
quaedam aliquo respectu iam est *diuisa*, atque
eadem alio respectu iterum diuiditur, quaelibet
harum

harum diuisionum, respectu alterius, dicitur *con-*
diuisio seu coalterna diuiso, & membra diuidentia
 vnius respectu membrorum diuidentium alterius
membra condividentia, vt ipsa idea, quae vario
 modo diuiditur, *condiuisum* adpellatur.

Conf. I. §. 330. Diuiso itaque logica est notio synthe-
 tice completa (§. 126.), subduisio autem syn-
 thetice adaequata, symbolice expressa (§. prae-
 ced. & 126.).

Conf. II. §. 331. Diuisionem itaque formaturus, nosse
 debet inferiora diuisi, & symbolo cogitatio-
 num, quibus exprimere illa queat (§. 329.).

Theor. §. 332. Totum est aequale omnibus partibus
 simul sumtis (§. 327.), adeoque *membra diuiso-*
nis omnia debent exhaudire diuisum, siue diuisum
 nec plus, nec minus continere debet, (nimurum
 ratione extensionis), quam omnia membra diui-
 dentia simul sumta.

Definit. §. 333. *Diuisum & membra diuidentia sub*
disiunctione simul sumta dicuntur esse reciproca,
 si, cuicunque competit diuisum, ei quoque com-
 petit vnum ex membris diuidentibus, & vice ver-
 sa, cui competit vnum ex membris diuidentibus,
 ei quoque competit diuisum. Vocantur etiam
 si, quod diximus, habet locum, *diuisum &*
omnia membra diuidentia simul sub disiunctione
sumta inter se adaequari.

Conseq. §. 334. Diuisum ergo & membra diuidentia
 sub disiunctione simul sumta debent esse recipro-
 ca, & inter se adaequari (§. 333. & 332.).

Theor. §. 335. Quodlibet membrum diuidens est in-
 fierius diuisi (§. 329.), adeoque minorem habet ex-
 tensionem, maiorem vero intensionem quam di-
 uisum (§. 104.), per consequens *diuisum plus de-*
bet continere, quam quodlibet membrum diui-
dens (scilicet *ratione extensionis*), siue singula
 mem-

membra divisionis minus continere debent (scil. sub se, siue ratione extensionis) quam diuisum; quodlibet tamen membrum dividens plus debet continere (scilicet in se, siue ratione intensionis) quam diuisum.

§. 336. Vnum itaque divisionis membrum non debet esse reciprocum cum diuiso (§. praeced. & 61.).

§. 337. Opposita sunt, quorum vnum inuoluit negationem alterius.

§. 338. Membra diuidentia sunt ideae inferiores diuisi (§. 329.), inferiora autem differant a se inuicem necesse est per differentias (§. 93.), per consequens cuilibet membrorum diuidentium determinatio competit oportet, quae reliquis non inest, & cuius loco cuilibet reliquorum alia competit; adeoque membrum dividens vnum negationem inuoluere debet, alicuius quod est in altero quocunque (P. §. 19.), consequenter quodlibet membrum dividens inuoluat oportet negationem alterius (§. cit.), ergo *membra diuidentia sibi debent esse opposita* (§. 337.), seu *sibi repugnant, se excludant inuicem, vnum non contineat alterum*, i. e. in casu recto de altero non debet posse adfirmari &c.

Monent logici, quod *materialiter* vnum membrum divisionis possit includi in altero i. e. in ipsa re; non tamen *formaliter*, i. e. vt vnum de altero in casu recto possit adfirmari.

§. 339. Totum superius continetur in inferiori (§. 109.), adeoque nulla determinatio competit superiori, quae non competit quoque inferiori; superius ergo adfirmari potest de inferiori (P. §. 19.), consequenter vnum non inuoluit negationem alterius (§. cit.), & hinc non sunt opposita (§. 337.); consequenter superius & inferioris

eiusdem non possunt esse membra diuidentia unius diuisionis (§. 338.). Ergo diuisum non debet poni inter membra diuidentia (§. 329.), neque membris diuidentis inferius una cum illo diuisionem debet ingredi (§. cit.), seu membrum subdiuidens non debet diuisioni immisceri, una cum membro diuidente, sub quo continetur, seu cuius est inferius, siue diuisioni non immiscenda est subdiuisione, una cum membro illo diuidente, ex cuius diuisione subdiuiso oritur.

Theor. §. 340. Nimia obiectorum multitudo impedit attentionem, & claritatem repugnat (per exper.), ergo nimis membrorum diuidentium numerus, nec non subdiuisionum multitudo nimia, atque minuta ratio vitari debent in diuisione.

Schol. Quia numerus individuorum sub specie contentorum magnus plerumque esse solet: species in individualia, vel plane non, vel rarissime diuiduntur. Optimae diuisiones sunt dichotomiae, & trichotomiae, minime tamen ad eam superstitionem reuocari debet diuisio, quasi non nisi duobus vel tribus membris possit absoluiri, quorum prius RAMO & RAMISTIS, posterius JOANNI AMOSO COMENIO, & WESENBECIO fuit solenne. Similes mibi videntur, inquit CHRISTIANVS WEISIUS in doctrina logica, pag. 230. qui dichotomiam urgent, nouellarum scriptoribus, qui velut cum DEO transagerunt, ne plura vel pauciora hebdomatatum patiatur contingere, quam scribi possit quatuor vel quinque folios: ita enim omnium rerum naturam exigunt talem, quae apta sit secari in duo membra, ac in eisdem ad ineptas prolabuntur subdiuisiones &c. Diuisio ita est instituenda, prout diuisi natura illud patitur. Quodsi autem membrorum diuidentium tantus se nobis offerat numerus, ut mens multitudine nimia obruatur, de subdiuisionibus est cogitandum.

Theor. §. 341. Si loco membra diuidentis ponantur huius

huius membra diuidentia, membrorum numerus augetur praeter necessitatem. Hinc *membra subdividentia non sunt ponenda loco membra diuidentis*, cum primis si claritati ita officiatur (§. 350.), seu diuisio fiat in membra immediata, & non faciat saltum.

§. 342. Membra diuidentia sunt inferiora diuisi Theor. (§. 329.), tota ergo definitio diuisi competitat uniuicuque membrorum diuidentium, sive membra diuidentia non debent euertere diuisi naturam, seu cum diuiso inuoluere contradictionem (§. 106.).

§. 343. In cognitione symbolica perspicuitati Theor. est studendum (§. 211.), per consequens in diuisione non sunt adhibendae voces obscuritatem creantes, v. g. termini inanes, aequiuoci, improprii, inusitati &c.

§. 344. Quoniam termini infiniti & negatiui Theor. nota determinant certam speciem (§. 276. Schol. II.); in diuisionibus, quantum fieri potest, & claritati officit, ab iis est abstinendum, sive membra diuidentia sint positiva (§. praeced.).

Interim si ipsa rerum conditio membra requirat negotiaria, vel ob humani intellectus imbecillitatem contenti esse debeamus negationibus, siquidem positiva non satis nobis sunt perspecta; vel diuisionem facere velimus necessariam, ut membra sint contradictorie opposita, inter quae non dari potest tertium: negationes possunt tolerari, quorsum etiam conciliatoriae diuisiones sunt referendae, quibus vtimur, ut nos ex difficultibus extricemus.

Hisce potioribus diuisionum regulis adhuc alias ad- Schol. II.
dunt alii, v. g. inter membra diuidentia aliquam
esse debere aequalitatem vel proportionem &c.

§. 345. Si quis diuisionem logicam formare vo- Probl.
luerit, fieri potest per determinationem (§. 123.).
Formetur nimirus definitio nominalis diuidendi,
Coruini Logica.

H &

& quae diuersimode adhuc in illa possunt determinari, determinentur. Quem in finem considerandae veniunt variae obiecti relationes, ut modi in illo possibles inueniantur, vbi oppositorum modorum ratio est habenda, & dispiciendum, ut illi complete inuestigentur. Hoc enim modo ex determinatione vltiori ipsius divisionis peruenimus ad eius inferiora, & quidem opposita omnia. Si itaque exprimamus ea certis cogitationum symbolis: habemus divisionem (§. 329.).

Schol. I. Ut inueniri queant faciliori negotio modo diuersi alicuius obiecti, adhiberi possunt loci topici, qui sunt catalogus relationum entis alicuius generium.

Schol. II. Vetus divisionis est, quod faciat ad maiorem perspicuitatem atque distinctitatem, inferuat doctrinae & ordini eandem, proponendi, itemque ut facilis memoriae obiecta mandare possimus &c. Vnde simul intelligitur, non quoscunque obiecti modos pro divisionis fundamento esse adsumendos, sed eiusmodi tantum, ex quibus divisionis utilis formari potest.

Schol. III. In logica artificiali explicandae sunt tres mentis operationes (§ 176.) de prima, formatione nimirum ideae, actum adhuc est sufficienter, quare de secunda, iudicio nimirum, nunc despiciemus.

CAPUT V.

DE

IVDICHIS ET PROPOSITIONIBVS.

Quid sit iudicium & propositio supra iam fuit definitum (P. §. 65. 70.). Propositio vocari etiam sollet enunciatio, enunciatum, effatum, pronunciatum, profatum, praedicatio, adserendum, proloquium, axioma &c. Veteres nonnulli distinguere solent enunciationem & propositionem tanquam genus & speciem

speciem, ut propositio sit enunciatio, quae pars est syllogismi: sed non magni momenti res est.

§. 346.

Ijudicium est cogitatio relationis duarum idearum (*§. 63.*), requiruntur ergo ad iudicium Theor. quodcumque & duae ideae, quae ad se referuntur, & ipsa earum ad se inuicem relatio.

Ad quamlibet illarum idearum possunt adiici aliae Schol. I.

cogitationes, quae *adiectiones* vocantur, & speciatim, si integra sint iudicia, seu propositiones, *propositiones incidentes*, quae a iudicio seu propositione principali sollicite distingui debent. Adiectiones illae vel tantum declarant ideam, si nimurum essentiale, vel attributum obiecti contineant; vel restringunt eandem, i. e. reddunt angustiorem, si exhibeant modum obiecti; vel limitant, si partem obiecti vel adiectionem ipsius incident, secundum quam ei aliquid competit: vnde *adiectiones* & speciatim *propositiones incidentes* possunt esse, vel declarantes, vel restringentes, vel limitantes. Non nunquam, vel ex ignorantia vel incuria, vel ut ingenii vis ostendatur, adiectiones fiunt, quae oppositum plane inferunt, vel saltem ideam paulisper immutant. Priori casu *adiectiones* dicuntur esse *alienantes*, quorum contradictiones adparentes, distincto consilio factae, sunt referendae, posteriori vero *adiectiones alterantes*. Cum primis ea quae dicta sunt, valent in cognitione symbolica, & respectu terminorum complexorum, quales multiplici hac ratione oriri possunt.

Ijudicium & propositio ab idea complexa & termino Schol. II. complexo in ipsa re, seu materialiter non differunt: formaliter autem, seu modo concipiendi omnino discrepant. In iudicio enim & propositione duae illae ideae concipiuntur tanquam diuersae, quae vel coniunguntur, vel a se inuicem separantur: *in idea vero complexa & termino compleexo* plures illae ideae combinantur in unam ideam compositam,

H 2

§. 347.

Theor. §. 347. *Propositio est iudicium symbolice expressum (P. § 70.), cum itaque ad omne iudicium requirantur duae ideae, et earum relatio (§. praeced.): propositio quaecunque debet continere duos terminos, quae significant ideas istas, & praeter ea alium, qui denotet relationem illarum idearum ad se inuicem.*

Conseqst. *Propositio ergo enunciare debet relationem vnius ad alterum (§. praeced.), consequenter, quod vnum alteri conueniat, vel non conueniat (P. §. 63.).*

Definit. §. 348. *Subiectum est illud de quo iudicatur, siue de quo aliquid dicitur: quod vero de altero dicitur, siue rei cuidam tribuitur, vel ab ea remouetur, praedicatum. Vox autem illa, quae relationem praedictati ad subiectum significat, vel indicat conuenientiam subiecti & praedictati, & vocatur copula: vel eorum diuersitatem & negatio copulae audit.*

Schol. *Subiectum saepius vocatur terminus rem illam significans, de qua iudicium fertur, & praedicatum terminus, quo enunciatur, quid rei conueniat vel minus. Negatio copulae est copula, cui praefigitur particula NON. Copula ceterum non est ipse nexus, sed tantum signum eius esse debet.*

Conseqst. §. 349. *In omni itaque propositione contineri debet subiectum, praedicatum, & copula, vel eius negatio (§. 348. & 347.), eaque enunciare debet, quod praedicatum quoddam subiecto conueniat, vel non conueniat (§. citt.).*

Schol. *Subiectum & praedicatum vocantur *materia propositionis*, copula vero, vel negatio copulae, *propositionis forma*. Copula semper est verbum substantium, & quidem non nisi praesentis temporis, quia nexus ille, quem denotat, in omni iudicio est aliquid praesens. Licer enim non nunquam*

nunquam videatur verbum substantiuum esse copula in futuro vel praeterito tempore, vbi scilicet de futuris vel praeteritis iudicamus; hoc tamen non habet locum, sed copula tantum in eo latet, ipsum vero futurum vel praeteritum significat statum, quem subiectum vel aliquando habitum sit, vel iam habuerit. Patet hoc ex doctrina de conversione propositionum, infra distincte explicanda, vbi, si verbum substantiuum praeteriti vel futuri temporis esse posset, non raro absonta resultarent: propositio enim: *senex fuit puer*, ita foret conuertenda: *puer fuit senex*; quod satis absurdum.

§. 350. Quaecunque ergo orationes non enunciant, quod praedicatum quoddam subiecto aliqui conueniat vel non conueniat, propositiones non sunt (§. praeced.), adeoque *orationes optatiuae, imperatiuae, precatiuae, interrogatiuae, exclamatiuae, obiurgatoriae &c.* non debent referri in numerum propositionum, in quibus quippe non tam relatio idearum exprimitur, vel aliquid determinate de re enunciatur, quam potius status quidam mentis, quo, tali oratione vtens, respicit illam relationem, significatur.

Vocantur hinc *orationes non logicae, indirectae & non-enunciatiuae*. Verae interim latent in iis propositiones, siquidem determinatur illarum ope, qualis sit status animae loquentis, respectu alicuius idearum relationis, vbi itaque loquens ponendus est loco subiecti, & status mentis ipsius respectu relationis eius idearum, loco praedicati.

§. 351. Saepius non omnes partes in propositione exprimuntur. Exper.

§. 352. *Forma propositionis ordinaria*, est, si Definit. omnes tres propositionis partes expresse positae sunt: *si minus*, *forma propositionum est minus ordinaria*. Priori casu *propositio vocatur perfecta*; posteriori *imperfecta*, siue *cryptica*, & quidem

propositio cryptica subiecti omisi, si subiectum latet in copula; *copulæ omisæ*, si copula non expressa est: *praedicati omisi*, si praedicatum latet in copula, quae tum vocatur *EST*, sive *copula secundi adiecti*, item *EST significans*, ut copula in propositione, ubi praedicatum explicite positum est, appellatur *copula*, sive *EST tertii adiecti*, sive *EST copulans*.

Schol. Interdum duae propositionis partes latent, v. g. subiectum & copula in praedicato, quod solum ponitur.

Conseq. §. 353. Dantur ergo propositiones crypticae vari generis (§. 352. & 351.).

Exper. §. 354. Propositiones crypticae nonnunquam creant obscuritatem.

Conseq. §. 355. Cryptis ergo propositionum eo casu est tollenda (§. 211.).

Probl. §. 356. remoueri potest cryptis propositionum vt dispiemus, quaenam partes propositionis adfint, vel difificant, & ex illa vel illis, quae exprimuntur, pars, quae expressa non est, per resolutionem eruatur. Ita enim habes propositionem, in qua omnes partes explicite adfint, adeoque perfectam (§. 352.).

Exper. §. 357. Secundum naturalem cogitandi modum, sive ut alii loquuntur, in sermone interno & omni oratione externa, internæ adcommodata, subiectum primo, copula secundo, praedicatum tertio loco poni solet, quod vero in sermone saepissime negligitur.

Schol. Concipi hinc potest, cur RAMVS & alii subiectum adpellent *antecedens*, praedicatum vero *consequens*, nec non cur subiectum & praedicatum simul veteribus dicantur exrema *propositionis*, item *termini propositionis*, quo significatu copula eiusque negatio non est terminus propositionis. Licet genera.

generaliori significatu, quem supra (P. §. 69.) adduximus, omnino terminus vocari possit.

§. 358. Nos ipsi ergo facile perspicere possumus, quodnam sit propositionis nostrae subiectum & praedicatum. Attendendum solummodo est ad ordinem cognitionum (§. praec.).

§. 359. Ut vero inueniamus, quodnam sit subiectum, quodue praedicatum in propositione alterius, in qua non statim hoc patet, respiciendum est potissimum ad alterius intentionem, & nexus sermonis, ut adpareat, & de quo sit sermo, & quidnam de eo dicat; tum enim prius est subiectum, posterius praedicatum (§. 343.).

Aliqui logicorum multa praecepunt, ex quibus possit agnosciri subiectum & praedicatum propositionis, v. g. si idea adsit latior & angustior, hanc esse subiectum, illam praedicatum; si forma & materia; hanc esse praedicatum, illam subiectum, &c. Verum regulae istae & reliquae non semper scopo sufficient. Tuttissimum est, quod in sypho adduximus. Hoc si non proeedat: in nostra potestate positum non est, subiectum vel praedicatum propositionis inuenire.

§. 360. Ideae cuiilibet possunt adiungi adiectio- Theor. nes, speciatim propositiones incidentes (§. 346. Schol. I.); per consequens subiecto quoque & praedicato alicuius propositionis

§. 361. Illa idea, quae per se in propositione Definit. subiecti vel praedicati locum obtinet, & cui aliae iunguntur, vocatur subiectum vel praedicatum principale seu princeps; adiectiones autem subiecto vel praedicato additae, subiectum vel praedicatum minus principale seu minus princeps. Copula principalis est, quae significat nexus subiecti & praedicati principalis; copula vero propositionis incidentis, minus principalis, seu minus princeps audit.

Theor. §. 362. Nihil est sine ratione sufficente (P. §. 76.), per consequens rationem quoque habeat sufficientem necesse est, cur aliquod praedicatum subiecto competit, vel non competit.

Definit. §. 363. Ratio cur praedicatum aliquid subiecto cuidam vel competit, vel non competit, seu certam ad subiectum habet relationem, vocatur hypothesis propositionis; illud vero, quod de subiecto dicitur, thesis appellatur.

Conseq. §. 364. In qualibet itaque propositione & thesis & hypothesis deprehendatur necesse est (§. 363. 362.).

Schol. Non quidem in omni propositione expressa est hypothesis, sed potest tamen per analysin propositionis facile fieri.

Definit. §. 365. Praedicabile est, quod in propositione quadam fieri potest praedicatum.

Theor. §. 366. Non nisi triplicis generis praedicata sunt possibilia, essentialia nimirum, attributa, & modi (§. 6.), per consequens, quicquid de subiecto quadam potest praedicari (modo sc. visitato), vel est *essentialis*, vel *attributum*, vel *modus*. Ergo haec tria sunt praedicabilia, nec alia praeter haec dantur (§. 365.).

Schol. Aristotelici quidem quinque numerabant praedicabilia, genus, speciem, differentiam, proprium, & accidens praedicabile; sed re ipsa a nobis non differunt: genus enim, nec non speciem, & differentiam semper constituit, vel *essentialis*, vel *attributum* obiecti; proprium nihil aliud est, quam *attributum*; accidens vero praedicabile coincidit cum modo.

Theor. §. 367. Ratio, cur attributum de subiecto praedicatur, est ipsa *essentia* (§. 1.); cur modi, ratio deprehenditur in circumstantiis externis; deinde *essentialia* de ente praedicantur, quia est tale

tale ens (§. cit.), per consequens propter definitionem. Ergo propositionis in qua primum habet locum, hypothesis est essentia; in qua secundum, aliquid extrinseci: in qua tertium ipsa rei definitio (§. 363.).

§. 368. Ut inueniamus hypothesin alicuius propositionis, tantum requiritur, ut inuestigemus, quodnam sit subiectum & praedicatum in illa (§. 358. 359.), nec non quale sit praedicatum subiecti (§. praeced.), id est, vtrum sit essentiale, attributum, an modus illius (§. 367.).

Haec propositionum analysis illum praestat usum, Schol,
vt non tantum rationem perspiciamus, cur praedicatum subiecto conueniat, vnde tum demonstratio illius construi potest, sed etiam cognoscamus, vtrum propositio locum inueniat certo quodam casu, an minus. Quodsi nimirum hypothesis ista, sive conditio adest, propositio potest applicari; sin minus, non item.

§. 369. Propositionem cognoscit sive intelligit, Definit.
qui ideam habet claram & subiecti & praedicati, & relationis praedicati ad subiectum, i. e. vel nexus, vel separationis eorum. Qui vero perspicit rationem relationis subiecti & praedicati in propositione, seu conuenientiae, vel disconuenientiae eorum, propositionem distincte cognoscere, seu concipere dicitur.

§. 370. Quicunque ergo propositionem concipit, eandem cognoscat, sive intelligat, necesse est (§. praeced.). Cum autem ille, qui propositionem perspiciat, propter quam praedicatum subiecto vel conuenit, vel non conuenit (per exper.) : non statim, qui propositionem intelligit, eandem ideo concipit (§. cit.).

§. 371. Veritas logica est conuenientia cogitationis. Theor.

tionum cum obiecto (P. §. 99.), per consequens iudicium est verum, si res ita se habet, prout in iudicio repraesentatur, falsum autem, si aliter se se habet, quam per iudicium repraesentatur. Enunciatio itaque seu propositio vera & falsa quid sit, patet, nimurum propositio vera est iudicium verum symbolice expressum; falsa, iudicium falsum symbolice expressum.

Schol. Hisce generatimi expositis, progrediemur nunc ad varias propositionum diuisiones.

Definit. §. 372. Iudicium singulare est iudicium, cuius subiectum est individuum, seu idea singularis; iudicium commune, cuius subiectum est idea communis. Quid sit propositio singularis & communis, patet.

Theor. §. 373. Omnis idea vel repraesentat ens omnimode determinatum, vel non omnimode determinatum (per princ. exclus. med.), adeoque vel est singularis, vel communis (P. §. 57.), per consequens omne iudicium vel est singulare, vel commune (§. praeced.). Propositio est iudicium symbolice expressum (§. 70.), per consequens omnis quoque propositio est vel singularis, vel communis.

Definit. §. 374. Iudicium uniuersale est, in quo subiectum respectu relationis praedicati in tota extensione, seu uniuersaliter sumitur; particulare, in quo subiectum respectu relationis praedicati sumitur tantum pro parte extensionis seu particulariter. Iudicium uniuersale symbolice expressum propositio uniuersalis; particulare symbolice expressum, propositio particularis vocatur.

Consect. §. 375. Hinc in iudicio & propositione uniuersali praedicatum de omnibus, in particulari vero non de omnibus subiecti inferioribus, hoc est

est de uno tantum vel aliquibus adfirmatur vel negatur (§. 374. & P. §. 61.).

§. 376. In iudicio & propositione communi qualibet subiectum est idea communis (§. 374.), per consequens, quae pluribus competit (§. 57. & 52.). Iam in eiusmodi iudicio & propositione idea illa communis vel sumitur in tota extensione, vel non in tota extensione (per princ. exclus. med.); per consequens, *omne iudicium commune est vel vniuersale, vel particulare, itemque omnis propositio communis vel vniuersalis, vel particularis* (§. 374.).

Quaenam sint signa vniuersalitatis & particularitatis supra monimus (§. 112. Schol.). Addi possunt tanquam signa vniuersalitatis: *quiuis, nibil, nemo, vterque, neuter, singuli, cuncti, &c.* particularitatis: *aliqui, aliquid, pars, nounibil &c.* Dantur quoque voces, quae a nonnullis vocantur *signa media inter vniuersalia & particularia* v. g. *multi, plurimi, non pauci.* Vbi porro notandum, signa vniuersalitatis, vel particularitatis, si efficere debent propositionem vniuersalem vel particularem, adiici debere subiecto principali. Ex huius enim quantitate diiudicandam est quantitas propositionis. Quodsi ergo quantitas signum tantum pertineat ad subiectum minus princeps, vel etiam ad praedicatum, propositionis quantitas inde aestimari nequit. Hinc simul patet, si duo vel plura adsint in eadem propositione quantitatis signa: propositionis quantitatem esse diiudicandam ex signo illo, quod subiectum adicit principale.

§. 377. Idea singularis aequipolleat vniuersali Theor. (§. 113.), per consequens subiectum propositionis singularis aequipolleat ideae vniuersali (§. 374.) atque adeo *propositio singularis aequipolleat propositioni vniuersali* (§. 372-374.). Pro-

- Schol. Probè hoc est notandum propter doctrinam de syllogismis, vbi quidem ex puris singularibus praemissis aliquid sequitur, non vero ex propositionibus particularibus tantum.
- Definit. §. 378. *Propositio*, quae signum quantitatis expressum habet, vocatur *definita*, prouti *indefinita*, in qua signum quantitatis expressum non est.
- Conseq. §. 379. Omnis proposicio vel habet signum quantitatis expressum, vel minus (per princ. exclus. med.), consequenter *propositio quaecunque vel est definita, vel indefinita* (§. praeced.).
- Schol. Hinc concipi potest, quid sit proposicio vniuersalis atque particularis, & definita & indefinita. Propositio singularis non quidem indiget signo quantitatis, siquidem eius subiectum semper est singulare (§. 372.): interim potest signum vniuersalitatis eidem praefigi, quoniam equipollent singulares propositiones vniuersalibus (§. 372.).
- Definit. §. 380. *Quantitas propositionis* est extensio subjecti respectu relationis praedicati in propositione.
- Conseq. §. 381. Propositiones itaque ratione quantitatis recte diuiduntur in propositiones vniuersales & particulares (§. praeced. & 374.).
- Schol. Patet ex iis, quae dicta sunt, signa quantitatis non efficiere ipsam quantitatem propositionis. Haec enim abesse possunt, licet proposicio vniuersalis sit vel particularis.
- Definit. §. 382. *Terminus cum signis vniuersalitatis* denotat vel inferiora eius omnia & singula, vel non, nisi omnia simul sumta. Si prius, in *suppositione distributiva*, seu *copulativa*, si posterius in *suppositione collectiva* seu *copulata*, sumi dicitur. Porro si distributiu sumitur, vel absolute & sine exceptione de omnibus accipitur, vel cum aliquarum restri-

restrictione seu exceptione. Illo casu *suppositio absoluta*, quae a nonnullis etiam *simplex* vocatur, hoc vero *restricta*, sive *adcommoda*, item *suppositio secundum quid locum habet*. Si prius est, obtinere etiam dicitur *vniuersalitas metaphysica*; si posterius *vniuersalitas moralis*, sive *synecdochica*. Ulterius, si terminus distributiu supponitur, accipitur vel de omnibus inferioribus communibus tantum, i. e. pro omnibus tantum speciebus, ut omnibus idem sit, quod allerley; vel simul pro omnibus indiuiduis omnium inferiorum communium. Illo modo terminus sumitur in *suppositione incompleta* sive pro generibus singulorum, hoc vero in *suppositione completa*, sive pro singulis generum.

Non admodum est difficile inuenire, in quanam Schol.

suppositione terminus accipiatur. Inuestigatus enim, vtrum terminus distributiu, an collectiu supponantur, periculum faciat, an loco omnes ponit queat omnes & singuli, vel etiam signum vniuersalitatis vna cum illo termino possit collocari. Quodsi hoc procedat, terminus distributiu supponitur; sin minus, collectiu. Porro si termino; cui signum vniuersalitatis praefixum est, potest addi: *sine vlla exceptione* accipitur terminus in *suppositione absoluta*; sin minus, in *restricta* seu *adcommoda*. Denique, si loco signi vniuersalitatis solius posse possumus, *omnia indiuidua illius idaei*, sive *termini*, locum habet *suppositio completa*, seu terminus sumitur pro singulis generum; quodsi vero id fieri non queat, in *suppositione incompleta*, sive pro generibus singulorum.

§. 383. Si *propositio esse* debet *vniuersalis*, Theor. subiectum in tota sua extensione sumatur necesse est (374.). Iam vero, vbi *suppositio collectiu* locum habet, inferiora non spectantur singulatim,

latim, sed omnia simul sumta respiciuntur tanquam partes vnius entis, quibus non nisi simul sumtis praedicatum tribuitur (§. 382.), per consequens, si subiectum propositionis alicuius accipitur in suppositione collectiua: illa proposicio vniuersalis non est. Porro terminus in suppositione restrictiua & incompleta sumtus reuera non accipitur in tota sua extensione (§. cit.), consequenter propositiones, in quibus subiectum accipitur restrictiue, vel etiam incomplete, identidem vniuersales non sunt.

- Schol. Observari hoc meretur doctrinae syllogisticae causa.
- Theor. §. 384. Propositio indefinita signum quantitatis non habet (§. 378.), interim praedicti relatio vel competit toti extensiōni, vel parti tantum extensiōnis subiecti (§. 375.), consequenter propositio indefinita quaecunque certam habet quantitatem (§. 380.), estque vel vniuersalis vel particularis (§. 375.).
- Schol. Adparet facile, nobis esse sermonem de propositionibus indefinitis communibus, quoniam enim propositiones singulares quantitatis signo non habent opus (§. 379. Schol.): si de propositionibus indefinitis absolute loquimur, semper intelliguntur indefinitae communes.
- Theor. §. 385. Quae ideae cuidam conueniunt necessario, prorsus non possunt ab eadem abesse, adeoque competit omnibus illis obiectis, quibus conuenit ista idea, & per consequens omnibus illius inferioribus (P. §. 61.), atque adeo conueniunt isti ideae in tota sua extensiōne (§. cit.), & hinc vniuersaliter (§. 112.). Cum ergo essentialia atque attributa ideae cuidam necessario competant & immutabiliter (§. 1.): idea respectu essentialium atque attributorum suorum sumitur vniuersaliter.

§. 386.

§. 386. Modi ideae competunt mutabiliter, siue Theor.,
contingenter (§. 3.). Ergo idea conuenire potest
objeto cuidam, cui tamen modus illius ideae
non competit, per consequens possunt esse infe-
riora ideae, modo isto destituta (§. 61.), adeo-
que *idea respectu modorum suorum non tuto sumi*
potest in tota sua extensione (§. cit.), consequen-
ter non nisi particulariter (§. 112.).

§. 387. Inveniri ergo potest, qualem proposicio Probl.
indefinita habeat quantitatem. Respiciatur nimi-
rum relatio praedicati ad subiectum. Quodsi illa
sit necessaria, hoc est, vel essentiale, vel attribu-
tum subiecti; sumitur subiectum vniuersaliter
(§. 385.); sin vero contingenter tantum, siue tan-
quam modus subiecto conueniat; particulariter
tantum (§. praeced.), per consequens illo casu
propositio indefinita est vniuersalis (§. 374.), hoc
vero particularis (§. cit.).

Monent interim logici: *propositionem indefinitam* Schol.
ordinarie haberi pro vniuersali, siue eum, qui
indefinito loquitur, vniuersaliter loqui, esse praes-
sumendum.

§. 388. Definitio applicans est propositio, cu- Theor.
ius subiectum est definitum, praedicatum vero
ipsa definitio applicata (§. 277. Schol.). Cum
itaque definitio omnibus illis competit, quibus
competit definitum (§. 279.), definitum sumitur
in tota sua extensione (P. §. 61.), atque adeo *de-
finitio applicans est propositio vniuersalis* (§. 374.).

§. 389. Determinatio subiecti est ratio sufficiens Definit.
relationis praedicati ad subiectum, in subiecto
obvia. *Propositio determinata* vocatur, in qua
determinatio subiecti deprehenditur; *indetermi-
nata*, in qua minus.

V.g. Hae propositiones, homo est rationalis: Deus Schol.
est omnipotens; homo cognitione Dei viua instru-
ctus est pius, sunt determinatae, quia ratio, cur
prae-

praedicata subiectis conueniant in ipsis subiectis
iam deprehenditur, siue relatio praedicatorum
ad subiecta per ipsa subiecta iam determinatur.
Contra, haec propositiones; homo est pius; spi-
ritus peccat, indeterminatae sunt. Sumimus
hic vocem *determinationis subiecti*, & *propositio-*
nionis determinatae paulo latius, quam a non-
nullis fieri solet.

Theor. §. 390. In propositione determinata ratio suf-
ficiens relationis praedicati ad subiectum in hoc
ipso deprehenditur (§. praeced.), adeoque praed-
icatum subiecto conuenit necessario; conse-
quenter *propositio determinata omnis est vniuer-*
salis (§. 387.).

Theor. §. 391. In propositione indeterminata non de-
prehenditur in subiecto ratio sufficiens relationis
praedicati ad illud (§. 389.), per consequens
non est illa praedicati ad subiectum relatio, nisi
modus subiecti (§. 3.), atque adeo *propositio in-*
determinata est tantum particularis (§. 387.).

Probl. §. 392. Ex propositione ergo particulari & in-
determinata fieri potest vniuersalis & determinata,
modo suppleatur in subiecto ratio sufficiens rela-
tionis ad subiectum. Tum enim fit determinata
(§. 389.), adeoque vniuersalis (§. 390.).

Schol. I. Propositiones determinatas multo magis ratioci-
niis esse accommodatas, quam indeterminatas,
ex doctrina de ratiociniis elucebit.

Schol. II. Ex adhuc dictis intelligi potest, quandonam pro-
positio vniuersalis vera sit, quando falsa. Si ni-
mirum in propositione enunciatur, aliquam re-
lationem praedicati cuiusdam omnibus subiecti
inferioribus conuenire, & res quoque ita se
habet, propositio est vniuersalis vera; quodsi
vero id non ita se habeat, falsa est.

Definit. §. 393. *Iudicium affirmatum est, si cogita-*
mus duas ideas conuenientiam habere? negati-
uum

num, si cogitamus duas ideas habere disconuenientiam. Enunciatio sive propositio affirmativa est iudicium affirmatiuum, negativa vero, negatiuum, symbolice expressum.

§. 394. *Propositio itaque affirmativa est, in Conseq. qua praedicatum subiecto tribuitur; negativa, in qua praedicatum remouetur a suo subiecto (§. praeced.).*

§. 395. *Omne iudicium repreäsentat relationem duarum idearum (P. §. 65.), adeoque vel conuenientiam, vel disconuenientiam duarum idearum (P. §. 63.), per consequens omne iudicium vel est affirmatiuum, vel negatiuum (§. 393.).*

§. 396. *Omnis itaque propositio vel adfirmans est, vel negans (§. praeced. 393. 394.).*

§. 397. *Species relationis subiecti & praedicati ad se inuicem, vocatur qualitas iudicii seu propositionis.*

§. 398. *Propositiones itaque ratione qualitatis, recte diuiduntur in adfirmantes & negantes (§. praeced. 396.).*

§. 399. *Qualitas ergo propositionis est illa eius adflectio, vi cuius vel adfirmans est, vel negans (§. 398. 397.).*

§. 400. *Copula debet esse signum conuenientiae praedicati & subiecti; negatio copulae signum disconuenientiae, seu diversitatis (§. 348.). Cum itaque propositio, in qua significatur conuenientia subiecti & praedicati dicatur affirmativa, negativa autem, in qua disconuenientia (§. 393. 394.): copula est signum adfiantis, negatio copulae negantis propositionis.*

§. 401. *Si quam ergo propositionem efficere debet negantem particula negativa, in illa copula debet negare, sive eandem adficere (§. praeced.).*

Schol.

Secundum linguac latinae genium particula negatiua copulam propositionis adficit, si 1) immediate praeponatur copulae, vel patenti, vel latenti, 2) collocetur ante totam propositionem, 3) contineatur in signo quantitatis v. g. nullus &c. In aliis linguis aliter quoque potest fieri, v. g. in germanica collocari potest particula negatiua post copulam, vel omnino post totam propositionem, ut tamen negantem propositionem efficiat.

Conf. I. §. 402. Cuiuscunque ergo propositionis copulam non adficit particula negatiua, illa negatiua non est, licet vel maxime particula negatiua in eiusmodi propositione deprehendatur (§. praecl.).

Conf. II. §. 403. Quodsi itaque negatio adficit copulam minus principalem, nec praterea copula principalis ab alia adficiatur: propositio quidem incidens, non autem ipsa principalis est negatiua; item, si negatio tantum adficit terminum quempiam, vel termini partem, cui immediate praefigitur, subiectum quidem, vel praedicatum, vel vtrumque esse potest terminus negatiuus, sed ipsa tamen propositio adffirmativa manet, nisi fortassis alia negatio ipsam copulam attingat (§. praecl.).

Definit. §. 404. *Propositio de extremo negato est*, cuius copulam minus principalem adficit particula negatiua, siue cuius propositio incidens est negatiua. Prouti propositio incidens pertinet vel ad subiectum, vel ad praedicatum, vel in utroque extremo eiusmodi incidens propositio reperitur, est propositio vel de subiecto negato, vel de praedictato negato, vel de negato utroque extremo. *Propositio infinita est*, in cuius extremis est terminus infinitus; cumque vel subiectum vel praedicatum, vel utrumque extreum esse queat terminus infinitus:

Rousse.

130.1 p. 10.3

mitus: propositio infinita est vel *infiniti subiecti*,
vel *infiniti praedicati*, vel *utriusque extremitatis infiniti*.

Rationes denominandi sunt in propatulo. Propositiones illas, infinitam nimirum & de extremo negato, a se inuicem esse discernendas, videamus exinde, quia diuersum prorsus habere possunt sensum, ut una propositio, formata tanquam propositio de extremo negato, possit esse vera, cum, si formetur tanquam infinita, sit falsa, & vice versa.

Schol.

§. 405. Propositiones ergo de extremo negato *Consect.*
& infinitae sunt adfirmantes, nisi particula negativa alia adficiat copulam earundem (§. praec.
& 303.). Quodsi vero alia particula negativa copulam adficiat, sunt negativae (§. 403.).

§. 406. *Propositio subsumta* sive *subsumtio* vocatur propositio, quae enunciat, quod cum extremo quodam alius propositionis aliqua idea aut terminus habeat conuenientiam.

§. 407. *Propositio ergo subsumpta* continet unum *Consect.*
terminum ex illa propositione, cuius est subsumtio, qui unum extremum eius constituit, & aliud praeterea terminum, sive aliam ideam, quam cum illo conuenientiam habere significat (§. 406.), per consequens in subsumtione & illa propositio, cuius est subsumtio, non nisi tres tantum sunt ideae & termini (voce termini strictius accepta, quam P. §. 69.).

§. 408. *Subsumtio omnis enunciat conuenientiam* *Theor.*
duarum idearum (§. 406.), propositio vero conuenientiam duarum idearum enuncians est adfirmativa (§. 393.), per consequens, *subsumtio omnis est propositio adfirmativa*.

§. 409. *Licet ergo in subsumtione negatio occurrit, manet illa tamen adfirmans* (§. praec.); etiam si tum sit propositio vel infinita, vel de extremo negato (§. 404.).

Schol.

Patet itaque, propositionem aliquam, si in se specte tur, esse negatiuam, quae ad aliam relata pro affirmante est habenda, eamque tum vel infinitam esse, vel de extremo negato. Hinc non sine ratione logici adserunt; alias *propositiones esse per se*, & separatim positas *infinitas*: alias vero tantum in *relatione*, qua *subsumuntur*. Piores ut agnoscantur, negotium non facessit: posteriores vero, nisi quis sufficientem adhibeat attentionem, cum negatiuis facillime confunduntur.

Theor.

§. 410. In propositione negatiua praedicatum subiecto denegatur, mediante particula negatiua copulam adficiente (§. 393. 400.), adeoque idea, negans istud praedicatum, cum subiecto habet conuenientiam; per consequens particula negatiua, copulam adficiens, potest tolli, & integro praedicato preefigi. Ergo *omnis propositio negatiua, salua veritate, mutari potest in adffirmantem, sed infinitam ratione praedicati* (§. 393. 404.).

Schol.

Propositio infinita sine difficultate potest mutari in propositionem de extremo negato. Terminus enim infinitus v. g. *non - homo*, aequipollent propositioni neganti, quae incidens esse potest v. g. id quod non est homo: per consequens, si propositio quacdam est infinita, terminus infinitus in illa obuius potest mutari, vt fiat propositio incidentis negatiua, adeoque tota propositio, propositio de extremo negato. Cum ergo propositio negatiua in infinitam, haec in eam de extremo negato possit mutari: negatiua quoque mutari potest in eam de negato extremo.

Definit.

§. 411. *Praedicatio commoda in propositione est*, quae secundum linguae genium praedicati relationem ad subiectum clare manifestat.

Conseq̄t.

Praedicatio itaque commoda non est, si in praedicato ponere velimus signum quantitatis (§. praeced.).

Hinc

Hinc tamen non sequitur, praedicatum in propositione nullam prorsus habere quantitatem. Vnde celeberrimi quidam ex logicis recentioribus inuestigarunt, quaenam sit praedicati in propositione quantitas, quod paucis subiungemus.

§. 412. Plerumque praedicatum in propositione ad affirmativa est latius, quam subiectum, si scilicet esse essentiale commune, vel attributum communem, vel modus communis de subiecto praedicetur (§. 1.); adeoque hisce casibus praedicatum pluribus competit, quam subiectum (P. §. 61.), consequenter non de omnibus inferioribus illius praedicati dici potest, quod pertineant ad istud subiectum. Ergo saepissime praedicatum in propositione affirmante sumitur respectu obiecti pro parte tantum extensionis (§. cit.), per consequens est tantum particulare respectu subiecti (§. 112.).

E. g. In hac propositione: *omnes scortatores damnantur*, idea praedicati, scilicet eorum, qui damnantur, latior est, quam idea subiecti: scortatores enim sunt non omnes ii, qui damnantur, sed quidam tantum ex eorum numero, qui damnantur, siquidem multi adhuc alii damnantur, qui non sunt scortatores; siue scortatores sunt e damnatis tantum aliqui.

§. 413. Non raro praedicatum in propositione ad affirmante respectu subiecti sumitur in tota extensione, adeoque ita, ut omnia eius inferiora ad illud subiectum pertineant (P. §. 61.), eo neminem casu, si praedicatum subiecti vel est idea reciproca seu aequa late patens, vel idea inferior subiecti: per consequens praedicatum in propositionibus affirmantibus non raro sumitur respectu subiecti in tota extensione, atque adeo est uniuersale (§. 112.).

§. 414. Posito toto, ponitur quaelibet eius pars (§. 327.), ergo posita tota extensione ideae,

quaelibet pars extensionis illius ponitur, adeoque vniuersalitas inuoluit particularitatem (§. 112.), per consequens quicquid vniuersaliter potest dici de quadam idea, particulariter quoque de eadem dici queat oportet.

Conseq. §. 415. Quodsi ergo dicamus, praedicatum generatum in propositione adfirmante esse particolare, a veritate non aberramus (§. 414.412.), adeoque regula quorundam logicorum: *praedicatum in propositione adfirmante est particolare, tuto semper valet.*

Theor. §. 416. In propositione negatiua praedicatum de subiecto negatur. Iam, idea competit cuique suorum inferiorum (P. §. 61.), adeoque si idea quaedam negatur, negatur secundam totam extensionem, seu vniuersaliter (§. 122.), ergo *praedicatum propositionis negatiue semper est vniuersale.*

Scholl. Posset quidein fieri, ut per signum aliquod particularitas restringeretur: interim, quoniam tum praedicatio foret minus commoda (§. 411.), regula in §. adducta manet salua.

Definit. §. 417. Omnis propositio est vel adfirmans vel negans (§. 306.), adeoque quaecunque propositio negatiua non est adfirmatiua. *Quodsi itaque propositioni negatiuae adhuc alia negatio praeponitur, haec negatio illam, quae in propositione negatiua copulam adficeret, tollit, adeoque propositio non manet amplius negans (§. 393.), per consequens fit adfirmans (§. cit.).*

Theor. §. 418. Omnes propositiones sunt vel vniuersales vel particulares (§. 376.). *Si itaque propositioni vniuersali adiciatur negatio, quae vniuersalitatis signum adscit, propositio fit particularis; & vice versa, ubi propositioni particulari negatio addi-*

additur, signum particularitatis adficiens, proposi-
tio vniuersalis.

§. 419. Cum omnis propositio sit vel vniuersal Theor.
lis vel particularis (§. 376.), nec non vel adfiri-
mans, vel negans (§. 396.): *omnis propositio est*
vel vniuersalis adfirmans, vel vniuersalis negans.
vel particularis adfirmans, vel particularis ne-
gans.

Constituerunt veteres signa harum propositionum Schol.
priores quatuor vocales, secundum versiculos:

Adserit A, negat E; sed vniuersaliter ambo

Adserit I, negat O, sed particulariter ambo,
quos germanice quoque reddiderunt satis lepide
sequentem in modum:

A. spricht von allen kräftig ja,

E. sagt von allen nichts ist da,

I. stimmet nur auf etlich ein,

Gleichwie das O. sagt etlich nein.

Sunt haec signa primitiva, quibus deinceps in
constituendis signis deriuatiis usus esse Aristote-
licos, cumprimis in doctrina de syllogismis, ca-
pite sequenti videbimus.

§. 420. Cum propositio vera sit, quae rem ita Theor.
enunciat, ut est (§. 371.), falsa autem, quae
rem non ita enunciat, ut est (§. cit.); *propositio*
adfirmans vera est, si subiectum cum praedicato
habet conuenientiam; negans autem vera, si
*subiectum & praedicatum habent disconuenien-
tiam.* (§. 393.).

§. 421. Id, cuius oppositum impossibile est, Definit.
vocatur *necessarium*: cuius vero oppositum est
possibile, *contingens*.

§. 422. Quaelibet propositio requirit *idearum* Theor.
relationem ad se inuicem (P. §. 70. 65.). Iam

ista *relatio* vel ita obtinet, ut impossibile sit eam non habere locum, vel ita, ut tamen sit possibile eam aliquando non obtinere (per princ. exclus. med.), per consequens, *vel est necessaria vel contingens* (§. praeced.).

Definit. §. 423. *Modus propositionis* est vox, indicans, quomodo relatio praedicati ad subiectum (i. c. conuenientia vel disconuenientia eorum), sit comparata: vtrum scilicet sit *necessaria*, an *contingens*?

Schol. Nemini obscurum esse potest, logicos in hac materia vocem *modus* alio prorsus accipere significatum, quam supra factum est (§. 3.).

Definit. §. 424. *Propositio*, in qua deprehenditur modus, vocatur *modalis*; in qua autem modus non est, *absoluta*, sive *pura*.

Theor. §. 425. Voces, *necesse est*, *contingit*, & similares, sunt tales, quae propositioni adiici possunt, ad indicandum, quomodo praedictum relationem habeat ad subiectum, seu subiecto conueniat, vel non conueniat (§. 422.), adeoque fieri possunt modi propositionum (§. 423.). Et cum omnis relatio praedicati ad subiectum vel *necessaria* sit, vel *contingens* (§. 422.), adcurate non nisi duplicit generis modus est *possibilis*, quorum unus indicat praedictum ad subiectum relationem habere *necessariam*, alter *contingentem*.

Schol. I. Interim, quia *necessarium* est, cuius oppositum *impossibile* (§. 421.), *contingens*, cuius oppositum *possibile*: quatuor numerare solent vetustiores logici modos, scilicet: *necesse est*, *contingit*, *impossibile est*, *possibile est*: Vbi tamen obtruandum, *possibile* rurum denotare aliquid, quod non est, esse tamen potest. Cum praeterea, si *necesse est*, aliquam idearum relationem esse, *impossibile* sit, eam non esse; non *contingens* sit, eam esse; non *possibile* sit, eam esse; sin vero *necesse est*, aliquam relationem

tionem non esse, impossibile sit, eam esse; non contingens sit, eam non esse; non possibile sit eam esse: hinc patet, cur aequipolleant $\tau\delta$ necesse est, esse: non contingens est, esse; impossibile est, non esse; non possibile est, non esse, itemque $\tau\delta$ necesse est, non esse? impossibile est, esse; non contingens est, non esse; & non possibile est, esse, qui ergo modi pro se inducere possunt substitui. Idem valet de reliquis. Si nimirum relationem quandam praedicati ad subiectum, contingens est esse: possibile est, eam non esse; non necesse est, eam esse; non impossibile est, eam non esse; denique si contingens est, relationem quandam non esse; non necesse est, eam esse; possibile est, eam esse; non impossibile est, eam esse. Hinc rursus aequipollent: contingens est, esse; possibile est, non esse; non necesse est, esse; non impossibile est, non esse; item haec locutiones sunt eadem: contingens est non esse; possibile est, esse; non necesse est, esse; & non impossibile est, esse.

Suo non destituuntur usu modi & modales propositiones, si quidem distinctae inseruiunt cognitioni, dum simul manifestant, *quomodo* praedicatum subiecto vel conueniat, vel non conueniat. Ceterum, ut propositionis modalis sit vera, non solum requiritur, ut illa praedicati ad subiectum relatio habeat locum, quae significatur, sed eodem quoque modo, quam in propositione enunciatur.

Multa adhuc alia monere solent logici, v. g. modum adficere debere copulam; esse partem praedicati; quomodo qualitas modalis propositionis cognoscatur, earumque quantitas, & quae sunt alia id genus: de quibus vero hic nihil addimus.

§. 426. Nonnunquam in propositione quadam exper. vnicum tantum deprehenditur subiectum atque praedicatum: interdum plura.

Quoniam nimirum idem praedicatum nonnunquam exper.
I 5 pluri-

pluribus subiectis potest esse commune, nonnunquam plura praedicata eidem competunt subiecto &c. ratio patet, cur interdum propositiones fieri queant, in quibus vno plura deprehenduntur subiecta vel praedicata, vel utrumque.

Definit. §. 427. *Propositio simplex* vocatur, quae unicum tantum habet subiectum atque praedicatum. *Propositio composita*, in qua deprehenduntur vno plura.

Conf. I. §. 428. In propositione itaque composita, vel plura subiecta, vel plura praedicata, vel & plura subiecta & plura praedicata occurunt (§. praec.), per consequens propositio composita quaelibet plures continent simplices (§. cit.).

Conf. II. §. 429. Dantur ergo propositiones simplices & compositae (§. 427. & 426.).

Schol. Si in propositione plura sunt subiecta, vel praedicata, vel utraque, illa connectuntur per certas particulas, sive coniunctiones, quae cum sint syncategoremata: logici *propositiones* compositas appellant *syncategoricas*, vt simplices appellant *categoricas*, voce latius accepta. Quoniam propositiones compositae plures continent simplices, dicuntur a nonnullis *coniunctae*; immo sunt, qui eas generatim *hypotheticas* nominant, voce hac itidem latius sumta. Enumerabimus nunc portiores propositionum compositarum species, quae sunt variae, pro varietate particulorum, sive coniunctionum.

Definit. §. 430. *Quacitas* propositionum vocatur earum simplicitas, atque compositio.

Consect. §. 431. Propositiones itaque sunt ratione quae-
titatis vel simplices, vel compositae (§. praeced.).

Definit. §. 432. In omni propositione & thesis & hypothesis deprehendatur necesse est (§. 364.), quae vel diserte exprimitur, vel minus. Si posterius, *propositio* vocatur *categorica*, stricto significatu: si prius

prius *hypothetica*, & quidem, vbi hypothesis exprimitur per particulam conditionalem, vel caussalem, vt composita fiat propositio, habes propositionem *conditionalem* vel *caussalem*. In propositione conditionali ipsa conditio, quae scilicet rationem continet relationis duarum idearum, vocatur *antecedens*, *hypothesis*, prius; illud vero, quod sub ista conditione praedicatur, sive, quod in antecedente habet sui rationem, *consequens*, *thesis*, item *posteriorius* appellatur. Ipse nexus antecedentis cum consequente, i.e. quod antecedens rationem continet, ob quam consequens habet locum, *consequentialia audit*. *Copula in propositione conditionali* est ipsa particula conditionalis.

Particula nimirum conditionalis connectit antecedens & consequens; propositionum tamen simplicium, in conditionali contentarum copula, vt ordinarie, est verbum substantiuum. R A MVS, Ciceronem sequutus, conditionales propositiones vocat *connexas*, quae tamen denominatio est generalis, & cuilibet propositioni dispositae potest imponi.

§. 433. *Propositio conditionalis enunciat, certam idearum relationem habere locum, si haec vel illa conditio habeat locum* (*§. praec.*), adeoque est vera, si illud, quod enunciat, ita se habeat (*§. 371.*), per consequens, nihil requiritur ad veritatem propositionis conditionalis, nisi, vt nexus antecedentis cum consequente sit legitimus, atque adeo *consequentialia legitima* (*§. praeced.*); sive antecedens & consequens in se sit verum, sive minus.

§. 434. *Propositio conditionalis non simpli-* Theor. *citer aliquid enunciat, sed tantum sub conditione* (*§. 432.*), *hinc propositio conditionalis ni-* bil ponit in esse.

- Theor. §. 435. In propositione conditionali consequens ab antecedente debet dependere (§. 432.). Quodsi ergo conditio sit impossibilis, consequens non habet locum, nisi fortassis alia possit esse conditio, sub qua quidem consequens obtinere queat. *Hoc ergo casu reuera adseritur, consequens non esse, adeoque conditio impossibilis facit propositionem negantem (§. 393.).*
- Definit. §. 436. *Necessitas consequentiae deprehenditur inter ea, quorum uno posito, alterum simul ponitur.*
- Conf. I. §. 437. Posita ratione ponitur id, cuius est ratio, sive rationatum (per Ontol.), ergo inter rationem & rationatum datur necessitas consequentiae (§. praeced.), itemque inter propositiones, quarum una continet rationem veritatis alterius.
- Conf. II. §. 438. Per consequens in qualibet propositione conditionali, si debet esse vera, detur oportet necessitas, consequentiae (§. praeced. & 433),
- Definit. §. 439. *Necessitas consequentis vocatur, si consequens in propositione conditionali est necessario verum.*
- Theor. §. 440. Consequens in propositione conditionali potest esse falsum, licet propositio conditionalis sit vera (§. 433.), sed fieri etiam potest, ut id, quod tanquam consequens ponitur in propositione conditionali sit necessario verum, licet ex antecedenti non sequatur, quia nimis propria conditionalis est falsa (§. cit.). Hinc a necessitate consequentiae ad necessitatem consequentis, & vice versa, a necessitate consequentis ad necessitatem consequentiae concludere non licet (§. 439. 436.).
- Probl. §. 441. *Vt resoluatur conditionalis propositio in suas simplices, ex quibus componitur, sumatur antecedens seorsim, itemque consequens, & quodlibet,*

libet, nisi iam habeat propositionis formam, in
eandem redigatur.

De propositionibus causalibus nihil seorsim hic ad- Schol.
notamus.

§. 442. *Opposita sunt, quorum unum inuoluit Theor.*
negationem alterius (§. 337.). Cum ergo item
simil esse & non esse haud possit (P. §. 76.):
ideae & praedicata opposita eidem tertio conue-
nire non possunt. Porro ea, quorum unum non
inuoluit negationem alterius, si eidem tertio in-
esse ponantur, non oritur contradicatio (P. §. 19.),
per consequens possibile est, ut tertio curdam in-
sist (P. §. 20.), ergo *quae eidem tertio inesse non*
possunt, eorum unum negationem alterius inuoluat
necessere est; consequenter sunt opposita (§. 337.).

§. 443. Postent ergo *opposita* definiri per ea, Conseq*t.*
quae in eodem tertio non consistere queunt
(§. praeced.).

§. 444. *Propositio disiunctiva* est, in qua plura Definit.
subiecta vel praedicata connectuntur per particu-
lam disiunctiua.

§. 445. *Propositio ergo disiunctiva* est talis, Conseq*t.*
in qua vel ex pluribus praedicatis unum tantum
subiecto tribui posse adfirmatur, sed quodnam
eorum ipsi competit, non determinatur; vel
praedicatum aliquod ex pluribus subiectis uni
tantum tribui posse adseritur, sed cuinam, non
determinatur (§. praeced.). Priorem *disiuncti-*
uam respectu praedicati, posteriorem *respectu*
subiecti doctrinae gratia vocabimus.

Propositio disiunctiva itaque potest generatim defi- Schol.
niri, quod sit talis, quae enunciat, uni tantum
ex pluribus enumeratis certam competere posse
relationem ad aliquod obiectum, sed cuinam,
non determinat.

§. 446.

§. 446. Plura illa in propositione disiunctiuia adducta, ex quibus vni tantum relationem ad aliud competere posse adseritur, sed cuinam, non determinatur, dicuntur *membra disiuncta*.

Theor.

§. 447. In propositione disiunctiuia vni tantum ex membris disiunctis aliquam relationem ad aliud tribui posse adseritur (§. 445.), per consequens membra illa non simul in eodem subiecto debent posse habere locum, consequenter *membra disiuncta* debent sibi esse vere opposita, siue se excludere (§. 446. 442.).

Theor.

§. 448. Si in propositione disiunctiuia non omnia membra opposita enumerentur, fieri potest, vt nullum ex omnibus adductis illam habeat relationem ad alterum extremum, quam propositio disiunctiuia debebat enunciare. Quod cum sit contra naturam propositionis disiunctiuiae (§. 445.): *propositio disiunctiuia quelibet plenam requirit membrorum disiunctorum enumerationem.*

Conseqt.

§. 449. Vera itaque est propositio disiunctiuia, si & membra disiuncta sunt vere opposita, & plene enumerata (§. praec. 447. & 371.), sin vero alterutrum horum requisitorum deficiat: est falsa (§§. citt.).

Theor.

§. 450. Cum in propositione disiunctiuia membra debeant esse opposita (§. 447.), & plene enumerata (§. 448.), sequitur, vt, si vnum eorum habeat locum, alterum vel reliqua sint tollenda; & si vnum vel aliqua ex adductis non habeant locum, alterum, vel si plura adsint, vnum ex reliquis sit ponendum. Per consequens *disiunctiuia quelibet facile in conditionalem propositionem potest mutari* (§. 432.).

Definit.

§. 451. *Propositio copulatiua* est, in qua plura subiecta, vel praedicata, vel utraque, siue plura extrema, combinantur per particulam copulatiuam.

§. 452.

§. 452. Inuoluit ergo propositio copulativa, Conf. I.
vt vel vni subiecto plura tribuantur praedicata,
vel pluribus subiectis vnicum praedicatum, vel
pluribus subiectis plura praedicata (§. praeced.).
Consequenter membra in propositione copulati-
ua sibi non debent repugnare, seu non esse sibi
inuicem opposita (§. 443.).

§. 453. Ad veritatem ergo propositionis co- Conf. II.
pulativae requiritur, tum vt quodlibet membrum
reliquis non repugnet, tum vt quodlibet eorum
habeat illam relationem ad alterum extremum,
quae in propositione significatur (§. praeced. &
371.), quodsi vero alterutrum horum non est,
est falsa (§§. citt.).

Si propositio conditionalis, disiunctiva, itemque Schol. I.
copulativa sit falsa, negari debet, praeponendo
eidem particulam negatiuam, vbi propositio
conditionalis negans, item disiunctiva & copu-
tiva negans oritur.

Alię adhuc deprehenduntur particulae, quae propo- Schol. II.
sitiones compositas efficere possunt, v. g. *relatiuae*,
aduersatiuae, *occupatiuae*, & *illatiuae*, vnde eius-
dem nominis propositiones ortum trahunt. Quo-
niam vero propositiones illatiuae sunt syllogismi,
adeoque ad caput sequens pertinent; reliquae
autem ratiociniis adcommodatae non sunt, adeo-
que ad logicam non spectant: nihil de iisdem
hic addimus. Progradimur ad *propositiones*, quas
exponibiles vocant, & compositis, saltim implicite
talibus, logici adnumerare solent. Hoc tantum
adhuc notamus, in vna eademque propositi-
one variam compositionem posse locum habere,
nec non propositionem tantum incidentem posse
interdum esse compositam, quo casu *propositio*
est simplex de extremo composto.

§. 454. Dantur termini, qui, si adhibeantur in Exper,
propositione, aliquam iis inferunt obscuritatem,
quam si remouere velimus, eiusmodi propositio in
plures alias est resoluenda.

§. 455.

Definit. §. 455. *Propositio*, propter terminum aliquem obscuritate quadam laborans, quae per aliquot alias est tollenda, vocatur *propositio exponibilis*, quia scilicet aliqua expositione sive explicacione habet opus, item *modalis secundario talis*. Opponitur ei *propositio absoluta*.

Schol. Quia eiusmodi termini sunt varii generis, varii quoque generis dantur exponibilis propositiones. Sunt enim vel *exclusiuae*, vel *exceptiuae*, vel *reduuplicatiuae*, vel *comparatiuae*, vel *inceptiuae*, vel *destitutiue*, vel *continuatiuae*, vel *exhibitiue*.

Definit. §. 456. *Propositio exclusiua* est, in qua relatio alicuius ideae tribuitur vni, vel aliquibus inferioribus ideae cuiusdam, de reliquis vero negatur. *Propositio exceptiua* est, quae enunciat relationem quandam competere omnibus alicuius ideae inferioribus, vniico vero vel aliquibus non conuenire.

Schol. Exclusiua *propositio* formatur ope particularum exclusuarum; exceptiua ope exceptiuarum. Prioris generis sunt: *solus*, *duntaxat*, *tantum* &c. posterioris: *praeter*, *excepto*, *praeterquam* &c. Si particula exclusiua adficit subiectum propositionis, habemus *propositionem exclusiuanam exclusi subiecti*; si praedicatum, *exclusiuanam exclusi praedicati* si vero signum particularitaris in propositione obuium, *exclusiuanam exclusi signi*. Quod discriminem non est nullius momenti. Interdum particula exclusiua pertinet tantum ad propositionem incidentem, tunc efficit *propositionem absolutam de extremo excluso* sive *exclusi*. Non raro quoque particula exclusiua expressa quidem non est, sed ex sensu tamen satis adparet, esse illam subintelligendam, unde resultat *propositio virtualiter exclusiua*, quale quid v. g. locum habet, si duo sunt inferiora alicuius ideae, & vni eorum aliquid tribuitur, quod alteri denegatur: tunc enim idem sane est, ac si vni horum inferioriorum soli illud

illud diserte tribuerem. Quae dicta sunt de propositione exclusiva, identidem valent suo modo de exceptiva. Ceterum alii definiunt *propositionem exclusivam*, quod sit talis, in qua particula exclusiva; *exceptivam*, in qua particula exceptiva aliquam obscuritatem creat.

§. 457. Fundamentum ergo propositionis exclusivae & exceptivae est difficultas aliqua universalitatis. Vniuersaliter nimirum loqui voluerunt homines, sed vnum vel aliquot in contrarium deprehenderunt exempla, sive inferiora. Vnde vel istud exemplum adduxerunt, & iisdem vel eidem oppositum eius tribuerunt, quod alioquin competenter omnibus; vel loquuti sunt vniuersaliter, ita tamen ut exemplum illud, vel exempla illa statim exciperent. Priorimodo orta est propositionis exclusiva; posteriori vero exceptiva (§. praeced.).

§. 458. In exclusiva ergo propositione non Conseq. quodvis aliud ens excluditur, sed tantum reliqua inferiora sub eadem idea contenta (§. 456. 457.); & in propositione exceptiva idea, a qua exceptio fit, vniuersalis sit oportet, nec non exemplum quod excipitur, sit inferius illius ideae, sive sub illa idea comprehendatur (§§. citr.).

§. 459. *Propositio exponitur*, si illae propositiones euoluuntur, quae in eadem sunt contentae. Illae *propositiones*, in quas resolutur propositiones exponibilis, vocantur *exponentes*. Speciatim illa, quae exhibent propositionem absque particula obscuritatem creante, *praeiacens*; quae vero ipsum sensum propositionis exponibilis potissimum declarat, *postiacens* audit, item *aequipollens* quoniam aequipollent exponibili, nec non *exponens*, voce strictius accepta, siquidem illa potissimum est, quae exponibilem explicat.

Coruini Logica.

K

§. 460.

quem
quot
bilis,
ione
Op-

quo-
nes.
redu-
latio
perio-
natur.
ratio-
deae
con-

n ex-
Pri-
c.
c.
ropo-
ex-
clusi-
pro-
Quod
dum
sitio-
solu-
raro
non
illam
tualis-
i duo
n ali-
enim
n soli
illud

Probl.

§. 460. Quomodo exponendae sint propositiones exclusiuae, ex earum definitionibus patet. Quaelibet enim duo in se continent, adeoque per duas alias propositiones est exponenda, quorum altera praeciaccens est, postiacens altera (§. praeced.).

Schol.

Qualitatem propositionis exclusiuae & exceptiue dijudicaturus respiciat ad sensum illarum, siue id quod inuoluunt. Quaelibet nimur ex illis & negatiuam & affirmatiuam propositionem inuoluit.

Definit.

§. 461. Propositio, quae enunciat, quatenus certa idearum relatio locum inueniat, siue quatenus praedicatum subiecto competit, vel non competit, vocatur *propositio reduplicativa*, siue *restrictiva*, item *limitativa*.

Schol.

Particulæ eiusmodi reduplicatiuae sunt v. g. *qua*, *quatenus*, *quoad*, *secundum*, *iuxta*, *prout*, *in quantum*. Ratio denominationis est, quia in propositione reduplicativa vnum extremorum repetitur, seu duplicatur, idque vel per se, vel saltim per aliquid ad ipsum pertinens.

Definit.

§. 462. Vnum alteri competit, vel non competit, aut quatenus hanc vel illam habet essentiam, vel attributa, aut quatenus hoc vel illo praeditum est modo, seu accidente praedicabili, aut qua certam aliquam partem. Vnde oritur *propositio declarativa*, quae primum; *restrictiva*, quae secundum; denique *limitativa*, quae tertium exprimit.

Schol.

Patet, voces *propositio restrictiva* & *limitativa* angustius hic sumi, quam §. 461. vbi erant synonyma vocis: *propositio reduplicativa*, hic vero species illius denotant.

Theor.

§. 463. In *propositio ne declarativa* vnum alteri tribuitur vel denegatur, quatenus hanc habet essentiam vel haec attributa (§. praeced.), siue quatenus ei competit, vel competit, hoc vel haec

haec praedicata necessaria (§. 421. & 1.), per consequens propositio declarativa est talis, cuius subiectum respectu praedicati sumitur vniuersaliter (§. 385.), per consequens propositio declarativa est vniuersalis (§ 374.).

Intelligitur hinc regula logicorum, a quatenus Schol.
(scil. declarativo,) ad omne, i. e. ad propositionem
vniuersalem, valer consequentia.

§. 464. Illud, quod duplicatur in propositione Definit.
reduplicativa, vocatur *reduplicatum*; id quod relationem habere ad reduplicatum significatur,
audit determinatum. Denique determinans siue determinatio est illud, secundum quod reduplicatio tribuitur relatio determinati.

§. 465. In propositione reduplicativa significa- Theor.
tur 1) aliqua relatio determinationis ad reduplicatum, siue quod terminatio reduplicato competat, 2) relatio determinationis ad determinatum, denique 3) reduplicati ad determinatum (§. 464. 467.). *Propositio itaque reduplicativa tres alias propositiones involuit* (P. §. 70. 65.
quarum quantitas, qua ratione sit inuestiganda,
ex supra (§. 387.) dictis adparet.

§. 466. Si quis exponere velit propositionem Probl.
reduplicativam, per tres propositiones id fieri debere, & quomodo illae sint eruenda, patet
ex §. praeced.

Integer syllogismus latet in propositione redu- Schol. I.
plicativa. Alii expositionem illius ita institue-
re malunt, ut duae tantum siant propositiones,
quarum prior relationem exprimat reduplicati
ad determinatum; posterior vero ipsam determina-
tionem exprimat, i. e. vel rationem, cur; vel
respectum, vel partem, secundum quam deter-
minatum cum reduplicato relationem habeat,
enunciet.

Quid sit *propositio absurda ex extremo reduplicato*, patet Schol. II.

ex antecedentibus, si nimisrum propositio incidens tantum sit reduplicatiua. Si particula reduplicatiua in propositione quadam non quidem exprimitur, subintelligenda tamen est, propositio illa est reduplicatiua, sed virtualiter, sive implicite talis.

Schol. III.

Potest hac occasione facile declarari, quid per sensum compositum, atque diuisum intelligant logici. Liceat enim non omnes easdem hac de re foueant explicationes, nos, probatissimos logicorum sequuti, sensum compositum dicimus habere locum, si idea quaedam sub certa determinatione sive formalitate spectatur, eique cum illa determinatione, sive formalitate consideratae, sive qualitati, relatio aliqua ad aliud quoddam tribuitur. Quodsi vero eiusmodi relatio tribuitur tantum alicui ideae quae talis est, sive quae illam determinationem habet, non vero praeceps quatenus eandem habet, sive illi ideae, quae quidem ea determinatione gaudet, sed nunc eadem non attenta, sensus diuisus obtinet.

Definit.

§. 467. Propositio comparatiua est in qua relatio alicuius pluribus, sed inaequaliter, tribuitur.

Conseqt.

§. 468. In Propositione itaque comparatiua instituitur comparatio respectu alias cuiusdam, sive vni ex pluribus magis competere, quam reliquis, vel alteri, adseritur (§. praeced.).

Schol.

Formari solet propositio comparatiua ope particularum comparatiuarum v. g., *magis*, *plus*, *maxime*, *minus* &c. quae nonnunquam exprimuntur, non raro tamen in voce quadam occultantur, v. g. in verbis, vel gradu comparatiuo, vel superlatiuo. Vbi propositio tantum incidens comparatiua est, propositio manet *absoluta*, sed de *extremo comparato*. Propositio virtualiter comparatiua est, vbi non aliqua ratione ex ante memoratis, propositionem comparatiuam esse significatur, sensus tamen eandem comparatiue esse accipiendam, innuit.

Ad

Ad omnem ergo propositionem comparatiuam **Consect.**
requiruntur 1) res, quibus inaequaliter tribuitur
relatio quedam alterius, siue quae respectu ali-
cuius relationis inter se comparantur, & vocan-
tur *comparata siue termini comparationis*; 2) ali-
quid, respectu cuius comparantur, siue quod plu-
ribus tribuitur inaequaliter, hoc est *tertium com-
parationis*; 3) ut tertium comparationis pluribus
illis competit inaequaliter, vbi tum istud, cui
magis competit, *comparatum maius*; cui vero
minus tantum, *comparatum minus* vocatur. **Definit.**

§. 469. Si tertium comparationis cuilibet com-
paratorum conuenit, habes propositionem *proprie-
comparatiuam*, si vni tantum; *impropriam compa-
ratiuam*; si nulli, *impropriissime comparatiuam*.

Fundamentum propositionum improprie comparatiuarum est, quod bonum praefat malo; impro-
priissime comparatiuarum autem, quod malum
minus est bonum respectu maioris. **Schol.**

§. 470. *Quomodo exponi debeant propositiones Probl.
comparatiuae*, satis intelligitur ex §. 467. 468.

469. Hoc solummodo notetur, quod in propo-
sitionibus improprie comparatiuis in uno com-
paratorum, in propriissime comparatiuis
vero in quolibet comparatorum tertii compa-
rationis oppositum sit adsumendum (§. 469.).

§. 471. *Propositio*, quae aliquid incepisse enun-
ciat, *inceptua*; quae continuationem, *continua-
tua*; quae finem, siue $\tau\delta$ desinere siue desisse,
desitua vocatur. **Definit.**

Cum $\tau\delta$ incipere negationem respectu temporis praeteriti, ad affirmationem ratione praesentis: $\tau\delta$ conti-
nuare ad affirmationem respectu & praeteriti &
praesentis temporis; $\tau\delta$ desinere respectu praeteriti
ad affirmationem, negationem ratione praesentis
innuat: hinc elucet, quod quaelibet harum pro-

K 3 **positio-**

positionum duas inuoluat alias, in quas ergo resoluenda est, si exponere eandem velis.

Definit. §. 472. *Propositio*, in qua loco subiecti ponitur pronomen demonstratiuum, ad alicui aliquid exhibendum, quod constat ex duabus inter se connexis rebus, principali altera, sed sensu minus patente, altera minus principali, sensu tamen magis obvia, quarum prior in praedicato exprimitur, posterior vero minus, vocatur *propositio exhibitiva*, sive *Synecdochica*, *demonstrativa*, item *comprehensiva*. Res illa minus principalis, in praedicato non expressa, vtpote sensui fatis manifesta, dicitur *vehiculum*, item *organon*, sive *instrumentum exhibituum*.

Consect. §. 473. Inuoluit ergo exhibitiva propositio 1) relationem pronominis demonstratiui ad vehiculum, 2) ad rem principalem, 3) nexus rei principalis cum vehiculo, sive quod res principalis in, cum, & sub vehiculo exhibeatur (§. praeced.).

Probl. §. 474. *Si quis ergo exhibitiuam propositionem est expositurus*, quid ipsi faciendum sit, ex (§. praec.) videmus. Tres nimirum formanda sunt propositiones, quarum quaelibet quid enunciare debeat, ex §. cit. facile est ad intelligendum.

Schol. Propositiones exhibitiae non sunt statim impropriae vel etiam tautologicae, licet illas esse posse tales, non repugnet. Nunc addemus quaedam de diuisione propositionum ratione methodi mathematicae.

Definit. §. 475. *Propositio indemonstrabilis est*, cuius veritas terminis intellectis patet. *Demonstrabilis* sive *demonstrativa*, cuius veritas non statim terminis intellectis patet.

Schol. Propositio indemonstrabilis nonnunquam vocatur, quae vera est, & prorsus demonstrari nequit, sive absolute indemonstrabilis est. Nos cum wolio & aliis non ita eandem vocem adsumere, est manifestum.

§. 476.

§. 476. Propositiones itaque indemonstrabiles probatione non egent (§. praeced.), adeoque sunt principia cognoscendi indubitata (§. 78.).

§. 477. *Propositio theoretica* appellatur in qua tantum relatio quaedam praedicati alicuius ad subiectum quoddam significatur; *practica* vero, quae enunciat, quomodo aliquid sit faciendum. *Propositio theoretica* indemonstrabilis vocatur *axioma*; *practica* indemonstrabilis, *postulatum*. *Theorema* est *propositio theoretica* demonstrativa; *problema* est *propositio practica* demonstrativa.

Alii terminis hisce paulo alteri vtuntur. *Præsertim Schol.* nonnulli problema vocant propositionem quamcunque, de qua in utramque partem disputari potest. Ceterum ad theorema duae requiruntur partes, ipsa nimirum *propositio demonstranda* & *demonstratio*; ad problema vero tres, *propositio scilicet ipsa*, siue *quaestio modus operandi*, qui vocatur *solutio problematis*, & *demonstratio*.

§. 478. Axiomata ergo & postulata sunt principia indubitata (§. 476.).

§. 479. *Propositio identica* siue *tautologica* est, in qua idem est subiectum & praedicatum, siue cuius subiecto & praedicato eadem respondet idea.

Quidam ad propositionem identicam requirunt, ut *Schol.* praedicatum & quoad sensum, & quoad vocem sit idem cum subiecto; nonnulli tantum, ut praedicatum sensu aequipolleat subiecto, si vel maxime quoad vocem differat ab eodem. Ad *propositiones* identicas referuntur quoque illae, in quibus praedicatum est pars subiecti, quae vocantur *ex parte identicae*.

§. 480. Definitio *adplicans* est *propositio* (§. Theor. 277. *Schol.*), cuius subiectum & praedicatum sunt eadem (§. 298.): *definitio ergo adplicans est propositio*

positio identica (§. 479.), si vero pars definitionis de subiecto praedicatur, est *propositio ex parte identica* (§. praeced. Schol.).

Theor. §. 481. Quia *propositio identica* praedicatum habet idem cum subiecto (§. 479.), ipsis terminis intellectis cuiilibet statim patebit eius veritas, per consequens *propositio identica est indemonstrabilis* (§. 475.). Si itaque praeterea *est theoretica*, est *axioma* (§. 477.).

Theor. §. 482. *Propositio, quae ex unica definitione sequitur*, legitime formata statim tanquam vera terminis intellectis patet, modo illa definitio adducatur, adeoque *est indemonstrabilis* (§. 475.), & quidem, si *theoretica est, axioma; si practica, postulatum* (§. 477.).

Schol. Habemus hic species axiomatum & postulatorum, vnde *axioma & postulatum in genere ita defini-ri non debent*.

Theor. §. 483. Axiomata & postulata sunt *propositio-nes, quarum veritas ipsis terminis intellectis patet* (§. 477.), *theoremata vero atque problemata non item* (§. cit.). *Propositiones ergo theoreticae & practicae, quae ex pluribus definitionibus erui debent, illo demum casu theoremata sunt & proble-mata, si earum veritas non statim ex ipsis termi-nis patet* (§. cit.).

Theor. §. 484. *Problema est propositio, quae enun-ciat, quid sit faciendum, si certum scopum obti-nere velimus* (§. 477.). Ex quolibet ergo proble-mate fieri potest *propositio, enuncians, si hoc vel illo modo agamus, hoc vel illud inde proue-nire, consequenter, quae tantum enunciat ali-quam relationem duarum idearum*. Ergo pro-bлема quocunque mutari potest in *propositio-nem theoreticam* (§. cit.). Cum vero in proble-mate requiratur demonstratio, quod effectus deli-derati

derati participes euadamus, si istum, qui praescribitur, agendi modum obseruemus (§. cit. Sch.): propositio quoque illa theoretica ex problemate facta, probatione indigebit, adeoque ex terminis nondum erit manifesta. *Problema ergo quodcumque mutari potest in theorema* (§. cit.).

§. 485. *Corollaria, conseq̄taria, sive porismata* Definit. sunt propositiones demonstratiuae, quae ex aliis antepositis absque multo ratiociniorum adparatu inferuntur.

Corollarii & conseq̄tarii vox interdum adeo late ac. Schol. cipitur, vt denotet propositionem quamcunque, quam ex alia deducimus. Solent tamen hodie vt plurimum *conseq̄taria* sive *corollaria* re- liquis adhuc enumeratis propositionum speciebus contradistingui, ea quidem ratione, quam iudicauimus.

§. 486. Quodsi ergo principium aliquod generale statim ad casum specialiorem adplicemus, *conseq̄tarium* habemus, sive *corollarium* (§. praeced.).

Eiusmodi propositiones solas quidam per *corollaria* Schol. intelligunt, atque adeo voce illa strictius vntur, quam nos.

§. 487. *Lemma* est propositio demonstratiua, Definit. quae in aliquam disciplinam ex alia transsumitur, eius probatione ex ista disciplina supposita. *Scholia* sunt propositiones, quae adhuc enumeratis addi solent, vt alia, vtilitatem habentia in iis exhibantur.

Absoluimus ita varias propositionum diuisiones. Schol. Restat, vt de affectionibus propositionum relatiuis quaedam addamus.

§. 488. *Affectionis propositionis* est vel *absoluta*, Definit. quae de illa potest cognosci absolute, sive in se spectata, i. e. non habito respectu ad propositionem aliam; vel *relativa* sive *respectiva* quae etiam

κατ' ἑξοχὴν adfectio propositionis vocari solet, quae de propositione tantum potest cognosci, si ad aliam referatur, sive habito respectu ad aliam propositionem.

Definit. §. 489. *Oppositio propositionum* est illa earum adfectio, vi cuius vna negat, quod altera adfirmat. *Propositiones oppositae* sunt, quarum vna adfirmat, quod altera negat.

Theor. §. 490. Idem non potest simul esse & non esse (§. 76.). quodsi ergo illud est, quod vna propositionum oppositarum enunciat: non potest simul illud habere locum, quod in altera significatur (§. praeced.), per consequens, *si vna propositionum oppositarum est vera, altera erit falsa* (§. 371.), sive utraque simul non potest esse vera (§. cit.).

Definit. §. 491. *Oppositio propositionum materialis* est, quae obtinet in propositionis materia, sive ratione extremorum; *formalis*, quac in forma propositionum, sive in qualitate.

Conseqt. §. 492. Propositiones itaque materialiter oppositae sunt eiusdem qualitatis, sed vnum extremum alterius earum oppositum sit necesse est extremo vni in altera obuio (§. praeced. & §. 349. Schol.). Propositiones autem formaliter oppositae eiusdem debent esse subiecti & praedicati, sed diuersae qualitatis (§§. citt. & 397.). Per consequens vna earum semper erit adfirmans, altera negans (§. 398.).

Definit. §. 493. Ideae oppositae sunt vel *contradictriae* vel *contrarie oppositae*. *Contradictriae oppositae* sunt, quarum vna alteram simpliciter negat, nec praeterea aliiquid ponit; *contrarie oppositae vero*, quarum vna alteram negat, praetereaque aliiquid ponit.

Conseqt. §. 494. *Oppositio* itaque *propositionum materialis* est vel *contradictria* vel *contraria* (§. praeced.),

ced.), prout idea vnius propositionis idea alterius propositionis vel contradictriae vel contrarie opposita est.

§. 495. Oppositiō formalis propositionum contraria Definit.
 vocatur, quae obtinet inter duas propositiones vniuersales; *subcontraria* inter duas particulares; *contradictria*, quae locum habet inter reliquias oppositas; quae rursus diuiditur in *principalem*, quando sibi opponuntur propositiones diuersae quantitatis; & *minus principalem*, quae intercedit inter propositiones duas singulares, vel indefinitas.

§. 496. Dantur praedicata, quae neque omnibus aliquiūs ideae competunt, neque etiam nulli, sed quibusdam inferioribus, vel cuidam inferiori illius conueniunt, aliis autem, vel alteri minus (qualia sunt modi). Si ergo propositionem formemus, in qua omnibus illius ideae inferioribus eiusmodi praedicatum tribuitur, ea falsa erit (§. 371.), item si in propositione alia de omnibus inferioribus illud negemus, itidem erit falsa (§. cit.). Duae ergo propositiones, in quarum una praedicatum aliquod de subiecto vniuersaliter adfimatur, in altera idem praedicatum de eodem subiecto vniuersaliter negatur, ambae possunt esse falsae; consequenter duae propositiones eiusdem subiecti & praedicati, quarum una vniuersalis adfirmsans, altera vniuersalis negans, siue *duae propositiones contrarie oppositae* (§. 495.), possunt esse simul falsae.

§. 497. Concludere itaque non licet a falsitate Consect.
 vnius propositionum contrarie oppositarum ad veritatem alterius (§. praeced.).

§. 498. Propositiones contrarie oppositae non Theor.
 possunt esse simul verae (§. 490.), per consequens
 a veris

a veritate vnius ad falsitatem alterius semper concludere possumus.

Theor. §. 499. Modi alicuius ideae cuidam vel quibusdam illius inferioribus possunt conuenire, cum aliis non conueniant. Si ergo formemus duas propositiones, quarum una modum alicuius ideae cuidam vel quibusdam eius inferioribus competere, altera vero cuidam vel quibusdam non competere adserit, utraque potest esse vera, si in qualibet earum alia inferiora intelligantur (§. 371.). Propositiones itaque duae particulares, quarum una negat, quod altera adfirmat, sive duae particulares oppositae (§. 489.) subcontrarie oppositae (§. 495.), possunt esse simul verae, nisi de iisdem inferioribus inviraque propositione sit sermo: hoc enim casu non utramque posse esse veram patet (P. §. 76.).

Conf. I. §. 500. A veritate itaque vnius propositionum subcontrarie oppositarum ad falsitatem alterius haud legitime concluditur (§. praeced.).

Conf. II. §. 501. Propositiones ergo subcontrariae non semper sunt oppositae (§. 499. 490.), nisi eo casu, quo de iisdem inferioribus subiecti sit sermo (§. 499. 489.).

Axioma. §. 502. *Quodlibet vel est, vel non est.*
Schol. Vocatur haec propositio *principium exclusi medii inter duo contradictoria*, quod in Ontologia ex principio contradictionis demonstratur, hic vero, ceterum axioma adsumitur, utpote experientiae satis conforme.

Theor. §. 503. Praedicatum quocunque aut competit inferiori cuidam, vel inferioribus quibusdam alicuius ideae, aut minus (§. praeced.). Iam propositionum subcontrarie oppositarum una praedicatum aliquod cuidam vel quibusdam subiecti inferioribus tribuit; denegat altera (§. 495.), consequenter propositionum subcontrarie oppositarum una semper est vera altera falsa (§. 371.).

§. 504.

§. 504. Ergo a falsitate vnius propositionum Conseq. subcontrarie oppositarum ad veritatem alterius valet consequentia (§. praeced.).

§. 505. Cum *propositiones contradictorie oppositae* non simul possint esse verae (§ 496.), a veritate vnius ad alterius falsitatem tuto concludere licet. Praeterea, cum quodlibet vel sit vel non sit (§. 502.), alterutra semper erit vera (§. 371.), adeoque utraque falsa esse nequit (P. §. 76.), per consequens a falsitate vnius ex propositionibus contradictorie oppositis ad veritatem alterius consequentia itidem est legitima.

§. 506. *Propositiones* duae eorundem extre-Definit. morum, eiusdemque qualitatis, sed diuersae quantitatis, dicuntur *subalternae*; & propositio vniuersalis ex iisdem, *subalternans*; particularis, *subalternata*. Relatio propositionis subalternantis ad subalternatam dicitur *subalternatio propositionum*.

§. 507. Idem non potest simul esse & non es-Theor. se (P. §. 76.), quodsi ergo praedicatum quoddam omnibus inferioribus alicuius subiecti competit, vel non competit, idem quoque cuidam vel quibusdam inferioribus illius subiecti competit, vel non competit, necesse est; per consequens propositio *subalternante vera*, *subalternata etiam vera* sit oportet (§. 506. 371.), siue a *propositio-* ne *vniuersali vera* ad *particularem veram conse-* quentia valet.

§. 508. Dantur *praedicata*, quae vni, vel ali-Theor. quot inferioribus subiecti cuiusdam competit, neutquam vero omnibus (§. 496.). Licet itaque propositio *subalternans falsa* sit; *subalternata* ta-
men potest esse vera (§. 506. &c 371.). A falsitate ergo *subalternantis*, siue *vniuersalis*, ad falsitatem

sicutem subalternatae, siue particularis, non valet consequentia; neque a vera subalternata, siue particulari ad veram subalternantem, siue uniuersalem, concludi legitime potest.

Theor. §. 509. Quodsi aliquod praedicatum ne vni quidem, vel aliquot subiecti cuiusdam inferioribus competit, neque competit omnibus (per princ. contradic.). Ergo a falsitate subalternatae, siue particularis propositionis, ad falsitatem subalternantis, siue uniuersalis, recte concluditur (§. 506. & 371.).

Definit. §. 510. *Conuersio propositionis* est mutatio eius in aliam talis, vt ex praedicato prioris fiat subiectum, & ex subiecto prioris praedicatum, eadem extremorum relatione & quantitate seruata: vbi tum prior illa propositio, cuius extrema in altera transponuntur, *conuersa*, vel etiam *conuertenda*, posterior vero, ex illa orta, *conuertens* vocatur.

Schol. Alii, non satis licet adcurate, hisce denominatio- nes permutant.

Theor. §. 511. In omni propositione reperitur extremorum ad se inuicem relatio (P. §. 65.), quam tolli, si subiectum fiat praedicatum, & praedicatum subiectum, nulla est sufficiens ratio, siquidem eadem manent ideae & locus nihil in re mutat. Hinc ex qualibet propositione potest fieri alia, eorundem sed transpositorum tantum extremorum; per consequens *omnis propositione conuertibilis* (§. praeced.).

Schol. Fundamentum itaque conuersionis propositionum est *reciprocario*; siue *inversio*, quam vocant, *re-lationis*.

Probl. §. 512. *Propositionem conuersurus* inquirat, quodnam sit in ea subiectum, quodnam praedicatum, tum former aliud, ponendo praedicatum in locum subiecti, subiectum vero in locum praedicati,

dicati, & seruet eandem extremorum relationem & quantitatem, i. e. si conuertenda sit adfirmans, conuertentem identidem faciat adfirmantem, si negans, negantem; si praedicatum conuersae sit, tantum particulare, idem in conuertente loco subiecti positum, particulariter accipiat, adeoque propositionem conuertentem particularem faciat, si vero praedicatum conuertendae sit vniuersale, conuertens etiam fiat vniuersalis; denique si subiectum conuertendae sit vniuersale vel particulare, id in conuertente loco praedicari possum etiam sumatur vel vniuersaliter, vel particulariter (§. 520.).

Patet uniformem semper esse conuertendi modum, Schol.
si propositio spectetur materialiter. Interim logici triplicem statuerunt conuersionem, de quibus nunc paucis.

§. 513. *Conuersio simplex* est conuersio ita facta, ut eadem quantitas propositionis, eademque qualitas, & propositionis & terminorum seruantur. *Conuersio per accidens* vocatur, si terminorum pariter ac propositionis qualitas seruantur, sed vniuersalitas propositionis mutatur in particularitatem. *Conuersio per contrapositionem*, si & quantitas & qualitas propositionis manet, terminorum qualitate mutata i. e. ut negatiui in positivis mutantur & vice versa.

Addi potest hisce speciebus conuersionis quarta, Schol.
quando scilicet eadem seruantur qualitas, sed particularitas mutatur in vniuersalitatem, quae doctrinae gratia posset vocari *conuersio plus quam simplex*. Conf. medit. Logicam spectantes §. 50.
Dispiciemus nunc, quandonam harum specierum quaelibet possit adhiberi.

§. 514. *Si praedicatum in propositione vniuersali liter adfirmante est aequa late patens ac subiectum,* Theor.
sive

sive praedicatum subiecto proprium, omnia inferiora illius praedicati pertinent ad illud subiectum (P. §. 6.); adeoque hoc casu propositionem vniuersaliter affirmantem simpliciter conuertere licet. Quodsi vero praedicatum commune tantum sit, non omnia ea, quibus istud competit praedicatum, pertinent ad illud subiectum (§. 1.), per consequens sumitur tantum particulariter (§. 112.), atque adeo hoc casu propositionem vniuersaliter affirmantem per accidens tantum conuertere licet (§. 513.).

Conseq. §. 515. Ergo propositio vniuersaliter affirmans, in qua praedicatum constituant vel essentialia omnia simul sumta, sive reciproca, vel attributum proprium, vnum, vel plura, est simpliciter conuertibilis (§. 1. & 514.), quod etiam de propositione identica & definitione quacunque valet. Propositio vero vniuersaliter affirmans, cuius praedicatum est essentiale, vel attributum commune, vel modus communis, conuerti tantum potest per accidens (§§. citt.).

Theor. §. 516. Si in propositione particulariter affirmante quoddam tantum praedicati inferiori ad subiectum pertineat, propositio illa conuertenda est per accidens (§. 513.), ubi vero omnia praedicati inferiora pertinent ad illud subiectum, praedicatum sumitur vniuersaliter respectu istius subiecti (§. 112.), consequenter eiusmodi propositio particularis affirmans conuerti potest per conuersionem plus quam simplicem (§. 513. Schol.).

Theor. §. 517. Praedicatum propositionis negantis semper est vniuersale, nisi particularitatis signum eidem sit additum (§. 416.), per consequens omnis propositio negans, quae in praedicato signum particularitatis expressum non habet, ita potest conuerti; vt propositio conuertens accipiat subiectum

iectum vniuersale (§. 510.), adeoque propositio conuertens fiat propositio vniuersalis (§. 374.), consequenter propositiones vniuersaliter negantes ita sunt conuertendae, vt prodeat iterum vniuersalis negans, adeoque conuertens eandem habeat quantitatem & qualitatem, quam conuersa, consequenter simpliciter (§. 523.). Propositiones vero particulariter negantes possunt ita conuerti, vt prodeat vniuersalis negans, consequenter propositio particularis negans potest conuerti per conuersionem plus quam simplicem (§. 513.). Interim ne praedicatum propositionis conuertentis fiat vniuersale, vt pote in propositione negante (§. 416.), cum in propositione conuertenda, ubi erat subiectum, non esset nisi particulare, particularitatis signum praedicato est adiiciendum (§. cit. Schol.).

Interim, quoniam, si illud posterius fiat, incommoda prodiret praedicatio (§. 411. Conseqt.), logici hanc ingrediuntur viam: propositionem particulariter negantem mutant in particularem adfirmantem, sed infiniti praedicati, tumque eandem simpliciter conuertunt.

§. 518. Propositiones singulares aequipollent Theor. vniuersalibus (377.), per consequens earum conuersio instituenda est eodem modo, uti vniuersalium (§. 524. seqq.)

§. 519. In omni propositione praedicatum de Theor. subiecto vel adfirmatur, vel negatur (§. 396.), per consequens cuiuscunq; praedicatum istud, vel non competit, vel competit, subiectum non est (P. §. 76.), ergo quaetius propositio potest conuerti ita, vt quantitas & qualitas propositionis retineatur, mutetur vero qualitas terminorum, adeoque propositio quaelibet potest conuerti per contrapositio-nem (§. 513.).

Coruini Logica.

L

Quae

Schol.

Quae adhuc docuimus de variis propositiones conuertendi modis, in ipsa propositionum materia habent fundamentum. Logici alii respiciunt propositionis formam, secundum quam, quia praedicatum propositionis affirmantis est particulare (§. 415.), negans vniuersale (§. 416.), ita conuersionem instituendam esse docent: *propositio vniuersalis affirmans, per accidens; particularis affirmans, simpliciter; vniuersalis negans, simpliciter, vel etiam per accidens* (§. 414.): denique particularis negans, mutata antea in particularem affirmantem infiniti praedicati simpliciter conuertatur. Reste illa se habent, nonnunquam tantum minor quantitas in conuertente ponitur, quamponi potuisse, salua veritate.

Theor.

§. 519. Si conuersio fiat, respiciendo ad propositionis materiam, omnia manent in conuertente, prout erant in conuersa (§. 514. sq.), hoc solo mutato, ut ex subiecto praedicatum, ex praedicato vero subiectum factum fuerit, (§. 510.) quod salua veritate fieri potest (§. 511.). Hinc *propositio conuersa si est vera vel falsa, conuertens vera vel falsa non minus erit* (§. 371. & P. §. 76.), & vice versa, si *propositio conuertens sit vera vel falsa, conuersa quoque vel vera vel falsa sit necesse est* (§§. citt.).

Schol. I.

Fieri potest, vt in conuertenda praedicatum commune subiecti vniuersaliter de eodem praedicetur, cum non nisi particulariter praedicari deberet. Hac ratione *propositio conuertenda falsa* (§. 371.), cum conuertens, si conuersio fiat secundum formam, sit vera. Interim, si conuertatur, & quidem vt materia propositionis respiciatur, *propositio conuertens euadet particularis* (§. 514.), ita, vt praedicatum in eodem sumatur vniuersaliter, v. g. si conuertenda *propositio sit: omnis spiritus est finitus conuertens haec erit: quoddam finitum est omnis spiritus, adeoque, cum praedicatum*

catum particulariter tantum nexus habeat cum subiecto (per hypoth.): conuertens non minus erit falsa, quam conuersa (§. 371.).

Si in conuertione propositionis respiciatur ad formam; vera quidem conuertenda, vera etiam erit conuertens, siquidem nihil plane mutatur, nisi quod fortassis loco vniuersalitatis particularis tantum quantitas in conuertente aliquando ponatur (§. 519. Schol.), quod sine veritatis damno fieri potest (§. 414.). Interim, quia particularitas non vicissim inuoluit vniuersalitatem (§. 112.): conuertens propositione interdum potest esse vera, eum falsa esset conuersa. V. g. *omnis spiritus est finitus*, si formam propositionis obseruemus, ita conuertitur: quoddam finitum est spiritus; vbi conuertens vera est, conuersa autem minus.

Schol. II.

§. 520. *Propositiones aequipollentes* vocantur, Definit. quae sensu conueniunt, licet verbis discrepant; & *aequipollentia* est conuenientia propositionum ratione sensus, quae terminis tamen discrepant. *Aequipollentia propositionum grammatica* siue *verbalis* est, quae vnicē dependet a synonymicis expressionibus; *logica* vero siue *realis* quae in diversis aliquam rem concipiendi modis fundatum habet. *Aequipollentia logica* rursus diuiditur in *materiale*, quae in subiecto & praedicato deprehenditur, siue ex nexo terminorum propositionis resultat; & *formalem*, quando termini propositionis manent iidem, sed quantitas & qualitas, eadem licet semper, diuersimode exprimitur.

Aequipollentia grammatica relinquitur grammaticis atque oratoribus; *logica* tantum philosophiae seruata.

§. 521. *Propositiones itaque, conuertenda & Confect.* conuertens, sunt propositiones logice aequipollentes (§. *praeced.* & §. 519.).

L 2

Aequi-

Schol.

Aequipollentiam formalem versiculis quibusdam exprimere voluerunt logici vetustiores, scil.

Non omnis, quidam non ; omnis - non, quasi nullus

Non nullus, quidam ; sed nullus - non valet omnis,

Non aliquis, nullus ; non quidam - non valet omnis

Non alter, neuter ; neuter - non praefat vterque,

quibus tamen eodem nondum omnis exhaustis, aliis iam est obseruatum.

§. 522. Cum propositiones aequipollentes ratione sensus conueniant, licet discrepant modis exprimendi (§. 520.); sensus earum est idem (P. §. 1.) per consequens, si una earum vera est vel falsa, altera quoque vera vel falsa necesse est.

Schol.

Variae propositiones ex supra memoratis adhuc possunt referri ad aequipollentes, v. g. propositio exponibilis aequipolle exponentibus ipsius simili suntis ; propositiones plures, quae inferioribus alicuius ideae plene enumeratis commune tribuunt praedicatum , alii, quae de superiori idea idem praedicat vniuersaliter &c.

CAPVT VI.

DE

RATIOCINIIS ET SYLLOGISMIS.

Schol.

Sequitur nunc, ut de tertia quoque mentis operatione, ratiocinio nimirum atque syllogismo, ea, quae sunt necessaria, paucis explanemus. Doctrina hæcce præcipuum merito censetur logicae pars, ad quam adērare pertractandam, cuncta fere adhuc exposita, faciunt.

§. 523.

§. 523.

Propositiones dicuntur conuenientes, quarum una posita altera ponenda, vel etiam una remota, altera remouenda est. Propositiones disconuenientes sunt, quarum una posita, altera remouenda est; vel una remota, altera est ponenda. Conuenientiam & disconuenientiam propositionum vocabimus earum relationem.

§. 524. Cogitatio relationis duorum iudicio- rum vocatur ratiocinium, siue ratiocinatio, dia-noea; ratiocinium vero symbolice expressum, syllogismus audit, item discursus, argumentatio, argumentum &c.

§. 525. Syllogismus simpliciter, vel etiam stricte Definit. sic dictus vocatur, si propositionum relatio innitur conuenientia terminorum. Consequentiae immediatae locum habent, si propositionum ad se inuicem relatio superstruitur ipsarum propositionum constitutioni, terminorum relatione non attenta.

§. 526. Eadem possunt sibi inuicem substitui Theor. (P. §. 1.), per consequens ideae quoque eadem. Quodsi ergo habueris ideam quae eadem est cum extremo quodam alicuius propositionis, hanc in locum illius tuto substituere licet, adeoque aliam formare propositionem, quae eandem relationem alteritis extremitatibus propositionis prioris, cum hac idea enunciat, quam prior propositio de altera idea, quae cum hac est eadem, significabat. Hinc per substitutionem idearum earundem formari potest ex una propositione alia quaedam, quae ponenda est, vel remouenda, illa posita vel remota, consequenter propositiones conuenientes (§. 523.), atque adeo ope substitutionis idearum digniturn ratiocinium, siue syllogismus stricte sic dictus (§. 524. 525.).

§. 527. Syllogismus quilibet stricte sic dictus in Theor. uoluit relationem duarum propositionum ad se

inuicem, quae in idearum, sive terminorum conuenientia fundatur, (§. 525.), per consequens fieri debet substitutione idearum earundem (P. §. 1.).

Schol.

Totum itaque negotium ratiocinandi absolvitur substitutione idearum earundem, vnde in sequentibus enucleandum erat, qua ratione illa substitutio fieri legitime queat.

Theor.

§. 528. Quidquid valet de idea superiori vniuersaliter, valet de quolibet inferiori (§. 114.), quidquid autem particulariter tantum valet de superiori, non statim determinate valet de hoc inferiori (§. 116.), sed disiunctiue de uno ex inferioribus plene enumeratis. Quidquid valet de inferiori, valet quoque de superiori eius quounque particulariter (§. 119.), & cum ideae reciprocae sibi semper substitui queant (§. 61.): quicquid de una idearum reciprocarum valet, valet quoque de altera, vel vniuersaliter vel particulariter, prout de priori valebat (P. §. 76.). Cum ergo idea superior & inferior, itemque ideae reciprocae, sint ideae conuenientes (§. 61. & P. §. 62.), nec praeterea alias conuenientes dari, sit manifestum: *quicquid valet de idearum conuenientium una; vel adformatiue vel negatiue, valet quoque de altera.*

Schol.

Propositio haec vocatur a logicis *dicitum de omni & nullo*. Veteres dictum de omni ita enuiciabant: *quidquid praedicatur de omni, illud etiam praedicatur de aliquo* i. e. quidquid praedicatur de superiori sive genere vel specie vniuersaliter, praedicari etiam potest de quolibet eius inferiori; quo etiam referebant, quod cuicunque competit definitum, ei competit definitio & vice versa. Dictum autem de nullo sequentem in modum exprimebant: *quidquid praedicatur de nullo, neque praedicatur de aliquo*, sive quidquid negatur de omni, idem etiam negatur de aliquo, i. e. quidquid negatur de

de superiori (sive genere vel specie) vniuersaliter, de omnibus etiam inferioribus illius est negandum; quorsum referebant hanc regulam: cuicunque non competit definitio, ei nec competit definitum, & vice versa. Interim dictum de omni & nullo, prout a nobis est propositum, genesin ratiociniorum melius ostendit, simulque latius patet quam dictum de omni & nullo Aristotelicorum, quod in praelectionibus vberius erit ostendendum. Veritas dicti de O. & N. ex dictis patet. Ininititur scil. principio contradictionis, ex quo per consequentiam immediatam deducendum est. Respondeatur ad dubium, vtrum ille, qui dictum de O. & N. vult probare, committat circulum vitiosum.

§. 529. Si ratiocinium fieri debet, semper requiritur propositio aliqua, quae enunciat, subiecto cuidam aliquid competere vel non competere, & fundamentum praebet ratiocinio, haec vocatur *propositio fundamentalis* sive *continens*. Tum substituenda est in locum vel subiecti, vel praedicati propositionis fundamentalis idea cum eo conueniens, ut noua hinc prodeat propositio, in qua alterum extremum propositionis fundamentalis cum idea euoluta eadem relatione connectitur, qua cum eodem connectebatur idea, in cuius locum alia substituta est, sive ex qua euolutio est facta. Haec propositio dicitur *conclusio*. Terminus ille propositionis fundamentalis, ex quo euolutio est facta, vocatur *medius terminus* sive *medium*. Porro in omni ratiocinio & syllogismo propositio requiritur, enuncians, quod idea euoluta cum ea, ex qua euoluta est, habeat convenientiam, sive *subsumtio* (§. 406.). Denique *consequentia* adsit necesse est (§. 436. 525. 523.).

Quaenam ideae possunt euoluiri, pater ex §. 528. scil. Schol.
Tempor potest tuto substituti idea reciproca, & qui-

dem eadem quantitate; idea quaecunque superior, sed non nisi particulariter; idea vero inferior substituti non potest, nisi illa, cui substitui debet, sumatur vniuersaliter; si enim particulariter tantum accipiatur, substitui quidem possunt omnia inferiora disiunctive sumta, non vero determinante hoc vel illud inferius (§. 116.).

Conseq. §. 530. In omni ergo syllogismo, 1) tres requiruntur propositiones (§. praec.), & 2) tres termini quorum quippe duo sunt in propositione fundamentali, tertius vero est ille recens euolutus, qui in subsumtione cum eo connectitur, ex quo euolutus est, in conclusione vero cum altero extremo propositionis fundamentalis. Denique 3) medius terminus (qua talis) conclusionem ingredi non potest (§. praeced.).

Schol. I. Regulam, quod in syllogismo quolibet tres tantum debeant esse termini, non ita esse intelligendam, quasi tribus tantum vocibus constare debeat syllogismus, facile patet, cum primis ex definitione termini propositionis (§. 357, Schol). Termini enim possunt esse complexi, variasque adiectiones & propositiones incidentes habere (§. 346, Schol.).

Schol. II. Vario modo plures termini, quam tres, possunt ingredi syllogismum, eumque reddere vitiosum; interdum explicite & manifeste, ut ex ipsis vocibus statim pateat; plerumque vero *implicite*, vt tres tantum termini adesse videantur, si voces species, sed reuera tamen plures deprehendantur, siquidem unus terminus modo hoc, modo alio significatu sumitur. Tale quid contingere potest v. g. per aequiuocationem: per casus obliquos, per oppositionis mutationem, si vox sumatur in abstracto iam in concreto; modo in statu, dein in distractione, vel ampliatione, & vice versa: mox in significatu appellativo, mox in significatu proprio; item, si nunc terminus denotet rem quoad substantiam tantum, nunc qua accidentia quoque &c.

RIDI-

RIDIGERVS in sensu veri & falsi, Lib.II. cap. VII. Schol.III.
 sibi & aliis persuadere cupit, posse syllogismum
 quatuor terminorum fieri, cuius tamen conse-
 quentia sit legitima, si numerum & ex subiecto
 & ex praedicato propositionis fundamentalis in-
 stituatur euolutio, & illae ideae euolutae in con-
 clusione connectantur v. g. omnis homo est ra-
 tionalis, ergo quoddam animal habet liberta-
 tem. Vocat eiusmodi *syllogismum*, sive *modum*
concludendi, *complexum*, vti illum, in quo ex uno
 tantum extreimo propositionis fundamentalis fit
euolutio, *incomplexum* appellat. Verum, cum
 in syllogismo eiusmodi complexo duo sint me-
 dii termini, itemque duae reuera subsumtiones;
 duo etiam syllogismi incomplexi in tali Ridige-
 riano latent, vti v. g. in exemplo dato latent se-
 quentes: omnis homo est rationalis, quoddam
 animal est rationale. Quidquid est rationale, ha-
 bet libertatem; quoddam animal est rationale,
 ergo quoddam animal habet libertatem.

§. 531. Ratiocinium sive syllogismus dicto de Definit.
 omni & nullo conuenienter formatus, *formam*
habet legitimam; qui vero minus, *peccat in for-*
ma, quid quod reuera ratiocinium & syllogis-
 mus non est.

Vt autem clarius pateat, quid requiratur, si syllogis- Schol.
 mus dicto de omni & nullo conuenienter instrui
 debet, logici regulas quasdam syllogismorum ex
 dicto illo deducere solent, quae, quoniam omnibus
 syllogismis sunt communes, *regulae syllogisticae*
generales vocari solent. Quaedam ex illis adlatae et
 demonstratae iam sunt (§. 530.), reliquas inueni-
 mus in sequentibus. Ceterum ex dictis potest iudicari,
 quid de aliorum definitione ratiocinii &
 syllogismi sit sentendum, quando dicunt, illud
 vel illum esse operationem mentis; qua ex duo-
 bus iudiciis ideam communem habentibus, sive
 ex duabus propositionibus terminum commu-

nem habentibus , formatur tertium iudicium, vel tertia propositio, combinando ideas, vel terminos in utroque iudicio vel utraque propositio- ne diuersas vel diuersos.

Definit. §. 532. Ideae ratiocinii ingredientes vocan- tur *materia ratiocinii proxima*. Hinc quid syl- logismi sit *materia remota & proxima*, intelligi- mus , termini scilicet & propositiones syllo- gismi constituentes.

Definit. §. 533. Subiectum conclusionis vocatur *termi- nus minor*, uti praedicatum eiusdem *terminus maior* audit, communi vero nomine dicuntur *termini extreimi*, & differunt a *termino medio*, qui supra definitus est (§. 529.).

Definit. §. 534. Propositio fundamentalis syllogismi & subsumtio, communi nomine vocantur *praemissae* (scilicet propositiones conclusioni), sive *Junctiones*: & si conclusio ex praemissis ita for- matur, prout dicto de O. & N. est conueniens, dicitur *ex iis sequi*, sive *inferri*.

Theor. §. 535. *Medius terminus* tam in propositione fundamentali, quam in subsumtione est obuius (§. 529.), per consequens in utraque *praemissa- rum occurrit* (§. praeced.) sive est *terminus praemissarum communis*.

Definit. §. 536. Illa *praemissa*, quae continet terminum minorem cum medio coniunctam, vocatur *minor propositio*; in qua vero maior terminus cum me- dio occurrit, *propositio maior audit*.

Theor. §. 537. Vnum extremum conclusionis desumi- tur ex propositione fundamentali, alterum ex subsumtione (§. 529.), ergo in qualibet *praemissa* occurrit vnum extremum conclusionis (§. 534.), per consequens in quolibet syllogismo una *praemissa* continet subiectum, altera *praedi- catum*

catum conclusionis (§. 357. Sch.), atque adeo in vna terminus maior, in altera terminus minor deprehenditur, necesse est (§. 133). In quolibet itaque syllogismo una praemissarum est propositio maior, altera vero propositio minor (§. praeced.).

§. 538. Propositio subsumta, siue subsumtio Theor. omnis est propositio adfirmans (§. 408.), adeoque vna minimum ex praemissis syllogismi cuiuscunque sit adfirmans necesse est (§. 534.). Ergo ex puris negatiuis (scilicet praemissis) nihil sequitur (§. 534.).

Licet nonnunquam ex puris negatiuis syllogismus Schol. confici posse videatur; reuera tamen eo casu non potest vtraque praemissa esse negans, sed alterutra erit infinita, vel de extremo negato, v. g. quicunque non credit, non saluatur: Caius non credit, ergo Caius non saluatur, ubi propositio minor est adfirmans, sed infinita respectu praedicationis. Idea enim illa, ex qua euoluitur idea Caii, est: qui non credit, adeoque in minore nunc indicatur, quod Caius sit non credens, quam propositionem esse adfirmantem, quilibet videt.

§. 539. Conclusio oritur dum combinantur Theor. termini praemissarum diuersi (§. 529. 534.), cum itaque idem termini in conclusionem sint adsumenti, qui deprehenduntur in praemissis, nihil in illis immutare licet (P. §. 1.). Hinc neque plus, neque minus sit in conclusione, quam in praemissis.

Eadem regula patet exinde: quia si addere in conclusione velimus, quod in praemissis non erat, Schol. vel etiam demere, quod adfuit in praemissis, resultarent inde termini plures, quam tres, quod non licet (§. 530.).

§. 540. In quolibet syllogismo ex medio termino alia euoluitur idea, quae vel est cum eo reciproca; quo casu quaerilibet idea alteri competit Theor. vni-

vniuersaliter (§. 61. 122.) ; vel inferior , vbi medius terminus eidem competit vniuersaliter (§. 112. & P. §. 61.), vel superior , & tum haec de medio termino vniuersaliter valet (§§. citr.). Cum itaque alia idea ex medio termino euolui non queat , nisi vel reciproca , vel inferior , vel superior (§. 521.) : in praemissis cuiusque syllogismi vna sit necesse est , quae enunciet vniuersalem relationem vnius ideae ad alteram , per consequens vna minimum praemissarum in omni syllogismo vniuersalem propositionem inuoluat necesse est (§. 371.). Ergo *ex puris particularibus (praemissis) nihil sequitur.*

Schol.

Videtur nonnunquam aliiquid sequi ex puris particularibus , v. g. quidam eruditii sunt ambitiosi , quidam homines sunt eruditii ; ergo quidam homines sunt ambitiosi . Verum propositio minor , formaliter licet particularis , vniuersalem tamen inuoluit , nimirum eius conuertentem , omnis eruditus est homo , quae cum ipsa est aequipollens . Logici interim requirere solent , vt formaliter quoque vna minimum ex praemissis sit vniuersalis . Non raro enim , si hoc non obseruatur , absurdum est conclusio , v. g. quidam homo est pius ; quidam homo est impius ; ergo quidam impius est pius , logicis autem tales regulas sylogisticas condere curae cordique erat , quae tuto semper valerent .

Definit.

§. 541. *Pars debilior praemissarum est respectu qualitatis praemissa negans , respectu quantitatis particularis . Quid sit pars fortior hinc patet .*

Theor.

§. 542. Quoniam facile contingit , vt plus contineatur in conclusione , quam in praemissis , si vna ex praemissis fuerit particularis , & conclusio fiat vniuersalis ; nec non , si vna praemissarum sit negans , & conclusio euadat adfirmans ; eiusmodi vero quid minime liceat (§. 539.) ; sequitur , vt si alterutra praemissarum sit particularis , conclusio

clusio etiam particularis esse debeat; si negans, eadem qualitate praeditam esse oporteat conclusionem. *Conclusio itaque sequi debet, siue imitari partem debiliorum* (§. praeced.).

§. 543. Si propositio fundamentalis est vera, & Theor. subsumtio itidem, tum & illa relatio idearum, quæ in propositione fundamentali indicatur, habet locum, & idea quaedam substituta alterutri extre-
morum propositionis fundamentalis, cum eodem habet conuenientiam (§. 529. & 371.), per consequens eadem relatio ad alterum extre-
mum propositionis fundamentalis eidem compe-
tit, quae competit illi ideae, cui substituta est (P.
§. 63.) atque adeo, si præmissæ sunt veræ, con-
clusio quoquevera sit necesse est (§. 531. 528. 371.),
siue ex vero non nisi verum sequitur (§. 534.).

Si loquimur de veritate propositionis fundamentalis Schol.
& subsumtionis, facile patet, nos non tantum re-
quirere, ut propositiones in se spectatae sint veræ,
sed etiam, ut vna tanquam propositio fundamen-
tal is vera sit, & altera sit vera subsumtio. Non
nulli regulæ in §. adductæ addendum putant;
in legitima forma; sed illud non existimamus opus
esse, siquidem istud termino: *sequi*, iamiam in-
nuitur. Vbi vero forma legitima non est, ibi non
sequitur conclusio ex illis propositionibus, quae
pro præmissis habentur.

§. 544. Si ergo conclusio sit falsa, aut præ- Conseq.
missarum vna, vel vtraque est falsa, aut non
sequitur ex illis propositionibus, quae pro præ-
missis venditantur (§. 543. 534.) i. e. aut in ma-
teria aut in forma vitium occurrat oportet (§.
532. 531.)

§. 545. Entia maxime alioquin diuersa conue- Theor.
nire tamen in aliis affectionibus possunt (per On-
tol.), respectu quarum sibi possunt substitui
(P. §. I.). Fieri itaque potest, vt licet proposi-
tio

tio constituens vnam praemissam sit falsa, inde tamen deducatur conclusio vera. *Ex falso adeoque interdum aliquid veri sequitur.*

Conseq. §. 546. Hinc ex conclusionis conditione de praemissis iudicare non semper licet (§. 545.).

Schol. Adhuc de syllogismo in genere est actum, regulisque illius generalissimis. Determinatum in idea syllogismi in genere non est, quemnam locum in qualibet praemissa occupare debeat medius terminus. Si illud determinemus, orientur genera syllogismi inferiora, figurae syllogistice, vbi cum ex regulis syllogismi generalibus, & determinatione loci, quem medius terminus in praemissa qualibet obtinere debet, regulae specialiores de quolibet genere inferiori syllogismorum deduci facili negotio possunt.

Theor. §. 547. Medius terminus in propositione tam maiori quam minori occurrat necesse est (§. 536.). Iam per dictum de O. & N. & regulas generales inde deductas nondum determinatum est, quemnam in quauis praemissa occupare debeat locum (§. 535.), per consequens saluo dicto de O. & N. medius terminus in maiori propositione duplice ratione potest collocari, scilicet, vt 1) sit subiectum, 2) praedicatum majoris propositionis; nec minus duplice ratione in propositione minori potest disponi, vt scilicet sit vel subiectum, vel praedicatum illius. Hinc *medius terminus quadrupliciter modo in praemissa potest disponi, neque praeterea alius est possibilis.* Nimirum I. medius terminus esse potest subiectum maioris, & praedicatum minoris propositionis, II. praedicatum & maioris & minoris propositionis. III. subiectum vtriusque praemissae IV. praedicatum maioris & subiectum minoris propositionis.

Schol. Si terminum maiorem hoc signo: M, minorem signo m. inc.

m. medium, signo μ denotemus: possibiles illi quatuor modi medium terminum in praemissis disponendi, sequenti ratione possunt repraesentari.

I.	II.	III.	IV.
μM	$M \mu$	μM	$M \mu$
$m \mu$	$m \mu$	μm	μm
$m M$	$m M$	$m M$	$m M$

§. 548. Dispositio determinata mediis termini in Definit. praemissis, dicitur figura, (scilicet syllogistica).

§. 549. Quatuor ergo dantur figurae syllogisticae, neque plures sunt possibiles (§. 547.).

§. 550. Figura prima est figura, in qua medius Consect. terminus in maiore propositione loco subiecti, in minore loco praedicti ponitur. Figura secunda, in qua medius terminus in utraque praemissa est praedicatum. Tertia, in qua est subiectum utriusque praemissae. Quarta denique, ubi in maiore est praedicatum, in minore subiectum.

Versibus memorialibus videntur logici veteres, ad Schol. definitiones quatuor figurarum eo facilius memoriae mandandas, v. g.

Sub. Prae. prima; bis pra. secunda;
Tertia bis sub; pra. sub. quarta.

Vel etiam;

Prima prius subiicit medium; post praedicat ipsum.

Praedicat altera bis; tertia bis subiicit.

Nos iam nos accingemus ad eruendas ex regulis syllogisticis generalibus & definitionibus hisce figurarum, regulas speciales, quae scilicet non valent de syllogismo in genere, sed de hac vel illa specie, sive genere inferiori eiusdem.

§. 551. In prima & secunda figura mediis terminis est praedicatum propositionis minoris (§. praeced.). Iam minor terminus in propositione minore itidem obuius esse debet (§. 536.), in

in omni vero propositione duo tantum possunt esse termini, subiectum nimurum atque praedicatum (§. 357. Schol. & 348.): ergo minor terminus in syllogismo quolibet primae atque secundae figurae subiectum propositionis minoris sit oportet. Per consequens *propositionis minoris & conclusionis in prima & secunda figura est subiectum* (§. 533.).

Conf.I. §. 552. Quaecunque ergo extensio obtinet in subiecto propositionis minoris syllogismorum primae atque secundae figurae, illa quoque locum habere potest in subiecto conclusionis (§. præced.), per consequens eadem quantitas, quae deprehenditur in propositione minore syllogismorum primæ & secundæ figuræ, esse etiam potest in conclusione (§. 380.).

Conf.II. §. 553. Quaecunque adeo quantitas non potest esse in conclusione syllogismi primæ & secundæ figuræ, illa neque in minore propositione obtinere potest (§. præced.); per consequens, si conclusio syllogismi primæ & secundæ figuræ non potest esse vniuersalis, sed tantum particularis: neque minor propositio vniuersalis potest esse, sed non nisi particularis (§. 381.).

Theor. §. 554. Si ponamus, propositionem maiorem in prima & secunda figura posse aliquando esse particularē, conclusio deberet itidem esse particularis (§. 539.), adeoque minor etiam propositio non nisi particularis esse posset (§. 553.), per consequens utraque praemissa esse deberet particularis (§. 534. 536. 537.); quod cum fieri licite haud queat (§. 540.): *maior propositio in prima & secunda figura non aliquando potest esse particularis, atque adeo semper vniuersalis sit, necesse est.*

Vbi

Vbi itaque subiectum propositionis majoris in prima & secunda figura sumitur in suppositione collectiva, vel etiam incompleta tantum, itemque si vniuersalitatis signum sumatur in casu obliquo, neque adhuc subiectum principale &c. syllogizamus eiusmodi in forma peccat.

Schol. Vbi itaque subiectum propositionis majoris in prima figura sumitur in suppositione collectiva, vel etiam incompleta tantum, itemque si vniuersalitatis signum sumatur in casu obliquo, neque adhuc subiectum principale &c. syllogizamus eiusmodi in forma peccat.

§. 555. Si propositio minor in prima figura Theor. posset esse negatiua, maior eo casu adfirmans esse deberet (§. 538.), & conclusio negans (§. 542.), per consequens praedicatum conclusionis, siue terminus maior (§. 533.) fumeretur in conclusione vniuersaliter (§. 416.), cum idem terminus in maiori propositione, in qua est praedicatum (§. 550.), & quae esset adfirmatiua, sumatur tantum particulariter (§. 415.), consequenter terminus in praemissis tantum particulariter sumtus in conclusione acciperetur vniuersaliter (§. 534. 536. 537.), adeoque plus esset in conclusione, quam in praemissis. Quod cum sit absurdum (§. 539.): *propositio minor in prima figura nunquam potest esse negans, adeoque semper sit adfirmans oportet* (§. 396.).

Duae ergo regulae circa primam figuram sunt notanda; 1) *minor semper sit vniuersalis, 2) minor semper adfirmans.*

Propositio tamen minor in prima figura potest esse Schol. II infinita, respectu praedicati. Si nimur subiectum majoris propositionis, quod est medius terminus, si terminus infinitus, siue negatiuus, particula negans in propositione minori, in qua quippe idem terminus medius deber occurrere, sit obvia necesse est. Quoniam tamen medius terminus in prima figura est praedicatum propositionis minoris (§. 550.), particula negatiuus ad praedicatum pertinet, adeoque non facit propositionem negantem, sed infinitam tantum respectu praedicati, vel de praedicato negato (§. 404. & 405.).

Coruini Logica.

M

§. 556.

Theor.

§. 556. *Medius terminus in secunda figura est praedicatum propositionis maioris.* (§. 550.), con sequenter terminus maior subiectum propositionis maioris sit necesse est (§. 357. Sch. & 348.). Hinc, cum propositio maior in secunda figura debeat semper esse vniuersalis (§. 554.), maior terminus vniuersaliter quoque in conclusione est sumendum (§. 539.). Praedicatum ergo conclusionis in secunda figura debet esse vniuersale (§. 533.), quod tum tuto obtineri non semper queat, nisi conclusio sit negans (§. 415. & 416.): conclusio in secunda figura debet esse negans. Cum vero conclusio non possit esse negans, nisi & propositio fundamentalis sit negans (§. 528. §29), vna semper praemissa in secunda figura negans sit necesse est (§. 534.), per consequens *ex puris adffirmantibus in secunda figura nihil sequitur.*

Theor.

§. 557. *Medius terminus in tertia figura est subiectum vtriusque praemissae* (§. 550.), adeoque *terminus maior est praedicatum propositionis maioris* (§. 533. 357. Schol. & 348.), quodsi ergo sumamus propositionem minorem in tertia figura esse posse negantem, conclusio foret negans (§. 542.). Terminus itaque maior in propositione maiore, vtpote adffirmante (§. 538.), non posset tuto sumi, nisi particulariter (§. 415.), cum in conclusione sumendum esset vniuersaliter (§. 416.); per consequens hac ratione in conclusione plus deberet esse, quam in praemissis; quod cum repugnet (§. 539.); *propositio minor in tertia figura non potest esse negans, adeoque semper debet esse adffirmans* (§. 396.).

Theor.

§. 558. In tertia figura minor terminus semper est praedicatum propositionis minoris (§. præced.), adeoque propositionis adffirmantis (§. cit.), per

per consequens terminus minor in propositione minori non potest tuto sumi, nisi particulariter (§. 415.). Ergo terminus minor in conclusione quoque non nisi particulariter potest accipi (§. 539.). Hinc subiectum conclusionis in tertia figura debet esse particulare (§. 533.). Ergo *conclusio in tertia figura debet esse particularis* (§ 474).

§. 559. In quarta figura medius terminus est praedicatum propositionis maioris (§. 550.), *terminus itaque maior*, qui cum medio combinari debet in propositione maiore (§. 536.), est subiectum eiusdem propositionis (§. 257. Schol. & 348.).

§. 560. Si conclusio in quarta figura est negans, praedicatum eiusdem, siue terminus maior (§. 533.), sumitur vniuersaliter in conclusione (§. 416.), consequenter in maiori etiam propositione vniuersaliter est sumendus (§. 539.) Subiectum itaque propositionis maioris vniuersaliter accipiat necesse est (§. praeced.), atque adeo propositio maior sit vniuersalis (§. 374.). Ergo *si conclusio in quarta figura est negans, maior semper debet esse vniuersalis.*

Potest hoc theorema simpliciter conuerti, quod si *Schol.* enim maior propositio in quarta figura est vniuersalis, ipse maior terminus est vniuersaliter sumitus (§. 559. & 374.), per consequens conclusio praedicatum non minus vniuersaliter debet sumi (§. 539.), adeoque conclusio debet esse negativa (§. 415. & 416.).

§. 561. Si propositio minor in quarta figura est affirmans, terminus minor, ceu praedicarum propositionis minoris (§. 550.-536.-357. Schol. & 348.), sumitur particulariter (§. 415.), adeoque subiectum etiam conclusionis debet esse particulare (§. 533. & 539.). Ergo, *si propositio minor in*

M 2 quart.

quarta figura est propositio adfirmans, conclusio semper debet esse particularis (§. 374.).

Schol.

Hae sunt regulae syllogisticae quatuor illarum figurarum potiores; quas alii adhuc commemorant, in hisce iam inuoluuntur. Si quis regulis adductis sua ratiocinia accommodauerit, errandi periculo expositus non est. Faciunt practerea ad aliorum ratiociniorum illegitima facilius detegenda.

Theor.

§. 562. Si figura quarta esset tantum figura prima, praetmissis transpositis, illa propositio, quae est minor, deberet esse maior, maior vero minor; per consequens subiectum conclusionis, siue minor terminus deprehenderetur in propositione maiore, maior autem terminus in minore propositione; quod cum sit absurdum (§. 536.): *figura quarta non est figura prima, transpositis tantum praemissis.*

Schol.

Notandum hoc venit contra quosdam ex veteribus, qui figuram quartam ex figurarum numero eliminare conabantur.

Theor.

§. 563. In syllogismis diuersarum figurarum varia quidem iam sunt determinata, per regulas tam generales, quam speciales, adhuc enumeratas. Interim quaedam adhuc sunt indeterminata, v. g. in prima figura determinatum quidem est, quod maior debeat esse uniuersalis (§. 554.), non vero utrum adfirmans debeat esse, an negans; sic in minore determinatum est, quod adfirmans esse debeat (§. 555.), non vero, utrum uniuersalis, an particularis. Eodem modo res sepe habet in figuris reliquis. Si itaque ulterius in qualibet figura determinemus, quod determinatum nondum est, denuo prodeunt species syllogismorum cuiuslibet figurae (§. 125.).

Definit.

§. 564. Species syllogismorum, ortae, si quantitas & qualitas propositionum in syllogismo, quae

quae per regulas syllogismorum generales & figurarum speciales determinata nondum est, determinetur, dicuntur *modi figurarum, siue modi syllogistici*.

§. 565. Quotuplici ergo ratione quantitas & Consecutio qualitas propositionum in syllogismis cuiuscunque figurae, nondum determinata per regulas generales & speciales; adhuc potest determinari, tot modi eius figurae sunt possibles (§. praeced.).

§. 566. Major propositio in prima figura semper debet esse vniuersalis (§. 554.): potest vero esse vel adfirmans, vel negans; minor propositio adfirmans sit opportet (§. 555.), sed vel vniuersalis, vel particularis. In prima itaque figura species quatuor syllogismorum possunt habere locum: 1) ut omnes tres propositiones sint vniuersales & adfirmantes, 2) ut maior propositio sit vniuersalis negans, minor vniuersalis adfirmans, conclusio vero itidem vniuersalis negans, 3) ut maior sit vniuersalis adfirmans, minor autem & conclusio particulares adfirmantes, denique 4) ut maior sit vniuersalis negans, minor & conclusio particulares, sed illa adfirmans, haec negans. *Quatuor ergo modi syllogismorum in prima figura sunt possibles* (§. praeced.).

Eadem est ratio inuestigandi, quot modi syllogistici Schol. I. in secunda, tertia & quarta figura sint possibles, vbi deprehendimus in secunda figura quatuor, in tertia sex, in quarta vero quinque modos dari posse. In figura nimis secunda sequentes: 1) maior vniuersalis negans, minor vniuersalis adfirmans, conclusio vniuersalis negans; 2) maior vniuersalis adfirmans, minor & conclusio vniuersales negantes; 3) maior vniuersalis negans, minor particularis adfirmans, conclusio particularis negans 4) maior vniuersalis adfirmans, minor &

conclusio particulares negantes. *Figura tertia* sequentes agnoscit modos: 1) maior & minor vniuersales adfirmantes, conclusio particularis adfirmans; 2) maior vniuersalis negans, minor vniuersalis adfirmans, conclusio particularis negans; 3) maior & conclusio particulares adfirmantes, minor vniuersalis adfirmans, 4) maior vniuersalis adfirmans, minor & conclusio particulares adfirmantes; 5) maior & conclusio particulares negantes, minor vniuersalis adfirmans 6) maior vniuersalis negans, minor & conclusio particulares, sed illa adfirmans, haec negans. *Quartae* tantum *figuræ* modi sunt quinque sequentes, 1) maior vniuersalis adfirmans, minor & conclusio vniuersales negantes; 2) maior & minor vniuersales adfirmantes, conclusio particularis adfirmans: 3) maior & conclusio particulares adfirmantes, minor vniuersalis adfirmans, 4) maior vniuersalis negans, minor vniuersalis adfirmans, conclusio particularis negans; 5) maior vniuersalis negans, minor particularis adfirmans, conclusio particularis negans. Si sumamus veterum propositiones signandi rationem, §. 419. adductam, patet, modos figuræ primæ esse 1) AAA. 2) EAE. 3) AII. 4) EIO. secundæ 1) EAE. 2) AEE. 3) EIO. 4) AOO. Tertiae 1) AAL. 2) EAO. 3) IAI. 4) AII. 5) OAO 6) EIO. Quartæ 1) AEE. 2) AAI. 3) IAI. 4) EAO. 5) EIO.

Schol. II.

Alii, vt inuenirent modos figurarum possibles, combinariunt, quoties fieri poterat, & transposuerunt illas quatuor vocales A, E, I, O, ita vt tres tantum semper propositiones indicentur, ybi producent combinationes possibles sexaginta & quatuor scilicet sequentes:

AAA

AAA	EAA	IAA	OAA
AEA	AAE	IAE	OAE
AAE	EEA	IEA	OEA
AIA	EIA	IIA	OIA
AAI	EAI	IAI	OAI
AOA	EOA	IOA	OAO
AEE	EOO	IAO	OOA
AIE	EEI	IEI	OEI
AEI	EIE	IEE	OIE
AOE	EII	IOE	OEE
AE0	EOI	IEO	OEO
AOI	EIO	IOO	OOE
AIO	EEE	IOI	OIO
AO0	EOE	IIO	OOI
AII	EOO	IIE	OII
AA0	EOO	III	OOO

Hocce modos tum examinarunt, vel 54. eorum reiiciendos esse animaduerterunt, & quidem 28. vbi conclusio sequi deberet ex puris negatiuis, vel particularibus, contra §. 538. & 549; 18 in quibus conclusio partem debiliorem non sequeretur, & 8. in quibus sequeretur conclusio negatiua ex puris adffirmantibus praemissis. Non itaque remanent, nisi decem combinationes, quae secundum regulas syllogisticas generales possunt habere locum, scilicet AAA, EAE, AII, EIO, AEE, AOO, AAI, EAO, IAI, OAO, vbi tamen notandum, quasdam ex illis pluribus una figuris inservire, quod patet, si hocce decem modos denuo comparemus cum regulis cuiuslibet figurae, sic enim iidem, quos antea adduximus, prodibunt viiuscuiusque figurae modi.

§. 567. Reductio syllogismi ad primam figuram est Definit. transmutatio syllogismi, qui ad primam figuram non pertinet, in syllogismum primae figurae.

§. 568. Ut reductio fieri legitime possit, ex con- Probl. clusione inuestigandus est terminus maior & mi-

M 4 nor

nor (§. 533.), ex praemissis vero terminus medius (§. 534. 535.), tumque combinetur terminus medius cum maiori & minori, prout regulis syllogisticis tam generalibus, quam specialibus primae figurae est conueniens (§. praeced.).

Schol. I. Non raro vix poterit fieri reducio, nisi conclusio conuerratur, & praemissae transponantur.

Schol. II. Vetustiores multa proferebant, vt modum reducendi syllogismos explicarent. Compendium praecipitorum momentorum hic suppeditabimus. In Scholio ad §. 566. monitum est, quod diuersi modi figurarum syllogisticarum certarum vocalium ope possint indicari. Quoniam autem hac ratione solae adhibendae essent vocales, quod euphoniam tollebat, Aristotelici vocalibus, quibus vnuquisque modus figurarum denotatur, adiecerunt consonantes, vt integræ enascerentur voces. Hae voces, quae sunt nomina modorum syllogisticorum, sequentibus indicantur versiculis:
 bArbArA cElAEnt primæ dArII fErIOque,
 cEsArE cAmEstrEs fEstInO bArOccO secundæ;

tertia grande sonans, edit dArAptI fElAptOn
 ac dIsAmIs dAtIsI bOcArdO fErIsOn,

Quarta denique

cAlEmEs bAmAlIp dImAtIs fEsApO frEsIsOm,
 Quoniam scilicet syllogismus quicunque tribus
 constat propositionibus (§. 530.), quaclibet illarum
 vocum tribus absolutur syllabis, in quarum
 quavis vocalis indicat illius propositionis, quam
 denotat quantitatem & qualitatem; consonae ini-
 tiales in nominibus trium posteriorum figurarum
 faciunt ad cognoscendum, ad quemnam modum
 primæ figuræ sit reducendus syllogismus in
 eiusmodi modo formatus, ad illum scilicet; qui
 eadem incipit consona, v. g. syllogismus in cEsA-
 rE, ad modum cElArEnt, syllogismus in dAr-
 AptI factus, ad modum dArII. Ex reliquis
 conf.

consonantibus, quae in medio & fine istarum vocum deprehenduntur, hae quatuor S. P. M. C. ostendunt modum eiusmodi syllogismos reducendi, reliquae autem v. g. R. B. T. &c. memoriae & euphoniae causa additae videntur, videlicet consonantes istae semper referri debent ad vocalem praecedentem, v. g. cAm-EstEs, vbi quidem S. denotat illam propositionem syllogismi, cuius vocali addita est haec consonans, simpliciter esse conuertendam: P. vero per accidens M. metathesis denotat, siue transpositionem, i. e. illam ex praemissis ad cuius syllabam pertinet, in locum praemissae alterius esse ponendam, ut si v. g. erat maior, fiat minor propositio. Vbi vero τὸ C. adiectum est syllabae, significat, loco illius propositionis, ad cuius syllabam pertinet, contradictorie oppositam conclusionis ponи debere, & contradictoriā alterius praemissae, quam veram esse agnouerat alter, concludi adiicique deinceps aliquam adpendicem, enunciantem, quod falsa sit haec conclusio, adeoque cum forma sit legitima, praemissarum una, vel utraque falsa; cumque non illa praemissa sit falsa, quae ex priori syllogismo erat adsumpta, quam quippe itidem prius conceperat alter, falsam esse istam, quae est propositio contradictorie opposita conclusioni praecedentis syllogismi, per consequens illam conclusionem syllogismi praecedentis esse veram (§. 505.). Ea, quae adhuc explicauimus, sequentibus versiculis inclusa sunt a logicis:

S. vult simpliciter verti, P. vero per accid.

M. vult transponi: C. per impossibile duci.

Alii adhuc alia de reductionis modo, beneficio istarum consonantium instituendo, adferre solent cogitata, quae consulto hic omittimus. Optime syllogismi reducuntur ita, prout docuimus §. 568.

§. 569. *Nomina ista modorum syllogisticorum Theor.*
Sunt signa (P. §. 68.), & quidem derivativa (§.
191.), ex quibus ipsa syllogismorum conditio pot-

est cognosci (§. praeced. Schol.), adeoque sunt signa essentialia (§. 191.), per consequens ceu specimen artis characteristicae & combinatoriae rede respiciuntur (§. 195.).

Schol. I. Inserunt etiam imaginacioni & memoriae, ut regulas syllogisticas cuiuslibet figurae eo facilius reproducere in anima atque recognoscere possimus.

Schol. II. Doctrinae de reductione addi solet a logicis quibusdam non nihil de syllogismo expositorio, ope cuius syllogismorum tertiae figurae consequentia potest manifesta reddi. Est enim *syllogismus expositorius* syllogismus tertiae figurae, in quo vero loco medii termini communis in alio syllogismo obvii, substituit medius terminus singularis sub communi isto contentus. Terminus iste singularis per pronomen demonstratum, vel etiam alia ratione exprimi consuevit. Syllogismus itaque expositorius semper supponit aliud syllogismum tertiae figurae syllogismus *expositorii* nomine venit.

Definit. §. 570. Syllogismus, in quo latet ordinaria forma, siue qui impingere videtur contra regulas syllogisticas, licet reuera non impingat, vocatur *syllogismus crypticus*.

Schol. Postquam de syllogismis ordinariis atque perfectis, quantum satis, a nobis est actum: de syllogismis crypticis, variisque eorum speciebus praecepsa subnecemus.

Definit. §. 571. *Syllogismus crypticus per transpositionem* vocatur, quando propositiones in syllogismo alio ponuntur ordine, quam ordinarie fieri solet.

Schol. Pleruinque propositiones in syllogismo ita collocantur, vt maior propositio primo, minor secundo, conclusio tertio loco ponatur. Quodsi ergo ab hoc ordine discedamus, syllogismus crypticus oritur per transpositionem. Quomodo eiusmodi cryptis possit tolli, facile patet.

§. 572.

§. 572. *Syllogismus crypticus per omissionem definit.*
citur, in quo non omnes syllogismi partes ex-
primuntur. Si alterutra praemissarum est omis-
sa, habes *syllogismum enthymematicum*, siue *enthymema*; *syllogismus vero contractus* est, si conclusio
ponitur sola, cum medio termino.

Enthymemata & syllogismi contracti adhibentur Schol.
potissimum in vita communis, epistolis, &c. enthy-
memata quoque in methodo mathematica in initia-
tio, vbi quis logices praeceptis nondum satis est
imbutus, consultum est, ut abstineamus ab eius-
modi syllogismis crypticis per omissionem, quo-
nam aliquin error facile admittitur.

§. 573. *In enthymemate exprimitur conclusio Probl.*
& una praemissarum. *Si quis ergo cryptis volu-*
erit remouere, dispiciat, quae nam ex praemissis
sit posita, quod poterit dijudicari, si inquiramus,
qualis nam terminus conclusionis in eadem depre-
hendatur (§. 536. 533.). Tum statim patet, quae-
nam praemissa defit. Haec itaque ut suppleatur,
ex praemissa posita sumendum est medius terminus,
& ex conclusione ille terminus, qui ingredi
debet eam propositionem, quam formare cupi-
mus, & connectantur hi termini dicto de O & N.
regulisque specialioribus conformiter.

§. 574. *Syllogismus contractus potest mutari in Probl.*
perfectum, si medium terminum, qui expresse po-
nitur cum termino maiori & minori ita combina-
ueris, prout dictum de O. & N. postulat, vbi
facile formari potest syllogismus, in quacunque
libuerit figura.

RIDIGERVS sibi persuasit, posse enthyemata Schol.
quatuor terminorum construi. Verum id non
procedere, ex supra (§. 530. Schol. III.) dictis
potest concipi.

§. 575. *Syllogismus, cuius forma legitima la-* Definit.
tet,

Definitio tet, propter substitutionem propositionis aequipollentis unius in locum alterius, vocatur *syllogismus crypticus per aequipollentiam*.

Theor. §. 576. Propositione conuersa & conuertens sunt aequipollentes (§. 521.), nec non propositione negans & infinita respectu praedicati (§. 20. 410.), itemque loco casus recti ponti interdum potest casus obliquus, vt in sensu tamen nihil immutetur, adeoque non minus hac ratione oriri possunt propositiones aequipollentes (§. 520.), possebilibus itaque est *syllogismus crypticus per conuersionem*, sive *reciprocationem*, per *negationem*, itemque per *obliquitatem*.

Schoi. Fieri potest, per ejusmodi syllogismos crypticos, vt mox plures videantur adesse termini, quam tres, illorum mox minor propositione in prima figura adpareat negans; nunc ex puris particularibus aliquid videatur sequi, iam ex puris negantibus praemissis; modo videantur esse ambae praemissae adfirmantes in secunda figura; modo conclusio in tertia figura universalis &c. Notanda haec sunt contra illos, qui universalitatem ac veritatem unius alteriusue regulac syllogisticae, exemplis in contrarium adductis, infringere satagunt; ibi enim semper syllogismos esse crypticos animaduertes, & forma legitima poterit facile manifestari. Oriuntur etiam saepius cypses ex omissione signorum quantitatis, itemque si pars medii termini pertineat etiam ad terminum maiorem vel minorem, vel etiam vice versa; ita enim medius terminus videtur ingredi conclusionem. Porro, syllogismi plures contrahuntur in unum, vti v. g. in syllogismo Ridigeriano complexo; si loco propositionis perfectae ponatur *cryptica* &c.

Probl. §. 577. Si *crypticus* eiusmodi *syllogismus* (§. praeced.) ad *perfectum* sit reducendus, causa cypses tollenda est. Eruatur ex praemissis medius terminus

minus, & combinetur rite cum quolibet extremo conclusionis.

§. 578. *Syllogismus categoricus* vocatur, cuius Definit. utraque praemissa est propositio simplex, siue categorica. *Syllogismus compositus* est, cuius non ambae praemissae sunt propositiones simplices.

Sive maxime propositiones incidentes occurrant in Schol. praemissis, illae nondum faciunt syllogismum compositum; sed demum, si in praemissis minimum una sit propositio composita.

§. 578. Quodsi ergo una praemissarum sit propositio conditionalis, vel disiunctiva, vel copulativa, syllogismus eiusmodi est compositus (§. praeced. & 427. seqq.).

§. 579. *Syllogismus conditionalis* siue hypotheticus est syllogismus, cuius propositio maior est conditionalis.

Quid sit antecedens, consequens, & consequentia, Schol. supra (§. 432.) est explicatum.

§. 580. Illud ponitur, quod ita repetitur, ut positum fuit ante; remouetur autem, cuius adfertur contradictrorie oppositum.

§. 581. Illud itaque ponitur, quod adfirmsatur (§. 580.), remouetur, quod negatur (§. cit.).

§. 582. Antecedens continet rationem consequentis (§. 432.). Si ergo locum habet antecedens, locum etiam habeat consequens necesse est (per princ. Ontol.), adeoque posito antecedente ponitur etiam consequens (§. 580.).

§. 583. Posita ratione ponitur id, cuius est ratio, siue rationatum (per princ. Ontol.); quodsi ergo rationatum non sit, neque erit ratio. Sublatu ergo consequente, tollendum erit antecedens (§. 584. & 432.).

§. 584. Vnius quidem rei ratio non nisi vna pot-

equi-
logis-
sunt
positio
10.),
potest
nute-
pos-
pos-
nuer-
nem,

os, vt
tres,
areat
d vi-
siss;
man-
teria
contra
alte-
ntra-
enim
duer-
fari.
igno-
per-
, vel
s vi-
plu-
imo
rfe-

rae-
seos
ter-
nus

poteſt eſſe (per princ. Ontol.), ſed illa tamen poteſt deprehendere in ſubiectis diuerſis , vt ni-
mum hoc ſubiectum eam contineat rationem , aliud ſubiectum non minus &c. Plura itaque antecede-
ntia poſſunt habere locum reſpectu eiusdem conſequentiis (§. 432.), adeoque licet hoc vel il-
lud antecedens non ſit , poſſibile tamen fortaliter eſt , vt aliud locum inueniat , vt conſequens eſſe queat (§. 582.). Hinc a remoto antecedente , ad
remouendum conſequens , non valet conſequentia (§. 580.) neque a poſto conſequente ad ponendum
antecedens concludere licet (§. cit.).

Theor.

§. 585. Nihil eſt ſine ratione ſufficiente (P. §. 76.). Si ergo ratio conſequentiis in vni-
co tantum deprehendatur antecedente , conſequens erit negandum , ſi antecedens locum non habeat (§. cit. & 17.), & ſi conſequens ſit , nullum aliud poteſt eſſe antecedens (per praeced.). Si itaque ratio conſequentiis in vni-
co tantum deprehendatur antecedente , concludi poteſt legitime a remoto antecedente , ad remouendum conſequens , & a poſto conſequente , ad ponendum antecedens .

Conſec.

§. 586. Duo itaque dantur modi concludendi ,
1) modus ponens , vbi argumentamur tuto a poſto ſiue vero antecedente ad ponendum ſiue ve-
rum conſequens ; 2) modus tollens , vbi concludi-
tur a falſo conſequente ad falſum antecedens (§. 582. 583. 580.). Modus vero concludendi a
remoto antecedente ad remouendum conſequens , nec non a poſto conſequente ad ponendum
antecedens , non adhiberi poteſt tuto , niſi demonſtratum antea fuerit , vnicum tantum iſtud
antecedens rationem illius conſequentiis in fe-
continere (§. praeced.).

Schol.

In ſyllogiſmo conditionali maior propositio eſt con-
ditionalis , adeoque enunciat , ſi hoc ſit , eſſe etiam
illud.

illud. Tam in modo ponente in propositione minori, ponitur antecedens, & in conclusione hinc infertur, ponendum quoque esse consequens; in modo vero tollente in minore propositione significatur, quod non sit consequens, siue illud remouetur, & hinc in conclusione etiam remouetur antecedens (§. 586. 580.), per consequens in modo ponente repeti deberet in propositione minori integrum antecedens, in conclusione integrum consequens (§. 579. 580. 432.); in modo vero tollente in minore propositione contradictione oppositum consequentis foret adferendum, & in conclusione contradictione oppositum antecedentis (§§. cit.). Quod, quoniam longum nimis foret, non raro compendia adhibent logici, dicentes: *verum est prius*, siue antecedens, *ergo & posterius*, siue consequens; item *falsum est posterius*, siue consequens, *ergo & prius*, siue antecedens.

§. 587. In syllogismo hypothetico maior est Theor. propositio conditionalis (§. 579.), minor in modo ponente adserit veritatem antecedentis, in modo tollente falsitatem consequentis (§. 586.). Ut itaque conclusio in syllogismo hypothetico recte se habeat, probanda est 1) veritas propositionis maioris, adeoque consequentia (§. 438. 433.), 2) veritas minoris, per consequens in modo ponente, quod antecedens sit verum; in modo tollente, quod consequens sit falsum (§. 586.). Sin vero in modo extraordinario fuerimus argumentati, ostendendum praeterea est, quod consequens sub unico tantum illo antecedente queat habere locum (§. cit. & 585.).

§. 588. Si reducere velimus syllogismum hypotheticum ad categoricum, inuestigandum est, vtrum antecedentis & consequentis sit idem subiectum, vel idem praedicatum, tum enim, conclusione seruata, eruatur medius terminus ex praemissis, &

Probl.

& collocetur legitime, ut prodeat syllogismus eius figurae, in qua eundem formare nobis placet. Sin vero antecedentis & consequentis diversa fuerint & subiecta & praedicata, medius terminus absoluatur integra propositione, toto scilicet antecedente, quae ergo propositio rite erit iterum disponenda. Commodior tamen atque facilior hoc casu est via, ut restituamus antea identitatem unius extremi in antecedente & consequente. Fieri hoc potest ope verbi: *efficit*, & aliorum eius generis, quoniam antecedens contineat rationem consequentis (§. 432.), adeoque efficit, ut consequens sit. Restituta identitate ista, facili negotio deinceps reductio potest fieri.

Schol.

Syllogismi conditionales ob evidentiam suam magni merito funt, frequentesque adhiberi solent. Dantur etiam enthymemata syllogismi hypotheticci, in quibus propositio maior sive conditionalis, omittitur; qualia tamen, si unum extremum habeant commune antecedens & consequens, vix ac ne vix quidem discerni possunt ab enthymematicis syllogismi categorici, praesertim primae & secundae figure.

Definit.

§. 589. Syllogismus, cuius propositio maior est disiunctiva, vocatur *syllogismus disiunctivus*.

Conf. I.

§. 590. In syllogismo itaque disiunctivo ab uno membro posito, ad alterum vel reliqua omnia tollenda potest concludi (§. 445.). nec non ab uno, aut si plura, quam duo ad sint, aliquot membris negatis sive remotis, ad ponendum alterum vel unum ex reliquis, denuo sub disiunctione enumerandis (§. cit.).

Conf. II.

§. 591. Duo itaque sunt modi concludendi per syllogismum disiunctivum, *tollens* alter, alter *ponens* (§. praeced.), neque aliud esse possibilem, ex natura propositionis disiunctivae patet: si enim velle-

vellemus concludere a posito uno membro ad ponendum alterum, vel a remoto uno membro ad remouendum alterum, vel reliqua omnia, id remoueret §. 445. 447. & 448.

§. 592. In syllogismo disiunctivo propositio maior est disiunctiva (§. 589.), minor vero, aut ponit unum membrum, aut tollit unum vel aliquot (§. 591. & 590.). Si ergo veritas conclusionis debet constare, probanda est 1) veritas propositionis maioris, ostendendo tum quod membrum disiunctiva sint vere opposita, tum quod plene sint enumerata (§. 449.); in minore vero illud est adstruendum, quod in eadem enunciatur (§. 371.).

§. 593. Reductio syllogismi disiunctivi sic ita: Probl. sumatur conclusio, eruantur ex praemissis mediis terminis, & rite ponatur; vel, si hoc non commode procedat, mutetur syllogismus disiunctivus in conditionalem (§. 450.) & deinde ita instituatur reductio, uti docuimus §. 588.

§. 594. Syllogismus conditionalis, cuius consequens est disiunctivum, & totum tollitur, ad remouendum antecedens, vocatur *syllogismus contrarius, crocodilinus, refutatorius, dilemmaticus*, item *dilemma*, voce generalius sumta, Ciceroni *complexio* audit. Speciatim pro numero membrorum consequentia, dicitur *mox dilemma, vox strictius accepta, mox trilemma, tetralemma, pentalemma &c.*

§. 595. Dilemma ergo est syllogismus conditionalis in modo tollente (§. 594. & 586.).

Non raro omittitur antecedens propositionis maioris, vel etiam tota propositio maior, quo casu dilemma habes *euthymematicum*.

§. 596. Probari itaque debet in dilemmate 1) Conseq. consequentia propositionis maioris, 2) quod membra consequentis sint plene enumerata, & 3) op-

Coruini Logica.

N posita

posita (§. praeced. 587. & 592.), denique 4) veritas propositionis minoris, siue quod nullum existit membris locum inuenire queat (§. 587. & 595.).

Probl. §. 597. *Quomodo in syllogismum categoricum mutari queat crocodilinus*, patet ex §. 495. & 588.

Definit. §. 598. *Syllogismus copulatius* dicitur, in quo propositio maior est copulativa negans.

Conf. I. §. 598. Membra ergo enumerata in syllogismi copulatiui maiore propositione non debent posse simul habere locum (§. praeced. & 452.), adeoque concludere licet ab uno eorum positio ad alterum vel reliqua tollenda. Cum vero plena membrorum enumeratio hic non praecepsre requiratur, tuto concludi nequit ab uno, vel aliquibus remotis, ad alterum, vel vnam ex reliquis ponendum, nisi euictum fuerit, plenam membrorum enumerationem esse factam. Unicus ergo tantum est modus concludendi legitimus, nimurum a positio in minore propositione uno membro, ad remouendum alterum, vel remouenda reliqua.

Schol. Si copulatum syllogismum vellemus formare ex propositione copulativa affirmante, nihil contradicatur, v. g. Caius est & doctus & pius, atque est pius, ergo doctus; hic nulla est consequentia.

Conf. II. §. 599. Ut itaque pateat veritas conclusionis in syllogismo copulativo, ostendendum est, ratione maioris propositionis, membra enumerata sibi esse opposita, ratione minoris vero, illud ita se habere, quod in eadem propositum est (§. praec.).

Probl. §. 600. *Syllogismus copulatius reducitur ad categoricum*, si conclusio sumitur, & medius terminus eruitur ex premissis, recteque coniungitur cum termino maiori & minori.

Definit. §. 601. Modus argumentandi, in quo id, quod de inferioribus singulis est dictum, de superiori

vniuer-

vniuersaliter enunciatur, audit *inductio*, *syllogismus ex inductione*, *syllogismus obliquus*, experimentalis &c. Inferiora illa sunt vel singularia, siue individua, vel adhuc communia, siue species; si prius, est *inductio primaria*; si posterius *secundaria*.

§. 602. Quidquid valet de omnibus & singulis. Theor. lis inferioribus alicuius superioris, idem valet de tota extensione eius (P. §. 61.), adeoque vniuersaliter (§. 112.). *Inductio itaque est modus concludendi legitimus.*

§. 603. *Inductio*, in qua omnia enumerantur Definit. inferiora, vocatur *completa*; *incompleta* vero, si quaedam tantum adducuntur, & additur, eandem esse rationem in ceteris.

§. 604. Per inductionem ergo completam tuto Conseq. semper concludere licet (§. 602. & 603.); *inductio* vero incompleta tamdiu potest admitti, donec aliquod inferius adducatur, ubi res non eodem modo se habet, ut in ceteris (§§. citt.).

§. 605. Adductio alicuius inferioris ideae cuiusdam, de quo non valet idem, quod quis de omnibus illius inferioribus valere adserit, dicitur instantia.

§. 606. Instantia itaque infringit vniuersalitatem (§. 605. 112.), cum primis propositionum (§. 374.).

§. 607. Instantia adeo infringit inductionem (§. 606. & 604.).

§. 608. Si *inductio* est completa, cognoscimus impossibile esse: ut id, quod de omnibus valer inferioribus ideae cuiusdam, non valeat de idea ista vniuersaliter (§. 602.), adeoque vniuersalitatis oppositum esse impossibile; per consequens ope inductionis compleiae certo cognoscere possumus vniuersalitatem alicuius propositionis. (P.

§. 90. 70. 65. & 62.). In incompleta vero inductione non omnia recensentur inferiora (§. 603.), atque adeo nondum cognoscimus, ope illius, quod impossibile sit, dari aliquod inferius, de quo non valet idem, quod de aliis eiusdem ideae inferioribus valet. *Hinc induc^{ti}o incompleta nondum eo adducit animu^m, ut vniuersalitatem obtinere, certo cognoscat (§. 112. & P. §. 90.).*

Probl.

§. 609. *Vt inductionis constet veritas, probandum est, si pro completa venditatur, omnibus ac singulis inferioribus istud, de quo est sermo, competere (§. 603. 371.) ; quodsi vero sit incompleta, tantum adstruendum, quod in reliquis inferioribus, non expresse adductis, res eodem modo se habeat (§§. citt.), instantiaeque sunt remouendae (§. 607.).*

Probl.

§. 610. *Si inductionem transmutare cupiamus in syllogismum ordinarium, loco maioris sumatur haec propositio: Quidquid valet de omnibus ac singulis inferioribus huius ideae, valet de eadem vniuersaliter ; tum in minore propositione enunciatur, hoc vel illud valere de omnibus ac singulis eius ideae inferioribus, ut conclusio prodeat, idem de idea ista valere vniuersaliter (§. 601.).*

Definit.

§. 611. *Exemplum est modus argumentandi, in quo ab uno inferiori ad alterum concluditur, quoniam sub eodem, quod in mente habemus, superiori continetur, in quo ratio illius praedicti deprehenditur.*

Consect.

§. 612. *Vt itaque exemplum recte se habeat, ostendendum venit 1) praedicatum illud, conuenire isti inferiori, a quo ad alterum concludere animus est ; 2) alterum de quo idem valere inferimus, sub eadem, cum priori, idea comprehendi ; 3) ideam illam superiorum, utrique communem, rationem illius praedicti continere (§. praeced. & 371.).*

§. 613.

§. 613. Mutatur exemplum in syllogismum ordinarium, mediante ista superiori idea, quam in animo reconditam habemus: haec enim adsumatur tanquam medius terminus, & combinetur cum termino maiore & minore, regulis syllogismi generalibus & specialibus conuenienter.

Nonnulli logicorum addunt alios adhuc argumentandi modos, v. g. *syllogismum biformem*, si plures propositiones minores ponantur; *syllogismum adsumtum, comparativum, &c.* de quibus, utpote minus visitatis, nihil subiungimus.

§. 614. Non raro, si formauimus syllogismum, Experiens conclusionem, ceu praemissam aliis syllogismi denuo adhibemus, vel etiam praemissam Prioris facimus conclusionem aliis syllogismi.

§. 615. *Syllogismi concatenati* sunt syllogismi, Definit. quorum unius conclusio est praemissa alterius.

§. 616. Syllogismi itaque concatenati proposi- Consect. tionem quandam habent communem (§. praecl.). Saepius ratiocinia & syllogismos concatenamus (§. 614. & 613.).

Non tamen ita definire licet syllogismos concatenatos: fieri enim potest, vt duo syllogismi eandem propositionem habeant communem, neque statim pro concatenatedis, secundum usum loquendi, habeantur, v. g. omnis homo est rationalis, nullum brutum est homo: ergo nullum brutum est rationale, & omnis homo est rationalis, nulla mensa est rationalis, ergo nulla mensa est homo.

In communi vita saepissime hoc contingit, licet non Schol. II. attendenti satis, sit minus perspectum.

§. 617. Series syllogismorum concatenatorum Definit. dicitur *ratiocinatio seu dianoea polysyllogistica*.

§. 618. Oritur itaque ratiocinatio polysyllogistica, si conclusio unius syllogismi denuo adsumitur tanquam propositio fundamentalis, & noua

euolutione instituta, alia infertur conclusio (§. praeced. 614. & 525.); item si praemissa vnius syllogismi adsumitur pro conclusione noui, & queritur medius terminus, vnde aliud syllogismum construimus.

Definit. §. 619. Syllogismus, cuius conclusio fit praemissa syllogismi immediate sequentis, vocatur *episyllogismus*; *perisyllogismus*, cuius praemissa fuit conclusio syllogismi proxime praecedentis? *prosyllogismus* vero est syllogismus, cuius conclusio est praemissa syllogismi praecedentis.

Conseq. §. 620. Syllogismi itaque, quorum vnuis est prosyllogismus, alter episyllogismus prioris, sunt syllogismi concatenati (§. praeced. & 614.).

Definit. §. 621. *Modus synthetice connectendi syllogismos* est, si conclusio praecedentis syllogismi fit praemissa sequentis; vbi vero praemissa praecedentis fit conclusio sequentis, *modus analyticus connectendi syllogismos* obtinet.

Schol. Modus vterque potest adhiberi inueniendo, demonstrando &c. prior tamen docendo, posterior diiputando potissimum est adcommodatus. Possumus præterea syllogismi plures ita combinari, ut ex conclusionibus plurium syllogismorum vna fiat propositione, quae deinceps rursus tanquam praemissa aliud syllogismi adhibetur, vel etiam vice versa. Interim hicce modus reuera ab illis non differt.

Conseq. §. 622. Quodsi ergo ab episyllogismis ad perisyllogismos progredimur, syntheticum; sin a syllogismo ad eius prosyllogismos, analyticum adhibemus syllogismos concatenandi modum (§. 621. & 619.).

Definit. §. 633. Syllogismus, qui oritur ita, ut ex alterutro extremo propositionis fundamentalis noua euoluatur idea, ex cuius combinatione cum ea, ex qua euoluta est, sit noua propositione, ex qua

qua denuo fit euolutio, & hoc negotium continuetur, quoad libuerit, donec id, quod postremo est euolutum, in conclusione combinetur cum altero extremo propositionis primae, ex quo euolutio facta non est, vocatur *sorites*.

§. 624. Patet ergo euolutionem illam semper *Consect.*
fieri debere dicto de omni & nullo conuenienter; non vero in generali soritis definitione determinari, vtrum praemissa praecedentis *praedicatum* debeat esse semper sequentis subiectum, an praecedentis subiectum *praedicatum* sequentis; vtrum subiectum praecedentis debeat esse subiectum sequentis, an *praedicatum* praecedentis *praedicatum* sequentis &c. (§. *praeced.*).

Generalius id, quod postremo est adlatum, ita pot- Schol.
erat enunciari: in definitione soritis non est determinatum, vtrum idea euoluta, ita sit connectenda cum illa, ex qua euoluta est, vt eadem sit pars propositionis sequentis, qualis fuit in propositione praecedente illa idea, ex qua euolutio est facta.

§. 625. Ad syllogismum nihil requiritur, nisi Theor.
propositio fundamentalis, & euolutio ex eadem facta (§. 525. 524.), iam in sorite quolibet praemissa quaevis adhibetur tanquam propositio fundamentalis, sola ultima excepta, ex qua quippe non sit noua euolutio, sed eius tantum extremum unum connectitur cum extremo uno praemissae primae (§. 623.), vt scilicet conclusio prodeat; ergo in quolibet sorite tot continentur syllogismi, quot adjunt praemissae, demta una.

§. 626. Soritem uniformem vocabimus, in quo Definit.
idea ex praecedente praemissa euoluta, semper idem est extremum propositionis sequentis, quod fuit illa idea, ex qua euolutio facta est, in praemissa praecedente; *diformem* & *contrario*, in quo eiusmodi terminorum positus non semper obseruantur.

Definit. §. 627. *Sorites vulgaris*, siue *communis*, item *directus* dictus, est sorites vniiformis, in quo euolutio semper fit ex praedicato praecedentis praemissae. *Sorites Goclenianus* est syllogismus vniiformis, in quo euolutio semper fit ex subiecto praecedentis praemissae.

Consect. §. 628. In sorite itaque vulgari siue communi conclusio ita est formanda, ut subiectum primae praemissae sumatur pro subiecto conclusionis, praedicatum vero ultimae praemissae fiat praedicatum conclusionis (§. 627. 626. & 623.). In sorite vero Gocleniano subiectum postremae praemissae fieri debet subiectum conclusionis, & praedicatum primae praedicatum conclusionis (§§.citt.)

Probl. §. 629. *Reductio soritis vulgaris ad syllogismos primae figurae synthetice ita instituitur*: sumatur prima praemissa loco minoris propositionis; secunda, loco maioris, inde inferatur conclusio? haec denuo accipiatur pro minore, tertia praemissa pro maiore; & inde denuo euoluatur conclusio, atque ita continuetur, donec perueniamus ad syllogismum, cuius conclusio est ipsa conclusio soritis.

Probl. §. 630. *Analytice reducitur sorites vulgaris ad figuram primam*, si praemissa postrema, vt pote idem habens cum conclusione soritis praedicatum (§. praeced.), sumatur loco maioris propositionis (§. 536.); ex hoc enthymemate suppleatur deficiens propositio minor (§. 575.), quae pro noua conclusione est sumenda, cui tanquam maior propositio inseruit praemissa penultima, ex qua & conclusione ista restitui debet propositio minor, atque hac ratione progrediatis, donec prodeat syllogismus, cuius vtraque praemissa iam deprehenditur in ipso sorite.

Theor. §. 631. *Omnes praemissae in sorite vulgari sunt pro-*

propositiones maiores in prima figura, *prima* tan-
tum excepta (§. 630. 629.), adeoque debent esse
vniuersales (§. 554.).

§. 632. *Praemissa prima* soritis vulgaris est Theor.
propositio minor in prima figura (§. 629. 630.),
per consequens semper debet esse *adfirmans* (§. 555.).

§. 633. Si vna ex reliquis soritis directi prae- Theor.
missis, ultima excepta esset negans, in reductione
synthetica conclusio non minus esse deberet ne-
gans (§. 542.). Haec vero, cum syllogismi se-
quentis in prima figura debet fieri propositio mi-
nor (§. 629.), negans esse minime potest (§. 555.).
In reductione analytica minores sunt supplendae
(§. 630.), quae *adfirmantes* sint necesse est (§. 555.).
Haec euadunt conclusiones sequentium syllogismo-
rum (§. 630.), adeoque conclusiones sequentium
syllogismorum debent esse *adfirmantes*, per con-
sequens nulla eorum praemissa potest esse negans
(§. 542.). Ultima vero praemissa in sorite vulga-
ri potest negatiua esse. Licet enim tum conclu-
sio soritis euadat negans, nihil refert, siquidem
illa non sit denuo propositio minor alius syllogis-
mi. Secundum reductionem analyticam idem li-
cite admittitur. Etiam si enim praemissa ultima
sit negans, minor tamen, utpote supplenda, est
adfirmans, nec aliud inde incommodum est me-
tuendum. Ergo omnes praemissae in sorite vulga-
ri debent esse *adfirmantes*, sola ultima excepta,
quae quippe potest esse negans.

Interim infinitae possunt esse istae propositiones, Schol.
scilicet si sequentis praemissae subiectum sit ter-
minus negatiuus: tum enim particula negatiua
in sequenti praemissa occurrens, pertinet ad
praedicatum illius, quod quippe sicut subiectum
praecedentis praemissae. Falluntur itaque, qui
praemissas in sorite omnes, prima excepta, posse
esse negantes, sibi persuadent.

Probl.

§. 634. *Sorites Goclenianus synthetice ad primam figuram ita reducitur: praemissa eius prima sumatur loco maioris, secunda loco minoris propositionis, & hinc inferatur conclusio; haec tanquam major secundi syllogismi est sumenda, praemissa soritis tertia tanquam minor, ex quibus noua deducatur conclusio, & sic continuetur, donec peruenias ad syllogismum, cuius conclusio est ipsa conclusio soritis Gocleniani.*

Probl.

§. 635. *Analytice sorites Goclenianus dupli modo reduci potest:*

I) Sumatur conclusio soritis & praemissa ultima, quae idem habet cum conclusione subiectum (§. 628.), tanquam minor propositio (§. 536.); suppleatur hinc propositio maior. Haec propositio maior sumatur pro conclusione noua, antepenultima soritis praemissa pro minore, & noua fiat maior. Ita negotium hocce est continuandum, donec proueniat syllogismus, cuius utraque praemissa deprehenditur in sorite, siue cuius maior propositio est prima soritis praemissa.

II) Sumatur pro maiore propositione syllogismi primi, praemissa soritis prima, secunda pro maiore in secundo syllogismo &c. subsumatur ubique subiectum conclusionis sub propositionis maioris subiecto, ad propositionem minorem supplendam, & exinde in quolibet syllogismo inferatur conclusio, donec peruenias ad syllogismum, cuius propositio minor est ipsa ultima soritis Gocleniani praemissa.

Theor.

§. 636. In sorite Gocleniano, si reducatur synthetice, vel etiam analytice, modo primo, praemissae omnes, prima excepta, sunt propositiones minores in prima figura (§. 635. no. I. 634.), adeoque debent esse adfirmantes (§. 555.). Quodsi analytice, & quidem modo posteriori, redu-

reducatur, praemissa ultima fit minor in prima figura (§. 635. no. II.), adeoque necessario debet esse adfirmans (§. 555.), reliquae praemissæ, primæ excepta, omnes fiunt propositiones maiores, quibus praecedentium syllogismorum minores sunt probandæ, quæ itaque minores euadunt conclusiones secundi & sequentium syllogismorum, adeoque conclusiones illorum syllogismorum debent esse adfirmatiuae (§. 555.), per consequens maiores horum syllogismorum non possunt esse negatiuae (§. 542.), prima autem praemissa quo minus sit negans, adeoque conclusionem faciat negantem, nihil obstat, siquidem prima illa conclusio non fuit minor propositiō alius syllogismi. Ergo *omnes soritis Gocleniani praemissæ, prima excepta, debent esse adfirmantes.*

§. 637. In resolutione soritis Gocleniani synthetica, praemissa prima fit maior in prima figura (§. 634.), adeoque debet esse vniuersalis (§. 554.), conclusiones prodeentes semper iterum euadunt maiores in sequentibus syllogismis (§. 634.), adeoque omnes debent esse vniuersales (§. 554.), per consequens reliquæ etiam soritis praemissæ omnes, quæ euadunt minores, ultima excepta itidem debent esse vniuersales (§. 542.); ultima potest esse particularis: licet enim tunc fiat conclusio postrema particularis, nihil refert, quoniam ista non ulterius adhibetur tanquam maior syllogismi aliis cuiusdam. In resolutione analytica modo priori instituta, omnes quidem praemissæ, prima excepta, fiunt minores, & maior est supplenda (§. 635. no. I.), sed quoniam maior tum fit rursus conclusio noui syllogismi, conclusiones omnium syllogismorum ex illa resolutione prodecentium, ultimo excepto, debent esse vniuersales (§. 554.), adeoque propositiones minores

nores particulares esse non possunt. Ultima praemissa soritis Gocleniani etiam si particularis sit, adeoque conclusio prima identidem particularis esse debeat, nullum committitur vitium, quoniam haec non fuit propositio maior alius cuiusdam syllogismi. In resolutione analytica modi postremi omnes praemissae sunt maiores, ultima excepta, quae sit minor (§. 635. no. II). Ergo *omnes praemissae soritis Gocleniani, ultima excepta, debent esse uniuersales.*

Theor. §. 638. In sorite quolibet plures continentur syllogismi (§. 625.), ita quidem, ut unius conclusio sit alterius praemissa (§. 629. 630. 634. 635.), *omnis itaque sorites continet ratiocinationem poly-syllogisticam* (§. 617. 615.), licet mutilatam.

Definit. §. 639. *Epicherema* est syllogismus, cuius praemissarum alterutri, vel utriusque statim adiicitur probatio.

Schol. Actum est adhuc de illis ratiociniis, quae innituntur conuenientiae idearum, sive terminorum in propositionibus. Progrediemur nunc ad consequentias, quas vocant immediatas.

Theor. §. 640. Conclusio oritur, si terminos praemissarum diuersos combinemus (§. 529.). Ergo ex una praemissa non nisi unicum conclusionis extremum cognoscimus, quamdui vero praemissa altera ignoratur, ignotum est alterum conclusonis extremum, per consequens, *ex una praemissa non potest deduci conclusio.*

Definit. Consequentiae ergo immediatae non possunt esse modi ratiocinandi, vbi conclusio ex una deducitur praemissa (§. 640.).

Schol. Alii, vt ostendant, unicam praemissam non contine-re rationem conclusionis sufficientem, ad hoc provocant, quod, si vel maxime una illa praemissa nobis innotescat, mentem tamen non subeat conclusio,

ESTIDIT

clusio, quam alter ex ista praemissa deducere
vult; quod etiam experientiae est consentaneum.

§. 641. *Consequentia immediata* est modus con-
cludendi ab una vel aliquot propositionibus, ad
alteram, vel alias, ob regulam quandam logicam,
quam mente tenemus.

§. 642. Regularum logicarum, quibus inniti- Theor.
tur propositionum conuenientia & diuersitas sunt
variae (per capp. praeced.); unde variae possunt
formari consequentiarum immediatarum species
(§. praeced.).

§. 643. Dantur itaque consequentiae immedia- Conseq.
tae a specie ad genus particulariter (§. 119.), v.g.
ab actu ad posse; ab adfirmato vel negato super-
riori vniuersaliter ad neganda, vel adfirmanda
omnia inferiora (§. 114.), v.g. a negata possibili-
tate vniuersaliter ad negandam actualitatem; a
propositione aequipollente ad aequipollentem
adfirmative & negative; ab indefinita ad vniuers-
alem (§. 387. Schol.), ceteris tamen paribus; a
negante ad infinitam & de extremo negato (§.
410.), ab exponibili ad exponentes & vice versa
(§. 455. 459.); disiunctiua adfirmata ad copula-
tiuam negantem (§. 445. 451.), non tamen vice
versa (§. 448. 453.); a disiunctiua ad conditiona-
lem (§. 450.); a categorica quacunque ad condi-
tionalem (§. 432.); a particulari, siue indeter-
minata, ad vniuersalem, siue determinatam (§.
392.); ab hypothetica ad categoricam, siue sim-
plicem (§. 432. 392.); ab una oppositarum vera
ad alteram falsam (§. 490.); ab una contradictoria-
rum falsa ad alteram veram & ab una vera ad alte-
ram falsam (§. 505.); ab una contrariarum vera
ad alteram falsam non vice versa (§. 498.); ab
una subcontrariarum falsa ad alteram veram non
vice versa (§. 504. 500.); a veritate subalternan-
tia

tis ad veritatem subalternatae, non vice versa (§. 508.); a falsitate subalternatae ad falsitatem subalternantis, non vice versa (§. 509.); a vera conuersa ad ueram conuertentem, non semper vice versa (§. 519.).

Schol.

Referri hoc etiam solet consequentia immediata a *compositis ad diuisa adfirmative, non vero negatiue: a diuisis ad composta; ab existentia cum certa determinatione, ad existentiam rei simpliciter, siue a copula tertii adiecti vtraeque sumta ad copulam secundi adiecti.* Quam plurimas adhuc alias consequentiarium immediatarum species deprehendimus apud IVNGIVM in logica Hamburgensi, & praesertim, quem praceptorum ad cineres pie veneramus; & cuius immortalia profus sunt in nos merita. Excell. REVSCHIUM, in systemate logico, auro & cedro digno, qui prae certis in colligendis immediatis consequentiis insignem praeftit operam.

Theor.

Si propositione quaedam sit vera, certa locum habet idearum relatio (§. 371). Quodsi cum subiecto & praedicato eandem addas determinationem, prior illa idearum relatio mutari nequit, per consequens eadem maneat necesse est. Ergo, si propositione verae addatur propositione identica, quod prouenit, non minus verum sit oportet. (§. 479. & 371.).

Schol.

Est haec consequentia immediata minime nota, si quidem illius iam deprehenduntur vestigia in IOANNIS ABRAHAMI CVFFELLERI specimen artis ratiocinandi, Hamburgi (Amstelodami) a. 1684. in 8. edito. Pertinet ad eandam ratiocinatio obiectiva siue consequentia applicationis quorundam logicorum itemque consequentia immediata a rectis ad obliqua. Vocatur quoque consequentia immediata per additionem. Tolleremur, si ita eadem yellemus exprimere: si verae propositioni vera additur, quac prouenit est vera. Sisenim huic

huic propositioni: omnis spiritus est intelligens' addamus illam: corporeum est substantia, prodit, spiritus corporeus est substantia intelligens, quae tamen propositio est absurda.

§. 645. Si propositio aliqua est vera, illa idea-
rum relatio, quae significatur, habet locum (§.
379.), si itaque eandem determinationem dēmas
ex subiecto atque ex praedicato, inter ea quae
remanent, eadem adhuc locum habeat aportet
relatio, adeoque propositio, quae remanet, non
minus erit vera (§. cit.). Hinc, si ex propositione
vera substraxeris identicam, quae remanet, propo-
sitio etiam est vera (§. 479. & 371.).

Eadem hic notanda veniunt, quae ad §. praeced.

§. 646. In omni consequentia immediata ra-
tio conclusionis sufficiens deprehenditur in praec-
missa & regula logica, quam in mente habemus
(§. 641.), ergo praemissa potest sumi tanquam
antecedens, & conclusio tanquam consequens
(§. 432.) atque hinc formari syllogismus hypo-
theticus (§. cit.). Iam syllogismus conditiona-
lis quilibet potest reduci ad primam figuram
(§. 588.), per consequens quilibet consequentia
immediata potest transmutari in syllogismum pri-
mae figurae.

Atque ita ad finem perducta est integra de syllogis-
mis doctrina. Ratio praecipua cur haecce vberius
sunt pertractata, est, ut inferuant demonstrationi-
ni. Progrediendum nobis ergo nunc erit ad hanc
de demonstratione materiam, si antea alia qua-
dam praemittenda praemiserimus.

CAPUT VII.

DE

VERITATE EIVSQUE OPPOSITO.

Probl.

Quid sit veritas logica ostensum est (P. §. 99.) quid veritas in ideis (§. 129.) in propositionibus (§. 371.), quandonam ratiocinium sit verum, patet ex iis, quae cap. praeced. sunt dicta, vnde illa hic repeterem superuacaneum foret.

§. 647.

Theor.

Propositio est vera, si illa praedicati ad subiectum relatio habet locum, quae in eadem enunciatur (§. 371.), per consequens, si praedicatum sub ea, quae in propositione indicatur, relatione, determinatur per subiectum, propositio est vera, & vice versa, si vera est propositio praedicatum sub ea, quae significatur relatione, per subiectum determinetur oportet.

Conf. I.

§. 648. Propositio itaque adfirmativa vera est, si praedicatum determinatur per subiectum (§. praeced. & 420.) ; negativa autem si oppositum praedicati per subiectum determinatur, siue quod illud praedicatum subiecto non competit (§. cit. & 337.).

Conf. II.

§. 649. Qui ergo ostendere vult propositionis alicuius veritatem, ei ostendendum incumbit, si propositio est adfirmativa, quod ipsum praedicatum ; si negativa, quod oppositum praedicati per subiectum determinetur (§. praeced.).

Theor.

§. 650. Propositio est falsa, si ea praedicati ad subiectum relatio non habet locum, quae in propositione significatur (§. 371.), per consequens, si oppositum praedicati sub ea relatione, quae in propositione enunciatur, per subiectum determinatur (§. 337.). Hinc propositio adfirmans falsa est,

est, si oppositum praedicati per subiectum determinatur, negativa autem, si praedicatum determinatur per subiectum (§. 420.).

§. 651. Per consequens falsitatem alicuius propositionis ostensurus, manifestare Deinit. debet, si illa sit adformativa, oppositum praedicati; si negativa, ipsum praedicatum per subiectum determinari (§. praeced.).

§. 652. Ille perspicit veritatem propositionis, qui Theor. perspicit, quomodo relatio praedicati in eadem significata, determinetur per subiectum. Falsitatem propositionis perspicit, qui perspicit quomodo oppositum eius relationis, quae in propositione indicatur, per subiectum determinetur.

§. 653. Si quis adeo cognoscat quidem, quod Conseqt. relatio praedicati ad subiectum in propositione significata habeat locum, vel non habeat, sed non perspicit, quomodo relatio praedicati, vel eius oppositum determinetur per subiectum, is nouit quidem propositionem veram esse, vel falsam, ait veritatem vel falsitatem illius non perspicit (§. praeced.).

§. 654. Omnis propositione negativa aequipolle Theor. adformatiue, infiniti praedicati (§. 410.). Cum itaque propositione adformatiua sit vera, si praedicatum determinatur per subiectum (§. 648.), veritas propositionis generatim est determinabilitas praedicati per notionem subiecti.

§. 655. Illud, ex quo aliquid potest agnosciri, Definit. vocatur criterium, sive nota. Criterium veritatis est propositioni intrinsecum, vnde agnoscitur eam esse veram; criterium falsitatis autem est propositioni intrinsecum, vnde agnoscitur, eam falsam esse.

§. 656. Criterium ergo veritatis alicuius propositionis est determinabilitas praedicati per subiectum

Coruini Logica.

O iectum

iectum (§. 655. & 654.); falsitatis, si oppositum praedicati per subiectum determinatur.

Theor. §. 657. Ex vero non nisi verum sequitur (§. 543). Iam, quod demonstratur, deducitur ex principiis indubitatis (P. §. 79.), adeoque ex vero (P. §. 78. & 99.); quicquid ergo demonstratur est verum.

Definit. §. 658. *Ad sensus propositioni praebetur*, si habetur pro vera.

Theor. §. 659. Error est adsensus propositioni falsae datus (P. §. 106.), consequenter, qui errat, propositionem falsam habet pro vera (§. 658.).

Definit. §. 660. *Praecipitantia in iudicando* est actus adsentendi propositioni nondum sufficienter probatae & explicatae.

Definit. §. 661. *Iudicium per praecipitantiam latum* vocatur *praeiudicium, sive praeindicata opinio*.

Schol. Vox haecce in foro, sive significatu iuridico denotat eiusmodi quid, quod alia vice in eadem causa praebet exemplum ad iudicandum. Nos termino isto hic in significatu philosophico utimur.

Conseq. §. 662. Oriuntur itaque praeiudicia ex nimia in iudicando velocitate (§. praeced. & 66.), adeoque pertinent ad facultatem cognoscitivam (P. §. 23. & 65.).

Definit. §. 663. *Iudicium illud per praecipitantiam latum, vel verum est, vel falso;* hinc *praeiudicium vel verum est, vel falso*.

Conseq. §. 664. *Praeiudicia itaque falsa sunt errores* (P. §. 100.), adeoque ex obscuritate idearum resultant necesse est (§. 34.).

Definit. §. 665. *Iudicia vel a persona, vel a re quadam desumuntur, unde praeiudicium vel est personalis, vel realis.* Si prius, aut desumitur ab ipsa persona iudicantis, & quidem vel a perfectionibus, vel ab imperfectionibus, quas maiores esse, quam

quam sunt, sibi persuadet iudicans; prius vocatur *praeiudictum nimiae confidentiae*, posterius *nimiae dissidentiae*, erga se ipsum, audit; aut a persona quadam alia, eiusque rursus vel perfectionibus, vel imperfectionibus, unde oritur *praeiudicium auctoritatis*, & *praeiudicium dissidentiae erga alios*.

Pro diuersitate perfectionum & imperfectionum, Schol.
quas iudicans praeccipitanter vel sibi, vel aliis tribuit, variae rursus enascuntur praeiudiciorum personalium species, v. g. *praeiudicia eruditionis, sapientiae, eloquentiae, virtutis, elegantiae morum, aetatis, famae, nationis, sectae, fortunae, librorum eorumque magnitudinis, multitudinis, diuitiarum, corporis, ordinis &c.*

§. 666. Res illae, a quibus desumuntur *prae*judicia realia, vel concernunt tantum cognoscenda, vel agenda. Si prius *praeiudicia* sunt *theoretica*; si posterius *practica*.**

Variae hic iterum dantur classes v. g. *praeiudicia Schol. philosophica, theologica etc. speciatim logica, metaphysica, moralia etc. antiquitatis, nouitatis etc.*

§. 667. *Paralogismus* est syllogismus, cuius *Definit. consequentia non est legitima. Speciatim sophisma siue paralogismus sophisticus est paralogismus, consulto ad aliquem circumueniendum adhibitus. Hic vocatur etiam captio, syllogismus sophisticus, syllogismus fallax, cauillatio &c. Fallacia est ipsum illud vitium consequentiae in syllogismo.*

Nonnulli paulo aliter definiunt paralogismum & Schol. sophisma, per illum intelligentes syllogismum manifesto formae vitio laborantem, per hoc vero, cuius formae vitium sit occultum.

§. 668. In omni itaque paralogismo, adeoque *Consect. & sophismate*, fallacia obvia sit necesse est, (*§. praeced.*).

Definit. §. 669. Fallacia latet vel in signo cogitationis in suppositione materiali, vel in signo cogitationis in suppositione formalis sumto. Prior fallacia in dictione; posterior fallacia extra dictiōnem salutatur.

Definit. §. 670. Fallacia in dictione haeret vel in una syllogismi voce, vel in pluribus. Inde fallacia simplicis dictiōnis: hinc fallacia coniunctae dictiōnis resultat. Fallacia simplicis dictiōnis denuo vel est fallacia aequiuocationis, vel accentus, seu prosodiae, vel figurae dictiōnis, prout terminus vel est aequiuocatus, vel unus terminus cum alio confunditur propter erroneam prosodiām, seu quantitatem termini; vel quod termini suppositio mutatur. Fallacia coniunctae dictiōnis oritur vel ex ambiguitate orationis; vel ex compositione eorum terminorum, qui componendi non erant; vel ex diuisione, seu disiunctione eorum, qui sciungi non debebant. Si primum obtinet habes fallaciām amphiboliae; si secundum, fallaciām compositionis; si tertium, fallaciām diuisionis,

Definit. §. 671. Fallacia extra dictiōnem vel latet in praemissis, & dicitur fallacia antecedentis; vel in conclusione, quae scilicet non sequitur ex praemissis, unde fallacia consequentis. Fallacia accidentis locum habet, si ex eo, quod per accidens est, concluditur ad id, quod est per se. Fallacia ad dicto secundum quid, ad dictum simpliciter, si aliquid absolute ac vniuersaliter accipitur, quod non nisi cum restrictione particulariter erat accipendum. Vbi vero aliquid, quod absolute seu simpliciter quidem dictum, secundum quid, i. e. cum exceptione, restrictione, aut limitatione est intellegendum, sumitur pro simpliciter posito, & hinc conclusio deducitur, fallacia ad dicto simpliciter ad dictum

dictum secundum quid obtinet. Fallacia non causae ut caussae est, si aliquid tanquam caussa allegatur, quod talis non est. Fallacia falsi medii, si falsus adhibetur medius terminus. Fallacia plurium interrogationum, si in quaestione plura simul continentur, quam ut simplici responsonie eidem satisfieri queat. Fallacia petitionis principii sive quaesiti, si illud, ex quo aliquid probare volumus, aequo est dubium, ac illud, quod probare inde volumus. Fallacia ignoratio elenchi audit, si aliud probatur, quam quod probandum erat, quae speciatim ignoratio elenchi audit, si aliud refutamus, quam quod refutandum erat.

Aliqui logicorum vnam alteramue fallaciem aliter Schol. I.
definiunt, v. g. quando dicunt fallaciam non causae ut caussae, si in syllogismo quodam conclusio-
nem falsam esse colligitur ob rationem, quae ta-
men non habet locum. Alia ut taceamus.

Postquam de veritate & eius opposito actum est, iam Schol. II.
ad diuersas quasdam humanae cognitionis species
breuibus enucleandas accingemus.

CAPUT VIII.

DE COGNITIONE CERTA ET PROBABILI.

§. 672.

Cognitio nostra est certa de aliqua re, si ali- Definit.
quid ita verum esse cognoscimus, ut oppo-
situm non posse inuenire locum, iudicemus.
Quando incerti simus de aliqua re, hinc patet.

§. 673. Non raro unus agnoscit veritatem ali- Exper.
cuius propositionis, & perspicit, eius oppositum

O 3

non

non posse esse, cum de altero idem praedicare non queat.

Conseq. §. 674. Eadem itemque propositio vni potest esse certa, cum alteri non sit, nisi incerta (§. 673. & 672.).

Definit. §. 675. Requisita ad veritatem vocantur ea, per quae praedicati ad subiectum relatio determinatur.

Theor. §. 676. Qui omnia ad veritatem requisita adesse agnoscit, perspicit ea, per quae praedicati ad subiectum relatio determinatur (§. praeced.); adeoque veritatem propositionis, ita ut agnoscat, oppositum eius esse impossibile, (§. 654.), per consequens de illa est certus (§. 672.).

Theor. §. 677. Quodlibet requisitum ad veritatem est eiusmodi quid, ex quo praedicatum subiecto vel competere vel non competere cognoscitur (§. 675. & P. §. 63.). Hinc quolibet requisitum ad veritatem est ratio, cur praedicatum subiecto conueniat, vel non conueniat (P. §. 18.) & omnia simul constituant rationem sufficientem (P. §. cit.), quaedam vero eorum insufficientem tantum.

Conseq. §. 678. Quicunque adeo agnoscit requisita ad veritatem omnia, rationem sufficientem propositionis cognoscit (§. praec.), qui vero non nisi vnum, vel aliquot requisita ad veritatem cognoscit, rationem tantum insufficientem, cur praedicatum subiecto vel competit, vel non competit, cognoscit.

Definit. §. 679. Cognitio nostra est probabilis, si ob rationem insufficientem aliquid habemus pro vero.

Conseq. §. 680. Si ergo probabiliter tantum aliquid cognoscimus, quaedam tantum perspicimus requisita ad veritatem (§. praeced. & 678.,) & quo plura ad veritatem requisita nobis sunt in promtu, eo probabilius nostra est cognitio. Si vero plura

plura desunt, quam in promptu habemus, est *improbabilis* tantum.

§. 681. Syllogismus, cuius alterutra vel vtraque praemissarum in syllogismo est probabilis tantum, vocatur *syllogismus probabilis, topicus dialecticus*, &c.

§. 682. Si propositio fundamentalis in syllogismo probabilis tantum est, si vel maxime subsumtio sit certa, conclusio tamen identidem probabilis tantum erit. Si subsumtio tantum sit probabilis, res eodem modo se habet. Hinc si vel unica praemissa in syllogismo est probabilis tantum, conclusio non minus est tantum probabilis (§. 534.), consequenter *syllogismi dialectici conclusio non nisi probabilis est* (§. praeced.).

§. 683. Quodsi ergo in ratiocinatione polysyllogistica vel unica praemissa sit probabilis tantum, illius conclusio aequae tantum probabilis erit (§. praeced. & 617.).

§. 684. Syllogismus topicus est syllogismus (§. 681.), consequenter regulis syllogisticis conformiter construi debet (§. 528. 531.), adeoque ratione formae non differt a syllogismo, cuius vtraque praemissa est indubia, sive demonstrativa (§. 521.). Interim *syllogismi dialectici* praemissa vtraque est certa, syllogismi autem probabilis una minimum probabilis solummodo (§. 681.), consequenter *syllogismus dialecticus a demonstrativo differt tantum ratione materiae* (proxime nimirum, §. 532.).

§. 685. Non raro unius aliquam propositionem pro vera habet, ita, ut agnoscat oppositum illius esse impossibile, cum alter eandem quidem propositionem habeat pro vera, sed cum formidine oppositi.

§. 686. Propositio itaque, quae vni est certa, O 4 Conseq^t. alteri

dicare
potest
673.
ar ea,
ermi-
adef-
ti ad
ed.) ;
oscat,
, per
m est
o vel
675.
d ve-
con-
nnia
cit.),

ifista
pro-
non
in co-
cur
com-

b ra-
vero.
l co-
equi-
quo
rom-
vero
plura

alteri non raro est probabilis tantum (§. praeced. & 679.).

Theor. §. 687. Nihil existere potest, nisi possibile sit (per princ. Ontol.). Quodsi ergo ostendi potest, impossibile esse, ut hoc vel illud existat, ostendi potest absentia necessarii ad existentiam requisiti, per consequens neque pro probabili est reputandum (§. 680.). *Cuius itaque existentia debet esse probabilis minimum, illud possibile sit oportet.*

Theor. §. 688. Multa sunt possibilia, quae ideo non statim existunt (per exper.), & quaecunque existunt, sub certis circumstantiis actualitatem nanciscuntur. Licet ergo aliquid existere possit, eam tamen ob causam existentia ipsa rei nondum est probabilis (§. 680.). Hinc *istius, quod possibile, non statim probabilis est existentia.*

Theor. §. 689. In propositione probabili quaedam ad veritatem requisita non cognoscimus (§. 679. 680.). Iam fieri potest, ut reliqua desint, quae tamen non minus requiruntur, si propositio esse debeat vera; vel etiam ut adsint quoque requisita cetera, quapropter *propositio probabilis potest esse falsa, sed etiam vera* (§. 371.).

Theor. §. 690. Non raro contingit, ut omnia ad veritatem requisita in propositione reuera deprehendantur, cum tamen vnu vel alter non nisi paucissima eorum perspiciat (per exper.); cum itaque si plura nobis deficiunt ad veritatem requisita, cognoscimus vero tantum pauciora, propositio nobis sit improbabilis (§. 679. 680.): *fieri potest, ut illud, quod improbabile nobis videtur, sit verum* (§. 371.).

Definit. §. 691. *Probatio insufficiens sive persuasio sufficietue talis, vocatur probatio, quae fit ex principiis nondum certis.*

Definit. §. 692. *Principia precaria dicuntur propositiones,*

nes, que sine probatione ceu verae sumuntur, ad aliquid inde probandum.

Propositiones itaque, quae omni ratione destituantur, si tanquam principia adhibentur, ad aliquid inde probandum, sunt principia precaria. (§. praeced.), & probatio ipsa est insufficiens (§. 691.).

§. 693. Principia, quae nondum sunt certa, possunt esse probabilia, improbabilia, & precaria. *Probatio probabilis* est, in qua adhibetur principium probabile tantum; *improbabilis*, in qua improbable; *precaria*, in qua precarium.

§. 694. Probationes probabiles, improbabiles & precariae sunt probationes insufficientes (§. praeced. & 691.).

§. 695. *Opinio* est propositio insufficienter probata.

§. 696. Opinio itaque potest esse probabilis, improbabilis, & precaria (§. praeced. & 694.).

§. 697. Propositio, quae demonstrari nondum potest, quam tamen pro vera adsumimus, quoniam rationes aliquius rei ex ea reddere possumus, dicitur *hypothesis*, sive *hypothesis philosophica*.

§. 698. Hypothesis itaque ita debet esse comparata, ut rationes illius rei, eiusque phaenomenorum, propter quam est inuenta, possint ex ea reddi (§. praeced.). Quodsi ergo comprehenduntur, quorum ratio ex hypothesi non suppeditari potest, cum tamen deberet posse id fieri, hypothesis ista non est probabilis (§. 675. 680.), & eo est probabilior hypothesis, quo plurimum rei phaenomenorum ratio ex eadem reddi potest (§. 679.).

§. 699. Si res aliter se habet, quam propositio enunciat, haec est falsa (§. 371.), ubi ergo comprehenduntur rei phaenomena, quae contrariantur hypothesi, res non ita potest esse, prout hypothesis

O 5 enun-

aeced.
oile sit
otest,
stendi
uisiti,
utan-
er esse
o non
ne ex-
nan-
, eam
m est
fibile,
m ad
679.
quae
o esse
uisita
t esse
veri-
hen-
pau-
ita-
quisi-
opo-
fieri
etur,
ful-
prin-
tio-
nes,

enunciat, per consequens *hypothesis eo casu est falsa* (§. 371.).

Theor. §. 700. Hypothesis nondum est propositio certa (§. 697. & 672.), per consequens nondum potest adsumi tanquam principium indubium (P. §. 78.), adeoque *hypothesis non debet ingredi demonstrationem* (P. §. 79.).

Conseqt. §. 701. Quidquid ex hypothesi probatur insufficienter tantum est probatum (§. praeced.), adeoque est tantum opinio (§. 695.).

Definit. §. 702. Qui opinionem aliquam fouet, vel sibi conscientis est, quod insufficienter sit probata illa propositio, vel eandem habet erronee pro sufficienter probata. Item illa propositio vel est vera, vel falsa. Hinc *opinio est vel vera, vel falsa, itemque, vel persuasio nuda, vel persuasio vana*. *Persuasio nuda* est, cuius probationis insufficientiam ipse agnoscit, qui eam fouet; *vana* autem *persuasio* est opinio, quam is, qui eam fouet, habet pro sufficienter probata propositione, adeoque se de ea certum esse putat.

Theor. §. 703. *Cuius cognitio est certa, is perspicit propositionem ita esse veram, ut eius oppositum esse non possit* (§. 672.), consequenter *ipsius cognitio hoc in re mutari nequit*, siue is nunquam potest iudicare, illam propositionem esse falsam; si vero cognitio alicuius sit tantum vana persuasio, fieri potest, ut aliquando perspiciat, propositionem non esse sufficienter probatam; ubi persuasio fuerit nuda, contingere facile potest, ut peruideat eius oppositum locum habere, quod antea verum esse putabat; adeoque *opiniones sunt mutabiles*.

Theor. §. 704. Quod unus pro vero habet propter insufficientem probationem, eius probationem sufficientem perspicere alterum, non est penitus impossibile, vel etiam eundem deinceps perspicere suffici-

sufficientem probationem, qui antea non nouerat nisi insufficientem, nullam inuoluit contradictionem, ergo quod vni non est nisi opinio, id alter potest certo cognoscere; quin, quod eidem olim fuit opinio, sequenti tempore certo cognoscere potest.

Hinc est, quod nonnulli dicunt, terminum, *opiniatio*, esse relativum.

CAPVT IX.

DE

EXPERIENTIA ITEMQUE COGNITIONE
A POSTERIORI ET A PRIORI.

S. 705.

Cognitio sensu acquisita est *experientia*. Definit. Saepius experientia vocatur ipsum factum sensibile, Schol. siue phaenomenon. Non raro etiam propositio, quae exprimit cognitionem sensu adquisitam, hoc nomine venit.

§. 706. Nihil sentimus nisi existentia (§. 45.), Theor. per consequens singularia (§. 44.); *experientia* itaque non docet nisi singularia (§. 705.), adeoque semper debet tantum esse propositio singularis (§. 372.).

§. 707. Propositiones itaque vniuersales per experientiam haud cognoscimus (§. 706. & 374.). Conseqst.

§. 708. *Causa* est ens, quod continet rationem existentiae alterius entis. Definit.

§. 709. Nexus rerum perspicere, est opus rationis (P. §. 73.), consequenter cum sensus non sit ratio (P. §. 73. & 30.), ope solius sensus non perspicere possumus nexus rerum. *Vnum* itaque ens esse causam alterius, sensus adeoque & experientia (§. 705.), non docet (§. 708.).

S. 710.

Theor. §. 710. Quidquid sentimus, eius accipimus cogitationem (P. §. 28.), adeoque ideam (P. §. 15.). Quidquid itaque experimur, illius accipimus ideam (§. 705.) per consequens, cuius rei non habemus ideam, illam experientia nos non docuit.

Theor. §. 711. Experientia docet tantum singularia (§. 706.). Ut itaque alii veritatem eius etiam perspicere queant, quod aliquis, se expertum, pronunciat; prouocans ad experientiam easum debet allegare singularem, quo ita eandem experientiam alii sibi adquirere possunt.

Schol. Quodsi tamen eiusmodi experientia satis sit vulgaris, saltim illi non ignota, in cuius gratiam experientiam adducimus, possumus isto labore superiedere.

Definit. §. 712. *Vitium subreptionis in experiendo est error circa experientiam.*

Schol. Alii vtuntur etiam termino, *vitium subreptionis*, in doctrina de fallaciis, ita adpellantes fallaciam, qua plus vel minus est in conclusione, quam in praemissis.

Conf. I. §. 713. Vitium ergo subreptionis in experiendo consistit in eo, vt quis pro experientia habeat, quod talis non est, siue experientiam docere putet, quod ista nequaquam docet (§. 712. & P. §. 100.).

Conf. II. §. 714. Qui ergo propositionem vniuersalem pro experientia venditat, vel etiam vnum alterius causam esse, per experientiam constare dicit, vitium subreptionis committit in experiendo (§. 713. 799. 707.), quod etiam valet, si quis se experiri assuerat, cuius tamen ne habet quidem ideam (§. 713. 710.).

Definit. §. 715. *Possibilitas absoluta* dicitur, vi cuius aliiquid in se nullam continet contractionem; *possibilitas phisica* autem, sufficientia virium alii cuius entis ad aliiquid actuandum.

§. 716.

§. 716. Possibilitas absoluta est abstractum, Theor.
adeoque, existere, non potest dici, per conse-
quens, aliquid absolute esse possibile, non expe-
rimur (§. 706). Quicunque ergo possibilitem
rei alicuius absolutam experientiam docere adfir-
mat, a vitio subreptionis in experiencingo vix poterit
liberari (§. 713.).

Notandum, quod non raro philosophis illud etiam Schol. 1
per experientiam cognosci dicatur, quod immé-
diata ex experientia proprie sic dicta concluditur.
Qua ratione, si quis adlerat, experientia constare
possibilitatem alicuius absolutam, omnino non est
taxandus, quoniam experientia ipsa docet existen-
tiam, ab hac vero possibilitem absolutam, me-
diante unico ratiocinio, concludi potest.

§. 717. Sufficientia virium ad res varias actu- Theor.
andas in nobis existit (per exper.), eam itaque nos
experiiri si dicamus, non est absurdum (§. 706.).
Ergo possibilitem physicam docere potest experien-
tia (§. 715.).

V. g. me posse attendere, modo voluerim, id est, vi- Schol.
res meas sufficere ad hanc existentiae redden-
dam, si voluerim, rellissime experientiam me do-
cere dico; nihil enim hoc aliud est, quam: expe-
riencia me docet, quod si voluntatem attendem
habuerim, attentio in me deprehendatur. Si quis
hoc negat, istum terminum confundere, est in
confesso.

§. 718. Quod ex experientia aliqua conclu- Theor.
dimus, non est id ipsum, quod experimur: Si
quis ergo illud, quod ex experientia aliqua ope ra-
tiocinii demum deriuauit, pro ipsa experientia ven-
ditet, vitii subreptionis in experiencingo est reus (§.
713.).

Repetendum interim hic venit, quod dictum ad §. Schol.
716. in Schol. Cum quoque non sit impossibile,
ut id, quod ex aliqua experientia concluditur,
fentiri

sentiri etiam queat, v.g. si ex eo, quod canem Titii
in aedibus Meuii viderim, concludo probabiliter,
Titium esse in aedibus Meuii, idem experiri ali-
quis potest: ea quae in spho dicta, ita sunt intel-
ligenda, si quis id, quod ex experientia deduxit de-
num, pro experientia ipsa venditet, tum ab eo
committi subreptionis in experiendo vitium.

Definit. §. 719. Experientia diuidi solet in externam &
internam. *Experientia interna* est cognitio sensu
interno; *externa*, externo adquisita.

Definit. §. 720. Aliae experientia diuisio est in obser-
uationem & experimentationem, sive experimen-
tum. *Observatio sive experientia vulgaris*, est co-
gnitio phaenomini sine opera nostra existentis.
Experimentum est cognitio phaenomeni, nostra
demum opera contingentis; dicitur etiam *expe-
rientialis*.

Schol. Sæpiissime per *obseruarionem* intelligunt logici ipsum
istud plænomenon absque opera nostra existens,
per *experimentum* phaenomenon, quod nostra de-
mum opera interueniente contingit.

Definit. §. 721. *Prius* vocatur *altero*, quod in se con-
tinet alterius rationem; *vti posterius altero* est,
quod rationem sui in altero habet.

Conseqst. §. 722. *Essentia* itaque prior est attributis &
modorum possibilitatibus (§. 721. & 1.), nec
non causa prior caussato (§. 721. & 708.), at-
tributa vero & modorum possibilitates sunt poste-
rius essentia (§. 721. & 1. 2. 5.), caussatum autem
posteriorius sua causa (§. 708.).

Definit. §. 723. *Cognitio a priori* est, qua aliquid co-
gnoscimus ex eo, quod est prius; *cognitio a pos-
teriori*, qua aliquid cognoscimus ex eo, quod po-
sterius est.

Schol. Sic v.g. dicimus cognoscere Dei existentiam a priori,
si ex ipsa Dei essentia eandem cognoscimus; a po-
steriori,

steriori, si ex hoc vniuerso, tanquam causato Deum cognoscimus, tanquam causam. Multi hodie definiunt cognitionem a priori, quod sit ea, quam ratiocinando adquirimus; cognitionem a posteriori, quam experiendo seu per sensum verum repugnat istud terminorum apud philosophos recepto significatu.

§. 724. Vbi ergo ex essentia cognoscimus attributa & modorum possibilitates, ex causa causatum, cognoscimus rem a priori (§. 723. 722.), vbi vero ex attributis essentiam, ex causa causam, cognoscimus rem a posteriori (§§. cirt.).

§. 725. Nostra cognitio est certa, si rem ita Theor. esse cognoscimus, ut oppositum eius esse non possit (§. 672.). Iam si per sensum aliquam rem esse cognoscimus, eam ita habemus pro vera, ut oppositum illius impossibile esse judicemus; per consequens cognitio nostra est certa per experientiam, si rem esse experimur, seu si praedicatum competere subiecto ipsa nos experientia docet (§. 705.).

Quando nostra cognitio sit certa per demonstracionem, Schol. item a priori & posteriori, ex dictis satis elucet.

§. 726. Iudicium intuituum est iudicium, quod Definit. experientia duce formatum, seu quod exprimit experientiam. Iudicium discursuum vero sive dianoëticum, quod per ratiocinium elicetur, sive conclusio ratiocinii.

Patet ex dictis, qua ratione iudicium intuituum & discursuum debeat formari (§. 726.).

CAPUT

CAPVT X.

DE

ARTE INVENIENDI
SECTIO I.

DE

ARTE EXPERIVNDI

§. 727.

Definit. **A**rs inueniendi est dexteritas eruendi veritates incognitas ex cognitis quibusdam.

Schol. Dicitur etiam *ars heuristica*.

Definit. §. 728. *Ars inueniendi sensualis*, siue *ars experiundi*, siue *aesthetic*a est, quae nititur sensu, seu sensu potissimum fit. *Ars inueniendi rationalis* vero, siue *intellectualis*, quae potissimum ratio-
cinando absolvitur. Prior iterum est vel *ars obseruandi*, vel *experimentandi*; illa, qua quis obseruationes; haec, qua quis experimenta rite in-
stituere nouit. Quid *obseruator & experimenter*, patet.

Schol. Sumitur in hisce definitionibus *ars inueniendi* subiectio, quatenus in subiecto quodam deprehenditur. Non raro accipitur ista vox *objektive*, ut denotet complexum regularum, secundum quas est incedendum veritates inuenturo. De vocibus: *ars experiundi, obseruandi, experimentandi, ars inueniendi rationalis*, idem est notandum.

Definit. §. 729. Quid *ars inueniendi apriori & aposteriori* patet ex §. 727. & 723.

Definit. §. 730. Quidquid experimur illud existit (§. 45. & 705.), per consequens est possibile, adeoque logice verum (P. §. 92. 98.).

Theor. §. 731. Si quid docet experientia, illud est verum (§. praecced.), nec vltiori eget probatione (§. cit.);

(§. cit.) ; per consequens experientiae sunt principia indubitata. (P. §. 78.), adeoque possunt adhiberi in demonstrationibus. (P. §. 79.).

Possent hic edisceri multa de celebri inter philosophos quaestione, *vtrum nos fallant sensus?* Facile autem patet, si organum sensorium rite sit constitutum, ab obiecto ipse adcommodato sufficienter adficiatur, adeoque sit distantia organi sensorii ab obiecto iusta, medium inter organum & obiectum recte se habeat, attentaque sit mens nostra, nos non fallere sensus; rem enim nobis representamus eorum ope, prout adficiat organa sensoria. Adeoque sensus, positis omnibus requisitis ad sensendum, non fallunt. Qui sensibus fidem adhiberi nolunt, viam pandunt ad scepticissimum, saltim partialeam. Interim res non raro aliter se habent, atque adparent (per optic.), vnde non debemus judicare, res ita mihi adparere, ergo ita est. Hoc verum est, rem ita mihi adparere, adeoque sensus me eatenus non fallit, representat rem, prout adficit organon sensorium. Si vero iudicemus: res ita est; iudicium nostrum facile falsum evadit.

§. 732. *Observationem qui legitime instituere Probl.* capit, ante omnia debitam adferat attentionem & veritatis amorem, animumque praeiudiciis vacuum, attendat obiecto sensibili sufficienter, proinde distinguat ea, quae sentit, ab iis, quae vel imaginatur, vel ex eo quod sentit, concludit, ne in vitium subreptionis incidat (§. 720.).

Consultum est, vt observationem, si alicuius sit Schol. I. momenti, consignemus literis, aliasque, vt eandem instituant observationem, rogitemus, quo ex consensu pateat magis nobis veritas, ex disensu autem, si fortassis talis oriatur, alterutrius falsitas possit cognosci (§. 490.).

Alia problemata, quae hue essent referenda, iam su- Schol. II. pra Cap. I. sunt resoluta, v. g. de formatione idearum per sensus &c.

Probl.

§. 733. Ut experimenta rite instituantur, ea sunt notanda, quae ad §. praeced. dicta, modores antea rite præparetur, vt id existat, quod cognoscere percupimus, adeoque notitia instrumentorum, & ea legitime adhibendi habitu vel dexteritate sit instructus (§. 720.).

Probl.

§. 734. Ope experientiae possumus pervenire ad cognitionem probabilem possibilatis vel etiam actualitatis alicuius obiecti, si obseruationes, vel experimenta, vel utraque adhibeamus diligenter, vt ex iis cognoscamus, quod cupimus. Sin vero obseruatio vel experimentum sit indubium, & ex eadem aliquid colligamus, recte ratiocinando, certam ita adquirimus cognitionem (§. 672. 606. & P. §. 79.). Si quid existere obseruamus, vel per experimentum cognoscimus, vel per experientiam euadimus certi de rei veritate (§. 725.).

Probl.

§. 735. Ope experientiae inuenire possumus, vtrum aliquod praedicatum in ente alicuius generis vel speciei sit modus, an vero attributum vel essentiale? Quod enim uno tempore in subiecto alicuius speciei subiecto non inexistit, id non inest constanter, adeoque pertinet inter mutabilia, per consequens est modus entium illius (§. 3.), eius vero possibilitas, possibilitas modi, adeoque attributum eorum (§. 5.). Quodsi vero quid in pluribus subiectis eiusdem speciei constanter obseruatur,, nec vnquam, etsi eadem subiecta frequentis sint obseruationis, contrarium deprehendimus; id inductione incompleta probabiliter generi vel speciei isti constanter inesse, colligitur (§. 608. & 680.), adeoque vel esse attributum vel essentiale (§. 1.).

Theor.

§. 736. Si quid re salua ab ea auferri nequit, id ei immutabiliter inest, adeoque est aut essentia-

le, aut attributum (§. 1.). Quod vero saluare potest abesse, mutabiliter ei inest, adeo modus.

§. 737. Modi cur insint subiecto, ratio est ex Theor. tra subiectum (§. 3.), per consequens si aliquod subiectum ex contiguitate eorum in contiguitatem contrariorum transferas, vel expectes, donec res ex illa contiguitate in contiguitatem aliorum perueniat ipsa, & aliquid, quod antea inerat, mutatur, eius certe ratio, cur inerat subiecto, fuit in circumstantiis exteris, adeoque est modus illius entis (§. 3.); si vero non mutetur, probabile est, rationem eius praedicti non esse in aliquo ab obiecto diuerso, per consequens in ipso subiecto, & hinc inesse subiecto immutabiliter, consequenter vel esse attributum vel essentiale (§. 1.).

Problema, quod in hoc theoremate latet, est euili- Schol. bet manifestum.

§. 738. Propositionem vniuersalem formaturus Probl. ope sensus, inquirat essentiale vel attributum aliqui speciei entis, modo, qui praescriptus est (§. 735. 736. 737.) faciatque propositionem, cuius subiectum sit ens illius speciei, praedicatum vero eius attributum vel essentiale, & habebis propositionem vniuersalem (§. 385. 386. 387.).

§. 739. Possumus itaque experientia duce per Consect. uenire ad cognitionem vniuersalem, licet ipsa experientia nihil doceat nisi singularia (§. 738. 706.).

§. 740. Si enti alicui mutatio accidit, quam Theor. primum alteri vel aliis iungitur, ratio huius mutationis sit oportet (P. §. 76.), quae non est in ente ipso, quod mutatur, cum ita certe non tam deinde contigisset mutatio, vbi alteri vel aliis iungebatur, per consequens, cum praeter coniunctionem entis alterius vel aliorum nihil aduenerit, in ente isto altero, vel entibus aliis deprehendatur

necessè est, adeoque *ens illud alterum, vel entia illa, caussa istius mutationis* sint necessè est (§. 708.).

Schol.

Status tamen praeuius entis non minus est adcurate considerandus, qui non raro aliquid confert, ut mutatio praeceps sit talis, nec alia. Hoc si neglexerimus, facile pro caussa completa habemus, quae talis non est.

Theor.

§. 741. Si caussæ mutationis, quam obseruamus, omnes in sensu minime incurvant; vel omnes quidem in sensu incurvant, nos autem non ad omnes debite attendamus, tum aliquam vel alias habebimus pro caussa sufficiente, cum tamen alia adhuc vel aliae concurrant ad caussatum existens reddendum, per consequens erramus (P. §. 100. & 99.).

Conseqt.

§. 742. Ut ergo evitetur iste error, veritasque confirmetur magis, quantitas effectus, viresque caussæ sunt mensurandæ. Quodsi enim has deprehendimus aequales, euidens est, illam esse solam caussam; sin minus, aliam praeterea ad caussatum concurrende debere.

Theor.

§. 743. Quæ constanter coniunguntur, eorum vel vnum esse caussam alterius; vel dependere ab eadem caussa seu caussis coexistentibus, vel fortuito coniungi illa, docetur in ontologia, & experientiae istud est consentaneum. Sunt itaque tres casus, in quibus duo entia possunt secum semper esse coniuncta. Si quis ergo a constante coniunctione plurium ad hoc praeceps membrum argumentari velit, minus tuto concludit, nec certus de illa re ita euadere potest, quod tamen potest fieri, si ostenderit, reliqua membra non habere locum. Interim quoniam plerumque eorum, quæ constanter coniunguntur, vnum est caussa alterius, probabile tantum est, eorum vnum esse caussam alterius (§. 708. 680.), adeoque possibile est, vt sit falsum (§. 689.).

§. 744.

§. 744. Si in quibusdam casibus caussae cuidam Theor. effectus est attributus, in aliis vero idem effectus non sequatur, posita licet causa; aut effectus caussae in casibus prioribus per errorum fuit tributus, aut in posterioribus adsit impedimentum oportet, quo minus effectus sequi possit, alioquin sequitur. Ergo non statim concludere licet, effectum illum non tribui debere isti caussae; neque ita: ergo adeo aliquod impedimentum caussae; nisi unum membrum iam fuerit remotum.

SECTIO II.

DE

ARTE INVENIENDI RATIONALI, VBI CVM PRIMIS DE DEMONSTRA- TIONE ATQVE MEDITA- TIONE AGITVR.

Quid sit demonstratio, ostensum est P. §. 76. quid Schol. principia indubia P. §. 71. quod ad horum classem fint referendae definitiones nominales & reales rite formatae §. 324. axiomata & postulata §. 476. & 477. experientiae §. 725. nec non propositiones iam demonstratae §. 657. Vnde hic progredi- mur ad reliqua, de demonstratione notanda.

§. 745.

Quidquid demonstratur est verum (§. 657.), Theor. falsum ergo demonstrari nequit.

Hoc tamen demonstrari potest, quod aliquid sit fal- Schol. sum, illud enim est verum.

§. 746. Demonstratio omnis est deriuatio sive Theor. deductio propositionis ex principiis indubitatis (P. §. 79.); iam ybi vna propositio ex alia vel aliis colligitur, id sit per ratiocinium seu syllogismum (§. 524.), per consequens omnis demonstratio per

P 3 ratio-

ratiocinum sive *syllogismum*, *vnum vel plures*,
sunt necesse est.

Definit. §. 747. *Demonstratio directa* seu *ostensiva* est, qua ex indubitis propositionibus colligitur propositionis. *Demonstratio apagogica* sive *indirecta*, per indirectum, deducit ad absurdum, ad impossibile, ad incommodum, est, qua ex contradictrio opposito theses demonstranda colligitur falsum aliquod, & inde infertur, ipsam contradictrio oppositam propositionem propositionis demonstranda esse falsam, adeoque thesin, quae demonstranda erat, veram.

Definit. §. 748. *Demonstratio a priori* est, quae fit ex eo quod prius est in subiecto (§. 721. 723.), seu qua ex definitione subiecti praedicatum deductur, sive qua a causa vel quasi causa ad causatum vel quasi causatum concluditur. *Demonstratio a posteriori*, qua ex eo, quod posterius est in subiecto, praedicatum colligitur; seu a causa vel quasi causa ad causam concludo.

Definit. §. 749. *Demonstratio* est vel *analytica*, vel *synthetica*. *Analytica*, si in demonstratione a conclusione demonstranda adscendimus ad principia indubitata; *synthetica*, vbi a principiis indubitatis incipiimus, & ad conclusionem demonstrandam progredimur.

Definit. §. 750. *Artificia heuristica* sunt actus, quibus propositionem aptam facimus ad demonstrationem inueniendam, quam solo ratiocinandi habitu adiuti, per principia cognita eruere non possemus.

Theor. §. 751. Vnica propositio multiplici modo potest exprimi (§. 520. 521.), & quidem non raro contingit, vt si hoc modo exprimatur, facilior sit nobis eius demonstratio, quam si alio modo efferatur (per exper.). *Artificium* ergo est heuristicum,

sticum, ut propositionem demonstrandam ita ex-
primamus, prouti facillime potest demonstrari
(§. 750.).

§. 752. Si quis propositionem demonstrare Theor.
yult, ei animus est, ostendere veritatem (§. 657.),
adeoque determinabilitatem praedicati per no-
tionem subiecti (§. 654.), adeoque ideas claras
de subiecto & praedicato habeat necesse est. Er-
go propositionem demonstraturus sensum eius nos-
se debet (§. 176. Schol. & P. §. 70.).

§. 753. Artificium, quo obiectum aliquod ad Definit.
notionem aliquam reduco, ad quam primo intu-
itu non videbatur pertinere, vocatur *principium
reductionis*.

§. 754. Quidquid valet de superiori, valet de Theor.
quolibet inferiori (§. 114.), per principium ita-
que reductionis efficere possumus, vt de obiecto
quodam praedicata posse adseri perspiciamus,
quae, obiecto competere, alioquin vix, vel fal-
sim non adeo facili negotio, peruisuri fuissemus
(§. praeced.); principium itaque reductionis per-
tinet ad artifia heuristicā (§. cit. & 750.).

§. 755. Actus animae, quo ideas varie diudi- Definit.
mus vel combinamus, vt nullum extra mentem
obiectum ideae totali, ita productae, respondeat,
dicitur *satio*.

§. 756. *Fictiones doctrinales, scientifcae seu Definit.
heuristicæ*, sunt, quibus aliqua cognitio apta
efficitur, ad veritates incognitas facilius inde
eruendas.

§. 757. *Fictiones* itaque heuristicæ sunt arti. *Consept.
ficia heuristicā* (§. 756. & 750.).

§. 758. *Praeparatio propositionis ad demonstra-* Definit.
tionem est actus, quo propositio demonstranda
debito explicatur, si opus est, commode expri-
mitur, illustratur, quibus ex rationibus & ope-

quorum artificiorum heuristicorum sit demonstranda, indicatur.

Conseqt.

§. 759. Quomodo itaque praeparari debeat propositio ad demonstrationem, patet (§. praeced.).

Probl.

§. 760. Si condere quis voluerit demonstrationem ostensiā analiticā, praeparetur rite propositio demonstranda (§. 759. 758.), adeoque distincta subiecti & praedicati formetur notio; tum vel integra subiecti definitio, vel eius pars sumatur pro medio termino, & formetur ita propositio minor, suppleatur maior, huius denou inuestigerur ratio, vel eodem modo, vel si adsint veritates de re iam cognitae, eaēdem, vbi opus fuerit, adhibeantur, & sic nouus construendus syllogismus, quod negotium ita continuandum, donec in postremo syllogismo, si per unicum res nondum sit manifesta, nulla principia adhibeantur, nisi indubitata (§. 747. 748. P. §. 79. 78.).

Schol.

Fieri istud negotium ita quoque potest, ut definitio praedicati propositionis demonstrandae sumatur pro medio termino & ex ea & praedicato formetur propositio maior, minor autem suppleatur, & si res sic nondum confecta, hac ratione continuetur, assumendo alias cognitas de praesenti arguento veritates, donec ad syllogismum praemissarum indubitatarum perueniamus. Optime hac ratione eruuntur demonstrationes & facilissimo negotio, si quis in eo veritatum genere sit versatus, ex quo propositio demonstranda est defumta, & logices probe gnarus exercitiorumque eiusmodi non plane inscius. Si propositio demonstranda fuerit particulari, optime ex praedicato eruitur demonstratio; vel etiam illa particularis permutetur in vniuersalem, suppledio in subiecto hypothesin, prouti supra (§. 292.) docuimus.

Probl.

§. 761. Cum in synthetica demonstratione a principiis indubitatis est inchoandum (§. 747.), & pro.

progrediendum ad demonstrandam propositionem (§. cit.), demonstrationem ostensiua synthetica alicuius propositionis formaturus, demonstrationem primo condat illius ostensiua analyticam (§. 760.), tumque incipiat ab illis principiis, quae ultimo loco eruit, & ab his ad principia, conclusio propiora, progrediatur, donec perueniat ad conclusionem quae demonstranda erat.

Si antea demonstratio alicuius propositionis analytic est inuenta, optime proponitur synthetic.

Schol.
Sic enim a facilioribus ad difficiliora progressus, & a notioribus ad minus nota, & sic via breuissima alter propositionis demonstrandae veritatem perspicit.

§. 762. Si cui placet demonstrationem apogogicam condere, sumat contradictorie oppositam propositione demonstrandae, & procedat cum eadem, vti dictum §. 760. donec aliquod exinde profluat absurdum. Tunc ostendat, in syllogismo vel syllogismis adhibitis nihil posse esse rationem falsae illius conclusionis, praeter illam propositionem nostrae contradictorie oppositam, aedique inferat eam esse falsam (§. 544.), per consequens contradictorie oppositam eius esse veram (§. 505.), quae erat propositione demonstranda.

§. 763. Demonstratio naturalis aut ordinata definit, si propositiones in demonstratione eo ordine se excipiunt prout una post aliam euoluitur, siue ut non transponantur praemissae in syllogismis. Demonstratio vero inordinata est, in qua res opposita se habet ratione.

§. 764. Si omnia eo ordine proponantur, prout unum facit ad alterum concipientum, longe facilius in rem penetrare possumus, quam si id non obseruetur.

§. 765. Ergo si aliis aliqua propositione est de-

P 5

Consec-

mon-

emon-
ut pro-
ced.).
ratio-
e pro-
ue di-
; tum
summa-
opposi-
inue-
nt ve-
s fue-
syllo-
, do-
m res
bean-
78.).
finitio
matur
orme-
teatur,
contine-
scenti
imum
Opti-
& fa-
enere
la est
recitio-
i pro-
optime
n illa
plen-
292.)
ne a
.), &
pro.

monstranda, ordinata demonstratio debet praeferi inordinatae (§. 764.).

Exper.

§. 766. Si in demonstratione alicuius propositionis omittitur propositio aliqua necessaria ad demonstrationem, quae neque ex positis facile succurrit, mens non satis veritatem demonstrationis capit, sed adhuc haeret.

Definit.

§. 767. *Saltus in demonstratione* committitur, si necessaria aliqua ad demonstratione propositio omittitur: quae nec facile ex iis, quae adducuntur, succurrit.

Conseqt.

§. 768. Saltus ergo in demonstrando non est admittendus (§. 767. 766.).

Theor.

§. 769. Qui enthymematice incedit in propo-nenda demonstratione, omittit quidem propositiones quasdam ad demonstrationem necessarias, (§. 572.), sed quae tamen facile succurrunt ex iis, quae positae sunt (§. cit.), per consequens qui enthymemate uno vel pluribus utitur in aliqua demonstratione, ideo non statim saltum in demonstratione omississe censendus est (§. 767.).

Theor.

§. 770. Quae brevioribus fieri possunt, non debent prolixius fieri. Iam si aliqua demonstratio in scripto proponenda est, non semper opus est, vt praemissae cuiuslibet syllogismi ponantur expresse, si in praecedentibus iam fuerint explicatae, demonstratae &c. optime tunc possumus procedere per enthymemata, ita vt citetur tantum locus, ubi adfuit iam illa propositio. Tum enim lector, si opus fuerit, euoluere istam, & explicationem vel etiam demonstrationem repetere potest. Adeoque breviori via finis obtinetur, quam si repetere semper propositiones totidem verbis velimus. Vnde si demonstratio sit scripto proponenda, enthymemata optime possunt adhiberi, quoniam facile ibi succurrit omissa propositio,

5

§ per citationes propositiones suppleri, ut ita demonstrationis negotium abbrevietur.

Si in scripto velimus proponere omnes explesse propositiones, superfluum ageremus, immo pedantissimum illud saperet. Interim tamen incauto istud nonnunquam accidere potest. Citationes ut communius fieri queant, paragraphi solent numerari continua serie. Alias praeterea adferunt istae citationes non spernendas utilitates, v. g. reddunt scriptum aptum ad perlegendum istud absque fastidio, nexus veritatum, carum ope, potest indicari, sunt subsidium memoriae ac recordationis &c.

Necessarium non est, ut in demonstratione scripta singulis propositionibus adscribantur nomina. Certe enim non ideo definitiones sunt bonae, propositiones, quae dicuntur axiomata & postulata, nomen suum t. entur, theorematum, propositiones sunt demonstranda, quin, demonstratae &c. quoniam tituli praefiguntur, sed quoniam cuncta logices regulis rite sunt adcommodata. Praeterea exercitatis lector satis cognoscat, ad quam veritatum classem vnaquaque sit referenda proposicio, licet vel maxime adscriptum non sit nomen. Interea neque ceu ridiculum quid est eiusmodi mos reiiciendus. Tironibus enim hac ratione optime consultetur, ut facile perspiciant, qualis sit veritas; & cum quodlibet veritatis genus suas habeat regulas, iuxta quas examinari debeat; sic absque ambagibus liquet, quaenam regulae ad examen instruendum sint adhibendae.

§. 771. Si oretenus aliqua proferenda est demonstratio, citationes §§. fieri non possunt, ut auditoribus inde commodum resulteret (per exper.), & si entyhematibus vti velimus facile itidem contingit, ut in propositione supplenda haereat auditor, atque adeo non attendat ad ea, quae inter ea proponuntur, per consequens si oretenus ali-

aliquam demonstrationem proferre alicui debeamus, demonstrationem integrum, absque abbreviatione proferri, conductit admodum.

Definit.

§. 772. Illae propositiones in demonstratione continentur explicite, quae disertis verbis enunciantur; implicite autem, quae vel per eas quae ad sunt, vel per citationes in memoriam reuocantur. Demonstratio, in qua omnia principia demonstrandi vel explicite vel implicite continentur, vocatur, *demonstratio completa*; quae autem neque explicite neque implicite omnia continet principia demonstrandi, *incompleta* est.

Consect.

§. 773. Demonstrations itaque debent esse completæ (§. 772. 768.), neque illa demonstratio, in qua adhibentur enthymemata, vel citationes, vt ita abbrevietur, ideo statim pro incompleta est habenda (§. 772. 769. 770.).

Definit.

§. 774. *Demonstratio consummata* dicitur demonstratio ordinata (§. 763.) & completa (§. 772.); quae vero ordinata & completa non est, *inconsummata* audit.

Conf. I.

Demonstratio itaque consummata nullum debet omittere principium demonstrandi (§. 774. 773.), & singulas propositiones ita collocare, vti in ratiociniorum serie (si plura adsint), continentur (§. 774. 763.).

Conf. II.

§. 775. Demonstratio ergo consummata ab eo etiam lectore intelligi facile potest, qui in eo argumento, ad quod spectet, nondum est multum versatus, inconsuomata vero non item (§. praeced.).

Schol.

Hinc est, quod scripta, in quibus sunt demonstratio- nes incompletæ, difficulter vel plane non ab iis intelligantur, qui non multum in eo, quod per tractant, argumento sunt versati.

§. 776.

§. 776. *Circulus in demonstrando est, si quis Definit ad demonstrandam aliquam propositionem vtitur alia, quae independenter ab illa demonstrari nequit.*

§. 777. *Consequenter, si circulus in demonstrando committitur; illa ipsa propositio demonstranda iam sumitur ceu vera; cui quippe innititur id, ex quo propositionem demonstramus.* *(§. 776.).*

§. 778. *Demonstratio fieri debet ex principiis Theor. indubii (P. §. 79.), consequenter quorum veritas est magis aperta, quam veritas demonstrandae propositionis (P. §. 78.). Hinc absurdum est, iam supponere, ceu veram, demonstrandam propositionem, adeoque *circulus in demonstrando debet evitari* (§. 777.).*

§. 779. *Circulus itaque in demonstrando est* *Conseq. vitiosus* (§. 778. & 302.).

§. 780. *Scientia est habitus demonstrandi* (P. Probl.

§. 96.) adeoque adquiritur exercitio, *scientiam* itaque *adquisiturus* 1) regulas logicas rite addiscat, 2) legitime adplicet, demonstrationes diligenter condendo, 3) legat scripta, in quibus consummatae demonstrationes proponuntur, easque imitetur, 4) talia etiam euoluat scripta, in quibus non adcurate res demonstratur, vt vitia peruideat, eaque sollicitius evitare queat.

Sufficient haec de demonstratione. Non opus est vt Schol. de demonstratione a priori & posteriori aliquid speciatim addamus: quoniam ex dictis iam potest concipi. Progredimur ad meditationem.

§. 781. *Possimus progredi ab una veritate cognita ad alteram, si sumamus principium aliquod, siue sit definitio, siue alia propositio, tanquam fundamentalem propositionem, euoluamus ex subiecto vel praedicato ideam, & formemus conclusio-*

clusionem; hanc iterum tanquam propositionem fundamentalem respiciamus, evoluamus idem aliam, nouamque formemus conclusionem, & sic continuemus, quoad libuerit, adhibitis variis argumentandi modis.

Schol.

Quo plures alicui cognitae sunt veritates, quo felicius ipsi a natura contingit ingenium, quo exatius logices praecepta nouit & artificia heuristica, eo felicius in tali veritatum inuestigatione poterit progredi.

Definit. §. 782. Actus intellectus, qui tendit ad augmentum verae cognitionis, est *meditatio*.

Conseqt. §. 783. Per consequens actus intellectus, quo notiones distinctas, completas, adaequatas adquirere, iudicia eorumque veritatem perspicere, ratiocinia & demonstrationes condere, itemque ex una veritate alias elicere adlaboramus (§. 781.), sunt meditationes (782.).

Schol.

Crebriori exercitio meditationi adsuemus, meliores tamen in ea faciet progressus, qui plures nouit veritates.

Theor. §. 784. Meditaturus cognitionem suam veram augere studet (§. 782.), praeiudicia autem & obscuritas cogitationum facile praebent occasionem erroribus (§. 661. & 33.) per consequens *animum a praeiudicatis opinioribus liberum auferat*; & cum attentio efficiat, ut rem nobis satis claram repraesentemus (P. §. 42.), attentione etiam debita sit *instructus*.

Probl.

§. 785. *Axiomata* sunt propositiones theoreticae indemonstrabiles (§. 477.), & *postulata* practicae indemonstrabiles (§. cit.). Ergo possunt formari varia ratione, definitionem inuertendo, ex ea immediate concludendo, cum primis operationibus consequentiarum immediatarum, ita, ut propositiones erutae vel euadant theoreticae, vel practicae, prout vel axiomata vel postulata inuenire cupis.

§. 786.

§. 786. Theorematum & problematum inuenturū Probl.
ita procedat, ut dictum (§. 781.), & sic formet
propositiones vel theoreticas vel practicas, & ha-
bebit casu priori theorematā, posteriori proble-
mata.

Consultum hic est, quod generatum aliquoties di- Schol.
ctum a facilitioribus facere initium & ad difficilio-
ra progredi pedentem. De veritate proposicio-
num nostrarū reddimur certiores per sic dictam
probam, quae est confirmatio propositionis per
casum singularem ad quem applicatur. Suadent
nonnulli, ut geometricae cum primis veritates su-
mantur, & circa eas hocce exercitium susci-
piatur.

§. 787. Si consideremus, quid sit corollarium Probl.
sive conjectarium & scholion, facile patet, qua-
ratione corollaria & scholia apte formari queant.

§. 788. Si effectus dati inquirenda est causa, Probl.
probe expendenda est ipsa res, quae mutationem
subit, qualis ista fuerit antea, & qualis deprehen-
datur post eandem. Hinc enim intelligitur, qua-
lis actio requiratur ad mutationem, quae facta esse
supponitur, inducendam. Porro perlustremus
oportet res, quae ad nostram peruererunt noti-
tiā, ut adpareat, num inter eas occurrat aliqua, a
qua possit eiusmodi actio proficiēti, vel an plures
occurrant, quae viribus coniunctis simul eam ede-
re possint. Nisi denique illae fuerint solae, a qui-
bus istiusmodi expectare licet actionem, inquiren-
dum, an causae illae fuerint ibi praesentes, vbi
effectus datus fuit productus.

Docet hæc & exemplis illustrat uberiorius III. wo L. Schol.

FIVS Log. Lat. §. 727. ex quo sequens proble-
ma, insignis utilitatis, subiungimus.

§. 789. Si causae & earum effectus nobis inno- Probl.
tuerit, & cupiamus inuestigare, quid earum quae-
libet ad eundem contulerit, notionem complexam,
qua

onem
idem
n, &
variis
o feli-
o ex-
uristi-
atione
aug-
, quo
dqui-
e, ra-
ue ex
81.),
nelio-
bules
eram
ob-
onem
mum
; &
aram
debi-
preti-
præ-
fun-
ndo,
ope
posi-
acti-
nenire
786.

qua caussae cum effectu repraesentantur, resolute debenzus in iudicia intuitiva; resoluuntur, quantum fieri potest, notiones earum in distinctas, & in memoriam reuocentur, quae de qualibet earum nobis innotuerunt; ita perspiciemus, quid earum quaelibet ad effectum contribuat.

Schol.

Ex iis, quae adhuc vberius sunt dicta, elucet, inuentorem debere in eo veritatum genere esse versatum, in quo inuentor euadere studet; inuentorem itaque in uno veritatum genere, ideo non statim esse inuentorem in alio prorsus; denique tironem nondum debere inuentorem agere, sed aliorum inuenta sibi perspecta primum reddere. Hic vero exercitium illud maxime commendandum est, vt se praeparet, ad veritatem proprio marte inueniendam, applicando regulas adhuc expositas, inquirendo, quomodo illa inueniri poterit. &c.

Definit.

§. 790. *Dubitatio* est actus, quo iudicamus, nos ignorare, utrum aliqua propositio sit vera, an falsa; siue est suspensio iudicij de veritate & falsitate alicuius propositionis.

Probl.

§. 791. *Qui errorem euitare cupit, praeiudicia in primis*, is suas cogitationes regulis logicis accurate conformet, neque iudicium de veritate vel falsitate propositionis ferat, quamdui eius rei non habet rationem, seu suspendat iudicium aliquamdiu, donec veritatem vel falsitatem perspiciat, adeoque dubitatio, ceu remedium aduersus errores, vtiliter quoque adhibetur. (§. 790.).

Schol.

Dubitatio tamen non est negatio (§. 790.), per consequens id non volumus, debere aliquem negare ea, circa quae errores vult euitare. Neque dubitatio perpetua esse debet, sic enim prolaberemur in scepticismu, sed temporaria, & eum in finem instituenda, vt eo facilius perspiciamus verum, vitimusque errores.

Suffi-

Sufficient haec de modo propriis viribus intellectu Schol. II.
etum emendandi, progrediendum nobis nunc
erit ad modum ex aliorum cognitione hauriendi
fructus. Quae enim adhuc fortassis dici possent
de priori argumento, hinc inde in sequentibus,
loco commodo, inspergemus.

CAPUT XI.

DE

LIBRORVM VSV.

SECTIO I.

DE

DIFFERENTIA LIBRORVM.

§. 792.

Recensionem cognitionis auctoris cuiusdam de Definit.
aliquo obiecto scriptam vocare solemus
librum.

§. 793. Ex librorum lectione faciliori negotio, Theor.
& breviori tempore saepius, magis possumus proficere, quam si sola meditatione uti vellemus (P. §. 182.). Cum itaque non in nostra sit positum potestate, omnes veritates propriis viribus ut eruamus, cuius etiam ratio est vitae nostrae breuitas, illa sunt adhibenda in auxilium, quae alii literis consignauere, per consequens *vii libris debemus* (§. 792.).

Fuerunt, qui omnem librorum lectionem ad orcum Schol.
relegari optarunt, putantes tribus tantum esse videntem libris, libro naturae, scripturae & conscientiae. Alii quaedam sed paucissima legi voluerunt. Quatenus hi fallantur, facile patet.

§. 793. *Liber historicus* est, qui tradit cognitionem Coruini Logicae. Q nem

ion.
esolu-
uantur,
distin-
quali-
emus,
uat.
inuen-
versa-
torem
statim
e tiro-
ed alio-
Hic
undum
marte
ac ex-
ri pot-

amus,
vera,
ite &

udicia
s ad-
ritate
us rei
n ali-
erspi-
ersus
).

r con-
egare
dubi-
emur
inem
rum,
Suffi-

nem de ente actuali secundum existentiam, & ea quae cum eodem facta sunt, siue est liber, in quo recensentur facta, siue res singulares. *Dogma* est quaelibet propositio vniuersalis, aut, ob defectum cognitionis, particularis, de eo quod rebus pluribus est commune; siue *dogma* est propositio, quatenus in ea aliquid de obiecto quodam adseritur secundum rationes. Liber, in quo propounderuntur dogmata potissimum, de obiecto quodam, vocatur *liber dogmaticus*.

Schol.

Ratio, cur non plene se mihi probet definitio *dogmatis* Ill. wōlfii, hacc est, quia in theologia naturali dantur propositiones, quae neque vniuersales neque communes sunt, sed singulares tantum, & nihilominus dogmatum nomine veniunt. Si dicas, illas vniuersalibus aequipollere, verum quidem est, sed tum quoque eas dogmatibus aequipollere tantum, statuendum forer, reuera autem theologiam naturalem tradens liber hac ratione esse deberet liber historicus, quod repugnat vñui loquendi.

Definit.

§. 794. Pro diuersitate eorum entium actuallium, de quibus historia agit, diuersa oriuntur historiarum genera. *Historia diuina*, & *historia creaturarum* quid sit, patet. Porro, si enumarentur facta hominum, est *historia humana*; si facta naturae, *historia naturalis*; quae iterum est vel *coelestis*, vel *terrestris*, prout vel facta siue phænomena coelestia, vel ea quae in tellure occurunt, recenset. Rursus sunt *historia meteorum*, *animalium*, *piscium*, *insectorum*, *auium*, *plantarum* siue *botanica*, *morborum*, *animae humanae*; siue *psychologia empirica*, rerum subterranearum, vnde *historia subterranea*.

Schol.

Definitiones breuitatis causa omittimus, quia ex ipsis terminis satis constant.

§. 795

§. 795. Historia humana dicitur *naturae et hominis*. Definit. *historia*. Rursus diuiditur in *historiam ciuilis*, quae statum & fata regnum & rerum publicarum atque res gestas summorum imperantium; *ecclesiasticam*, quae statum & fata ecclesiae; *literariam*, quae statum & fata orbis literarii; speciatim rursus *historiam literariam theologiae, turis, medicinae &c.* *historiam artium*, quae opera artistarum & artes ipsas; *priuatam*, quae facta & fata hominum priuatorum describit. Pertinent hoc *biographiae*, seu vitarum descriptiones.

§. 796. Libri dogmatici iterum diuiduntur in *Definit* libros *dogmaticos historicos*, in quibus dogmata tantum recensentur, & ad summum argumenta, quibus probantur, indicantur; & *dogmaticos scientificos, & systematicos*, vbi dogmata simul probantur. Porro dogmatici rursus possent diuidi, pro varietate obiecti, de quo agunt, in *philosophicos, theologicos &c.*

SECTIO II.

DE

LIBRORVM LECTIOME VBI DE HERMENEVTICA

§. 797.

Legitima librī lectio est determinatio conceptu- Definit. lum ab auctore cum signis connexorum, & examen eorum, vt, quatenus cum veritate conſentiant, eos in vſu conuertere possimus.

§. 798. Librum itaque adcurate & legitime Conſect lecturus, operam det necesse est, vt auctorem ri- te intelligat (§. 797. & 183.), examinet veritatem

Q 2 eorum,

eorum, quae auctor proponit, & in usus suis conuertat (§. praeced.).

Definit. §. 799. *Interpretari* sermonem dicitur, qui eruit ac determinat cognitiones, quas auctor cum signis suis cogitationum connexuit. Qui interpretatur dicitur *interpretes*; & scientia interpretandi *hermeneutica* audit.

Conseq. §. 800. Librum ergo lecturus interpretetur eum necesse est (§. 799. 798.).

Definit. §. 801. Interpretatio ab ipso auctore in gratiam aliorum facta dicitur *authenitica*; ab alio, dicitur nonnullis *heterothentica*. Haec iterum est vel *visualis*, quae usui loquendi innititur tantum; quae vero in aliis simul rationibus fundatur, *doctrinalis* appellatur. *Doctrinalis* haecce denuo est vel *certa*, si ratio sufficiens adsit illius, seu si eius oppositum inuoluit absurdum: vel *probabilis*, quae rationem habet sufficienti propiorem, sive *vbi ex variis circumstantiis colligimus sensum*, non tamen ita ut oppositus sensus plane non queat habere locum; vel *dubia* quae aequaliter obtinere & non obtinere posse videtur; vel denique *improbabilis*; cuius opposita est probabilis, sive quae iam inuoluit aliquid inconuenientis.

Conseq. §. 802. Ergo quo magis aliqua interpretatio cum usu loquendi & recepto terminorum significatu, nec non cum affectionibus loquentis & rerum de quibus ipsi est sermo antecedentibus ac consequentibus, est conueniens, eo est probabilius (§. praeced.).

Definit. §. 803. Ulterior est diuisio interpretationis in *declaratiuam, extensiua, et restrictiuam*. *Declarativa*, qua sensus modo sermonis declaratur, protut verba iacent, genio linguae conformiter. *Extensiua*, vbi plus elicuntur ex verbis, quam genius linguae postulat, seu qua maior ambitus sensus erui-

eruitur & probatur, quam illa habere videntur;
denique *restrictiva*, qua minor ostenditur esse
verborum ambitus, quam secundum linguae ge-
nium esse videtur.

Semper illa adhibenda est interpretatio, quae ra-
tioni, benignitati & humanitati maxime est
conformis. In eo consistit *aequitas interpretatoria*,
quae tamen non esse debet cerebrina. Ad ae-
quitatem istam referunt multi, quod odiosa sint
restrigenda, fauorabilia extendenda, quod ta-
men rite est intelligendum.

§. 804. *Interpretatio menti auctoris confor-*
mis, dicitur vera seu genuina; sin vero menti au-
cotoris minus sit conformis, falsa est seu spuria.

§. 805. Cum interpretatio consistat in eo, ut Theor.
cogitationes cum symbolis ab auctore coniunctas
eruamus (§. 799.), sonos sine mente non possi-
mus interpretari. *Si quem ergo sermonem inter-*
pretari volumus, auctorem cum signis, ibi obuiis,
coniunxit cogitationes, nobis constare debet.

Interpres debet inuestigare sensum auctoris, cum Schol.
primis si obscurior sit, quod contingere potest, si
scripturae forma est deiformis, abbreviations si-
ue scribendi compendia ad sint minus nota, scri-
barum sphalmata, atque typographorum, in-
terpunctio vel omnino deficiat vel minus sit ad-
curata, verba occurant peregrina, obsoleta, ab-
rupta, perplexa &c. & quae aliae possunt esse
obscuritatis caussae, passim cap. II. adductae.

§. 806. Cum interpres eas debeat iungere ter. Theor.
minis cogitationes, quas iis iungit auctor (§. 799.),
sequitur, ut si auctor terminos, quibus utitur, ex-
pli-
catur, definitiones eorum nobis reddere debeamus.
familiares, atque iuxta eas illos explicare tenea-
mur; sin vero terminos altiunde supponit, v. g. ex
communi usu loquendi, significatus illorum inde
si repetendus.

Definit. §. 807. *Aequus est in interpretando*, qui verbis auctoris non alium tribuit sensum, quam quem iis conuenire, demonstrare, minimum probabilitate adstruere valet. *Iniquus contra in interpretando est*, qui verbis auctoris sensum tribuit erroneum, quem iis conuenire demonstrare nequit.

Schol. Gradus huins iniquitatis dari, est manifestum, maior est v. g. vbi per regulas artis interpretandi patet, sensum erroneum esse a mente auctoris alienum; adhuc maior, vbi, admonitus licet fallacē interpretationis, & quamvis verus verborum sensus demonstratus sit, tamen sensum erroneum verbis auctoris tribuere pergit. Ratio illius esse potest vel supina negligentia, vel odium erga auctorem, vel fastus, vel lucri cupido, vi plura scripta edere queat. &c.

Axioma. §. 808. *Nemo contradictionem admittere vel admisisse*, si etiam primo intuitu ita videatur, statim censendus est, nisi id satis probari queat.

Consect. §. 809. Si termini significatus, quem ex vsu loquendi deprehendimus: propositionem auctoris reddat absurdam, aequitas postular, ut auctorem ab vsu loquendi recessisse coniiciamus (§. 807.), & semper interpretatio ita instituenda est, ne temere sensum eruamus, qui contradictionem sapit (§. cit. & 808.).

Schol. Eo quidem casu, nec non si proprias suas deserat definitiones, auctor non plane excusari potest, tantum tamen hocce non est vitium, ac si contradictoria admisisset.

Theor. §. 810. Si ipse auctor non declarauit mentem de terminis quibusdam, respiciendum est non ad etymologiam solam, sic enim facile aberramus, sed etiam ad relationem antecedentium & consequentium ad se inuicem, seu ad contextum, ad exempla, ad parallelismum verbalem; item ad parallelis-

parallelismum realem, ut colligantur praedicata, quæ per terminum determinantur ab auctore, ut ex illis idea formari queat; ad circumstantias auctoris, eius v. g. sectam & dogmata, quibus fuerit addictus, patriam, aetatem, affectum, finem cur scripsit, quae partim ex titulo, dedicatione, praefatione libri &c. partim ex historia literaria sunt haurienda. Saepius auctor uno loco obscurius dixit, quae alio clarius explicat, quae itaque in subsidium sunt vocanda.

§. 811. Si sensus proprius retineatur, & ali- Theor. qua inde resultet absurditas, descendens est (*§. 807. 809.*), tum enim ratio adest sufficiens, cur proprium deseramus. Quamdiu vero non in- commodum inde oritur, si retineamus proprium sensum, a proprio verborum significatu cur re- cedamus, nulla adparet ratio, nisi ipse auctor satis hoc luculenter testetur. *A propria itaque verborum significatione absque urgente ratione non est recedendum.*

§. 812. Auctoris mentem intelligimus, si cum Theor. verbis eius jungimus easdem ideas, quas ipse cum iis cuniunxit (*§. 183.*), si itaque terminis eas iungit ideas, quas praxis ipsa ei suggestit, & nos ea- dem praxinationes terminis iungendas in nobis ex- citamus; dubium non est, quin easdem ideas ter- minis attribuamus, quas iis adsignauit auctor.

Haec regula cum primis in explicatione sacrae scrip- Schol. I.
turæ notanda venit. Patet generatim, nos recte in- telligere alicuius auctoris mentem, si ipsas res de quibus loquitur vel scribit, perceperimus, & notio- nes earum ipso vsu nobis comparauerimus. Reli- quia, quæ diximus, non minus ad scripturam sacram possunt applicari. Generalia hic exhibuimus de in- terpretatione præcepta. Possumus in casibus speciali- bus facile ulterius determinari. Pluribus egit de

generalibus Cel. 10. GEORGIVS ZVRLINDE
in Ratione meditationis hermeneuticae, imprimis
sacrae, Ienae 1735. 8. potissimum Cap. I. & II.

Schol. II. Interpres, vti ex dictis constat, instructus sit oportet notitia linguae, circumstantiarum auctoris, argumenti in scripto explicando perraftati; habitu notiones formandi; propositionum cognitione exacta, habitu ratiocinandi & demonfrandi &c. ratione voluntatis amore veritatis, sinceritate &c.

Probl. §. 813. Si quis ante memoratas interpretandi regulas bene nouerit, feliciter in libri lectione progredietur, si, quid in scripto contineatur, ex titulo, praefatione &c. inquiramus, perlustremus caput, si quae adsunt, vel sectionum inscriptio-nes, discernamus doctrinas principales ab illu-
strantibus, & meditationem, vbi opus fuerit, de qualitate & veritate doctrinae adiungamus.

Schol. Alia adminicula proferemus in praelectionibus. Nisi quis debite incedat in lectione librorum, homo multae ac prolixae lectionis euadere potest, sed facile simul confundetur in sua cognitione.

Definit. §. 814. Qui librum legit, vt suam hinc augeat veram cognitionem, cum in usum conuertere dicatur.

Conseqst. §. 815. Per consequens librum conuersurus in usus suos, omnem nauet operam, vt intelligat eundem, lectorumque praecipua, ad augmentum cognitionis ipsius facientia, memoriae mandet (§. praeced.).

Schol. Quia memoria nostra est labilis, multi excerptorum suadent usum. Licet enim non defuerint, qui omnino ista reiecerunt, absque tamen ratione id fecisse, non immerito aliis videntur. Consultum itaque est, ea quae legimus, qua potiora mo-
menta, literis mandare, & futuris usibus adser-
uare. Sed deo, qua ratione optime excerptia fi-
ant, quamplurime maximeque sibi repugnantes

ex-

exstant eruditorum sententiae. Ratio ipsa suadet, eiusmodi eligendam excerptendi methodum esse, quae nec operosa nimis, & res excerptas quaerenti facile exhibet. Saluis aliorum confilii, commodissime res ita videtur posse institui: reddat aliquam profitebitur, disciplinae systema sive compendium, completum tamen istud, ut nullum deficit palmarium eo pertinens argumentum! Quod si tum libros aliorum de eadem materia tractantes legere cupiat, chartam habeat ad manus, paginae rite notatam, eique promiscue inscribat, quae deprehendit notatu digniora, auctoris, ex quo ea desumpta sunt, nomine adiecto, eiusque loco; tum vero in suo compendio seu systemate eius disciplinae ibi adscribat illam paginam subrum excerptorum, vbi sedes illius materiae deprehenditur; istud continuet, donec ipsius excerptorum schedulae volumini sufficiant, tum aliud eadem ratione colligat volumen. Si etiam statim ab initio volumen chartae mundae compactum velit, quis adhibere, perinde erit, licet ita scriptio non adeo commode sit locus, ut experientia loquitur. Neque ab ludunt hinc, qui compendii sui foliis chartam interseri mundam curant, eique adnotata mandant. In ipso excerptendi modo non minus prudenter est incedendum. Si libros possides ipse, loca prolixiora si transcribere velles ex charta in papyrus, stolide ageres: interim, ut paucis verbis, quae pluribus ibi extant, tibi notes, sum auctor. Sic enim compendium nosci eorum, quae prolixè legisti, nec opus habes, semper relegere prolixam fortassis auctoris tractationem. Si loca iam sint breuiora, opus tantum est, ut ad marginem tui compendii adscribas, vbi occurrant. Quod si vero ex codice aliquo misce, vel libro non vbiuius obvicio depromere cupias, ad circumstantias est respicendum. Vbi enim verborum etiam ratio est habenda, integra quoque

Q5

loca

NDEN
orimis
II.
opor-
toris,
; ha-
cogni-
fran-
sine-tandi
pro-
titu-
us ca-
ptio-
illu-
erit,
mus.
nibus.
rum,
oteſt,
one.ugeat
re di-us in
ligat
men-
nan-orū
qui
ne id
cul-
mo-
der-
a fi-
entes
ex-

loca exscribere expedit; alioquin faciliori negotio ea in compendium ages, & eadem, vt ante dictum, methodo procedes.

Probl.

§. 816. Historiae ciuilis finis est, dogmata confirmare politica, & comparare prudentiam ciuilem; historiae ecclesiasticae, confirmare dogmata de regimine ecclesiastico, & comparare prudentiam ecclesiasticam; priuatae denique, confirmare prudentiae praecepta, dirigere actiones ad suam & aliorum felicitatem, & comparare prudentiam priuatam. Ergo historiam ciuilem, ecclesiasticam & priuatam ad usum suum translaturus, ethicæ & politicae cognitione instructus sit oportet, itemque logices praeceptis imbutus, vt a singularibus abstrahere possit regulas generales, & generalia praecepta ethicæ & politicae singularibus applicare queat.

Probl.

§. 817. Prouidentiae diuinæ leges consistunt in eo, quod in hominum factis contineatur ratio fatorum, sapientia numinis summi digna. Si quis ergo ex historia prouidentiae diuinæ leges derivare voluerit, is inquirere debet, quomodo fata singulorum hominum, rerum publicarum & ecclesiæ conueniant illorum actionibus, & quomodo bona & mala physica respondeant moralibus.

Probl.

§. 818. Ex historia literaria artem inueniendi locupletatur, notet tempus, quo aliqua veritas fuit inuenta; praeterea veritates illo tempore de eodem obiecto cognitas cum aliis cognatis sibi reddat familiares; denique modum inquirat, quo ex his continuo ratiociniorum filo illa deduci possit & potuerit.

Schol.

Si ex circumstantiis vitae auctoris innotuerit, quibusnam veritatibus fuerit imbutus, modum poterit hariohari, quo inuentor sit usus, cum plures dentur ad eandem veritatem perueniendi viae.

§. 819.

§. 819. Ex scripto dogmatico utilitatem capti-
rns, videat, vtrum continuo orationis filo fuerit
contextum; tum singulae definitiones ac propo-
sitiones inde eruendae & ad suas species (§. 475.)
reducendae, & quae ad demonstrationem, seu pro-
bationem; quae ad scholiā pertinent, ab iis fecer-
nenda; vbi tum examinauerit singulas ad regulas
logicas, eas mander memoriae, v. g. definitiones
ac propositiones. Ut definitio ipsi euadat fami-
liaris, resoluat eandem in propositiones, & ad ex-
emplum adipicet singulare. Propositiones rite
debent esse determinatae, si enim sint vagae, fa-
cile dant errandi occasionem; vnde nisi ipse au-
tor satis determinauerit suas propositiones, lector
addat ab auctore omissa. Demonstrationes ac
probationes resoluat, vt non tantum singulae
praemissae animum subeant, sed earum etiam for-
ma adpareat, adnotatis in charta conclusionibus,
quae syllogismos sequentes, sive sigillatim, sive in
vnum confusae, tanquam praemissae ingrediun-
tur, demonstrationes atque probationes vt me-
moriae mandet, opus non est, nisi aliis rursus
docere velit. Demonstrationem modo capiamus,
propositio nobis iam certa euadit, adeoque dein-
ceps ea non habemus adhuc opus, cum propo-
sitiones adiplicari queant, licet demonstrationem
memoria non teneamus.

Patet ex dictis, ea scripta dogmatica lectu esse faciliora.
Schol.
in quibus ipse auctor singulas propositiones
distinguit, typorum diversitate, vel nomina adi-
ciendo, vel alio modo. Item scripta, in quibus au-
tor non suppeditat ipse adcuratas definitiones,
propositionesque determinatas, earumque verita-
tem non adstruit, difficulter admodum legi, & non
nisi multa labore cognitionem ad vitam utilem ex
iis posse hauriri. Contra scientifica scripta facilli-
tate possunt in usum conuerti, modo lector, si etiam
fit

fit inexercitatus, suam non patiatur desiderari industriam, atque sic procedat, ut anteriores temper veritates sibi reddat familiares, antequam ad subsequentes progrediatur. Quam ob caussam utilis est praeparatio ad lectionem scriptorum scientificorum, si praemittatur horum lectioni lectio librorum dogmaticorum historicorum, cum iis inserantur definitiones & propositiones, quarum frequens est in demonstrando usus. Hic ipsa scientifica scripta subsidiaria in iterum praestare operam queunt. Si enim auctor in scripto scientifico definitiones a propositionibus, propositiones a demonstrationibus, demonstrationes a scholiis distinguit, scriptum dogmaticum scientificum praestabit usum historici, quo ad illius lectionem praeparamur, ubi saltem definitiones ac propositiones, cum scholiis, demonstrationibus tantisper sepositis, tibi familiares reddideris. Denique cum in scripto scientifico legendo opus sit, ut anteriores quis libi familiares reddat veritates, antequam ad sequentes progrediatur, illud autem, experientia teste, non nisi temporis aliquo interuallo queat obtineri, non festinanter nimis, sed lento gradu progredi deber, qui in isto genere, ad quod pertinet scriptum illud, veritatum, nondum fuerit versatus, & methodo scientificae nondum adsuetus,

SECTIO III.

DE

LIBRIS DIVIDICANDIS ET EXAMINANDIS.

§. 820.

Definit. Quidquid alicui perfectiones adfert, ipsi est
vitale.

Lemina §. 821. Nihil agendum, nisi aliqua inde ad
nos redyndet utilitas.

§. 822.

§. 822. Ergo in lectione librorum semper re- Conseq^t. spiciendum, quinam libri nobis sint utiles, qui- nam faciant ad nostrum scopum (§ 821.).

Id plerumque ex titulo libri, praefatione & capitum Schol. inferioribus probabiliter perspici potest. Si le- gamus libros, post diuinatione opus est.

§. 823. Auctoritas alicuius personae vocatur Definit. cognita illius perfectio, propter quam facile illius dictis adsensum, atque factis imitationem praestamus.

§. 824. Fides est adsensus, quem praebemus Definit. propositioni, propter auctoritatem dicentis; ipsam propositionem credere dicimur.

Paret hic non esse sermonem de fide salutifica, vel Schol. de fide moraliter sumta, id est Treue.

§. 825. Fides itaque non est scientia (§. 824. & Conseq^t. P. §. 96.), neque experientia (§. 705.).

§. 826. Is, cui adsensum praebemus, vel est Definit. Deus vel homō. Hinc fides est vel diuina, quae praebetur assertioni summi numinis; vel humana, quae hominis.

§. 827. Fides oculata est, quae nititur suffici- Definit. ente ad credendum ratione; vti coeca est, quae destituitur sufficiente ad credendum ratione. Credulitas est habitus adsensus alicuius adseritis prabendi absque ratione sufficiente.

§. 828. Facta ob omnimodam determinationem Theor. seu individuationem demonstrari a nobis non pos- sunt. Per consequens aut admittenda sunt tanquam probabilitia, ob circumstantias singulares nobis per- spectas; aut rationem adsensus non habemus, nisi extrinsecam tantum, deriuatam nempe ab auctori- tate dicentis, quo casu creduntur. (§. 824.).

§. 829. Si quis non nouit veritatem, & ei veli. Theor. mus praebere adsensus, in errorem incidimus fa- cile,

ari in-
temper
d sub-
vtilis
cienti-
tio li-
m iis
arum
la sci-
estare
scien-
tificatio-
nes a
scien-
tia se-
nes ac
nibus
De-
as sit,
ates,
l au-
liquo
imis,
o ge-
erita-
cien-

K A.
est
ad
322.

cile, itemque si nouerit quidem veritatem eius quod narrat vel adseuerat, nolit autem dicere, quae vera sunt, idem habet locum. Ergo si cui fides habenda, certi esse debemus, tum quod ipse nouerit veritatem eius, quod narrat, vel adseuerat; tum quod vera dicere velit.

Theor.

§. 830. Si non nisi probabiliter nouerimus, quod alteri veritas eius, quod narrat, fuerit perspecta, vel quod verum dicere velit, vel utrumque; tum in syllogismo, cui fides innititur; quidquid dicit is, qui veritatem nouit, & dicere vult, id verum est; atque hoc vel illud &c. Ergo &c. minor non est nisi probabilis, per consequens conclusio etiam probabilis tantum est, (§. 682.), adeoque fides, quae ipsi adhibetur, non nisi probabilis est. Sin vero utrumque constet, certa est fides.

Definit.

§. 831. Testis est persona, quae aliquid factum esse narrat, ut alterum ea de re certum reddat, siue ad assensum flecat. Ipsa assertio testis de veritate facti, dicitur testimonium.

Definit.

§. 832. Dexteritas testi tribuitur, si perspectam habet, de qua testari vult, veritatem; sinceritas, si velit dicere veritatem. Testis hisce requisitis instructus, vocatur fide dignus.

Consecr.

§. 833. Requiritur itaque ad testem fide dignum dexteritas & sinceritas, (§. 832. 829.), & prout de ea sumus vel certi, vel probabiliter tantum eas in teste cognoscamus, fides ipsi vel certa vel probabilis tantum est adhibenda (§. 830.).

Definit.

§. 834. Qui narrat, quae sensu duce praesens est adsecutus, seu qui testatur ex propria experientia, vocatur testis oculatus seu auratus; qui vero narrat, quae ab altero audivit, seu ex aliena testatur experientia, auritus testis appellatur.

Consil.

§. 835. Si ergo & factum debite sensibus se obtulit, & testis oculatus fuit praesens, & debita capa-

capacitate instructus, omnibus facti circumstan-
tiis rite attendit, vitium subreptionis euitare no-
uit, singula, quae sensu adsequutus est, memo-
riae infixæ tenet, verbisque ea enunciare valet,
is habet dexteritatem (§. 834. 832.). Auritus
vero testis dexteritate instructus est, si ea, quae
ab oculato narrati audiuit, qui & veritatem fa-
cti nouit, & eloquitur, intelligit, fidem aliorum
ipse explorare valet, & iudicium testis oculati de
facto, ab ipso facto distinguit, debite tum me-
moriae infixæ factum eiusque circumstantias, &
eidem infixæ propriis verbis efferre nouit. Eius-
modi testis auritus aequiualeat oculato.

§. 834. Si itaque testis oculatus, & qui ocu- Conf. II.
lato aequiualeat auritus, quasdam facti circum-
stantis obliuioni dederint, quod per remotum
nimis tempus facile contingit, eo casu uterque
veritatem facti non amplius nouit satis.

§. 837. Si testis oculatus factum narrat terminis Theor.
vagis, facile accidit, ut auritus testis aliam cum
termino coniungat notionem, quam oculatus,
adeoque eum minus recte intelligat (§. 183.),
veritatem facti non semper adsequitur testis au-
ritus.

Possent facile adhuc aliae de auritorum testimoniis fide Schol.
professi cautelæ, v. g. quod is qui vixit eo tem-
pore, quo factum contingit, vel non multo post,
ut testes fide dignos ocularios audire potuerit, item
cui tabellaria publica frequentare licuit &c. ma-
iores increatur fidem, quam qui multo demum
post tempore vixit, famam secutus est, homines-
que leues & fide non dignos.

§. 838. Quidquid adpetimus, nobis represen- Theor.
tamus tanquam bonum (per exper.); si quis ita-
que falsa narrare velit, nec veritatem, quam no-
vit manifestare; prius cœu bonum, posterius cœu
malum

i eius
cere,
si egi
d ipse
seue-

quod
etia,
rum
dicit
erum
minor
fusio
o que
is est.

Etum
dar,
is de

Etam
rias,
sitis

num
rout
ntum
a vel

efens
peri-
ve-
a te-

ob-
bita
apa-

malum sibi repreaesentet necesse est. *Vbi ergo ratio adpareat, cur aliquis testis falsam narrationem seu reticentiam veri, tanquam bonam sibi representare potuerit, sinceritas eius est dubia admodum, & quo maius bonum ex occultatione veri, quo maius multum ex manifestatione eius, ipsi fuisse exspectandum, possumus ostendere, eo magis dubia est ipsius sinceritas. Quod si vero nulla adpareat ratio, quae ipsum mouere potuerit ad rem aliter narrandam, ac ipse eam nouit, sinceritas eius pater* (§. 832.).

Schol.

Notus itaque nobis esse debet testis; vnde historia literaria hic denuo praefstat usum, vt noscamus, qualis fuerit ratione patriae, morum, sectae, officiorum &c.

Theor.

§. 839. Quidquid contradictionem inuoluit, factum esse nequit. Si ergo quis narrat ea, quae sibi inuicem, vel aliis veritatibus contrariantur, eius narrationem, saltim ex parte, falsam esse, patet.

Schol. I.

Cauendum tamen, ne, quod prima fronte contradicitorium videtur, statim pro tali habeamus. Si narratur res mirabilis, vni testi, cumprimis, si res ita sit comparata, vt testis facile potuerit decipi, parum fidei habetur. Si plures rem testantur, licet etiam non per omnia codem modo, maior est probabilitatis gradus; maior si plures fide digni iisdem circumstantiis referant, praesertim si sint personae publicae, vel etiam testes iurati.

Schol. II.

Possunt alia subiungi, v. g. utrum silentium coaequorum narrationi cuiquam derogeret fidem. Certe si res sit magni momenti, de qua testimonium exhibituros fuisse coaequos, est probabile, nec adpareat ratio, cur silentio eam praefererint, reddit dubiam talem narrationem, non aequa; si circumstantiarum alia sit ratio; eam narrationem maiorem

rem mereri fidem, quae facta est simpliciter & historice; minorem, quae oratorie; minimam, quae poetice.

Deus falli & fallere nescit, per consequens, si de testimoniis diuino certo constet, nullum nobis debet ea re, quam testatur Deus, dubium superesse debet. Modo ostendatur, 1) quod diuinum vere sit istud testimonium, & 2) an hoc modo necessario intelligendum?

§. 840. *Scriptum historicum ratione veritatis Probl. examinaturus, ea obseruare tenetur, quae §. 829.*

seqq. sunt adlata.

§. 841. *iudicare de libro est, perfectiones vel Definit. imperfectiones illi tribuere.*

§. 842. *Iudicaturus itaque de libro huius vel Consecr. illius generis, perfectiones & imperfectiones libri talis speciei cognoscat oportet.*

Haec est ratio, cur praeter ante dicta, alia adhuc Schol. de perfectionibus librorum diuersi generis sumus addituri.

§. 842. *Liber est absolute completus, si omnia Definit. tradit, quae de obiecto isto pro temporis ratione tradi possunt. Adaequatus, qui ea tradit de obiecto omnia & sola, quae fini auctoris erant conformia. Liber in suo genere completus est, qui omnia continet, quae fini auctoris pro ratione illorum temporum sunt accommodata. Opposita sunt opposita ratione declaranda.*

Ad opposita pertinent *scriptum inadaequatum*, idque Schol. vel in excessu, seu *nimir prolixum*, vel in defectu, seu *deficiens*. Si in scripto plures adferantur definitions, quam opus erat, ad reliqua declaranda, est nimis prolixum, nisi scopo auctoris sit conforme, ut fortassis lectorem velit praeparare, ut alios quoque libros intelligere possit.

§. 843. *In historia naturali facta naturae de- Theor. scribuntur (§. 794.). Hinc eius finis est, vel in- rem Coruini Logica. R gene-*

gora-
tionem
eprae-
odum,
, quo
fuisse
magis
lla ad-
d rem
eritas

istoria
camus,
e, offi-
lit, fa-
quae
antur,
z esse,

tradi-
s. Si
res
decipi,
antur,
maior
ide di-
tum si
rat.

oaeuo-
Certe si
exhibi-
pareat
it du-
reum-
maio-
rem

generare animo lectoris notiones rerum naturalium, vel imbuere eam principiis, quibus in ratione de rebus naturalibus habemus opus. De historia artium idem obtinet.

Theor.

§. 844. Ex definitionibus historiae civilis, ecclesiasticae, priuatae & literariae patet, in tali suppeditari exempla, quibus dogmata politica confirmantur & unde principia prudentiae civilis derivantur, itemque iura summorum imperantium deciduntur; in ecclesiastica, proponi exempla, quibus dogmata de regimine ecclesiastico confirmantur, & unde principia prudentiae ecclesiasticae derivantur; priuatam suppeditare exempla virtutum & vitiorum, quibus praecepta dirigendi actiones ad suam aliorumque felicitatem confirmantur, & unde prudentiae priuatae principia deducuntur; deinde in literaria docendum esse, unde nam veritatum inuentarum haurienda sit cognitio, & principia suppeditanda, ad inueniendi artem inde locupletandam proficia.

Theor.

§. 845. Ex collatione eorum, quae in cuiusvis generis historia tradenda sunt, patet, inter fines historiae in genere referri debere, quod ad leges prouidentiae diuinae manuducat.

Theor.

§. 846. Ex dictis in praecedentibus patet, in scripto historico non tantum vera esse narranda, sed etiam singula eo ordine, quo se sunt secuta, recensenda, nec quidquam eorum, quae ad finem historiae consequendum cognitu sunt necessaria, omittendum.

Schol.

Non opus est, ut nunc prolixe descendamus ad praecpta specialia. Compendium eorum ex Ill. WOLFI sic habes:

Theor.

§. 847. Historiam naturalem continens scriptum, & quidem eo fine elaboratum, ut rerum naturalium ideae alterius animo ingenerentur, ita debet esse

esse comparatum, vt obiecta adcurate delineata exhibeat; partibus singulis nomina sua imponat, & si non sint illis nomina, alia construat; quae rursus in partibus singulis deprehenduntur, speciatim enumeret; quae nudo oculo non patent, microscopii beneficio detegat, denique explicet, quo ordine singulæ partes se excipient & connectantur. Patet hinc scriptorem historiae naturalis, & pictoriae artis & linguae, in qua scribit, esse debere sufficenter gnarum.

§. 848. Sin vero eo fine aliquis historiam scribat Theor. naturalem, vt lectoris animum principiis imbuat, quibus in ratiociniis de rebus naturalibus habemus opus, formet iudicia intuitiva determinata; distinctas notiones eorum, quae in obiectis observantur; in causas latentes & eorum concursum inquirat; sibique caueat, ne experimenta vel observationes instituens atque describens, sua de iis, quae obseruat, iudicia cum observatione vel experimento confundat.

§. 847. Experimenta si describere sit opus, de Theor. scribat instrumenta, quibus vti debet experimentator, singulasque actiones experimentatoris, vt inde possit iudicium ferri, quantum fidei ei sit habendum; recenseat porro singula phaenomena, quae se spectanda offerre, obseruat, denique propositiones, quae inde erui possunt, stabilitat.

§. 850. Artium historia eo fine condita, ut lectoris animo rerum artificialium notiones ingenerentur, exhibeat obiecta, quae describit, adcurate delineata, singulasque denuo partes singulatim describat, earumque connexionis modum exponat. Describat singularum partium materiam, figuram, rationem ad totum vel ad partes alias, colorem superficie inductum &c. Si materia sit mixta, enumeret simpliciores, quae illam ingreduntur.

diuntur, rationes partium singularum ad se inuicem, & mixtionis modum.

Probl. §. 851. *Artes ipsas descripturus, eo fine ut earum notionem animo lectoris ingeneret, singulas recensere debet operationes, quae ad perficiendum aliquod opus artis requiruntur; instrumenta, quibus opus habet artifex, describat; immo si opus est, delineet, denique usum eorum in opere perficiendo distincte exponat.*

Probl. §. 852. *Historiam artium condituras, eo fine, ut animum lectoris imbuat principiis, quibus in ratiociniis de rebus artificialibus habet opus, indicet fines vniuersiusque operis artificialis, si plures habuerit; distinctas eorum, quae in obiectis obseruantur, communicet notiones, quantum datur; partium singularum explicentur rationes finales; usus instrumentorum declaretur.*

Probl. §. 853. *Historiam ciuilem condituras, eo fine, ut dogmata politica inde confirmentur, ac principia prudentiae ciuilis hinc deriuentur; statum reipublicae quoquis tempore describat, nec non media, quibus flos rerumpublicarum fuit conseruatus, vna cum impedimentis, quae eidem obstiterent, vna cum caussis, ob quas imminutus ac desperditus, praesertim fideliter recenseantur molumina summorum imperantium, vna cum eorum euentu. Si vero eo fine historia ciuilis condatur, ut iura summorum imperantium decidantur, describi debet ortus imperiorum; modus, quo imperantes summam potestatem in hac vel illa regione consecuti; summorum imperantium matrimonia, pacta & conuenta cum statibus, foederaque ac instrumenta pacis.*

Probl. §. 854. *Historiam ecclesiasticam condituras eo fine, ut dogmata de regimine ecclesiastico inde confirmari, ac prudentiae ecclesiasticae praecelta hinc deri-*

deriuari queant, describet statum ecclesiae per omnia tempora, media, quibus ecclesiae vigor est obtentus & conservatus, impedimenta illius, mutationesque singulas, quae acciderunt, in primis etiam circa dogmata & mores eorum, qui ad ecclesiam pertinebant.

§. 855. *Historiam priuatam conditurus, eo fine, Probl. vt dogmata moralia inde confirmantur, ac prudentiae priuatae principia hinc deriuentur,* describat distinctae singulas hominum actiones, virtuosas pariter atque vitiosas, fataque eas insecura, non negligens ea, quae statum animi ob auctores atque fata produnt.

§. 856. *Historiam, siue ciuilem, siue ecclesiasticam, siue priuatam, eo fine conditurus, vt leges prouidentiae diuinae inde agnoscantur, cum primis adnotare debet, quae circa rerum euentus non consilio, sed fortunae vulgo tribuuntur, factaque &c fata rerumpublicarum, ecclesiae hominumque singularium sedulo recensere tenetur.*

§. 857. *Historiam literariam eo fine conditurus, Probl. vt principia ad locupletandam inueniendi artem suppedite, vitas describat auctorum, vbi fuerint nati, qua vii institutione, quibus praceptoribus, vel viuis vel mortuis, quis eo tempore, quo viixerunt, fuerit rei literariae status, vna cum statu ipsorum auctorum; adnotet sollicite inuenta, quae anterioribus veritatibus quovis tempore accesserunt, & vna ratione iam ante inuenta vterius fuerint perfecta, vt dubia abierint in certa, errores in veritatem, denique quae fuerint dogmatum fata, vel veritatum recens inuentarum, & fata inuentorum. Hisce si addantur, quaenam scripta de singulis argumentis secundum seriem temporum prodierint, quaenam in iis tradantur argumenta particularia, methodusque adnotetur, qua*

in factis narrandis, aut explicandis & probandis dogmatibus auctor sit usus, non pauca hinc capiet ars inueniendi incrementa.

Probl. §. 858. Hisce expositis patet, quomodo sit diadicandum cuiuslibet generis scriptum historicum. Adsumere semper debet auctoris scopum.

Probl. §. 859. Auctor libri dogmatici historici non intendit, nisi ut lector intelligat dogmata, & ad summum norit argumenta, quibus ad eadem probanda vtantur (§. 796.); per consequens *scriptum dogmaticum historicum conditurus*, terminos singulos ad curata definitione explicit, nisi iis vulgo respondeat notio confusa fixa; propositiones determinatas condat; si ita visum fuerit, argumenta recenseat, quibus ad ea probanda vntuntur; immo eorum adnotet discrimen; denique in uno congregat loco, quae ad idem subiectum spectant.

Schol. Cum inutilia non amet sapiens, ea tantum in eiusmodi scriptis explicitur, quae vel ad reddendas aliarum veritatum rationes, vel ad inueniendas nouas, vel ad praxin vtiles sunt.

Probl. §. 860. In *scripto scientifico* omnes termini accurate definiuntur, qui vel definitiones alias ingrediuntur, vel quorum definitiones ingrediuntur demonstrationes, tanquam praemissae syllogismorum, nec absque definitione occurrant alii, nisi quibus notio confusa fixum vindicat significatum, vel ex aliis disciplinis possunt supponi. Definitiones eo ordine collocentur, vt eae anteponantur, quarum definita alias definitiones ingrediuntur; definitionum adhibendarum realitas adstruatur legitime; propositio nulla demonstratione egens, sine ea admittatur; propositiones omnes sufficienter sint determinatae; propositiones, quae ibi demonstrari non possunt, experientiae consentaneas esse ostendantur; in resolutionibus

pro-

problematum singula, quae fieri debent, distincte
enumerentur, & eo quidem ordine, quo fieri de-
bent, & si opus est, problematis demonstretur
resolutio, quod sit genuina; propositiones sem-
per praemittantur, quae aliis demonstrandis inser-
uiunt; propositiones alibi demonstratae tanquam
certae supponantur, & mutuo sumantur; deni-
que si qua obscuriora poterant videri, illustren-
tur exemplis, dogmatum passim utilitas indicetur,
inuentores & eorum artificia, quibus sint vni,
reuelentur, rationes ordinis, non satis manife-
stae, reddantur &c.

§. 861. Ex dictis iam facile est ad *iudicandum*, Probl.
*vtrum aliquod scriptum dogmaticum sit histori-
cum, an scientificum? & an satisfecerit auctor
suo officio.*

§. 861. *Liber perspicuus* est, in quo nihil o- Definit.
currit, quod non sit sufficienter explicatum, vbi
erat opus, vt facile sensus eius concipi possit a
lectore. *Liber obscurus* opposita ratione est de-
finiendus.

Potest scriptum in se esse perspicuum, sed si lector Schol.
auctoris definitiones sibi non satis reddit familia-
res, nec sufficientem adhibet attentionem, mirum
non est, si librum non intelligat, & immerito
de libri conqueratur obscuritate.

§. 863. Quando scriptum dogmaticum histori- Theor.
cum fit ordine concinnatum patet ex §. 829. si sci-
licet ea, quae ad idem spectant obiectum, in una
loco congerantur; scientificum autem ordine con-
scriptum est debito, si quodlibet eo loco ponatur,
quo sequentibus intelligendis ac demonstrandis in-
seruit (§. 860.).

§. 864. *Ordo Scholae* est, quo ad idem subie. Definit.
ctum spectantia in eundem locum congeruntur,
nulla habita ratione, quomodo cognitio vnius

pendeat a cognitione alterius. *Ordo naturalis*, quo ita ponuntur, prout vnum facit ad alterum intelligendum & demonstrandum. *Ordo mixtus* adpellatur, si ea quidem praemittuntur, quae aliis intelligendis ac demonstrandis inseruiunt, simul tamen eodem in loco pertractantur, quae ad idem obiectum spectant, quantum regula anterior permittit.

Exper. §. 865. Eorum facilius meminimus, quae una memoriae mandantur.

Conseq. §. 866. Ordo itaque scholae inseruit memoriae (§. 865. 864.).

Exper. §. 867. Intellectui inseruit cognitio distincta, & explicatio debita, itemque nexus legitimus propositionum.

Conf. I. §. 868. Ordo itaque naturalis inseruit intellectui (§. 867. 864.).

Conf. II. §. 869. Ordo itaque mixtus inseruit & memoriae & intellectui (§. 868. 866. 864.).

Conf. III. §. 870. In libro dogmatico historico ordo scholae, in scientifico ordo naturae obseruetur oportet (§. 864. 863.).

Schol. Qua ratione definitiones in scripto dogmatico, & historico & scientifico sint examinandae, patet ex Cap. III. Ex iis videmus, si quis notiones deceptrices a veris non distinguit, cum confundere verba cum rebus; si in definitione cumulat, quarum vnum per alterum determinatur, tum applicationem definitionum reddit prolixorem &c. Interim, si scriptum dogmaticum historicum eo fine conditur, ut tantum constet lectori, quae nam sint definiti praedicata, in sola hac notitia adquieturo; tum in eius notiones omnia praedicata cumulari possunt, licet etiam se determinent inicem. Descriptio eiusmodi abusus dicitur *definitio*, item *definitio exeggetica*.

§. 871.

§. 871. *Resolutio problematis est completa*, si Definit. ea recensentur, quibus factis obtinetur, quod proponebatur ad faciendum; in casu opposito; *incompleta*; si plura recensentur, quam quae fieri debent, ut fiat, quod petebatur, *resolutio continet superflua*. Si factis iis, quae in solutione problematis praecipiuntur, id, quod faciendum erat, fit, nec in ea praecipiuntur, nisi quae fieri posse constat, vel ipso opere edocemur, *resolutio problematis vera est*; sin minus, *falsa*, *impossibilis*, si ea, quae praecipiuntur, fieri non possunt; *a praxi aliena*, si ea, quae in resolutione problematis praecipiuntur, nondum in potestate sunt nostra.

Potest resolutio esse phisice vel etiam moraliter impossibilis. Patet ex supra monitis, problemata in scripto, cum dogmatico, historico, tum scientifice ita esse ordinanda, ut solutiones posteriorum non praecipiant, nisi quod fieri possit per praecedentia.

§. 872. *Confusionarius* dicitur scriptor, qui in libro, quod pertinet ad certam disciplinam, diversarum disciplinarum materias miscet. *Compi-lator*, qui quae ea de re, quam sibi pertractandam sumvit, per alios libros sparsa repetit, in unum cogit absque ordine & nexus. *Systematis conditor*, qui veritates, apud alios etiam auctores obuias, suoque fini adcommodatas, elitit, & inter se connectit. *Plagiarius*, qui, quae ex aliorum scriptis hausit, vel aliunde didicit, sibi tribuit. *Epitomator*, qui ex scripto maiori ea feligit, quae dato fini inseruiunt, & exinde minus componit.

Ex his definitionibus facile potest diiudicari, quid sit *confusionarius* &c. Speciatim compendia qui diiudicare cupit, ei ad finem, quem sibi praefixit epitomator, respiciendum est, tum enim sine negotio alicui patebit, vtrum compendium sit com-

pletum, an minus. Ceterum in hisce possunt quaedam sine probatione sumi interdum, cum tirones non adeo solent esse scrupulosi, immo non raro demonstrationes subtiliores tedium iisdem creent. Quod etiam de definitionibus terminorum, quorum notio clara sufficit, est dicendum.

Definit. §. 873. *Perractatio dicitur solida*, quae regulis methodi adcurate respondet, adeoque adcuratas definitiones, determinatas propositiones, demonstrationesque irreprensibiles continet (§. 860). *Superficiliaria* quid sit, ex opposito patet.

Schol. I. Dicta sufficient de modo libros interpretandi, legendi, dijudicandique, plura qui desiderat, aediat III. WOLFIVM in Logic. Lat. quem in praecedentibus in compendium egimus, retentis ut plurimum ipsius verbis, quod & in sequentibus faciemus; insertis tamen hinc inde aliis nonnullis, praxi admodum inferuentibus.

Schol. II. Logica genuina non solum docere deber, quomodo propria nostra facultas cognoscitua sit emenda da, ac in veritatis cognitione dirigenda, sed simul ostendere modum, aliorum perficiendi intellegendum (P. §. 184.). Quare nunc progredimur ad ista.

CAPUT XII. DE MODO CONVINCENDI ALIOS.

§. 874.

Probl. Qui alterum conuincere intendit, efficere vult, vt ei aliqua propositio certa euadat (P. §. 108.). Iam propositio alicui est certa, si agnoscit eam esse veram, oppositumque esse non posse iudicat (P. §. 90.), ergo qui alterum vult conuincere, efficere debet, vt agnoscatur, propositionem esse veram, ita vt eius oppositum esse non possit.

§. 875.

§. 875 Propositionem aliquam esse probabilem Theor. vel improbabilem potest demonstrari (§. 679. 680. & P. §. 79.). si quis autem perspiciat demonstrationem, fit certus de eo, quod demonstratur (§. 657. 672.). Ergo de alicuius propositionis vel probabilitate vel improbabilitate alter potest conuinci (P. §. 108.).

§. 876. Qui aliquem ope sensus conuincere ad- Probl. laborat, eo tantum adducat alterum, ut ipse sentiat id, de quo eum conuincere cupit. Tum enim nullum ipsi amplius erit de rei veritate du- bium (§. 725.).

Vbi in potestate tua non facerit, efficere, vt alter Schol. ipse rem experiatur; auctoritas obseruatoris stabilienda vel experimentatoris; fidei requisitis conformiter (§. 831. seqq.).

§. 877. Alterum conuictus ope rationis, de- Probl. monstrationem adhibeat, & vt alter demonstrationem peruideat, eiusque genuinam conditio- nem, efficiat. Eo autem usque continuanda est demonstratio, donec in syllogismis eam ingredien- tibus, peruentum fuerit ad praemissas, de qua- rum veritate nullum ei amplius est dubium, vel vbi in principiis prorsus adhuc hospes est, ad de- finitiones, axiomata, postulata, experientiasque indubitatas.

Quomodo ita conuinci debet alter a priori & a Schol. posteriori, nemini potest esse obscurum, adcu- ratarum cognitionis a priori & posteriori defini- tionum gnaro. In scriptis citatio §§ usum praebet conuictioni; hos enim, si rite sint citati, vbi euoluerit conuincendus, perueniet ultimato ad prima, quibus aliqua demonstratio innititur, principia.

§. 878. Si quem per demonstrationem conuin- Theor. cere velimus, principia perspicere, eorumque ve- ritatem agnoscere debet conuincendus, quapropter

ostunt
cum
immo
edium
onibus
est di-

regu-
dcura-
s, de-
et (§.
tet.

di, le-
t, ade-
prae-
atis vt-
ntibus
nnul-

modo
ndan-
simul
ntelle-
d ista.

OS.

vult,
P. §.
gnos-
posse
nuin-
nem
solut.
875.

ter *conuictio ope rationis non sit in instanti, sed successione*. Quoniam is quoque demonstrationis formam agnoscere debet, non autem adquirimus notionem demonstrationis, nisi aliquali minimum visu, *conuicturus aliqualiter minimum in demonstrando versatus esse* debet.

Schol. Geometriae studium hic subsidia praefstat, in quo demonstrationes exakte deprehenduntur. Licet in aliis quoque tales sint obuiæ, quae per consequens etiam possunt hunc in finem adhiberi.

Theor. §. 879. Propositionis veritatem perspicere nequit, qui eam non intelligit (§. 652. 369.). Cum vero cum, quem conuincere studemus, reddere cupiamus de aliqua propositione certum (P. §. 108.), antequam *conuictionem suscipias, propositione alteri est explicanda, nisi eandem iam intelligat*.

Theor. §. 880. *Conuincendus certus euadere* debet de aliqua propositione (P. §. 108.), ergo eidem attentionem adhibeat, nec minus modo, quo certum eum reddere studemus (P. §. 42.).

Schol. Aethiopem lauas, si alter non attendat, vbi cum conuincere suscipis. Quotidiana id loquitur experientia, vbi nonnunquam homines, quos conuincere operam damus, aliud prorsus cogitant, quam quod facit ad rem, attentionemque non adhibent nobis, quos certe, si ita pergunt, nunquam conuincere poteris.

Theor. §. 881. *Aliorum attentionem excitare & conservare* possumus, si clare & distincte ipsi proponenda proponamus; breuiter, ne eos fatigemus; ordine, vt memoriae consulamus; propositione viva, vt attentionem quasi furemur; methodo naturali, vt antecedentia manuducant ad sequentia, & quasi per se ipsum ea videatur eruere alter, sic enim perfectionis suæ sensu excitabitur; rei

rei grauitas quoque eidem est ostendenda atque
vtilitas, alia vt taceam.

Non negandum, quod exercitium multum hic fa-
ciat. Interim tamen alteri auxilio non raro nos
esse posse, experientia docet.

§. 882. Adfectus turbant attentionem rebus Exper.
aliis adhibendam.

§. 883. Si quem itaque conuincere velimus, Consect.
adfectus eius non debemus excitare (§. 882. 880.).
Cumque per conuicia, dicteriaque aculeata facile
in altero adfectus excitentur (per exp.); ab iis
abstinendum est sollicite, si quis alterum conuin-
cere velit.

Alioquin stolidi agit (per def. *stultiae*). Schol.

§. 884. Conuictio rationalis fit mediante de. Theor.
monstratione (§. 877.); cum itaque demonstra-
tio fit vel ostensiua vel apagogica (§. 747.), du-
pliciter etiam quis potest conuinci ope rationis,
ostensiue nimirum atque apagogice.

Diffliteri tamen non possumus, suis laborare conui- Schol.

ctionem apagogicam incommodis. Facillime ali-
qua propositio habetur pro falsa, ob consequentias
inde deductas, dogmatibus quidem vulgo rece-
ptis, sed non satis firme forte tali innixis, repu-
gnantes; dicit porro per ambages, & tamen ve-
ram causam cur propositio aliqua sit falsa, sic
nondum perspicit alter.

CAPUT XIII.
DE
REFUTATIONE ET DEFENSIONE.

§. 885.

Polemica est ars, regulis logicis conformiter ad- Definit.
ferta ab una parte vitiorum adcusandi, ab
altera parte autem illa ab incusationibus viridi-
candi

s.
ti, sed
ationis
irimus
uimum
lemon-

in quo
Licit
er con-
iberi.
re ne-
Cum
eddere
(P. §.
roposi-
lligat.
pet de
m at-
certum

i cum
ur ex-
s con-
gitant,
e non
nun-

onser-
onen-
s; or-
ie vi-
hodo
quen-
re al-
titur;
rei

candi. Prior vocatur *impugnator*, seu *impugnans*, qui alterius adserta arguit vitiorum; posterior, qui adserta sua ab alterius criminationibus tueri nititur, *defensor* audit, vterque communis *antagonistarum* nomine venit, qui quippe sunt personae sibi contradicentes. Si *impugnator* demonstrat vitium adseriti alterius, vocatur *refutator*. *Refutare* enim est demonstrare falsitatem propositionis, quam alter pro vera habet, & propositionis, cuius falsitas demonstratur, dicitur *refutari*.

Schol.

Vox *impugnare* Cel. WOLFIO & aliis sumitur pro insufficiente probatione falsitatis propositionis, quam alter pro vera habet. Verum secundum loquendi usum *impugnare* est genus, *refutatio* species; cui insufficiens *impugnatio*, ceu altera species, potest apte opponi.

Theor.

§. 886. Propositione vera falsa esse nequit (per princ. contrad.), ergo non potest demonstrari, eam esse falsam (§. 745.), adeoque *propositio vera refutari* nequit (§. 885.). Interim potest aliquis propositionem veram arguere falsitatis, adeoque *impugnari potest*, licet tantum *insufficienter* (§. cit.). Propositionis falsae cuiuscunque falsitas potest demonstrari, per consequens *propositio falsa quaelibet potest refutari*, & adeo *impugnari* (§. praeced.). Quoniam autem fieri quoque potest, ut aliquis insufficienter tantum probet propositionis falsae falsitatem, *insufficienter etiam potest impugnari* (§. praeced. Schol.).

Conseq^t. §. 887. Si de propositionis alicuius veritate sumus conuicti certi esse possumus, antagonistam non refutasse eandem, sed modo insufficienter impugnasse (§. praeced.); sin autem de ea conuicti non sumus, non valet idem (§. praeced.).

Theor.

§. 888. *Refutatio* est demonstratio falsitatis propositionis, quam alter pro vera habet (§. 885.).

si

si itaque debitam adfert attentionem alter, agnoscet, principia esse vera, nec a demonstrandi forma esse aberratum, adeoque se errasse agnosceret (§. 657. 672.).

§. 889. Refutatio est demonstratio falsitatis Theor. propositionis (§. 885.); iam demonstratio est vel directa vel apagogica (§. 747.), adeoque *refutatio est duplicitis generis.*

Demonstratio est vel a priori, vel a posteriori, vnde Schol. de refutatione idem valeret.

§. 890. Thesis vocatur adserendum illud, quod Definit. impugnatur; oppositum theseos dicitur antithesis. Formatio status controversiae est determinatio legitima theseos & antitheseos.

§. 891. Si quis alterum vult refutare, neque tam determinet adcurate, quid impugnare velit, oritur facile logomachia (§. 270.); status itaque controversiae formandus ante est, quam impugnatio & refutatio suscipiatur (§. 890.).

§. 892. Ut status controversiae rite formetur, Probl. dispiciendum est, quidnam sit istud, quod impugnaturi sumus, thesinque adeo determinemus (§. 890.), eam resoluamus & interpretemur, ut patet, qua ratione a nobis intelligatur ista, tumque formetur antithesis, vel contradictric, vel contrarie opposita thesi.

§. 893. Impugnaturus alterum, formet rite statum controversiae (§. praeced.), tumque argumentum struat, cuius conclusio est antithesis, i. e. dubium; forma sit legitima, & praemissas probet ulterius; & si refutare eum velit, mandiu in praemissarum probatione progrediatur, donec perueniat ad principia indubitate (§. 885. & P. §. 79.), quas concedit alter, saltim absque contradictione non potest vocare in dubium.

Si

gnans,
terior,
st tueri
anta-
perso-
emon-
tator.
oposi-
positio,
ri.
tur pro
tionis,
indum
tutatio
altera

(per
strari,
io ve-
est ali-
adeo-
ienter
e falsi-
positio
mpug-
aoque
robet
etiam

te su-
istam
er im-
niucti
titatis
885.),
si

Schol.

Si alter debet erroris sui conuinci, opus est, ut principia norit, & praeter attentionem debitam aliquam capacitatem ad conuictionem; operam alias perdis, oleumque. Hinc est, *contra ignorantem vel negantem principia, scil. indubitate & omnia, non esse disputandum*, cum primis si inhabilis sit.

Theor.

§. 894. *Si quis alterum velit impugnare directe, cum primis refutare*, propositionem veram falsae oppositam, vel modum, quo quis in errorem incidit, demonstrare debet (§. 893. & 747.). Si per indirectum, sumat propositionem, quam alter pro vera habet, & inde per syllogismum unum vel plures, inferat conclusionem falsam (§. 593. & 747.).

Probl.

§. 895. *Si quis sententiam alterius consequentiis onerat*, id est propositiones falsas inde consequi adfirmat, quas inde fluere demonstrare non potest, *is eam impugnat quidem* (§. 885.), sed non refutat (§. cit.).

Theor.

§. 896. Ex quo vel unica falsa sequitur propositione, id falsum (§. 544.). Ergo *si vel unicam propositionem falsam legitime ex aduersarii propositione sequi demonstrauerimus*, illa refutata iam est (§. 894.), adeoque non est opus ad refutationem, alias praeterea inde inferre.

Schol.

Si quis autem in animo habeat, risui expondere alterum, & periculosa ipsi tribuere dogmata, tum fieri solet, ut consequentiae consequentiis cumulantur, donec peruerterit ad tales, quae risum mouent, vel periculose videntur reipublicae vel religioni &c.

Coroll.

§. 897. Si ergo ex una propositione plura sequantur absurdita, illa plurimis modis diuersis potest refutari apagogice (§. 896.).

§. 898. *Consequentia* hic vocatur propositio falsa, quae ex alias, quae pro vera venditatur, infertur.

fertur. Qui ergo propositionem aliquam per indirectum impugnat, vel refutat, consequentiis eam impugnare vel refutare dicitur. Consequentiarii autem, sive iudices consequentiarum, sive consequentiarum fabri dicuntur, qui consequentiis alio fine vtuntur, quam animo refutandi.

§. 899. Si quis ergo eum in finem consequentias deriuat, vt alteri noceat, risui eum exponat &c. consequentiarius est (§. 898.).

Eiusmodi hominibus solenne est, precario adsumere consequentias, alterius verba detorquere, vt talia inde sequi videantur, tumque ex his deducere alias ridiculas, religioni, reipublicae &c. noxias, ipsasque autori imputare.

§. 900. Argumentum ab inuidia ductum solent Definit, adpellari rationes, quibus in aliorum placita odi- um concitatur, quo opprimantur.

§. 901. Consequentiarii ergo vtuntur argumen- to ab inuidia ducto (900. & 898.).

Argumentum ab inuidia, qua ratione ducatur ita Schol. explicat WOLFIUS Log. §. 1050. ex E V S E- BIO AMORE it. IO. CLERICO; sententia, quae impugnatur, male explicatur: „confertur, cum dogmatibus hominum inuidorum; nominibus infamatur inuidiosis; momentum quaestio- nis exaggeratur; inuisi redduntur boni, quod, consuetis non vtantur vocibus & loquendi for- mulis; studiose celantur rationes, quibus sen- tentia impugnata nititur, tacentur incommo- da, quibus premuntur sententia, quae defendi- tur; praetermittruntur ea, quae inuidiam amo- liri possent; inuidiosae consequentiae colligun- tur ex eorum sententia, qui impugnantur; ma- lignis premuntur suspicioibus; nouitas illis, obiciuntur quasi crimen; consensu hominum pot- entiorum opprimuntur; miscentur in discepta- tionibus multa, quae ad rem nihil faciunt, sed, quae inuidiae creandae apta sunt; in deteriorem, Coruini Logica. S par-

,,partem accipiuntur indifferentia; prouocatio
,,fit a peritis iudicibus ad imperitos; denique
,,aduersarii, quasi immorigeri magistratibus, in-
,,famantur.

Theor. §. 902. Qui alterum conuincere studet, eum
abstinere oportet ab iis, quae alterius concitare
possunt adfectus (§. 883.). Hinc, *qui alterum
vult refutare, non minus a conuictis, argumento
ab inuidia dueto &c. abstinere debet.*

Schol. Consequentiarum usurum esse eiusmodi modis im-
pugnandi, facile pater.

Definit. §. 903. Qui sub praetextu veritatis defendenda
dissentientes in discrimen famae, fortunae, immo-
vitae adducere conatur, dicitur *persecutor*.

Conseq. §. 904. Consequentialius ergo, periculosas al-
teri consequentias imputans, in persecutorem fa-
cile degenerat (§. praeced.).

Theor. §. 905. Si propositionum oppositarum vna est
vera, altera est falsa (§. 490.), per consequens, si
propositioni, quam alter pro vera habet, obserua-
tio vel experimentum seu experientia contraria
opponitur, propositio est refutata (§. 885.).

Schol. I. Est illa refutatio *sensualis*. Qui eam instituire cu-
pit, doctrinam de propositionibus oppositis, expe-
rientialis instituendis &c. adcurate noscat oportet.

Schol. II. Certum id, quod potest impugnari & refutari, variis
esse generis constat, v. g. *vocabula & phrases*, ob-
scuree & incommodae &c. saltim admonendus
est, ut loquendi formulam corrigat, res quoque
ipsae, & quidem tam principia v. g. experientiae,
definitiones &c. quam modus concludendi, de-
nique etiam *methodus*.

Definit. §. 906. Se defendere idem est, ac demonstrare,
se ab altero non esse refutatum. Et *propositio*
ab altero impugnata, dicitur *defendi*, ubi demon-
stratur, eam ab altero non esse refutatam. Ad-
pella-

Pellatur etiam: respondere ad obiectiōnem, soluere eandem &c.

Patet hic vocem defendere strictius sumi, quam §. 885. Schol.

Quicunque itaque demonstrare nequit, se ab al. Conseq̄t. tero non esse refutatum, ille molietur fortassis defensionem, sed irrito successu (§. praeced.).

§. 907. Tentamen defensionis est, si quis insufficienter probat, propositionem, quam pro vera habet, ab altero non esse refutatam.

§. 908. Si propositiō est refutata, falsitas eius est Theor. demonstrata (§. 885.). Iam eadem propositiō nequit esse falsa & vera (per princ. contrad.); adeoque est impossibile, vt demonstretur, eam non esse falsam, consequenter non esse refutatam (§. cit.); adeoque defendi nequit (§. 906.). Fieri tamen potest, vt aliquis insufficienter probet, propositionem non esse refutatam, adeoque tentamen defensionis aduersus refutationem locum habet (§. 907.).

§. 909. Si propositiō demonstratur, patet eam Theor. esse veram (§. 657.), adeoque hoc ipso demonstratur, quod refutata non fuerit (§. 809. 906.). Adeoque dum propositiō demonstratur, eo ipso defenditur (§. 906.). Si propositiō experientia confirmatur, eo ipso defenditur (725.).

Patet hinc, si propositiō aliqua demonstrata, vel Schol. per experientiam confirmata, peritorum iudicio certa est, nulla defensione esse opus, si vel maxime ab imperitis impugnetur.

§. 910. Se defensurus, dispiciat:

Probl.

1) vtrum alterius obiectio ipsius thesin feriat; sin minus, nulla opus est defensione. Sin mentem nostram detorserit alter, ostendendum illud, & non minus cessat obiectio, saltim fundamento quodam nixa; sin autem reuera feriat nostram sententiam.

2) respiciatur ad formam argumenti, seu modum

S 2 con-

concludendi &c. qui si legitimus non sit *forma reiiciatur*. Sin forma legitima;

3) principium aliquod erit reiiciendum, siue per negationem respondendum. Hoc si non procedat, se defendere nequit impugnatus.

Schol. I. Si forma argumenti non sit legitima, vel statim intermediate vitium potest ostendti, vel per indirectum, v. g. vt adhibeamus *responsionem per reciprocationem*, *ἀντιστοφήν*, si imitemur nimis formam, qua vtitur aduersarius in obiicendo, & sic oppositum plane eius, quod infert ille, inferamus; per *comparationem*, vbi eadem ratione concludendo, absurdum aliquod elicimus. Si tertium membrum *ſphi* amplectendum sit, non minus negatio praemissarum alterius fieri potest vel *absolute*, addita ratione, vel vt eliciatur *probatio* ab aduersario. Si quod principium, quo vtitur alter, nobis verum adpareat, certi tamen de eo nondum simus, adhiberi potest *fiduciaria concessio*, qua concedimus praemissa, ita tamen, vt reseruemus nobis inficiationem illius; per *limitationem*, *restrictionem*, vel *distinctionem*, si aliqua additur in praemisis determinatio necessaria, si adequare argumentum institui debeat, vbi tum vel quaternio ostenditur terminorum; vel conceditur vna praemissa, altera negata sub hac, vel vice versa, sub altera determinatione; vel conceditur conclusio salua nostra thesi. Vbi tamen notandum est, non generatim *limitationem*, *restrictionem*, vel *distinctionem* esse crepandam, sed debet adduci & legitime applicari. Per *instantiam* respondetur, si adducitur exemplum oppositum, destruens vniuersalitatem propositionis, quam alter pro vniuersaliter vera habet, vbi vel illud exemplum statim sub propositione maiore subsumitur, & infertur conclusio, quae absurdia; vel pro maiore propositione sumitur, & formatur syllogismus in tercia figura, cuius conclusio est contradictrorie opposita propositioni

tioni vniuersali alterius. Dicunt nonnulli, posse quoque instantiam desumi ab eo, quod est in quaestione, quod tamen cum grano falsis est accipiendum. *Per retorsionem*, quae consistit in eo, ut per oppositam maioris, seruata minore propositione, inferas conclusionis oppositam, & vel est *totalis*, quae maiorem simpliciter negat per oppositam; vel *partialis*, quae maiorem ex parte concedit. *Per inuersionem*, si minori sumptioni eius opposita, simulque tum medio tum maiori termino substituuntur oppositi, ut ita inferatur opposita conclusionis praecedentis. *Per contraobiectionem*, si responsionis loco probamus thesin, vel contra theses impugnantis obiectio adfertur; ad quam pertinet oppositio paris auctoritatis. Alia tacemus. Interim yix conuincitur mens per eiusmodi responsiones indirectas de veritate; non satis patet ita ratio falsitatis; vnde indirecta solutione non debemus esse contenti, sed eidem subiungere aliam directam.

Solutio potest esse vel *sufficiens*, quae demonstrat Schol.II. vitium in dubio; vel *abundans* si sufficienti adhuc alia adiungitur; & est *multiplex*, si plura in eadem argumentatione ostenduntur vitia. Solent quoque adhiberi alia, quo pertinet *obiurgatio*, si aduersarium increpamus, quod contra honestatem & pietatem, vel manifestas veritates & experientiam loquatur; nec non quod sufficienti solutioni non cedat, minime tamen noui quid adferat, sed repeat tantum saepius dicta absque adiuncta probatione: *irrisio*, qua ineptias tribuimus antagonistae, quod scopas dissolutas adferat, argumentaque response indigna, ei fere abjudicamus sensum communem, atque ita risui eum exponere conamur &c. a quibus tamen esse abstinent in defensione, patet, quia alioquin impugnantem adfectibus exponimus, quod non licet.

Potest aliquando *responsio* esse tantum *adparens*, vel Schol.III.

S 3

cum

forma
ue per
roce-
m im-
ndire-
r reci-
nirum
do, &
infe-
atione
s. Si
t, non
poteſt
proba-
, quo
tamen
ciaria
amen,
per li-
fi ali-
cessa-
t, vbi
; vel
o hac,
; vel
vbi ta-
titatio-
e cre-
licari.
exem-
n pro-
ra ha-
oposi-
lufio,
sumi-
a, cu-
oposi-
tioni

cum aliqua specie solutionis, si distinctiones, restrictionem & imitationem quis crepat, obiicit alteri fallacias generatim, sed nullibi applicat dicta atque ostendit; ut ne speciem quidem responsionis habet, si sonos sine mente, vel etiam talia proferamus, quae nihil faciunt omnino ad rem, vel de re generatim aliquid differamus, ne nihil plane dixisse videamur, vel obiurgemus aut irridemus aduersarium, digressione quadam alterius a scopo abducere laboremus &c.

Definit.

§. 911. Scripta polemica dicuntur, quibus errores refutantur, aliorumque sententia impugnatae, vel defenduntur, vel earum defensio tentatur. Dicuntur etiam eristica. Scripta apologetica vocantur, quibus continentur defensiones contra imputations errorum, & aduersus persecutores.

Consect.

§. 912. Scriptum ergo apologeticum conditurus obseruare debet, quae de refutando & defendendo sunt in praecedentibus prolata (§. 911.).

Schol.

Cum, si propositio vera demonstratur, eo ipso opposita refutetur, consequentiariorum vero praxis a virtute abhoret: virtute praediti & intelligentes abhorrent a scriptis eristicis, nec facile, ut eiusmodi scribant, se induci patiuntur, nisi vel veritatis oppressio sit metuenda, vel ipsis fortassis auctoribus respectu famae, fortunae, vitae &c. pericula creentur. Reliqua pertinent ad ius naturale, quod etiam decidere debet, pro diuersitate circumstantiarum, quandonam stilus sit acuendus &c.

CAPUT XIV.

DE METHODO DISPUTANDI.

§. 913.

Definit.

Disputatio est mutua propositionis impugnatio ac defensio coram facta.

Schol.

Vox disputatio sumitur nonnunquam *objektive*, pro materia, de qua disceptatur; h. l. accipitur *subiective*.

§. 914.

S. 914. Personæ coram controuerentes dicuntur *disputantes*. Propositio ad disputandum proposita, vocatur *thesis*, ille disputantium, qui thesin ad disputandum proponit, illiusque defensionem suscipit, *respondens*; qui thesin impugnat, *opponens*; *praeses* vero, qui respondentis suscipit partes, si is ad angustias sit redactus ab opponente.

Respondens, dicitur etiam *defendens*. Prius nomen Schol. I. obtinuit a modo disputandi, apud veteres recepto, nimirum per quaestiones, vbi opponens dicebatur *interrogans*. Praesidem dicunt nonnulli idem habere cum respondente officium, esse illius succenturiatum, quibus & nos praebemus ad sensum; alii volunt, eum esse praefectum disputationi, ut eam dirigat, & disputantes intra cancellos retineat. Tota res est logomachia: pro diversitate enim disputationum & locorum diuersimode res sece habet. Prior tamen significatus plerumque obtinet.

Vtrum disputare licet, quidam disputatione reiecit. Nemo Schol. II. prudens disputationes reiecit. Variae fuere methodi disputandi; per quaestiones, quae erotematica sive *Socratica* vocatur: *oratoria*, si orationibus alter alterius impugnat theses, seque defendit; *acriologia* seu *Platonica*, si obiectioni probatae statim subiunguntur rationes, per particulatas caussas; *Aristotelica* seu *syllogistica*, vbi per integræ ratiocinia disputatione fit. Postrema haec methodus, optima, summo iure hodiernum retinetur.

S. 915. Finis disputantium potest esse diuersus, Definit. vel veritatis indagatio; vel exploratio virium; vel exercitatio; vel deceptio, aut laudis aut lucri causa intenta. Hinc disputatio est vel *dida-calica*, vel *pirastica* seu *docimastica*, vel *gymnasti-ca*, vel *sophistica*.

S. 916. Disputantium unus id falsitatis arguere Theor. debet, quod alter habet pro vero (§. 914.), con sequenter unus debet adfirmare, quod alter ne-

gat (P. §. 19.), adeoque *opposita defendere*, siue
in terminis *oppositis versari*.

Schol. Optimum est, si versentur in terminis contradicto-
riis, tum enim certum est, id quod unus adserit,
falsum, quod alter, verum esse (§. 505.), cum si
contrarie sibi oppositae sint eorum propositiones,
vtraque falsa esse possit (§. 496.).

Theor. §. 917. Disputatio est impugnatio ac defensio
mutua eiusdem propositionis (§. 913.), per con-
sequens *disputantes terminos eosdem eodem modo*
intelligere debent, ne logomachia oriatur (§. 271.).
Alioquin non eadem propositio impugnatur ab
altero, quae ab altero defenditur. Hinc *oppo-*
nenti incumbit, ut statum *controversiae rite for-*
met (§. 892.), cum primitus explicet eam proposi-
tionem, quam est impugnaturus, ut respondens
tempestiu[m] monere possit, si sensus ab opponente
vel prorsus, vel parumper mutetur.

Consect. §. 918. Si ergo sensus verborum respondentis
non satis pateat opponenti, quaerat ex respondente
necessè est, quasnam cum singulis notiones
coniungat; & si respondens vel ex ignorantia
non possit, vel ex aliis rationibus non velit de-
clarare mentem, eliciat explicationem opposens,
impugnando propositionem ob obscuritatem,
quod eius voces sint soni sine mente.

Probl. §. 919. *Opponens debet impugnare thesin re-*
spondentis (§. 914.) adeoque, explicato ante sta-
tu *controversiae*, ea praefest, quae supra §. 893.
tradidimus. Tum, si methodo syllogistica fiat
disputatio, ut respondens statim videat, & quid,
& qua ratione impugnetur, adeoque temporis
habeatur ratio, opposens a syllogismo ultimo in-
cipiat, cuius conclusio ferit thesin respondentis;
si autem per quaestiones, siue methodo Socratica
disputare velit; a syllogismi primi principiis siue
prae-

praemissis incipiat, & quaerat ex respondente, num ea concedat, & conclusionem inde illatam admittat, hinc progrediatur ad reliquas, donec ad ultimam perueniat propositionem, quae *posita* est respondentis thesi.

§. 920. *Respondens se debet defendere contra ope Probl.* ponentis obiectiones (§. 914.), per consequens ut rite id fieri queat, repeat breuiter controv*er*siae statum, item argumentum opponentis, ut pateat, eum opponentis mentem recte percepisse; id est *adsumat argumentum opponentis*; tum respondeat, atque refellat argumentum opponentis, ita, vti ostensum supra §. 910. Si opponens de-nuo per prosyllogistum suas adstruere conetur praemissas, eadem ratione, §. 910. hunc infringat.

§. 921. Ex §. 919. & 920. sequuntur officia Probl. disputantium. Vterque eo adlaboreret, vt ipse ab altero satis intelligatur; versatusque sit in eo, de quo est disputandum, argumento; quilibet etiam si alterius sententias cognouerit, *argumento ad hominem* poterit contra eundem vti, siue *ad gemitos* contra eum disputare, id est ex principiis, quae ipse pro veris habet. Porro vterque modestiae operam nauet (§. 883. 902.); breuis sit quilibet, quantum fieri potest; quilibet alterum adstringat, vt procedat formaliter, licet discursus liberior possit praemitti, & ab opponente oppositioni suae, in formam deinceps redigendac; & a respondentे responsioni, vt praeparare possit, vnde responsionem sumat, &c.

§. 922. *Respondentis officia* specialia sunt, vt Probl. thesin ad disputandum proponat, quam rite meditetur, varias obiectiones sibi ipse formet, easque resoluere studeat exercitio priuato; opponentis recte capiat obiectiones, memoriaeque commendet, vel chartae inscribat, sed methodo com-

S 5 pen-

Schol.
Idem
Prol.
Prol.
Schol. I.
Idem

pendiaria, ne opponens & auditores dictando fatigentur; repeatat tum controversiae statum, vna cum argumento opponentis, si responsio non succurrat, petat v. g. explicationem alicuius vocis ab opponente, vel etiam loquatur generatim de argumento, probet atque illustret thesin suam &c. non tamen in his est subsistendum, ita enim non sit obiectionis resolutio, sed cogitet interim de resolutione genuina, eamque tum subiungat & reliqua obseruet §. 920. adducta.

Probl. 923. *Officia opponentis* sunt, vt eligat rem, quam impugnet impugnatione dignam; statum controversiae formet legitime, tum perpendat suas antea obiectiones, animoque voluat, vt, quid forte respondens sit responsurus, antea peruideat, mediteturque, quid ei sit regerendum, ne prima statim responsione ablegatus, recedere necessum habeat. Post in ipso conflictu proponat sua dubia, quorum conclusiones continere debet antitheses respondentis, non vero pueriles illas conclusiunculas: Ergo male agis, ergo peccas &c.

Schol. I. Cacremoniae circa actus disputatorios pro diuersitate locorum sunt diuersae; v. g. solet vel praeses vel respondens actum inchoare, oratione aliqua, qua occasio disputationis, materiae ratio & utilitas, breuiter tamen, exponitur, auditorium, vt beneuolas praebeat aures, rogatur, &c, si respondens aperiat actum, praefidis imploratur auxilium. Post hanc inuitatur opposens modeste, eique solutio promittitur suarum obiectionum. Huic alia breui oratione respondeat opposens, gratias agat pro beneuola inuitatione; & expectat acceptiōnem & resolutionem obiectionum & a praefide & a respondentē; tumque ad ipsam oppositionem se accingat. Praeses, ubi opus fuerit, subsidio veniens respondentis, itidem breuiter adloquatur opponentem; opposens finem imponat suae oppositioni gratiarum actione pro-

so-

solutione, votis, expeditione fauoris, atque commendatione. Respondens subiungat denao gratiarum actionem, nouamque invitationem suscipiat alterius, si quis adest, opponentis &c. ubique studeat breuitati, ne tempus, disputationi sacrum, orationibus teratur, quod multorum, tela mercuentium, mos est. Postremo respondens vel ipse praefes colophonem imponat actui, gratias agendo, si respondens est, praesidi; auditorio vero, siue respondens id agar siue praefes; Deo &c. Reliqua contuerdinis cuiuslibet loci sunt relinquenda. Praesidis officia non sunt in Ephisis praeced. sigillatim enumerata, quoniam is personam, si opus fuerit, respondentis agens, eadem quoque tenetur obseruare officia.

Sunt præterea quædam, *officia commoditatis* dici so-

Schol. II.

lita, v. g. opponentis, ut ostensiuos, non apogicos, & quidem formae ordinariae struat syllogismos, non vtatur syllogismis otiosis &c. respondentis vero ac praesidis, repetitio argumenti totidem iisdemque plane verbis; responso statim directa &c. Gaudent quoque disputationum quilibet certis priuilegiis, quibus, si voluerint, vti licet, v. g. praefes atque respondens ratione electionis materiae; non opus habent, ut thesin suam probent, sed si voluerint, facere possunt, modo respondeant ad argumenta; repetitio argumenti, ut præcise iisdem instituatur verbis non est opus; literis, si voluerint, ipsis licet mandare oppositionem; petere repetitionem atque enucleationem sui argumenti ab opponente. *Praesidis* præser-
tim priuilegium est, quod non sit obligatus ad re-
sponcionem suppeditandam, quamdui responden-
tis salua res est. *Opponens* eligere potest thesin
ad oppositionem, quaecumque libuerit, ab ipsius
arbitrio pendet electio formae &c.

Cum his, quæ adhuc sunt exposita, non debent con- Schol. III.
fundи artes, quibus nonnunquam vtuntur dispu-
tantes *sophistiae*, v. g. ut sensum viuis alter per-
uer-

do fa-
u, vna
n suc-
cis ab
de ar-
&c.
n non
im de
gat &
rem,
atum
at su-
quid
deat,
rima
essum
a du-
anti-
con-
c.
uersi-
naes
iqua,
utili-
, vt
pon-
auxi-
, ei-
um.
ens,
xpe-
n &
osam
fue-
reui-
nem
pro-
fo-

uertere studeat; digressionibus alterum abducere conetur a praecipua controvacia; plane alia proferat, quam quae faciunt contra alterum; irritat alterum quaestionibus captiosis; prouocet ad consensum communem sapientum, vel etiam auditorum, appellatio ad conscientiam; oburgatio, adeoque affectuum excitatio, interpellationibus crebris, scommatibus, exclamacionibus, irrisione, repetitione dictorum inani, crepatione sophisinatum, limitationis, distinctionis &c. neque unquam tamen ea applicantur & ostenduntur. Huc non raro pertinet, si res differatur ad aliud tempus, negentur alteri propositiones quaelibet, cumprimis ex parte respondentis, nullique nisi primae figurae adsumantur syllogismi. Ex parte opponentis, ut deferat probandi onus in respondentem, forte incautum & sui priuilegii immemorem; adhibeat syllogismos intricatos, vel etiam sophismata; multiplice otiosos syllogismos; condit syllogismos prolixos, quos vel robustissimus agricola absque laterum dolore vix recitare queat; &c. Possunt tamen eiusmodi sophisticae artes facile euitari ab eo, qui peritus est logices & docentis & yentis.

Conseq. §. 924. Disputantium requisita in quo eluent satis, v. g. quod instructi debeant esse imaginatione viua atque memoria felice; animum habere praesentem (presence d'esprit), ingenium felix, peritiamque linguae, cognitionem adcuratam logices praceptorum, atque aliquod exercitium; facultatem suppressendi affectus &c.

Schol. Non raro prudentia suadet, ut ab illiusmodi disputationibus abstineamus, partim si alter non sit coniunctionis capax; si animo praeditus affectibus obnoxio admodum; si auditorium partium studio sit addictum, ut peiora nobis fata sint metuenda, si velimus defendere nostras theses, quam si taceamus &c. Alia dicentur coram.

CAPVT

C A P V T X V .

D E

R A T I O N E V E R I T A T E M A L I I S R I - T E P R O P O N E N D I .

S. 925.

Efficere ut alter veritatem cognoscat, quam an- Definit.
tea non cognovit, est veritatem cum eo
communicare.

Cum id effici queat & ore & scriptis, de vtroque in Schol.
praeſenti capite breuibus agemus.

S. 926. Viua voce cum altero communicare Definit.
veritatem est docere; & qui id agit, doctor,
is vero, cum quo communicatur, seu qui eam co-
gnoscere studet, discere siue discipulus esse dicitur.

S. 927. Qui cum altero veritatem communica- Theor.
re vult, ipſe eandem cognoscat necesse est (§. 925.).
Hinc, qui ipſi veritatem nondum sunt adsecuti,
rectius illi ſibi aliisque conſulerent, ſi a docendo
ac ſcribendo abſinerent.

S. 928. Docens eſt, qui viua voce cum altero Conf. I.
veritatem communicare ſtudet (§. 926.), ergo
veritatum illarum ipſe debet eſſe probe gnarus,
quas alterum docere vult (§. 927.).

Patet hinc, quatenus admitti debeat, quod docen- Schol.
do diſcamus.

S. 929. Quia docens viua voce debet commu- Conf. II.
nicare veritates cum aliis (§. 926.), habitu lin-
guae praeditus eſſe debet eiusdem, quam calleſ
discipulus (§. 184.).

S. 930. Docens cum altero cognitionem debet Probl.
communicare (§. 926.), per consequens rerum,
de quibus ipſe vult ſuppeditare cognitionem, ide-
as inſillare animo alterius (P. §. 21. 15.) & qui-
dem confuſas, rem ipſi exhibendo, & per ex-
empla

ducere
ilia pro-
; irre-
ocet ad
iam au-
biurga-
ellatio-
onibus,
atione
&c. ne-
endun-
atur ad
ditiones
dentis,
ſylo-
roban-
& ſui
gimnos
cipilect
olixos,
terum
tamen
co, qui
uent
inigina-
abere
felix,
m lo-
ciūm;
dispu-
on sit
lfecti-
rarium
nt me-
neſes,
m.
PVT

empla repraesentando; distinctas vero, characteres ipsi declarando, definiendo &c terminos, alteri ignotos, ipsi debet explicare, cum primis technicos; quaecunque tradit, exemplis aptis, iucundis & perspicuis illustrare: propositiones expondere, demonstrandas rite demonstrare, eo qui supra traditus est modo; obiectiones mouere & resoluere, refutare aliter sentientes, vbi opus est; quae probabilia tantum sunt non pro certis venditare, eorum probabilitatem adstruere.

Definit. §. 931. Modus viua voce de obiecto quodam in nexu proponendi, vel etiam ipse eiusmodi sermo, vocatur *discursus*.

Consect. §. 932. Docenter itaque discursum debere posse formare, & qua ratione id facere debeat, eluet ex §. 929 930.

Schol. I. Alia huc spectantia sunt, v. g. vt differat de defini-
to, eius, si opus est, etymologia, synonymia,
homonymia, aptitudine, ineptitudine; nexus
semper ostendat, usum rerum & historiam ad-
dat &c.

Schol. II. Docet praeterea doctorem humanitas erga discen-
tes, vt paratus sit ad dubia illis eximenda, atten-
tionem auditorum excitare & conseruare queat,
eloquentia sit instructus atque animi alacritate
&c. Quid de iis sentiendum, qui noua docere,
vel saltim crepare debere doctorem volunt, fa-
cile est ad iudicandum.

Probl. §. 933. *Scribendo cum aliis veritatem communi-
caturus*, eligat argumentum utile, perspicuitatis
semper habeat rationem, & eorum quae cap. II.
pluribus dicta sunt; respiciat, utrum sit argumen-
tum historicum, an dogmaticum, tumque secun-
dum ea, quae monita sunt cap. XI. Sect. III. de re-
quisitis cuiuslibet generis librorum, argumentum
proponat; si exegética scribere placeat, id est ex-
plicationes certorum textuum, scopus textus est
enu-

nucleandus, occasio, historia, nexus antecedentium & consequentium; textus ipse an rite se habeat, secundum regulas criticas dijudicandum; post in partes est resoluendus, minimas quoque, & cum qualibet tum in se, tum in nexu cum reliquis ita procedendum, prouti docimus supra.

Ad specialiora descendere opus non est. Quid-Schol. I.
quid enim adhuc notandum foret de librum
conscriptione, ex superioribus facile potest diu-
dicari.

Officia discipuli quaenam sint, prolixius deducere Schol. II.
non est opus. Ex iis, quae dicta sunt, iam ab-
unde patent. Nimirum praeparatus accedat ad
audiendum docentem; debitam adferat attentio-
nem; repetitionis diligentis sit memor, exami-
nando singula, addendo meditationem propriam,
non vero memoriter imprimendo res menti; in-
uenientia inueniat denuo; non oculis tantum atque
auribus, sed manibus quoque laboret; dubia
ipsi orta proponat praceptoris soluenda, cui quip-
pe confidat, & frequenter cum eo habeat con-
suetudinem necesse est &c. sit praeterea a praeiu-
dicatis opinionibus liberatus; correctiones aequo
animo ferat &c.

III. WOLFIUS subiunxit quaedam de modo ae-Schol. III.
stimandi vires suas & aliorum, ad veritatem
inueniendam, cum aliis communicandam &c.
Quoniam autem haecce ex iis, quae superius
dicta sunt, de requisitis ad veritatem inueni-
endam &c. facile possunt intelligi, de iis
nihil addimus.

S. D. G.

INDEX

INDEX RERVM.

P. denotat praecliminaria.

- A**h̄sens, quid P. §. 27.
Abstractae ideae, quid, & quomo-
 dō dicantur. P. §. 57.
Abstractio realis s. *physica*, quid
 P. §. 55.
 - *mentalis* s. *logica*, quid §.
 55.
 quomodo Wolfius hanc su-
 mat P. §. 55. Schol. quomodo
 per eam idea sit formanda §.
 88. per quam notiones prode-
 unt §. 89. quousque conti-
 nuari possit §. 91. in perfec-
 iisdem fieri nequit §. 92.
Abstrahere, quid P. §. 55.
Accidentia praedicabilia, quid §. 5.
Adfirmare, quid P. §. 19.
Adfirmatio, quid ibid.
Adiectio, declarans, restringens, li-
 mitans, alienans, quid §. 346.
 Schol.
Adperceptio, quid vid. consci-
 entia.
Aequipollentia propositionum,
 quid §. 520. *grammatica*, *lo-
 gica*, *materialis* & *formalis*
 quid §. 520.
Aequiuoca, *acquinocantia* & *aequi-
 uocata*, quid §. 222.
Aequus in *interpretando*, quis, §.
 807.
Affectio entis quid P. §. 53.
Affectiones internae, ibid.
Affectio propositionis absoluta &
- respectiva, quid §. 488.
Ανυδολογία, quid §. 253. est cui-
 tanda §. 254.
Ambiguus terminus, vid. *terminus*.
Ampliatio, quid §. 367.
Analysis s. *resolutio* *ideae*, quid §.
 68. quousque institui possit
 & debeat §. 72.
*Analytice connectendi syllogismos
 modus*, quid §. 621.
Anima quid P. §. 10. eam ha-
 bemus P. §. 11.
Antagonistae, quid §. 885.
Antecedens, quid §. 432. eo po-
 sito ponitur consequens §.
 582. a remoto antecedente
 ad remouendum consequens
 non concludere licet §. 584.
Antithesis, quid §. 890.
Anthropologia, quid P. §. 136.
Apprehensio simplex, quid P. §.
 173. Schol.
Archaismus, quid §. 252.
Argumentum ab inuidia dictum,
 quid §. 900.
Ars characteristica, quid §. 194.
 - *combinatoria*, quid ibid. in-
 feruit linguae & scripturac
 vniuersali §. 198. item ta-
 chygraphiae & cryptogra-
 phiae §. 203. 205. inferuit
 memoriae §. 207.
Ars inueniendi s. *heuristicā*, quid
 §. 727.
 - *sen-*

Index rerum.

- *sensualis* ars obseruandi quid §. 728.
 - *sensualis* ars experimentandi quid §. 728 rationalis ibid.
 - Artificia heuristica*, quid §. 750. eorum species recensentur §. 751. seqq.
 - Ascendere in ideis*, quid §. 119. Schol. 2.
 - Affensis propositioni praebere*, quid §. 658.
 - Attentio*, aliorum quomodo sit excitanda & conseruanda §. 881. P. §. 42.
 - Attributum*, quid §. 1.
 - *proprium*, quid §. 1.
 - *commune*, quid ibid.
 - Auctoritas alicuius personae*, quid §. 823.
 - Axioma*, quid §. 477. eius species §. 481. seq. quomodo sit formandum §. 785.
 - B.
 - Barbarismus*, quid §. 255.
 - Botanologia*, quid §. 136.
 - C.
 - Categorema*, quid §. 243.
 - Casus singularis*, ex eo quomodo possit formari idea §. 82. seqq. quando sit allegandus circa definitiones §. 321. Schol. circa experientias §. 711.
 - Causa*, quid §. 708. caussa dati effectus quomodo sit inquirenda §. 788. quid quaerit.
 - Coruini Logica*.
 - libet ad eum conferat, si plures fuerint causae §. 789.
 - Certa cognitio*, quid P. §. 90. 67. quando obtineatur P. §. 91. & 92.
 - Characteres*, quid P. §. 53.
 - Chimerae*, quid §. 133.
 - Circulus in definiendo*, quid §. 299. est vitandus §. 301.
 - Circulus in demonstrando*, quid §. 776. est vitandus §. 778.
 - Coexistentialia*, ab ea ad causaliatem non valet consequentia §. 743.
 - Citationes paragrapborum*, earum vsus §. 770. Schol. 1.
 - Claus linguae occultae*, quid §. 204.
 - Cogitatio*, quid §. 13.
 - Cogitationes clarae*, quid P. §. 155.
 - *obscureae*, quid ibid.
 - *distinctae*, quid ibid.
 - *confusae*, quid ibid.
 - *falsae*, *verae*, quid P. §. 98.
 - *disconuenientes* s. *diuersae*, quid P. §. 63.
 - Cognoscere* & *cognitio*, pro actu quid P. §. 21.
 - pro statu quid ibid.
 - Cognitio solida*, quid P. §. 93. quomodo acquiratur P. §. 94.
 - *superficiliaria*, quid P. §. 93.
 - Cognitio historica* s. *phaenomenorum*, quid P. §. 111. quomodo acquiratur P. §. 113. est in-

Index rerum.

- finus cognitionis humanae gradus P. §. 113. Schol.
- - vulgaris, quid P. §. 111.
- - circumspec^tior, quid ibid.
nonnunquam viam pandit cognitioni philosophicae P. §. 120.
- Cognitio philosophica**, quid P. §. 114. est opus rationis P. §. 115. talis cognitio omnium rerum est possibilis. P. §. 116. gradus admittit P. §. 118. supponit historicam P. §. 119. est secundus cognitionis humanae gradus ibid. Schol. eius utilitates P. §. 120. Schol.
- Cognitio mathematica**, quid P. §. 121. est vel historico-mathematica vel philosophico-mathematica ib. supponit cognitionem historicam & philosophicam P. §. 122. est tertius cognitionis humanae gradus ibid. Schol. de entibus finitis tantum est possibilis P. §. 123. eius utilitates P. §. 123. Schol.
- Cognitio**, vid. certa cognitio.
- - probabilis, quid §. 679.
- - improbabilis, quid §. 680.
- - a priori & a posteriori, quid §. 723.
- - intuitiva, quid §. 170.
- - symbolica, quid ibid. de ea tractare debet Logica ibid.
- Concidere s. conuenire, quae dicuntur P. §. 1.
Combinatio idearum, quid §. 120.
- - sensualis, quid §. 122.
- - imaginativa, quid ibid.
- - ingeniosa, quid ibid.
- - rationalis, quid ibid.
- - arbitaria, quid ibid.
Commune ab uno, quid §. 222.
- - dependentiae, quid ibid.
- - diuersorum graduum, quid ibid.
- - diuersorum respectuum, quid ibid.
- - communia ab uno, diuersorum graduum quomodo sint definienda §. 285.
- Communicare cum altero veritatem**, quid §. 925. ad hoc praestandum quid requiratur §. 933.
- Comparare res**, quid P. §. 49. comparandi facultatem habemus P. §. 50.
- Comparata**, quid §. 468. perfecta.
- Comparatio**, per eam respondere quid §. 910. Schol. 1.
- Compendia loquendi in syllogismo hypothetico** §. 586 Schol.
- Compiler**, quid §. 872.
- Comprehensio idea**, quid §. 105.
- Concepsus formalis**, vid. idea.
- - obiectivus, vid. ideatum.
- Concessio fiduciaria**, quid §. 910. Schol. 1.
- propo-

Index rerum.

- *propositionum*, quid §. 369.
Concipere, quid P. §. 18.
Conclusio, quid P. §. 75. it. §.
529. non plus sit in ea quam
in praemissis §. 538. sequitur
partem debiliorem §. 542.
non potest deduci ex unica
praemissa §. 640.
Conclusio vid. *divisio coalterna*.
Confusionarius, quid §. 872.
Coniugata, quid §. 294.
Connexa, quid P. §. 71.
Conscientia metaphysica, quid P.
§. 8.
Consequens, quid §. 432. ab eo
quomodo possit concludi §.
§ 84. seqq.
Consequentia, quid ibid. & §.
828.
Consequentia immediata, quid §.
§ 25. §. 641. eius variae dan-
tur species §. 642. quae recen-
sentur, ibid. quaelibet potest
mutari in syllogismum pri-
mae figurae §. 646.
*Consequentia immediata per ad-
ditionem*, quid §. 644. per
subtractionem, §. 645.
Consequentiis onerare alterum,
quid §. 895. non est alterum
refutare ibid.
Consequentiis refutare, quid §.
898.
Consequentiarii, quid ibid.
Contingens, quid §. 421.
Contradiccio, quid P. §. 19.
Contraobjecatio, per eam respon-
dere, quid §. 910 Schol. 1.
Controversta, quid P. §. 104.
Conuersio propositionis, quid §.
510. omnis propositio est
conuertibilis §. 511. quomodo
propositio sit conuertenda §.
512.
-- *simplex* & *per accidens*, *per*
contrapositionem, *plus quam*
simplex, quid §. 513. & Schol.
vbinam quaelibet sit adhiben-
da §. 514. seqq. quaelibet
propositio conuerti potest per
contrapositionem §. 518. a ve-
ritate vel falsitate conuerten-
tis ad veritatem vel falsitatem
conuersae propositionis, &
vice versa, valet consequen-
tia §. 519.
Conuincere, quid P. §. 108.
Conuincere alterum, quid inferat
§. 874. quomodo ope sensus
alterum conuincamus §. 876.
quomodo ope rationis id fieri
debeat §. 877. vel ostensiue
vel apagogice §. 884. fit sem-
per successiue §. 878. quid a
conuicturo requiratur ibid.
seqq. quid a conuincendo §.
880. seqq.
Copula, quid §. 348.
-- *secundi adiecti* quid §. 352.
-- *tertii adiecti* quid ibid.
-- *principalis* quid §. 361.
-- *minus principalis* quid ibid.
Corollaria sive *consectaria*, quid
§. 485.

T 2

Cosmo-

Index rerum.

- Cosmologia generalis**, quid P. §.
133.
- - *physica*, quid ibid.
Credere, quid §. 824.
Credulitas, quid §. 827.
Criterium, quid §. 655. *veritatis & falsitatis*, quid ibid.
Cryptis propositionum, quomodo remouenda §. 356.
- - *syllogismorum*, quomodo remouenda §. 573.
Cryptographia, quid §. 208.
D.
Deductio ad absurdum, vid. *demonstratio apagogica*.
Defendere se quid §. 906. propositio defendi quando dicatur ibid.
Defensor, quid §. 885.
Defensionis tentamen, quid §.
907.
refutata propositio defendi non potest §. 908. se defensuro quid faciendum §. 910. artifia & subsidia huius negotii recensentur §. 910. Schol. 1.
Definatio, quid §. 277.
- - *applicans*, quid ibid. Schol. *applicata*, quid ibid. Schol. *applicans* est propositio vniuersalis §. 388. eiusdem effectiones & requifita §. 279. seqq.
- - *latior* quid §. 283. debet euitari §. 284.
Definatio angustior, quid §. 283.
debet euitari §. 284.
- de rebus diuerorum graduabsque omni gradu est formanda §. 285. debet esse breuissima ibid. an necessario per genus proximum & differentiam specificam debeat formari §. 287. & Schol. abstineat terminis obseuris §. 289 seqq. notior esse debet suo definito §. 292. quo caſu eam ingredi possit definitum §. 293. seqq. quinam termini in ea possint iupponi absque explicatione §. 303. non debet esse negativa §. 305. quando tamen tolerari possit ibid.
Definitoria perfecta, quid §. 325.
- - *imperfecta*, quid ibid.
- - *nominalis*, quid §. 306.
quid veteres per eam intellexerint ibid. Schol.
- - *essentialis*, quid §. 307.
- - *accidentalis*, quid ibid. utraque est nominalis definitio §. 308. definitiones nominales arbitriae §. 311. Si plures earum dantur vniuersi rei, vna ex altera potest deduci §. 312. quomodo sint formandae §. 313. earum possibilitas quomodo exploretur §. 321. qualem ille vñsum praestent disciplinis §. 324. omne ens nominaliter potest definiri §. 309.

-- rea-

Index rerum.

- - *realis* siue *genetica*, quid §. 306. omne ens finitum realiter potest definiri, Deus non item § 309. quomodo sit formanda §. 315. quomodo sit inuenienda de rebus nobis ignotis §. 316. quomodo de iis rebus, quorum aliquam praeuiam habemus cognitionem §. 318. quomodo de rebus certa struēta gaudentibus §. 319. eiusdem veritas quomodo exploretur §. 323.
- Definitorium*, quid §. 277. definitionem an possit ingredi §. 293.
- Demonstrare*, quid P. §. 79. quid ad id requiratur P. §. 801.
- Demonstratio*, quomodo per eam idea formetur §. 128. omnis per unum vel plures syllogismos fit §. 746.
- - *directa* s. *ostensiva*, quid §. 747.
- - *indirecta* s. *apagogica*, quid ibid.
- - *a priori*, quid §. 748.
- - *a posteriori*, quid ibid.
- - *analytica*, *synthetica*, quid §. 749. utraque quomodo sit formanda §. 760. 761. quomodo apagogica formanda §. 762.
- - *naturalis*, *ordinata*, quid §. 763.
- - *inordinata*, quid ibid.
- - *completa*, quid §. 772.
- - *incompleta*, quid ibid.
- - *consummata*, quid §. 774.
- - *inconsummata*, quid ibid.
- Dendrologia*, quid P. §. 136.
- Descendere*, in ideis quid §. 124.
- Descriptio*, quid §. 325. quomodo oriatur §. 326.
- Deteriorari*, quid dicatur §. 151.
- Deterioratio idearum*, quomodo evitetur §. 157.
- Determinatum*, quid P. §. 51.
- Determinare*, quid ibid.
- Determinatio*, quomodo per eam formari possint ideae §. 123.
- - *subiecti*, quid §. 389.
- Dexteritas testis*, quid §. 832.
- Dictum de omni & nullo*, quid §. 524. Schol.
- Differentia idearum formalis*, quid §. 75.
- - *materialis*, ibid. ad hanc pertinet idearum diuisio in singulares & communes §. 77.
- - *numerica*, *specifica*, *generica*, quid §. 93.
- Dilemma*, quid §. 593.
- Discere*, siue discipulum esse, quid §. 926. discipuli officia quaenam Schol. 2. §. 933.
- Disconuenientiam babere*, quae dicantur P. §. 1.
- Disiuncta membra*, quid §. 446. debent se excludere §. 447.
- Disputatio*, quid §. 913.
- - *didascalica*, quid §. 915.

T 3

Dispu-

Index rerum.

- Disputatio docimastica*, quid §. 915.
- - *Gymnastica*, quid ibid.
- - *Sophistica*, quid ibid.
Disputare, *et cetera* quid §. 921. variae disputandi methodi §. 914.
Disputantes, quid §. 914. debent versari in terminis contradictoriis §. 916. statum controversiae rite formare debent §. 917. eorum officia §. 921. officia commoditatis §. 923. Schol. 2. eorum requisita §. 924.
Distinctio, quid §. 273. eius ope possunt evitari logomachiae §. 274. quid in ea fugiendum §. 275. quomodo formanda §. 276.
Distractio, quid §. 167.
Diuersa, quid P. §. 1.
Divisio, quid §. 327.
- - *logica*, quid §. 329. quomodo formetur §. 345.
- - *bimembris*, *trimembris*, quid §. 329.
- - *subalterna*, vid. *subdivisione*.
- - *coalterna*, seu condivisio quid §. 329. fiat in membra immediata §. 341. divisione non debet immissari membrum subdividens §. 339. in eadem non adhibendae voces obscurae §. 343.
Divisum seu dividendum, quid §. 329. plus debet continere, quam quodlibet membrum diuidens §. 335.
Diuidentia membra, quid §. 329. debent exhaustire divisum §. 332. sibi debent esse opposita §. 338. sint positiva §. 344. negativa quo casu sint toleranda ibid.
Docere, quid §. 926. quis ad docendum ineptus §. 927.
Doctor, quid §. 927. eius requisita §. 928. seq. & §. 931. eius officia §. 930.
Dogmata, quid §. 793.
Dubitatio, quid §. 799.

E.
Eadem, quid P. §. 1.
Elegantia, quo casu sit fugienda §. 228.
Ens singulare, quid, vide individuum.
Ens uniuersale, quid P. §. 52.
Entymemata, quid §. 572. quando commode possint adhiberi, §. 770. quando minus §. 771.
Enunciatio vid. *propositio*.
Epicberema, quid §. 639.
Epifyllogismus, quid §. 619.
Epitomator, quid §. 872.
Error, quid P. §. 100. vbi locum habeat ibid. Schol. quomodo sit evitandus §. 791. oritur ex idea quadam obscura §. 34.
Eruditio, quid P. §. 114. quomodo a doctrina differat P. §. 114.
Effen-

Index rerum.

Essentialia, siue essentia, quid §. 1.
- - reciproca, siue propria,
quid §. 1.
- - non reciproca, siue commu-
nia, quid ibid.
Ethica, quid §. 144.
Excerpta, quomodo prudenter
sint ad ornanda §. 815. Schol.
Exemplum, quid §. 611. quo-
modo in tylogium ordinaria-
rum mutetur §. 611.
Experientia, quid P. §. 112. &
706. est temper propositio fin-
gularis §. 706. ad eam prouo-
cans cum singularem debet
allegare §. 711. docere potest
possibilitatem physicam §.
717. cognitionem certam ef-
ficit §. 723. experientiae sunt
principia demonstrandi indu-
bia §. 731. quaenam ope ex-
perientiae possumus cognoscere
§. 734. seqq. illius ope possunt
causae mutationis obseruatae
detegi §. 740. quando in hoc
negotio erremus §. 741. an
eorum, quae constanter per
experienciam coniuncta sunt,
vnum sit causa alterius §.
743. seq.
- - interna, quid P. §. 112. &
719.
- - externa, quid ibid.
- - vulgaris, siue obseruatio,
quid §. 720.
- - artificialis, siue experi-

mentum, quid ibid.
Experimenta, quomodo rite sint
instituenda §. 733. quomodo
historiae debeat describi
§. 849.
Extentio ideae, quid P. §. 61.
Extratum propositionis, quid §.
357. Schol.

F.
Facta, fidem, non demonstratio-
nem admittunt §. 828.
Facultas, quid P. §. 23.
- - cognoscitiva, quid P. §. 23.
animae competit P. §. 25. ha-
bet certas regulas P. §. 159.
eius pars superior quid P. §.
155.
Fallacia, quid §. 667.
- - in dictione, quid §. 669.
- - extra dictiōnem, quid ibid.
Fallacia simplicis dictiōnis, quid
§. 670. huius species recen-
sentur ibid. & §. 671.
- - coniunctae dictiōnis, quid §.
670. huius species recensentur
ibid. & §. 671.
Falsitas logica, quid P. §. 99. fal-
sitatem propositionis perspi-
cere quis dicatur §. 652. ex
falso verum interdum sequi-
tur §. 545.
Fictio quid §. 755.
- - doctrinalis siue heuristica,
quid §. 756.
Fides, quid §. 824.
- - divina, quid §. 826.
- - humana, quid ibid.

Index rerum.

- - *oculata*, quid §. 827.
- - *coeca*, quid ibid.
- - cui habenda § 829. quando fides certa, quando probabilis sit §. 830.
- Figurae syllogisticae*, quid §. 548.
quod carum dentur §. 550. in
prima & *secunda* minor &
conclusio idem habet subiectum §. 551. & maior ibi
semper est vniuersalis, minor
semper adfirmans §. 555.
in *secunda* figura ex puris ad-
firmantibus nil sequitur
§. 556.
in *tertia* minor semper est
adfirmans §. 557. conclusio
particularis §. 558.
in *quarta*, si conclusio est
negans, maior semper est
vniuersalis §. 560. si minor
est adfirmans, tunc conclu-
sio est particularis §. 561.
quarta figura non est prima
transpositis tantum praemis-
sis §. 562.
- Finita*, omnium eorum possi-
bilis est cognitio mathema-
tica P. §. 123. & definitio ge-
netica §. 309.
- Forma* sive *formale termini*, quid
§. 260.
 - - *propositionis*, quid §. 349.
Schol.
 - - *ordinaria*, quid §. 352.
 - - *minus ordinaria*, quid ibid.
- Forma legitima syllogismi*, quid §.

- §31. peccare in forma, quid
ibid.
- G.
- Genius*, linguae non debet at-
tendi in definitionibus §.
280.
- Genus*, quid §. 93.
- - *proximum*, quid §. 99.
- - *superius*, quid §. 100.
- - *summum*, quid ibid.
- - *intermedium*, quid ibid.
- - *subalternum*, quid ibid.
res eiusdem generis quae di-
cantur §. 101. quicquid valet
de genere, valet de specie §.
115. quomodo a genere ad
species concludere liceat §.
116. negato genere omnes
eius species negantur §. 117.
- Grammatica*, quid §. 189.
- - *vniuersalis*, quid ib.
- - *philosophica*, quid ibid.
- H.
- Habitus* quid P. §. 96.
- Hermeneutica*, quid §. 799.
- Historia diuina*, quid §. 794.
- - *creatrarum*, quid ibid.
- - *humana*, quid ibid.
- - *coelestis*, quid ibid.
- - *terrestris*, quid ibid.
- - *naturalis*, quid ibid. eius
finis §. 843. pro duplice fine
duplice ratione in scripto de-
bet proponi §. 847. & 848.
- Historia ciuilis*, quid §. 795. eius
fines §. 844. pro duplice sco-

po

Index rerum.

- po dupli ratione est proponenda §. 853.
- - *eclissifica*, quid §. 795.
eius finis §. 844.
- - *litteraria*, quid §. 705. ex ea ars inueniendi locupletari potest §. 818. quomodo eum in finem tractanda sit §. 857.
eius finis §. 844.
- - *arium*, quid §. 795. pro diuersis finibus diuersimode est proponenda §. 850. 851.
852.
- - *priuata*, quid §. 795. eius finis §. 844. ceterarum historiae specierum varii pro varietate finis proponendi modi §. 854. seqq. quomodo historia in usum sit conuerten- da §. 816. seqq.
- Homogenea*, quid §. 107.
Hydrologia, quid P. §. 136.
Hypothesis propositionis, quid §. 363. unde desumpta sit §. 367. quomodo inueniatur §. 368.
- - *philosophica*, quid §. 697. quo causa falsa sit §. 699. non debet ingredi demonstratio- nem §. 700.
- Hypotyposis*, quid §. 326.
- I.
- Idea*, quid P. §. 15. omnis vel exhibet essentialia vel attributa vel modos rei §. 7.
- - *abstracta*, communis, uni- versalis, quid P. §. 56.
- - *singularis*, quid P. §. 57.
- habet extensionem minimam §. 104. aequipollit vniuer- sali §. 113.
- - *superior*, quid P. §. 61.
- - *latior*, quid ib.
- - *angustior*, quid ib.
- - *inferior*, quam altera quid P. §. 61.
- - *abstracta & concreta*, quid §. 80. pertinent ad differen- tiatam idearum materialem §. 81.
- - *vniuersalis*, quid §. 112. Schol.
- - *particularis*, quid ib. Schol. quaenam sumenda sint vniuersaliter, quaenam particu- lariter §. 355. seq.
- Idea clara* quid §. 19.
- - *obscura*, quid ibid. per ter- minorum confusionem mani- festatur §. 25. quaevis est ex parte clara §. 27. suppo- nit defectum praedicatorum ad obiectum ab aliis distin- guendum necessariorum §. 28. in obscuritate idearum dantur gradus §. 29. ideac obscuae erroribus praebent occasionem §. 33.
- - *distincta*, quid §. 38. quo- modo formanda §. 83.
- - *confusa*, quid §. 38. quo- modo differat a clara §. 39. inuoluit praedicatorum in ente diuersorum ideas ob- scuras §. 41. colorum termi- T s norum

Index rerum.

- norum ope non potest cum altero communicari §. 47.
- - *completa*, quid §. 50. quomodo sit formanda §. 53. & 86.
- - *incompleta*, quid §. 50.
- - *adaequata*, quid §. 64. eius variis gradus §. 67. quomodo sit formanda §. 87.
- - *iuadaequata*, quid §. 64. adaequatae maius lumen menti conciliant quam inadaequatae §. 73.
- - *determinata*, quid §. 54. quomodo formanda §. 60.
- - *indeterminata*, quid §. 54.
- - *abundans*, quid §. 56. unde exsurgat §. 58.
- - *cum obiecto reciproca* & *aeque late patens*, quid §. 61.
- - *temporaria*, unde oriatur §. 12.
- - *perpetua*, quomodo formanda §. 15. non admittit essentialia vel attributa communia §. 17. quaenam requirantur praedicata ad ideam perpetuo competentem obiecto §. 10.
- - *perfecta*, quid §. 147. quaenam idea sint perfectae, quae perfectiores §. 148. 149.
Ideae subordinatae, quid §. 98.
- - *verae & falsae*, quid §. 130. 132.
Ideae contradictoriae & contrarie oppositae, quid §. 493.
- - *aeque late patentes* siue *reciprocae*, quid §. 61.
Ideae, quando deteriorentur §. 152. per arbitriam determinationem factae *ideae veritas* unde constet §. 143. 144. 145.
Ideatum, quid P. §. 15.
Ignorantia, quid §. 31.
Ignoratio elenchi, quid §. 671.
Imaginatio, quid P. §. 35.
Imago, quid P. §. 4. Schol.
Impossible, quid P. §. 20.
Impugnator veritatis, quid §. 885. impugnaturo alterum quid faciendum §. 893. quomodo directe, quomodo indirecte in hoc negotio sit procedendum §. 894.
Individuum, quid P. §. 52.
Inductio, quid §. 601.
- - *primaria*, quid ib.
- - *secundaria*, quid ib. est modus concludendi legitimus §. 602.
- - *completa*, *incompleta*, quid §. 603. ope completac inductionis certo cognoscimus vniuersalitatem propositionis §. 608. per incompletam vniuersalitas certo non patet ib. quomodo inductionis veritas probetur §. 609. quomodo in syllogismum ordinarium reducatur §. 610.
Infallibilis, quis dicatur P. §. 100.

Infe-

Index verum.

- Inferiora ideae*, quid P. §. 61.
Ingenium, quid P. §. 59. homini
competit P. §. 60.
Iniquus in interpretando, quis §.
807.
Instantia, quid §. 605. per eam
respondere, quid §. 910.
Schol. 1.
Intellectus, quid P. §. 155.
Intelligere alterum, quis dicatur
§. 183. quid ad hoc requira-
tur §. 184.
- propositionem, quis dicatur
§. 369.
Intensio ideae, quid §. 105. quo
maior ea, eo minor est exten-
sio eiusdem §. 108. intensio
ideae tota omnibus eius infe-
rioribus competit §. 109.
Interpretari quid §. 799.
Interpres, quid ibid. quid illi
incumbat §. 805. seq. & 810.
Interpretatio authentica, quid §.
801.
- heterorthentica, quid ib.
visualis, quid ib.
doctrinalis certa, quid ib.
probabilis, quid ib.
dubia, quid ib.
improbabilis, quid ib.
declarativa quid §. 803.
extensiva, quid ib.
restrictiva, quid ib.
vera seu genuina, quid. §.
804.
falsa seu spuria, quid ib.
Interpretatoria aequitas, quid §.
803. Schol.
Interpretationis regulae & admis-
sionis, §. 810. seqq.
Inuenire, quid P. §. 106.
Inuersio, quid §. 910. Schol.
Inuidia, vid. argumentum.
Inuolui ideae, quae dicantur P.
§. 61.
Inuoluentem conuenientiam ha-
bere cogitationes quae dicantur
P. §. 63.
Irriso, quid §. 910. Schol. 2.
Judicandi facultas, quid ib. eam
habemus P. §. 66.
Judicare de libro, quid §. 841.
Judicium, quid P. §. 65. quid
ad illud requiriatur §. 346.
quomodo ab idea complexa
differt §. 346. Schol. 2.
Judicium intuituum, quid §. 726.
- discursuum, quid ib.
adfirmarium, quid §. 393.
negarium, quid ib.
commune & singulare §. 372.
verum & falsum §. 37.
universale, particulare §.
374.
Ius naturae, quid P. §. 143.
Ius gentium, quid ib.
K.
Kaiusforia, quid §. 252. est su-
gienda ib.
L.
Latitudo ideae, quid vid. exten-
sio ideac.
Lectione libri legitima, quid §. 797.
Lemma quid §. 487.
Lex

Index rerum.

Lex generalissima, quid vid. *regula*.
Liber, quid §. 792. libris vien-
dum est §. 793.
- - *historicus*, quid ibid.
- - *dogmaticus*, quid ibid.
- - *dogmatico historicus, scienti-
ficus*, quid §. 796. dogmatico
historici requisita §. 859. sci-
entifici requisita, & quomodo
ex libro dogmatico utilitas
sit capienda §. 819.
- - *absolute completus*, quid §.
842.
- - *adaequatus*, quid ibid.
- - *in suo genere completus*,
quid ibid.
- - *eorum opposita*, §. 842.
Schol.
- - *perspicuus*, quid §. 862.
- - *obscurus* quid ibid.
Lingua quid §. 187.
- - *vernacula*, quid ib. quo-
modo addiscatur ib.
- - *peregrina*, quid ib. quo-
modo addiscatur ib.
- - *vniuersalis*, quid §. 196.
Lingua philosophica, quid §. 199.
Lithologia, quid P. 136.
Loci topici, quid §. 345. Sch. 1.
Logica, quid P. §. 139. eius va-
riæ denominationes P. §.
140. eius multiplex usus P.
§. 140. primo omnium tra-
etari debet P. §. 151. praeferi-
bere debet regulas facultati
cognoscitiae P. §. 160.

- - *naturalis*, quid P. §. 162.
- - *connata*, quid. ib.
- - *adquisita*, quid ib. ea in-
structus confuse cognoscit re-
gulas P. §. 164.
- - *artificialis*, simpliciter lo-
gicae nomine venit P. §. 165.
distinctam exhibet cognitionem
regularum facultatis co-
gnoscitiae ibid. est distincta
explicatio Logicae naturalis
P. §. 166. ea instructus non
exponitur erroris periculo P.
§. 168. si genuina fuerit, do-
cet methodum demonstrati-
uum P. §. 170. non excludit
Logicam probabilium P. §.
170. Schol. de quibusnam
præcipiat illa P. §. 172. 176.
177. cum theoria regularum
praxin coniungit P. §. 181.
in quoniam consistat praxis
eiusdem P. §. 183. seq. diui-
ditur in docentem & vtentem
P. §. 187. quarum haec il-
lam præstruit P. §. 188.
Logomachia, quid §. 270. vnde
oriri possit §. 271. quomodo
euitar possit §. 172.
Loqui, quid §. 181.
- - *intelligenter*, quid §. 182.
Lumen mentis, quid §. 21.
M.
Maior propositio §. 536.
Materia seu materiale termini,
quid §. 260.
- - *propositionis*, quid §. 349. Sch.
-- *syllogis-*

Index rerum.

- - *syllogismi*, remota & proxima, quid §. 53°.
- Mathematica cognitio*, vid. *cognitio* 110.
- Mechanica animalium*, quid vid.
- Physiologia*.
- Meditatio*, quid §. 782. vbinam se exserat §. 783. quid impedit illam §. 784.
- Medius terminus*, quid §. 529. conclusionem ingredi nequit §. 530. quotuplici modo possit disponi in *praemissis* §. 547.
- Meliorari*, quid dicatur §. 160. quo modo & quando ideae meliorentur §. 161. seq.
- Membra diuidentia*, vid. *diuiso*.
- Memoria*, quid P. §. 37. eam habemus P. §. 38.
- Meteorologia* quid P. §. 136.
- Metaphysica*, quid P. §. 148. quo ordine sit tractanda P. §. 152. eius partes quomodo disponendae P. §. 52.
- Metaphysica philosophiae moralis*, quid vid. *philosophia practica uniuersalis*.
- Methodus*, quid P. §. 81. requirit plures cogitationes P. §. 82.
- - *Synthetica*, quid P. §. 84. Schol.
- - *analytica*, quid P. §. 84. Schol.
- - *causalis*, quid P. ib. Sch.
- - *tabellaris*, quid P. ib. Sch.
- - *quaestioneeraria*, quid P. ibid. Schol.
- - *dialogistica*, quid P. ibid. Schol.
- - *tutorialia*, quid P. ibid. Schol.
- - *sensuum seu immaginationis seu memoriae item historica* quid P. §. 85.
- Methodus ingenii*, quid §. 85. ad eam pertinet tabellaris P. §. 85.
- Methodus rationis*, quid P. §. 86. quae est vel analytic a vel synthetica P. §. 86.
- Methodus demonstrativa*, quid P. §. 87. eius requisita P. §. 87. est vel analytic a vel synthetica ib. requisita syntheticae ib. analyticae praefertur ib. eius diuersae denominationes ibid.
- Methodus Mathematica efficit systema* P. §. 89. efficit cognitionem certainam P. §. 92. item solidam P. §. 94. efficit scientiam P. §. 97. efficit cognitionem infallibilem P. §. 101. per eam potest examinari, quid verum, quid falsum P. §. 102. per eam possunt controversiae decidi P. §. 105. eius ope veritates inueniri possunt P. §. 107. Praefat convictionem P. 109.
- Methodus disputandi socratica*, quid §. 914. Schol. 2.

Methodus.

62.
a in-
it re-
r lo-
165.
nitio-
is co-
inicta
ralis
non
lo P.
do-
ratia-
udit
P. §.
nam
176.
rum
181.
axis
diui-
tem
il-
nde
modo

2.

ini,
Sch.
gis-

Index rerum.

- Methodus disputandi oratoria*,
quid ibid. Schol. 2.
Methodus disputandi aetiologicalia,
seu platonica, quid ibid.
Schol. 2.
Methodus disputandi syllogistica.
aristotelica quid ib. Sch. 2.
Modalis propositio, quid §. 423.
Modi entis, quid §. 3, non debent
ingredi definitionem vid. *definitione*.
Modus propositionis, quid §. 423.
est tantum duplex §. 425.
quod statuerint veteres §. 425.
Schol.
Modus ponens, quid §. 586.
Modus tollens, quid §. 586.
Modi syllogistici, quid §. 564. co-
rum quatuor in prima figura
sunt possibles §. 566. quomodo
inuestigandum, quot modi
possibles ib. Schol. 1. quot
ex his remaneant, qui valent
ib. eorum nomina sunt speci-
men artis characteristicae
combinatoriae §. 569.
Monadologia, quid P. §. 137.
N.
Necessarium, quid §. 421.
Necessitas consequentiae quid §.
436.
- - *consequenris*, quid §. 439.
ab una ad alteram conclude-
re non licet §. 440.
Negare, quid P. §. 19.
Negatio, quid ibid.
Nexus, quid P. §. 71.
- - *cogitationum*, quid P. §. 71.
Norma, quid vid. *regula*.
Notae seu notae characteristicae,
quid vid. *characteres*.
Notio, quid vid. *idea abstracta*.
- - *distincta*, quid §. 43. ope
solius sensus non adquiritur
§. 45. quomodo adquiratur
§. 85.
Notio confusa, quid §. 43. quo-
modo adquiratur §. 84.
Notio synthetice clara, quid §. 126.
- - *obscura*, quid §. 126.
- - *distincta*, quid §. 126.
- - *confusa*, quid §. 126.
- - *completa*, quid §. 126.
- - *incompleta*, quid §. 126.
- - *adaequata*, quid §. 126.
- - *inadequata*, quid §. 126.
Notiones sunt genera & species
§. 95. quomodo formandae
sint notiones §. 127.
Notio deceptrix, quid §. 133.
O.
Obiurgatio, quid §. 910. Schol. 2.
Oblatio, quid §. 153. ea deterio-
rare possunt ideae §. 154.
Obscuritas absoluta, quid §. 36
Schol.
- - *relativa*, quid §. 36. Sch.
Obscurus sermo, quid §. 210. est
vitandus §. 211.
Observario, quid §. 720. quomo-
do legitime sit instituenda §.
732.
Occulte scribere, quid §. 204.
Oeconomia, quid P. §. 144.
Oecono-

Index rerum.

- Oeconomia animalis*, quid vid.
Physiologia.
Ontologia, quid P. §. 131.
Operationes animae ratione intellectus quo & quaenam P. §. 174. & 175.
Opinio, quid §. 695.
- - *vera*, quid §. 702.
- - *falsa*, quid §. 702.
Opiniones, sunt mutabiles §. 703.
Opponens, quid §. 914. debet impugnare thesin respondentis §. 919. eius officia quaenam §. 923.
Opposita, quid §. 337. & §. 443.
Opposito propositionum §. 489.
Opposito propositionum materialis, quid §. 491. vel contradictoria vel contraria 494.
Opposito propositionum formalis quid §. 491.
Opposito propositionum formalis, contraria quid §. 495.
Opposito propositionum formalis, subcontraria, quid §. 495.
Opposito propositionum formalis, contradicitoria, quid §. 95.
Orationes non logicae seu non enunciatiuae, quaenam vocentur §. 350.
Ordo, quid P. §. 81.
Ordo scholae, naturalis, mixtus, quid §. 864. quoniam loco quilibet sit adhibendus §. 866.
Ordo studiorum, P. §. 150. philosophorum quomodo sit in-
stituendus P. §. 151. seq.
Organon sensorium, quid P. §. 32.
Oryctologia, quid P. §. 136.
Ostensua demonstratio, vid. *demonstratio*.
P.
Paralogismus, quid §. 667.
- - *sophisticus*, quid §. 667.
Pars debilior praemissarum, quid §. 541.
Pars fortior praemissarum, quid §. 541.
Partes, quid §. 327.
- - *essentiales*, quid §. 327.
- - *integrantes*, quid §. 327.
- - *perfectionales*, quid §. 327.
- - *subiectivae seu logicae*, quid ibid.
Particulariter sumere ideam, quid §. 112.
Pathologia, quid P. §. 136.
Perceptiones, quid P. §. 4.
Percepicio nuda, quid P. §. 13.
- - *totalis*, quid P. §. 40.
 partialis, quid ibid.
 composita, quid ibid.
Perfectio, quid P. §. 146.
Periphillogismus, quid §. 619.
Persecutor, quid §. 903.
Perpicuitas, quid §. 210. est lectanda §. 211.
Perpicuitas intellectualis, quid §. 276. Schol. 1.
Perpicuitas sensualis, quid §. 276. Schol. 1.
Perseus, quid §. 691. unde oriatur §. 692. seq.
Perrira.

Index rerum.

- Pertractatio solida*, quid §. 873.
- - *superficiliaria*, quid ib.
Peruertere mentem alterius, quid §. 183.
Petitio principii seu quaestio, eius *fallacia*, quid §. 671.
Phantasma imaginationis, quid P. §. 35.
Philosophia subiectiva, *objiectiva*, quid P. §. 125. eius *definitio* a *Wolfio* tradita *examinatur* P. §. 126. *Schol.* eius *partes* §. 131. seq. quo *ordine tractandae* §. 151. seq. *philosophia theologiae reuelatae*, *juris prudentiae civilis* datur P. §. 127. *omnium entium philosophia possibilis* est P. §. 129. *variae philosophiacae partes* vnde *enascantur* P. §. 132.
Philosophia practica, quid P. §. 139. *quaenam generatim tractet* P. §. 140.
Philosophia universalis, quid P. §. 145. quo *ordine sit tractanda* P. §. 153.
Physiologia in genere, quid P. §. 136. in *sensu strictiori*, quid ibid.
Philosophus, quid P. §. 125. *perfectissimus quisnam* P. §. 128.
Physica, quid P. §. 134. quando *tractanda* §. 154. eius *significatus specialis* ibid.
Physica experimentalis, quid P. §. 135
- - *dogmatica*, quid ibid.
- Phyrologia*, quid P. §. 136.
Plagiarius, quid §. 512.
Pneumatica, quid P. §. 137.
- - *hypothetica*, quid P. §. 149.
Polemica, quid §. 885.
Polemica scripta, quid §. 911.
Politica, quid §. 144. P. *quando tractanda* §. 153.
Politica specialis & specialissima, quid ibid. *Schol.*
Poni, quid *dicatur* §. 580.
Porosinata, quid §. 485.
Possibile, quid P. §. 20. *differat ab ente & aliquo P. §. 20.* *Schol.*
Possibilitas absoluta, quid §. 715.
- - *physica*, quid ib.
- - *modi*, quid §. 4. est *attributum entis* §. 5.
Posterior altero, quid §. 721.
Posterior in conditionali, quid §. 432.
Postulatum, quid §. 477. *quomodo formandum* §. 785.
Praxis, quid P. §. 180.
Precipitantia in iudicando §. 660.
Praedicabilia, quid §. 365. *quot §. 366.*
Praedicamenta, eorum *nummerus §. 103.*
Praedicatum, quid §. 340.
- - *principale* quid §. 361.
- - *minus principale* quid ib.
- - *propositionis*, est *interdum uniuersale* §. 413. *interdum particulare* §. 412. *praedicatum in propositione adfirmante*

Index rerum.

- mante est particulare §. 415.
in propositione negativa est
semper vniuersale §. 416.
Praedicata entis, sunt vel essen-
tialia vel attributa, vel modi
§. 6.
Praedicamentum, quid §. 102.
quomodo formetur §. 103.
Praedicatio commoda in proposi-
tione, quid §. 411.
Praeiudicium seu praeiudicata
opinio, quid §. 661. unde
oriatur §. 662. vel verum vel
falsum §. 663.
Praeiudicium personale, quid §.
665.
--- *reale*, quid ib.
--- *nimia confidentiae*, quid
ibid.
--- *nimia diffidentiae erga se*
ipsum, quid ibid.
Praeiudicium auctoritatis, quid
ibid.
--- *diffidentiae*, erga alios,
quid ib. sunt vel theoretica
vel practica §. 666. quomo-
do sint euitanda §. 791.
Praemissae, quid §. 534. ex iis
sequi quid dicatur ibid. una
carum semper est propositio
maior; altera minor §. 537.
ex puris negatiis item par-
ticularibus nil sequitur §. 538.
& §. 540. ex veris sequitur ve-
ra conclusio §. 543.
Praeparatio propositionis ad de-
demonstrationem, quid §. 758.
Coruini Logica.
- Praesens nobis*, quid dicatur P.
§. 26.
Praes, quid §. 914.
Principium, quid P. §. 75.
--- *cognoscendi*, quid ib.
--- *contradictionis*, quid P.
§. 76.
--- *rationis sufficientis*, quid
ibid.
--- *indubitatum*, quid P. §.
78. quenaam sint P. §. 78.
Schol.
- Principium absolute primum*,
quid P. §. 78. est vnicum ib.
Principium reductionis, quid §.
753. est heuristicum §. 754.
Principia precaria, quid §. 692.
Principiarum, quid P. §. 75.
--- *cognoscendi*, quid ibid.
Prius altero, quid §. 721.
Prius in propositione conditionali,
quid §. 432.
Probabilis cognitio, quid §. 679.
eius gradus §. 680.
Probabilis syllogismus, quid §.
681. eius conclusio est proba-
bilis §. 582.
Probabilis propositio, potest esse
vera & falsa, §. 689.
Probabilis existentia rei, suppo-
nit rei possibilitatem §. 687.
Probare, quid P. §. 77.
Probatio probabilis, quid §. 693.
--- *improbabilis*, quid ib.
--- *precaria*, quid ib.
--- *insufficiens*, quid §. 691.
cetera vid. demonstratio.

Index rerum.

- Problema*, quid §. 477. quot & quaenam eius ibid. Schol. eius solutio quid §. ib. quid in sensu latissimo ibid. mutari potest in theorema §. 484. quomodo sit inueniendum §. 786.
- Promiscuitudo agendi*, quid P. §. 96.
- Propositio*, quid P. §. 70. quot terminos continere debeat §. 347. eius quantitas, quid §. 380. qualitas, quid §. 397. quaeccitas, quid §. 430.
- *vera*, quid §. 371. refutari nequit §. 886.
 - *falsa*, quid ib. refutari potest §. 886. quando sit vera, quando falsa, §. 647 seq.
 - *probabilis*, potest esse falsa, sed etiam vera §. 689.
 - *singularis*, quid §. 372. aequipollit vniuersali §. 377.
 - *communis*, quid §. 372.
 - *vniuersalis*, quid §. 374. quomodo talis ope sensus sit formanda §. 739.
 - *particularis*, quib ib. quando ex vniuersali particularis & ex particulari vniuersalis fiat §. 418. propositio communis est vel vniuersalis vel particularis §. 376.
 - *definita*, quid 378.
 - *indefinita*, ibid. est vel vniuersalis vel particularis §. 384. quomodo inveniendum, qualem habeat quan-
- tatem §. 387.
 - *determinata*, quid §. 389. est vniuersalis §. 390.
 - *indeterminata*, quid ib. est particularis §. 391. ex indeterminata & particulari proportione potest fieri determinata & vniuersalis §. 392.
 - Propositio affirmativa, negativa*, quid §. 393. omnis propositio est vel affirmativa vel negativa §. 396. quodnam significum viriusque §. 40. negativa quando fiat affirmans §. 417. omnis negativa potest mutari in affirmantem, sed infinitam ratione praedicationi §. 410.
 - *de extremo negato*, quid §. 404. est vel de subiecto negato vel de praedicato negato ib.
 - *infinita*, quid §. 404. quotuplex sit ib. eius qualitas §. 405.
 - *subsumpta*, quid vid. *subsumio*.
 - *affirmans*, vera, quid §. 420.
 - *negans* vera, quid §. 420.
 - *simplex*, *composita*, quid §. 427.
 - *categorica*, quid §. 432.
 - *Hypothetica Speciarum*, quid §. 432.
 - *conditionalis*, quid ib. ad eius veritatem quid requiratur

Index rerum.

- ratur §. 433. nihil ponit in esse §. 434. sit negans per conditionem impossibilem §. 435. inferre debet necessitatem consequentie §. 438. quomodo in suas simplices resoluatur §. 441.
- - *disiunctiva*, §. 444. respectu praedicati, respectu subjecti, quid §. 445 plenam requirit membrorum disiunctorum enumerationem §. 446. in propositionem conditionalem potest mutari §. 450.
- - *copulativa*, quid §. 451. quid ad eius veritatem requiratur §. 453.
- - *exponibilis*, quid §. 455.
- - *exceptiva*, quid §. 456.
- - *exclusiva*, quid §. 456. quotuplex sit ib. Schol. unde ortae sint propositiones exclusivæ & exceptivæ §. 457. quomodo exponendas sint exclusivæ §. 460.
- Propositiones exponentes*, quid §. 459. earum alia est *praeoccidentia* alia *postincidentia* §. 459.
- Propositio reduplicativa*, quid §. 461. ibid. Schol. cur ita dicitur ibid. Schol. quomodo exponatur §. 466.
- Propositio reduplicativa virtualiter* talis, quid §. 466. Sch. 2.
- Propositio absoluta de extremo reduplicato*, quid §. 466. Sch. 2.
- - *declarativa*, quid §. 462.
- - *est vniuersalis* §. 63.
- - *restrictiva*, quid §. 462.
- - *limitativa*, quid ibid.
- - *comparativa*, quid §. 467.
- - *virtualiter comparativa*, quid §. 468. Schol.
- - *virtualiter comparativa*, proprie, talis quid §. 469.
- - *virtualiter comparativa improprie*, talis quid §. 469.
- - *virtualiter comparativa impropriissime*, talis quid §. 469. quomodo exponi debeant §. 470.
- - *absoluta de extremo comparato*, quid §. 468. Schol.
- - *incepsiva*, quid §. 471.
- - *continuativa*, quid ib.
- - *desiniva*, quid ib.
- - *exhibitiva*, quid §. 472. quomodo exponatur §. 473.
- Propositiones oppositae*, quid §. 489. vtraque earum non potest esse simul vera §. 490.
- - *contradicториe*, *oppositae*, quid §. 493. non possunt esse simul veræ §. 505.
- - *contrarie oppositae*, quid §. 493. earum duae possunt simul esse falsæ §. 496.
- - *subcontrarie oppositae*, quid §. 495. earum una semper vera est, nunquam vtraque falsa. §. 503.
- - *subalternae*, *subalternans*, *subalternata*, quid §. 506. an &

Index rerum.

- & quatenus ab vnius veritate vel falsitate ad alterius veritatem vel falsitatem concludere liceat §. 507. 508.
§. 509.
- - *categoricae*, quid §. 429. Schol.
 - - *syntheticæ*, quid ib.
 - - *equipollentes*, quid §. 520.
 - Propositiones incidentes*, quid §. 346. Schol I.
 - - *conuenientes*, quid §. 523.
 - - *disconuenientes*, quid ib.
 - Propositio fundamentalis*, quid §. 525.
 - - *minor*, quid §. 536.
 - - *maior*, quid ib.
 - Propositio, conuersa*, quid §. 510.
 - - *conuertens*, quid ib.
 - - *perfecta*, quid §. 352.
 - - *imperfecta seu cryptica*, quid ibid.
 - - *theoretica*, quid §. 477.
 - - *præctica*, quid. ib.
 - - *demonstrabilis*, quid §. 478.
 - - *indemonstrabilis*, quid ib.
 - - *identica seu tautologica*, quid §. 479. talis est propositiō adplicans §. 480. est axioma §. 481.
 - Propositio cryptica*, quid §. 352.
 - - *omissæ copulae*, quid ib.
 - - *omissæ praedicati*, quid ib.
 - - *omissæ subiecti*, quid ib.
 - - *abolutae seu puræ*, quid §. 424.
- - modales, quid ib. earum qualitas §. 425. atque utilitas §. 425. Schol. ad earum veritatem quid requiratur ibid.
 - Proprium primi, secundi, tertii, quarti modi*, quid §. 3. Schol.
 - Presyllogismus*, §. 619.
 - Psychologia*, quid P. §. 137.
 - - *empirica*, P. §. 137.
 - - *rationalis*, ibid.
- Q.
- Quæitas siue quidditas propositionis*, quid §. 430.
 - Qualitas propositionis*, quid §. 397.
 - Quanzitas*, quid P. §. 53. opponitur characteribus rei ib.
 - - *ideæ*, vid. *extensio ideæ*.
 - - *propositionis*, quid §. 380.
 - - *praedicati*, in propositione adfirmativa §. 415. in negativa §. 416.
- R.
- Ratio*, quid P. §. 18.
 - Ratio sufficiens*, quid ibid.
 - Ratio (Vernunft) subiective, obiective*, talis quid P. §. 73. competit homini P. §. 74.
 - Ratiocinatio polysyllogistica*, quid §. 617.
 - Ratiocinium siue ratiocinatio*, quid §. 524.
 - Reciprocabilitas*, criterium ideæ completae §. 63. Schol.
 - Reciprocatio*, quomodo per eam responderi possit §. 910. Schol. 1.
- Reco-

Index rerum.

- earum**
e utili-
earum
uiratur
tertii,
. Schol.
37.
proposito-
§. 397.
3. op-
reiib.
ideae.
380.
ositione
nega-

d.
ue, ob-
§. 73.
74.
, quid

in ideae
l.
er eam
910.

Reco-
- earum**
e utili-
earum
uiratur
tertii,
. Schol.
37.
proposito-
§. 397.
3. op-
reiib.
ideae.
380.
ositione
nega-
- Re cognoscere cogitationem repro-ductam**, quid P. §. 35.
Reductio syllogismi ad primam si-guram, quid §. 567. quomo-do legitime fiat §. 568. quo-modo veteres hanc explic-a-uerint ibid. Schol. 2.
- consequentiarum immediata-rum in syllogismos, qua ra-tione instituenda §. 646.
Reduplicatum, quid §. 464.
Reflexio, quid P. §. 46. eius fa-cultatem habemus P. §. 47.
Refutare, quid §. 885. fit vel direc-te, vel apogogice §. 889.
Refutator, quid §. 885.
Refutatio, per vnicum absurdum ex aduersarii princi-piis deductum fieri potest §. 896.
- sensualis, quid & quomo-do fiat §. 905. Schol. 1.
Refutandus, quando errorem agnoscat §. 888.
Refutaturus, a quibusnam ab-stinere debeat §. 902.
Regula, quid P. §. 158.
Regula de communi diuersorum graduum §. 285. Schol.
Regulae de definitione, §. 279. seq.
- de diuisione, §. 332. seq.
- de genere & specie §. 114.
seq.
- figurarum, §. 554. seq.
- foris, §. 631. seq. & §. 636.
seq.
- syllogismorum generales,
- quid §. 531. quaenam §. 537.
seq.
- *speciales* §. 554. seq.
- *logica*, earum cognitio vel confusa §. 164. vel di-stincta §. 166.
Relatio, quid P. §. 53.
Relatio idearum, quid P. §. 63. vel est necessaria vel contin-gens §. 422.
Relatio propositionum, quid §. 523.
Reminiscentia, quid §. 164. quo-modio sese exserat §. 165.
Remoueri, quid dicatur §. 580.
Repraesentare, quid P. §. 2.
Repraesentatio, quid ib. specia-tim in mente quid §. 3. seq.
Requisita ad veritatem, quid §. 675.
Res unius eiusdemque speciei, quid §. 101.
- generis, quid ibid.
Resolutio problematis completa, quid §. 871.
Resolutio problematis incompleta, quid §. 871.
Resolutio problematis superflua, quid ibid.
Resolutio problematis vera, quid ibid.
Resolutio problematis falsa, quid ibid.
Resolutio problematis a praxi aliena, quid ibid.
Resolutio notionis vid. analysis ideae.
Respondens, quid §. 914. se de-bet
V 3

Index rerum.

- bet defendere §. 920. argumentum opponentis assumere ib. eius officia quaenam §. 922.
- Respondere ad objectionem*, quid §. 906.
- Responso per negationem*, quando adhibenda §. 910.
- Responso per reciprocationem*, quid §. 910. Schol. 1.
- Responso per comparationem*, quid ibid.
- - *instantiam*, quid ib.
 - - *inversionem*, quid ib.
 - - *reversionem* quid ib.
 - - *contracicceptionem*, quid ib.
 - - *limitationem*, quid ib.
 - - *distinctionem*, quid ib.
 - - *rejectionem formae*, quando adhibenda §. 910.
- Responso cum aliqua specie solutionis*, quid §. 910. Schol. 3.
- Responso sineulla specie solutionis*, quid §. 910. Schol. 3.
- Retorsio per eam respondere*, quid §. 910. Schol. 1.
- - *partialis*, quid ib.
 - - *totalis*, quid ib.
- S.
- Saltus in demonstratione*, quid §. 767. non admittendus est §. 768. non committitur per enthymemata §. 769.
- Scholion*, quid §. 487.
- Scientia, subiectiva*, quid P. §. 96. competit philosophiae P. §. 126. quomodo possit adquiri §. 780.
- Scientia obiectiva*, quid P. §. 96. competit philosophiae P. §. 126. quomodo possit adquiri §. 780.
- Scientia aufctiva*, quid §. 145. P.
- Scientia practica*, quid ib.
- Scribere*, quid §. 178.
- Scripta apologetica*, quid §. 911.
- - *critica*, quid ib.
 - - *polemica*, quid ib.
- Scriptura extraordinaria*, quid §. 179.
- - *ordinaria*, quid ib.
 - - *universalis*, quid §. 196.
- Secundum quid dici*, quid §. 671.
- Sensationes*, quid P. §. 28.
- Sensationes externe*, quid ibid. queruplicis generis sint P. §. 32. Schol.
- Sensationes internae*, P. §. 28.
- Sensus*, quid P. §. 30. utrum nos fallant §. 731. Schol.
- Sensus externus*, quid ib. quot dentur P. §. 33.
- Sensus internus*, P. §. 30.
- Sermo*, quid §. 185. & 931.
- - *intelligibilis*, quid §. 185.
 - - *obscurus*, quid §. 210.
- Signum*, quid P. §. 68.
- - *naturale*, quid §. 173.
 - - *arbitrarium* s. *artificiale*, quid ibid.
 - - *cogitationum*, quid P. §. 68. dantur eorum varia §. 171. quaenam ceteris praestent §. 172.
- Signa*

Index rerum.

- Signa primaria, quid §. 191.*
- - *deriuaria, quid §. 191.*
- - *essentialia, quid §. 191.*
quonodo o. iantur §. 193.
Signa accientalia, quid §. 191.
essentialium maior est per-
fectio quam accidentium
§. 192.
Signa vniuersalitatis, §. 112.
Schol. & §. 376. Schol.
Signa partiiularitatis, §. 112.
Schol. & §. 37. Schol.
Signa meisa inter vniuersalia &
particularia, quae §. 376.
Schol.
Signa quantitatis, quonodo ex
corum collocatione, quanti-
tas propositionis aestimanda
§. 376. Schol.
Significare, quid P. §. 68.
Significatus termini, quid §. 176.
Significatus termini receptus, quid
§. 236. ab eo non est receden-
dum §. 241. quonodo inue-
stigetur §. 242.
*Significatus improprius seu tropi-
cus, quid §. 231.*
Significatus proprius, quid ibid.
plures dantur de yno eodem
que termino §. 232.
Simpliciter dici, quid §. 671.
Sinceritas testi, quid §. 832.
Solida cognition, quid §. 93.
- - *pertractatio, quid §. 873.*
Solocismus, quid §. 255.
Solutio dubii abundans, quid §.
910. Schol. 2.
- Solutio dubii abundans multiplex,*
quid §. 910. Schol. 2.
Solutio dubii sufficiens, quid §.
910. Schol. 2.
Solutio problematis, quid §. 477.
Sonus, quid P. §. 67.
- - *arciularius, quid ib.*
- - *sine mente, quid §. 213.*
- - *quando oriatur §. 216.*
Sophisna, quid vid. Fallacia.
Sophisticæ artes in disputando,
quacnam §. 923. Schol. 3.
Sorites, quid §. 623. in eo tot
continentur syllogismi, quot
adsumt præmissæ, demita
vna §. 625.
Sorites uniformis, quid §. 626.
Sorites affermis, quid §. 626.
Sorites vulgaris, Goclenianus,
quid §. 627. quonodo vul-
garis reducatur ad primam
figuram synthetice & analy-
tice §. 629. 630. regulæ lo-
ritis vulgaris §. 631. seq.
quonodo Goclenianus redu-
catur ad primam figuram
synthetice & analytice §.
634. seq. eius regulæ §. 636.
seq.
Species, quid §. 63. ab vna ad
alteram non concludere li-
cer §. 118. minorem habet
intensionem quam indiui-
duum §. 107. quonodo sit
formanda §. 97. quicquid va-
let de specie valet de genere
particulariter §. 119. vnius
cius.

Index rerum.

- ciusdemque speciei res quae dicantur §. 101.
Species infinita, quid §. 100.
Species subalterna, quid §. 100.
Status controversialis, quid §. 890.
quando & quomodo sit formandus §. 891. & 892.
Subalternatio propositionum, quid §. 506.
Subdividencia membrorum, quid §. 329.
Subdivisionis, quid ibid.
Subdivisionis, quid ibid.
Subiectum, quid §. 348.
Subiectum principale, quid §. 361.
Subiectum minus principale, quid ibid. quomodo inuestigandum, quodnam sit subiectum in propositione §. 359.
Subordinatae ideae, quid §. 98.
Substitutione idearum, eius ope absolvitur ratiocinium, §. 526. & quidem substitutione idearum earundem §. 527.
Subsumptio, quid §. 406. est proprietas affirmativa §. 408.
Superius, quid §. 61.
Suppositio, quid §. 258. eius non generalis §. 259.
Suppositio materialis, quid §. 260.
- *formalis*, quid §. 260.
quomodo inuestigandum, quacnam obtineat §. 261.
Suppositio propria, quid §. 262.
- *impropria*, quid ib.
- *singularis*, quid §. 264.
- *communis*, quid ib.
- *simplex*, quid §. 265.
Suppositio comparsa seu personalis, quid §. 265. quonodo inuestigandum, quacnam obtineat §. 268.
Suppositio distributiva s. copularia, quid §. 382.
Suppositio collectiva s. copulata, quid ibid.
Suppositio absoluta, quid ib.
- *restricta*, quid ib.
- *completa*, quid ib.
- *incompleta*, quid ib.
suppositio collectiva & restricta non efficiunt propositiones unitiversales §. 383.
Syllogismus, quid §. 525. eius genesis §. 526. & 527. requirit tres propositiones §. 530. in eo tres tantum esse debent termini §. 530. Schol. 1. quotuplici modo plures quam tres eum ingredi possint ibid. Sch. 2. de Syllogismo quatuor terminorum Ridigeriano quid statuendum ibid. Schol. 3. syllogismorum regulæ generales §. 537. seq. & speciales §. 554. seq. eorum figuræ §. 550. seq. reducacio §. 567. seq.
Syllogismus crypticus, quid §. 570. quomodo ad perfectum sit reducendus §. 577.
Syllogismus crypticus per transpositionem, §. 571.

Syllo-

Index rerum.

Syllogismus crypticus per omissionem, §.

- - *enthymematicus*, ibid.

- - *aequipollentiam*, quid §. 575.

- - *conuersationem*, quid §. 576.

- - *negationem*, quid ib.

- - *obligitatorem*, quid ib.

Syllogismus contractus, quid §. 572.

poteſt mutari in perfectum §. 574.

- - *categoricus*, quid §. 578.

- - *compositus*, quid §. 578.

- - *conditionalis*, quid §. 579. se-

cundum quas regulas sit dirigen-
dus §. 582 seq. quomodo reduca-
tur ad categoricum §. 588.

Syllogismus disjunctivus, quid §. 589.

habet duos modos concludendi

§. 591. eius regulae §. 592. quo-

modo reducatur §. 593.

- - *dilemmaticus cornutus*, quid §. 594.

- - *copularius*, quid §. 598. eius re-
gulae §. 598. quomodo reducatur
ad categoricum §. 600.

- - *obliquus*, sive ex inductione, quid

§. 601.

- - *probabilis*, seu topicus seu diale-

ticus, quid §. 681. eius conclusio

est tantum probabilis §. 682. a de-
monstratio differt tantum ratione
materiae §. 684.

- - *expositorius*, quid §. 569. Sch. 2.

Syllogismi concatenati, quid §. 615.

Symbolum cogitationum, quid P. §. 68.

Synecategorema, quid §. 343.

Synonyma, quid §. 245.

- - *perfecte*, *respectiue*, talia, quid

§. 245. quorum illa sunt vitanda

§. 248.

Synthetice connectendi syllogismos mo-

dus, quid §. 621.

Systema, quid P. §. 88.

- - *veri hominis & errorum* datur ib.

T.

Tachygraphia, quid §. 201. quomodo

comparanda §. 202.

Telologia, quid §. 134.

Tenebras mentis, quid §. 21.

Tentamen defensionis, quid §. 907.

Termini, quinam in definitione vi-
tandi §. 291. quot in syllogismo
esse debeant §. 530.

- - *noui*, eos condere licet §. 226.
& 230.

- - *synonymici*, quid §. 245.

Terminus, quid P. §. 69. quelibet
res peculiaris termino indigitanda
§. 226.

- - *clarus*, quid §. 24.

- - *obscurus*, quid ibid.

Terminus communis, quid §. 78.

- - *singularis*, quid ib.

- - *abstractione*, alias *abstractionum*, qui i

§. 80.

- - *concretus*, quid ib.

- - *inanis*, quid §. 133.

- - *simplex* seu *incomplexus*, quid

§. 217.

- - *complexus*, quid ib. quomodo
investigandum utrum inanis sit an

minus §. 220.

- - *fixus*, quid §. 222.

- - *vagus* f. *ambiguus*, quid ibid. eo
vti licet si eius significatus deter-
minetur §. 225.

- - *uniuocous*, quid §. 222.

- - *aequiuocous* f. *homonymus*, quid

ibid.

- - *vulgaris*, quid §. 229.

- - *technicus*, quid ib.

- - *philosophicus*, quid ib.

- - *proprius*, quid §. 231.

- - *improprius*, quid §. 231. eius ge-

neris termini sunt fugiendi §. 234.

quando ius ut liceat §. 235.

- - *categorematicus*, quid §. 243.

- - *synecategorematius*, quid ib.

- - *mixtus*, quid ib.

- - *rectus*, quid ib.

- - *obliquus*, quid ib.

- - *visitatus*, quid §. 249.

- - *instans*, quid ib. est vitandus

§. 250.

- - *in statu*, *ampliacione*, *distractione*,

sumi quando dicatur §. 267.

- - *fami-*

Index rerum.

- - *familiaris*, quid §. 276. Sch. 2.
- - *comparatus*, quid ib.
- - *finitus*, quid ib.
- - *minor*, quid §. 533.
- - *maior*, quid ib.
- - *medius*, quid ib.
- Tertium comparationis*, quid §. 468. *consecut.*
- Tesis*, quid §. 831.
- - *fide dignus*, quid §. 832.
- - *ocularis*, quid §. 834. illius *requisita* §. 835.
- Tesis auritus*, quid §. 834. illius *requisita* §. 835. *qualem fidem habeat* §. 837. *quando sit suspectus quando minus* §. 838. 839.
- Testimonium*, quid §. 831.
- Theologia naturalis*, quid P. §. 147. *quando tractanda* §. 152.
- Theorema*, quid §. 477. *quomodo inueniendum* §. 786.
- Theoria*, quid P. §. 180.
- Thesis*, quid §. 363. §. 890. & 914.
- Totum*, quid §. 327.
- - *essentialis*, quid §. 327.
- - *integrale*, quid ib.
- - *perfectionale*, quid ib.
- - *ex ambiguitate*, quid ib.
- - *uniuersale*, quid ib.
- Trilemma*, quid §. 594.
- V.
- Veritas Logica*, quid P. §. 99. &
- §. 129. *vnde oriatur* §. 130. *eius criterium quid* §. 655. *seqq.* in *ideis ope sensuum formatis* §. 134. *quam habent ideas per abstractio-*
nem formatae §. 135. *item per de-*
memonstracionem formatae §. 138. *veritas ideae per arbitriam de-*
terminationem formatae quomodo
sit inuestiganda §. 144. & §. 145.
- Veritatem propositionis* *perspicere quis dicatur* §. 652. *quomodo ab una veritate ad alteram progredi pos-*
simus §. 781.
- Verum*, ex eo non nisi verum sequitur §. 543.
- Vitium*, quid §. 302.
- - *subrepitions in experiendo*, quid §. 712. *quando committatur* §. 718.
- Vniuersaliter*, sumere ideam, quid §. 112.
- Vniuersalitas metaphysica*, quid §. 382.
- - *moralis*, quid §. 382.
- Vniuersus terminus*, quid §. 222.
- Vniuersata*, quid ibid.
- Vocabulun μέτον*, quid §. 276. *Schol. 2.*
- Vox*, quid P. §. 67. *cetera vid.* *Terminus.*
- Vsus loquendi*, quid §. 236. *ab eo non est recedendum* §. 241. *quomo-*
dido inuestigandus §. 242.
- Vtile*, quid §. 820.

F I N I S.

THEATRUM PHILOSOPHICUM

de philosophia ontologica

de philosophia physica naturali

de philosophia moralis politica

de philosophia physico-mathematica

de philosophia physico-metaphysica

de philosophia physico-morali

de philosophia physico-politica

de philosophia physico-naturali

de philosophia physico-mathematico-metaphysica

de philosophia physico-mathematico-morali

de philosophia physico-mathematico-politica

de philosophia physico-mathematico-naturali

de philosophia physico-mathematico-metaphysico-morali

de philosophia physico-mathematico-metaphysico-politica

de philosophia physico-mathematico-naturali-morali

de philosophia physico-mathematico-naturali-politica

de philosophia physico-mathematico-metaphysico-naturali

de philosophia physico-mathematico-metaphysico-politica

de philosophia physico-mathematico-naturali-metaphysico-morali

de philosophia physico-mathematico-naturali-metaphysico-politica

de philosophia physico-mathematico-metaphysico-naturali-morali

de philosophia physico-mathematico-metaphysico-naturali-politica

30. eius
eque. in
§. 134.
fractio-
per de-
§. 138.
iam de-
nomodo
§. 145.
ere quis
ab vna
edi pos-

sequi-
, quid
atur §.
quid

§. 382.

2.

§. 276.

a vid.

ab eo

quo-

z.

T A B V L A

OMNIVM PHILOSOPHIAE PARTIVM

PHILOSOPHIA est sci-^I. In genere, vnde oritur ONTOLOGIA
entia possibilium, sive^{II}. In specie, vbi rursus duae sunt classes
entium

A.) ens infinitum, vnde THEOLOGIA NATVRLIS

B.) entia finita, quae considerantur vel

1) in genere, sive mundus, hinc COSMOLOGI TRANSCENDENTALIS

2) in specie,

a) corpora, quae considerari possunt vel

a) in genere, vnde PHYSICA GENERALIS

b) in specie,

2) qua causas, hinc PHYSICA, (*simpliciter*) haec diuiditur, in duas partes, scilicet

1) ratione diversae methodi,

a) a posteriori, vnde PHYSICA EXPERIMENTALIS

b) a priori, vnde PHYSICA DOGMATICA

2) ratione diversorum obiectorum, scilicet

a) corporum mundi totalium, hinc COSMOLOGIA PHYSICA

b) corporum mundi partialium,

a) fossili, vnde ORYCTOLOGIA

b) aquae, vnde HYDROLOGIA

c) corporum animalium, quae considerantur vel

1) in genere, vnde PHYSIOLOGIA

2) in specie corpus hominis, vnde ANTHROPOLOGIA

a) in statu sano, PHYSIOLOGIA (*posteriori significata*)

b) in statu morbi, PATHOLOGIA

d) vegetabilium, PHYTOLOGIA

a) herbarum, BOTANOGIA

b) arborum, DENDROLOGIA

e) corporum artificialium, TECHNOLOGIA

3) qua fines, TELEOLOGIA

b) simplicia, quae considerantur vel

a) in genere, MONADOLOGIA

b) in specie, spiritus, vel

a) in genere, PNEVMATICA

b) in specie, anima humana, PSYCHOLOGIA

A) respectu methodi,

1) a posteriori, PSYCHOLOGIA EMPIRICA

2) a priori, PSYCHOLOGIA RATIONALIS

B) respectu obiecti,

1) facultatis cognoscitivae, eiusque emendationis, LOGICA

2) facultatis adperitivae, & illius directionis, PHILOSOPHIA PRACTICA

a) suppedando scientiam malorum & bonorum rationum, IVS NATVRAE

1) omnium, tam erga nos, quam erga Deum & alios, IVS NATVRAE latissime.

2) erga alios tantum, IVS NATVRAE strictissime

3) illarum tantum erga altos, ad quarum directionem vel omissionem cogi possumus, IVS NATVRAE strictissime, seu IVS NATVRAE COGENS

b) suppedando media, opere quorum bonum est sequendum & malum evitandum,

1) in statu naturali, ETHICA, sive PHILOSOPHIA MORALIS

2) in societatis minoribus, DECONOMICIA

3) in statu ciuili, POLITICA, sive PHILOSOPHIA CIVILIS

METAPHYSICA, est complexus ontologiae, psychologie empiricae, cosmologie, psychologie rationalis & theologie naturalis.

TAFELIA
OMNIVM PHYSIOGRAPHICARVM

PHYSICOGRAPHIAE ET GEOGRAPHIE
ET HISTORIE ET NATURALIS SCIENTIIS

SOCIETATIS IMPERIALE
ACADEMIAE PETROPOLITANAE

ACADEMIAE PETROPOLITANAE

SOCIETATIS IMPERIALE
ACADEMIAE PETROPOLITANAE

PHILOSOPHIAE ETIAT
CENSURO IN LIBRIS
MILLERIUS

partem (A)

partem (B)

partem (C)

partem (D)

partem (E)

partem (F)

partem (G)

partem (H)

partem (I)

partem (J)

partem (K)

partem (L)

partem (M)

partem (N)

partem (O)

partem (P)

partem (Q)

partem (R)

partem (S)

partem (T)

partem (U)

partem (V)

partem (W)

partem (X)

partem (Y)

partem (Z)

5

FIB 4
F23

FIB FIB 4
F23

Fb 28 0
20

K

B.I.G.

Black

3/Color

White

Magenta

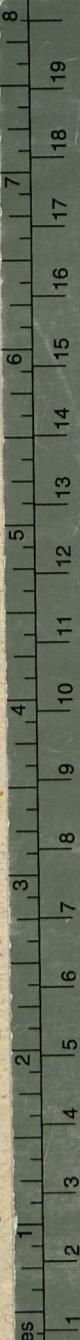
Red

Yellow

Green

Cyan

Blue

INSTITUTIONES
PHILOSOPHIAE
RATIONALIS
METHODO SCIENTIFICA
CONSCRIPTAE
A
CHRISTIANO IO. ANTONIO
CORVINO
PHIL. MAG.

IENAE,
pud IO. ADAM. MELCHIORIS VIDVAM
A. MDCCCLVI.